

MUHASEBE

ALANINDA ARAşTIRMALAR VE DEğERLENDİRMELER

EDİTÖR

Doç. Dr. Murat KARAHAN

ARALIK 2025

YAYLIK 5022

gece
kitaplığı

İmtiyaz Sahibi / Yaşar Hız
Yayına Hazırlayan / Gece Kitaplığı

Birinci Basım / Aralık 2025 - Ankara
ISBN / 978-625-8570-20-5

© copyright

Bu kitabın tüm yayın hakları Gece Kitaplığı'na aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Gece Kitaplığı

Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak
Ümit Apt No: 22/A Çankaya/ANKARA
0312 384 80 40
www.gecekitapligi.com / gecekitapligi@gmail.com

Baskı & Cilt

Bizim Büro
Sertifika No: 42488

MUHASEBE
ALANINDA ARAşTIRMALAR VE
DEğERLENDİRMELER

ARALIK 2025

EDİTÖR

Doç. Dr. Murat KARAHAN

gece
kitaplığı

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

MENOPOZ DÖNEMİNDE MEYDANA GELEN FİZİKSEL VE RUHSAL DEĞİŞİKLİKLER

Aynur ATAMAN KUFACI, Nuray TÜRK DENİZ 7

BÖLÜM 2

ÖNDERLİK, GÜÇ VE HEMŞİRELİK

Gökhan TEZ, Melek ARDAHAN 19

BÖLÜM 3

HEMŞİRELİK EĞİTİMİNDE SİMÜLASYON VE KAÇIŞ ODASI UYGULAMALARI

Esmâ KÖYLÜ, Tuba YILMAZER, Hilal TÜZER 37

BÖLÜM 4

METABOLİK SENDROM VE HEMŞİRELİK YÖNETİMİ

Merve AKINCI 51

BÖLÜM 5

İHMAL VE İSTİSMARIN GÖSTERGELERİ VE SAĞLIK SONUÇLARI

Aynur ATAMAN KUFACI, Nuray TÜRK DENİZ 63

BÖLÜM 6

CERRAHİ HEMŞİRELİĞİNDE ALTERNATİF AĞRI YÖNETİMİ: PROGRESİF GEVŞEME EGZERSİZLERİNİN TERAPÖTİK ROLÜ

Büşra ERGEN TURAN, Gülay YAZICI 77

BÖLÜM 7

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNDE GÜNCEL YAKLAŞIMLAR VE HEMŞİRELİK

Gözde ÇETİNKAYA ALKAYA, Aysun TÜRE, Özlem KERSU 87

BÖLÜM 8

GESTASYONEL DİYABETESMELLİTUS TANISI ALMIŞ GEBELERDE ÖZYETERLİLİĞİN VE YAŞAM KALİTESİNİN ARTTIRILMASINDA MOTİVASYONEL GÖRÜŞMENİN ÖNEMİ

Fatma YILMAZ FINDIK, Meltem AKBAŞ 101

BÖLÜM 9

YAPAY ZEKÂ DESTEKLİ HEMŞİRELİK YÖNETİMİNDE OTONOMİ

Yusuf SARI, Aysun TÜRE, Özlem KERSU 125

BÖLÜM 1

ADLİ MUHASEBENİN GELİŞİMİ, ETİK BOYUTU VE UYGULAMA FARKLILIKLARI

Nigar ÖZÇETİN¹

¹ Dr. Öğr. Üyesi Yozgat Bozok Üniversitesi, Yozgat MYO, nigar.ozcetin@bozok.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0831-0911

GİRİŞ

Küresel ölçekte yaşanan finansal skandallar, yolsuzluk vakaları ve şirket iflasları, muhasebe mesleğinin yalnızca finansal raporlama işleviyle sınırlı olmadığını, aynı zamanda adaletin sağlanmasında kritik bir rol üstlendiğini ortaya koymuştur. Bu gelişmeler, muhasebe disiplininin denetim ve hukukla kesiştiği noktada yer alan adli muhasebe kavramının önemini giderek arttırmıştır. Adli muhasebe, finansal bilgilerin doğruluğunun araştırılması, suistimallerin tespiti ve hukuki süreçlerde delil niteliği taşıyan verilerin analiz edilmesi gibi çok boyutlu işlevleriyle hem akademik hem de uygulamalı alanda ayrı bir uzmanlık sahası haline gelmiştir.

Bu alanın yükselen öneminin temelinde, finansal işlemlerin karmaşıklaşması, dijital verilerin artması ve kurumsal yönetim anlayışının güçlenmesi gibi unsurlar yer almaktadır. Adli muhasebe, bu değişim sürecinde şeffaflık, hesap verebilirlik ve etik ilkelerin uygulanabilirliğini destekleyen bir disiplin olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla, çağdaş işletme ortamında adli muhasebe yalnızca geriye dönük bir inceleme aracı değil, aynı zamanda finansal sistemin güvenilirliğini sürdüren bir önleyici mekanizma ve adalet sisteminin tamamlayıcı unsuru olarak değerlendirilmektedir.

ADLİ MUHASEBENİN ÖNEMİ

Son yıllarda küresel ölçekte yaşanan finansal skandallar, yolsuzluk olayları, şirket iflasları ve ekonomik krizler; işletmelerde şeffaflık, hesap verebilirlik ve etik davranış ilkelerini yeniden ön plana çıkarmıştır. Bu gelişmeler, yalnızca denetim ve muhasebe alanlarında değil, aynı zamanda hukuki süreçlerde de muhasebe bilgisine ihtiyaç duyulduğunu göstermiştir. Bu durumda, adli muhasebe disiplini, muhasebe, denetim ve hukuk bilgilerini bütünleştiren bir uzmanlık alanı olarak giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

Adli muhasebe, sadece finansal hilelerin tespitiyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda suistimal riskinin önlenmesi, delil niteliği taşıyan mali verilerin incelenmesi ve mahkemelerde uzman görüşü sunulması gibi işlevleriyle de yargı süreçlerinin güvenilirliğine katkı sağlamaktadır. Özellikle bilgi teknolojilerinin hızla gelişmesi, dijital işlemlerin artması ve finansal sistemlerin karmaşıklaşması, adli muhasebecilerin rolünü daha da kritik hale getirmiştir. Dijital verilerin izlenmesi, elektronik delillerin analiz edilmesi ve yapay zekâ tabanlı risk tespit sistemlerinin kullanımı, adli muhasebenin uygulama alanını genişletmiştir.

Ayrıca, kamu ve özel sektörlerde yolsuzlukla mücadele, kurumsal yönetim kalitesinin artırılması ve etik ihlallerin önlenmesi açısından adli muhasebe bir güvence mekanizması olarak değerlendirilmektedir. Bu yönüyle adli muhasebe, yalnızca geriye dönük inceleme yapma görevini değil, aynı zamanda önleyici ve rehberlik görevlerini de üstlenmektedir.

Türkiye’de ise adli muhasebe disiplinine yönelik farkındalık son yıllarda artmış; mahkemelerde bilirkişilik, bağımsız denetim süreçleri ve iç denetim faaliyetleri içinde adli muhasebe yaklaşımının önemi giderek daha fazla vurgulanmaya başlanmıştır. Akademik alanda yapılan çalışmaların çoğalması, mesleki standartlara ilişkin tartışmaların yoğunlaşması ve adli muhasebe eğitimine olan ilginin artması, bu alanın gelecekte daha kurumsal bir yapıya kavuşacağını göstermektedir.

Sonuçta, adli muhasebe modern işletme dünyasında finansal güvenilirliğin ve hukuki doğruluğun kesişim noktası haline gelmiştir. Gerek ulusal gerek uluslararası düzeyde artan finansal suistimaller, bu alanın yalnızca bir uzmanlık dalı değil, aynı zamanda adaletin sağlanmasında stratejik bir araç olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

ADLİ MUHASEBECİNİN HUKUKİ SÜREÇLERDEKİ KONUMU

Küreselleşme, dijitalleşme ve teknolojik gelişmeler, ekonomik faaliyetlerin yapısını köklü biçimde dönüştürmüştür. Bu dönüşüm, işletmelerin üretim, yönetim ve raporlama süreçlerini yeniden şekillendirdiği gibi, muhasebe uygulamalarının kapsam ve yöntemlerinde de önemli değişimlere yol açmıştır. Artık finansal bilgiler yalnızca geleneksel defter kayıtlarıyla sınırlı kalmamakta; dijital veri tabanları, elektronik belgeler ve dijital muhasebe sistemleri aracılığıyla çok boyutlu bir biçimde üretilmektedir. Bu karmaşık dijital yapıda ortaya çıkabilecek hata, usulsüzlük veya hilelerin tespiti ise, klasik muhasebe ve denetim anlayışının ötesinde, özel bir uzmanlık alanı gerektirmektedir. Bu durum, muhasebe bilgisini hukuk, denetim ve soruşturma süreçleriyle bütünleştiren adli muhasebe disiplini öne çıkartmaktadır. Adli muhasebe; finansal olayların araştırılması, kanıtların analiz edilmesi ve raporlanması yoluyla hem işletme içi kontrol sistemlerinin etkinliğine katkı sağlamakta hem de hukuki süreçlerde delil teminini kolaylaştırarak adaletin sağlanmasına hizmet etmektedir.

Adli muhasebeciler ise; finansal kayıtları, işlemleri ve belgeleri inceleyerek, olası hile, usulsüzlük veya dolandırıcılık faaliyetlerini ortaya çıkarmayı amaçlarlar. Bu süreçte muhasebe, denetim, inceleme ve soruşturma becerilerini bir arada kullanarak, elde ettikleri bulguları hem teknik hem de hukuki açıdan yorumlarlar. Ayrıca, gerektiğinde mahkemelerde uzman tanık sıfatıyla görüş bildirerek, finansal delillerin analizini yargı mercilerine aktarırlar (Hossain, 2023, 2).

HUKUKİ DAYANAKLAR

Adli muhasebecinin hukuki konumu, mesleğin teorik sınırlarını belirleyen temel unsurlardan biridir. Bu anlamda, adli muhasebe faaliyetlerinin hangi hukuki zemin üzerinde yürütüldüğünün açıklanması, hem mesleğin tanımlanması hem de uygulama alanlarının meşruiyetinin anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

Adli muhasebe; hem dava desteği hem de hile incelemesi faaliyetlerini kapsayan, muhasebe ve ticari bilgi birikiminin soruşturma teknikleriyle bütünleştirildiği özel bir uzmanlık alanıdır. Bu alanda adli muhasebeciler, finansal olayları analiz ederek mahkemelerde delil niteliğinde bilgi ve görüşler geliştirmekte ve bu bilgileri bilirkişi raporları ya da uzman tanıklık çerçevesinde sunmaktadır. Elde edilen bulgular, yalnızca hukuk mahkemelerinde değil; aynı zamanda finansal uyuşmazlıkların, tartışmaların ve müzakerelerin çözümünde de etkin biçimde kullanılabilir. Dolayısıyla adli muhasebe, hem hukuki süreçlere teknik destek sağlayan hem de işletme içi ya da kurumlar arası anlaşmazlıkların çözümüne katkı sunan çok yönlü bir uygulama alanı olarak değerlendirilmektedir (Karaca ve Aksu, 2024, 27).

Adli muhasebe uygulamaları genel olarak dava desteği, hile denetimi ve uzman tanıklık olmak üzere üç temel faaliyet alanı çerçevesinde ele alınmaktadır (Çabuk ve Yücel, 2012, 32).

1. **Dava Desteği:** Dava desteği, adli muhasebe uygulamalarının en önemli alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu kapsamda adli muhasebeciler, taraf avukatlarına veya mahkemelere mali nitelikli konularda teknik destek sağlarlar (Karacan, 2012, 113). Dava desteği süreci; mali kayıtların incelenmesi, finansal raporların analizi, zarar tespiti, şirket değerlemesi, sözleşme ihlallerinin belirlenmesi ve haksız kazanç hesaplaması gibi faaliyetleri içermektedir. Adli muhasebeci, bu süreçte hukuki tarafsızlığını koruyarak, karmaşık finansal verileri yargı makamlarının anlayabileceği biçimde yorumlamakta ve raporlamaktadır. Böylece dava desteği, hem delillerin

objektif biçimde değerlendirilmesine katkı sağlamakta hem de hukuki karar süreçlerinin doğruluk ve güvenilirliğini artırmaktadır.

2. Hile Denetimi: Son yıllarda işletme çalışanları tarafından gerçekleştirilen hile ve suistimallerin sayısında belirgin bir artış olduğu çeşitli araştırmalarla ortaya konulmuştur (Kıllı ve Kılıç, 2018, 22). Bu hilelerin merkezinde çoğunlukla işletme tepe yönetimi veya çalışanları yer almakta; mali tablo hileleri, beyaz yaka suçları, ticari rüşvet ve komisyonlar, banka işlemleri, elektronik fon transferleri, kredi kartı ve bilgisayar hileleri gibi pek çok farklı biçimde ortaya çıkmaktadır (Karacan, 2012, 112). Muhasebe alanında hile, belirli amaçlar doğrultusunda işletmenin işlemlerinin, kayıtlarının veya alacaklı-borçlu durumunun kasıtlı olarak değiştirilmesi, üzerinde oynanması ya da tahrip edilmesi şeklinde ortaya çıkar. Hileli işlemlere; yasal olmayan yollarla varlıkları üzerine geçirme, kişisel çıkar doğrultusunda borçlandırma, hesap bilgilerinin değiştirilerek zimmete para geçirilmesi, kaydedilmesi gereken bir tutarın kayda alınmaması gibi uygulamalar örnek olarak gösterilebilir (Deniz ve Yaslıdağ, 2019, 154). Günümüzde hileli işlemlerin kapsamı genişlemiş, işletmeler ve paydaşlar açısından yol açtığı mali ve itibari kayıplar önemli boyutlara ulaşmıştır. Bu tür hilelerin tespiti ve önlenmesi, klasik muhasebe veya denetim eğitimiyle tam olarak karşılanamayacak ölçüde özel bilgi ve analiz becerisi gerektirmektedir. Bu durum, finansal suistimallerle mücadelede uzmanlaşmış yeni bir alan olan adli muhasebenin doğuşunu zorunlu kılmıştır (Karacan, 2012, 112). Hile denetimi, adli muhasebenin temel uygulama alanlarından biridir ve işletme içi veya dışı taraflarca gerçekleştirilen mali suistimallerin tespiti, analizi ve önlenmesine yönelik sistematik bir inceleme sürecini ifade eder. Bu kapsamda adli muhasebeciler, hileli işlemleri belirlemek için finansal kayıtları, elektronik verileri ve belgeleri ayrıntılı biçimde inceler; gerektiğinde çalışanlarla görüşmeler yaparak olayın nedenlerini ve sorumlularını ortaya koyar. Hile denetimi yalnızca mevcut bir hilenin tespitiyle sınırlı olmayıp, aynı zamanda iç kontrol sistemlerinin etkinliğini değerlendirerek benzer durumların tekrarını önlemeye de yardımcı olur. Adli muhasebeci bu süreçte hem denetim tekniklerinden hem de soruşturma yöntemlerinden yararlanır; elde ettiği verileri raporlayarak, gerektiğinde hukuki mercilerde uzman görüşü olarak sunar. Bu yönüyle hile denetimi, işletmelerin finansal güvenilirliğini artıran ve yargı süreçlerinde gerçeğin ortaya çıkarılmasını sağlayan önemli bir adli muhasebe faaliyetidir.
3. Uzman tanıklık kavramı: Yargı süreçlerinde tarafların ve hâkimlerin her konuda teknik bilgiye sahip olmaları beklenemez. Bu nedenle, finansal nitelikli davalarda uzman görüşüne başvurulması gereklidir. Adli muhasebeciler, sahip oldukları muhasebe, denetim ve hukuki bilgi birikimiyle mahkemelere bilirkişilik veya uzman tanıklık kapsamında destek sağlarlar. Bu görev kapsamında, davaya konu olayları mesleki bilgi çerçevesinde analiz eder, ilgili mevzuata uygun değerlendirmeler yapar ve sonuçları rapor hâline getirirler. Böylece adli muhasebeciler, mahkemelerin teknik konularda doğru ve adil karar verebilmesine katkı sunan önemli uzmanlar olarak görev yaparlar (Karacan, 2012, 115). Uzman tanıklık sürecinde adli muhasebecilerin en önemli sorumluluğu, tarafsızlık, dürüstlük ve bağımsızlık ilkelerine uygun hareket etmektir. Uzman görüşlerinin yargı kararlarını doğrudan etkileyebilme potansiyeli, adli muhasebecilerin etik değerlere bağlı kalmasını zorunlu kılar. Bu nedenle adli muhasebeci, hiçbir tarafın çıkarına hizmet etmeden yalnızca gerçeğin ortaya çıkarılmasına odaklanmalı ve mesleki yargısını objektif kanıtlara dayandırmalıdır. Etik ilkelere uygun biçimde hazırlanan bir uzman raporu, hem yargı sürecinin güvenilirliğini

güçlendirmekte hem de adli muhasebe mesleğinin toplumsal güven kazanmasına katkı sağlamaktadır.

TEORİK YAKLAŞIMLAR

Adli muhasebeye yön veren temel teorik yaklaşımlar, adli muhasebenin kapsamını, işlevini ve diğer bilim dallarıyla ilişkisini kavramak açısından büyük önem taşımaktadır. Adli muhasebe teorik yaklaşımlar üç başlık altında incelenebilir:

- **Ajans Teorisi:** Adli muhasebenin gerekliliğini ortaya koyan bu teori, işletme sahipleri ya da yatırımcılarla yönetim arasındaki çıkar çatışmalarından kaynaklanan bilgi asimetrisi, ahlaki tehlike ve firma içi hile risklerini açıklamaktadır. Asimetrik bilgi; yöneticilerin, işletme sahiplerine göre işletme hakkında daha fazla bilgiye sahip olmasını ve bu durumun yöneticilerin finansal sonuçlar üzerinde manipülasyon yapabilmesine zemin hazırlamasını (Şişmanoğlu vd., 2020, 979); ahlaki tehlike; yöneticinin kendisini denetleyen kimse olmadığı durumda kendi çıkarına uygun hareket edebileceğini ve firma içinde hilelerin ortaya çıkması ise hile beşgeni denilen fırsat, baskı, haklı görme, kapasite ve kibri ifade etmektedir.

Teori, her iki tarafın da kişisel çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini ve bunun da bir hedef çatışması yaratabileceğini varsayar. Yöneticiler, işletme sahipleri/ yatırımcıların zararına kendi çıkarlarını en üst düzeye çıkarmak için fırsatçı davranabilir, dolandırıcılık yapabilirler. Finansal dolandırıcılık vakalarında yöneticiler, ikramiye veya tazminat paketlerine bağlı performans hedeflerini tutturabilmek amacıyla kısa vadeli sonuçları iyileştirmek için kârları olduğundan yüksek göstererek finansal kayıtları manipüle edebilmektedir. Bu, itibar kaybına, cezalara ve güven kaybına yol açabilir (Oladiyupo ve Olorunsola, 2024, 73). Hileli finansal uygulamalara yol açan bu uyumsuzluk, adli muhasebe gibi izleme mekanizmalarına olan ihtiyacı vurgular (Josiah, 2025, 100). Teori ayrıca, her iki tarafın çıkarlarını uyumlu hale getirmenin ve ortaya çıkan vekalet maliyetlerini veya kayıplarını azaltmanın yollarını da önerir. Adli muhasebeciler; yatırımcılar, hissedarlar, alacaklılar, düzenleyici kurumlar, mahkemeler ve avukatlar gibi çeşitli paydaşlar adına vekil sıfatıyla hareket edebilirler. Bu kapsamda dolandırıcılık tespiti, hasar belirleme, uzman tanıklığı ve uyuşmazlık çözümü gibi birçok alanda profesyonel hizmet sunabilirler. Bu bağlamda, teori, adli muhasebecilerin işlerinde karşılaştıkları zorlukları ve fırsatları açıklamaya yardımcı olabilir. Örneğin, adli muhasebeciler ile müşterileri veya işverenleri arasında ortaya çıkabilecek olası çatışma veya önyargı kaynaklarının belirlenmesine yardımcı olabilir (Micah vd., 2023, 19).

- **Uzman Tanıklık Teorisi:** Uzman tanık, görgü tanığından farklı olarak, yalnızca olaya ilişkin gözlemlerini değil; sahip olduğu bilgi, eğitim ve deneyime dayanarak uyuşmazlığa dair teknik ve profesyonel değerlendirmelerini sunan kişidir (Çankaya vd., 2014, 73). Uzman tanıklık teorisi olarak değerlendirildiğinde, bu rol; karmaşık hukuki uyuşmazlıklarda yargı mercilerine bilimsel temelli açıklamalar sunarak karar sürecinin tarafsızlığını ve güvenilirliğini güçlendirmeyi amaçlar.

Uzman tanıklık teorisi, özel ve teknik bilgi gerektiren alanlarda yargı süreçlerine bilimsel ve mesleki katkı sağlanmasını öngörmektedir. Bu bağlamda uzman tanıklık, belirli bir alanda profesyonel deneyime sahip kişilerin, bilgi ve uzmanlıklarını kullanarak mahkemeye intikal etmiş uyuşmazlıkların değerlendirilmesi ve çözümüne destek sunması olarak tanımlanabilir (Kıllı ve Çeviren, 2017, 91). Buradaki amaç,

uzman tanığın ifadeleriyle desteklenen savlar aracılığıyla yorumlanması gereken olgu ve olayların güvenilir biçimde aydınlatılmasıdır (Aktaş ve Kuloğlu, 2008, 112). Özellikle ticari ve finansal nitelikli davalarda, yargı mensuplarının muhasebe ve işletme uygulamaları konusunda derin teknik bilgiye sahip olmaları beklenememektedir. Bu nedenle, mahkemeler karmaşık mali işlemleri anlamlandırmak ve doğru sonuca ulaşmak amacıyla, alanında uzman kişilerden uzman tanıklık yoluyla görüş talep etmekte ve böylece karar sürecinin nesnelliği ile doğruluğunu güçlendirmektedir (Kılılı ve Kılıç, 2018, 21). Uzman tanıklık teorisi çerçevesinde, adli muhasebeciler mahkemelerde finansal uyumsuzlukların çözümüne yönelik teknik bilgi sağlayan temel aktörler arasında yer almaktadır. Adli muhasebeciler, muhasebe, denetim ve hukuki süreçler konusundaki bilgi birikimlerini birleştirerek, yargı mensuplarına karmaşık mali olayların anlaşılmasında rehberlik ederler. Bu kapsamda, uzman tanık olarak hazırladıkları raporlar ve sundukları beyanlar, yalnızca kanıta dayalı bir değerlendirme değil; aynı zamanda teknik verilerin hukuki bağlamda yorumlanmasını da içerir.

- **Etik Karar Verme Modelleri:** Bu kavram, bireylerin etik hususlara dayanarak bilinçli hareket etme, dürüstlüğü koruma ve yalnızca yasal uyumluluğun ötesinde ahlaki açıdan sağlam kararlar alma kapasitesini yansıtır (Ramandei vd., 2025, 1116). Finansal skandalların giderek artması ve bu olaylardan önde gelen denetim şirketlerinin sorumlu tutulması eğilimi göz önüne alındığında, muhasebe ve denetim profesyonellerinin etik bağlılığına önemli ölçüde odaklanılmıştır (Aljumaili ve Fakhari, 2024, 1042).

Adli muhasebenin rolü, karmaşık kurumsal uygulamaların ardındaki ekonomik ve yasal gerçekleri ortaya çıkarmakla görevlendirildiği için giderek daha hayati hale gelmektedir. Bu alan, yalnızca teknik uzmanlık gerektirmekle kalmaz; uygulayıcıların soruşturma sürecinde ahlaki ikilemler ve kurumsal baskılarla da yüzleşmesini gerektirir (Ramandei vd., 2025, 1116). Adli muhasebeciler, mesleklerinin dürüstlüğünü ve güvenilirliğini korumak için önemli etik sorumluluklar üstlenir ve yasal gerekliliklere sıkı sıkıya uymakla yükümlüdür. Bununla birlikte, soruşturma yürütürken yasal gerekliliklere ve mevzuata uyum sağlama konusunda da etik sorumluluk taşır (Hossain vd., 2024, 65). Sorumluluk kavramı, sadece soruşturmanın kesinliğini değil, aynı zamanda yargısal incelemeye dayanabilecek tarafsız sonuçlar sunma ihtiyacını da kapsar. Dürüstlük son derece önemlidir; çünkü adli muhasebecilerin güvenilirliği, karar alma süreçlerini ve paydaş etkileşimlerini etkileyen mesleki etiğe bağlılıklarına dayanır (Aljumaili ve Fakhari, 2024, 1042). Dolandırıcılık, zimmete para geçirme ve diğer finansal tutarsızlıkları araştırırken, nesnellik, dürüstlük ve sorumluluğu vurgulayan katı etik kurallara uymaları gerekir (Aljumaili ve Fakhari, 2024, 1042). Bu etik sorumluluklar, soruşturma yürütme, finansal verileri analiz etme ve bulguları iletme gibi uygulamaların çeşitli yönlerini kapsamaktadır (Hossain vd., 2024, 65). Adli muhasebeciler, özellikle soruşturma sonuçlarının incelenen kuruluşun yapısal, politik veya ticari çıkarlarına temas ettiği durumlarda, yüksek etik risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Uygulamada, bir yandan nesnellik ve mesleki dürüstlük ilkelerini koruma talepleri, diğer yandan müşterilerin, kolluk kuvvetlerinin veya üstlerin belirli bir tarafın yararına bulgular sunmaları yönündeki baskıları arasında ikilemler yaşanır (Ramandei vd., 2025, 1116). Dürüstlük, tarafsızlık ve gizlilik ilkelerine bağlı kalarak ve ilgili yasa ile yönetmeliklere uygun hareket ederek adli muhasebeciler, hem adalet ve hesap verebilirliğe hizmet eder hem de mesleğin güven ve itibarını korumayı sürdürürler (Hossain vd., 2024, 65).

ULUSLARARASI KARŞILAŞTIRMALAR

Adli muhasebe, ülkelerin hukuk yapıları ve mesleki standartları doğrultusunda farklı biçimlerde gelişmeler göstermiştir. ABD, adli muhasebe alanında en gelişmiş sistemlerden birine sahiptir. ABD, adli muhasebenin bir disiplin olarak gelişimi açısından, yalnızca İngiltere’de değil, aynı zamanda dünyanın geri kalanında da birkaç yıl öndedir. Muhasebeci olarak nitelendirilmek ve ideal olarak profesyonel olarak sertifikalandırılmış bir adli muhasebe yeterliliği elde etmek için uygun bir derecenin olması gerekmektedir (Winfield ve Roberts, 2023, 43). Association of Certified Fraud Examiners (ACFE) gibi kurumlar, sertifikasyon (CFE), etik standartlar ve küresel ölçekte kabul gören metodolojik yaklaşımların yerleşmesini sağlamış; bu da ülkeyi hem eğitim hem de uygulamada lider konuma taşımıştır. ABD’de uygulama ağırlıklı çalışmalar, dava desteği, suistimal soruşturmaları ve iç kontrol zafiyetlerinin incelenmesine odaklanmakta; akademik literatür ise vaka analizleri, eğitim müfredatları ve etik sorunlar etrafında yoğunlaşmaktadır. Ayrıca, ABD genelindeki çok sayıda üniversite, adli muhasebe alanında uzmanlaşmış derece programları sunarak, nitelikli profesyonellerden oluşan istikrarlı bir kaynak sağlamaktadır (Etwaroo vd., 2025, 1020).

İngiltere’de adli muhasebe disiplini, açıkça başarılı olsa da, hâlâ yapı ve biçim eksikliği söz konusudur. Geleceğin adli muhasebecileri için kabul görmüş bir kariyer yolu bulunmamaktadır. Mevcut adli muhasebeciler, hizmetlerini herhangi bir ek nitelik veya sertifika yerine deneyime dayanarak pazarlamaktadır (Winfield ve Roberts, 2023, 46). İngiltere’de adli muhasebe uygulamaları daha çok hukuk firmaları, denetim kuruluşları ve bağımsız danışmanlık şirketleri tarafından yürütülmektedir. İngiltere, meslekleşme sürecinde ABD kadar kurumsallaşmış olmasa da akademik üretim bakımından güçlü sonuçlar elde etmektedir.

Ukrayna şirketlerinin yalnızca %10’u bağımsız soruşturmalar yürütmek için adli muhasebe uzmanlarının hizmetlerinden yararlanmaktadır. Çünkü adli muhasebe Ukrayna’da yenidir ve adli muhasebe hizmetleri sunan çok az şirket vardır. Ukrayna’da dolandırıcılığı tespit etmek için kullanılan en yaygın yöntemler iç denetim ve gayri resmi iç kaynaklardır (Ozili,2023, 15).

Fransa’da ise, Fransız yargı sisteminin yapısı nedeniyle adli muhasebenin gelişiminin çok yavaş olacağı öngörülmektedir. Güneydoğu Avrupa’da mevcut araştırmalar, bir muhasebe uzmanlığı olarak adli muhasebe uygulamasının hala nispeten yeni bir kavram olduğunu ve bölgede adli muhasebe alanında çok az araştırma yapıldığını göstermektedir. Afrika ülkelerinde ise, bölgedeki şirketlerde ve kamu sektöründe yolsuzluk ve mali dolandırıcılığın yüksek oranda görülmesi adli muhasebeye olan ilgiyi arttırmaktadır (Ozili,2023, 15). Güney Afrika’nın Mali Denetim ekosistemi, Ticari Adli Uygulayıcılar Enstitüsü (ICFP) ve Sertifikalı Dolandırıcılık İncelemecileri Derneği (ACFE) gibi kurumlar tarafından desteklenmektedir. North-West University gibi üniversiteler, adli muhasebe alanında uzmanlaşmış dereceler sunmakta ve kolluk kuvvetleriyle yapılan ortaklıklar pratik eğitimi geliştirmektedir. Ancak, kaynak kısıtlamaları ve mali denetimin ekonomik suçlarla mücadeledeki rolüne ilişkin kamuoyunun sınırlı farkındalığı önemli zorluklar yaratmaktadır (Etwaroo vd., 2025, 1020).

Avustralya, adli muhasebe mesleğini düzenleyen ve standartlar ile eğitim sağlayan ilk ülkelerden biridir. 1928 yılında kurulan Avustralya Sertifikalı Muhasebeciler Enstitüsü (ICAA), 2002 yılında Denetim Uygulama Standartları adlı ilk Adli Muhasebe Standartlarını yayınlamıştır. Bu standartlar, adli muhasebeyle ilgili sözleşmeleri ve adli muhasebe mesleğinin uyması gereken temel standartları içermektedir (Karabayır, 2019, 58).

Hindistan’da, Hindistan Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü (ICAI), Adli Muhasebe ve Dolandırıcılık Tespiti konusunda bir Sertifika Kursu başlatmıştır. Ancak, bu tür programların benimsenmesi, yetersiz farkındalık ve kurumsal desteklerin azlığı nedeniyle sınırlı kalmaktadır. Adli muhasebeciler, Hindistan Merkez Bankası (RBI) ve Merkez Soruşturma Bürosu (CBI)

tarafından finansal suç soruşturmalarında sıklıkla görevlendirilmektedir. Bu gelişmelere rağmen, akademik eğitim ile alandaki pratik uygulama arasında oldukça büyük farklılıklar bulunmaktadır (Etwaroo vd., 2025, 1020).

Singapur, adli muhasebeyi, finansal ve düzenleyici sistemlerine entegre etmek için bir model teşkil etmektedir. Singapur Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü (ISCA), akademik titizliği uygulamalı eğitimle harmanlayan Finansal Adli Uzman (FFP) sertifikasını sunmaktadır. Singapur Para Otoritesi (MAS), kara para aklama ve dolandırıcılık gibi karmaşık finansal suçlarla mücadele etmek için adli muhasebecilerle yakın bir şekilde çalışmaktadır. Ayrıca, Nanyang Teknoloji Üniversitesi gibi kurumlar, muhasebe analitiği ve dijital adli bilimler alanlarında ileri düzey programlar sunarak, bu alanda yetenekli profesyonellerden oluşan istikrarlı bir kaynak sağlamaktadır (Etwaroo vd., 2025, 1021).

Türkiye’de ise adli muhasebe daha yeni bir alan olmakla birlikte, son dönemde artan yolsuzluk ve skandallar, adli muhasebe mesleğini daha önemli hale getirmiştir (Karabayır, 2019, 58). Gerek muhasebe uygulayıcıları gerekse akademisyenler tarafından giderek daha fazla ilgi görmektedir (Çabuk ve Yücel, 2012, 72). Bununla birlikte, ACFE’nin ortağı olan Uluslararası Dolandırıcılık İncelemecileri Derneği, 2007 yılında Türkiye’de kurulmuştur. Bu dernek, dolandırıcılık ve yolsuzluğun (kötüye kullanımın) soruşturulması, adli muhasebeciler için gerekli eğitimin planlanması ve kapsamının belirlenmesi ve adli muhasebe standartlarının oluşturulması ve geliştirilmesiyle ilgili faaliyetlerin yürütülmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye’de adli muhasebe alanında atılan ikinci adım, Sahtecilik Araştırmaları Kurumu’nun (FRC) kurulmasıdır. 2011 yılında kurulan FRC, sahtecilik ve yolsuzluğun önlenmesi ve tespitine yönelik kurumsal bir çözüm sunmayı amaçlamaktadır (Karabayır, 2019, 58). Bununla birlikte, yaklaşık yedi ay süren Bağımsız Adli Muhasebe Uzmanlığı Programı’nın tamamlanmasının ardından pek çok SMMM’nin unvanına “bağımsız adli muhasebe uzmanı” veya “bağımsız adli müşavir” ibaresini eklemesi, Türkiye’de adli muhasebecilik mesleğine yönelik ilginin belirgin biçimde artmasına katkı sağlamıştır (Çabuk ve Yücel, 2012, 72). Ayrıca, Türkiye’de adli muhasebe mesleğinin yaygınlaşmasına dönük farkındalık ve ilgi de artmaktadır. 2023 yılında yayınlanan bir saha araştırması, muhasebe meslek mensuplarının büyük kısmının adli muhasebecilik mesleğine ihtiyaç duyulduğunu belirttiğini göstermiş; özellikle “hile ve yolsuzlukların tespiti” ve “bilgisayar destekli adli incelemeler” konularında uygulamaya açık alanlar olduğu saptanmıştır (Çil Koçyiğit vd., 2023, 105).

Eğitim boyutu da Türkiye’nin adli muhasebe alanında gelişiminde kilit rol oynamaktadır. 2012’de yayınlanan bir çalışmada, Türkiye üniversitelerinde adli muhasebe eğitiminin ve mesleki yeterlik programlarının eksikliği vurgulanmış, adli muhasebe derslerinin, hukuk, denetim, bilgi sistemleri ve hile analizi gibi disiplinler arası içeriklerle zenginleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Dursun ve Pehlivan, 2012, 129). Bütün bunların sonucunda, Türkiye’de adli muhasebe tam olarak kurumsallaşmamış olmasına rağmen; artan akademik çalışmalar, meslekî farkındalık ve uygulayıcı talebi, bu alanda ciddi bir gelişim imkânı olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Bu alışma, adli muhasebenin kuramsal temelleri, mesleki sorumlulukları ve uluslararası uygulama farklılıklarını inceleyerek disiplinin güncel konumunu bütüncül bir çerçevede değerlendirmiştir. Bulgular, adli muhasebenin yalnızca finansal suistimallerin tespitine yönelik teknik bir faaliyet değil; aynı zamanda hukuk, muhasebe ve etik boyutları kesiştiren kritik bir uzmanlık alanı olduğunu göstermektedir. Ajans teorisi, uzman tanıklık yaklaşımları ve etik karar verme modelleri, adli muhasebenin işletmelerde bilgi asimetrisini azaltan, yargısal süreçlerde nesnellik sağlayan ve yüksek etik standartlarla yürütülmesi gereken bir meslek olduğunu ortaya koymaktadır. Uluslararası karşılaştırmalar, adli muhasebenin ülkeler arasında farklı kurumsal yapılaraya sahip olduğunu göstermiştir. ABD, sertifikasyon mekanizmaları ve kurumsallaşmış uygulamalarıyla gelişmiş bir modele sahipken; İngiltere akademik üretimi güçlü, ancak mesleki standardizasyon açısından daha esnek bir yapı sunmaktadır. Türkiye’de ise disiplin giderek gelişmekte olup eğitim, mesleki tanım ve standartlaşma gereksinimleri devam etmektedir.

Adli muhasebenin önemi küresel ölçekte artan finansal karmaşıklık, dijitalleşme ve ekonomik suçların çeşitlenmesi nedeniyle giderek artmaktadır. Bu doğrultuda hem ulusal hem de uluslararası düzeyde mesleki standartların güçlendirilmesi, etik ilkelerin kurumsallaştırılması ve uygulayıcıların teknik yetkinliklerinin geliştirilmesi, adli muhasebenin bir disiplin olarak etkili ve güvenilir bir şekilde uygulanabilmesi için temel gereklilikler olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

- Aktaş, H. & Kuloğlu, G. (2008). Adli Muhasebe ve Adli Muhasebecilik Mesleği. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, Mayıs, 101-120.
- Aljumaili, A. & Fakhari, H. (2024). Investigating the Impact of Forensic Accounting Experience on the Ethical Commitment of Public Accountants with the Moderating Role of Religiosity. *Journal of Ecohumanism*, 3 (8), 1042 – 1054.
- Çabuk, A., & Yücel, E. (2012). Adli Muhasebecilik Mesleği ve Türkiye’de Uygulanabilirliğine Yönelik Bir Araştırma. *Muhasebe Ve Finansman Dergisi* (54), 27-50.
- Çankaya, F., Dinç, E., & Çoban, Y. (2014). Adli Muhasebede Uzman Tanıklık Mesleği: Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 12(23), 70-94. <https://doi.org/10.11611/JMER286>
- Çil Koçyiğit, S., Güngör Tanç, Ş., & Koçyiğit, H. (2023). Türkiye’de Adli Muhasebecilik Mesleğinin Geliştirilmesine Yönelik Bir Araştırma: Muhasebe Meslek Mensupları Örneği. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 16(Prof. Dr. Mehmet Özbirecikli Özel Sayısı), 105-120. <https://doi.org/10.29067/muvu.1308988>
- Deniz, T. & Yashıdağ, B.H. (2019). Adli Muhasebe ve Adli Muhasebecilik Mesleğinin Geliştirilmesi Üzerine Bir İnceleme. *Kesit Akademi Dergisi*, 5 (19), 150-168.
- Dursun, A., & Pehlivan, A. (2012). TÜRKİYE’DE ADLİ MUHASEBE EĞİTİMİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(2), 129-141.
- Etwaroo, R., Padachi, K. & Chauhan, P. (2025). Forensic Accounting Development in Mauritius: A Comparative Analysis Across Selected Countries. *World Journal of Advanced Research and Reviews*, 25(02), 1019-1024. <https://doi.org/10.30574/wjarr.2025.25.2.0439>
- Hossain, M.Z. (2023). Emerging Trends in Forensic Accounting: Data Analytics, Cyber Forensic Accounting, Cryptocurrencies, and Blockchain Technology for Fraud Investigation And Prevention. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4450488>.
- Hossain, M.Z., Kibria, H. & Johora, F.T. (2024). Ethical Challenges in Forensic Accounting: Balancing Professional Responsibility and Legal Obligations. *Open Journal of Accounting*, 13, 57-73. DOI: 10.4236/ojacct.2024.133005
- Josiah, A. (2025). The Role of Forensic Accounting in Combating Financial Fraud in Nigeria. *International Journal of Academic Accounting, Finance & Management Research*, 9 (2), 98-102.
- Karabayır, M.E. (2019). Forensic Accounting: Development and Practices Around the World. *New Trends in Social Sciences*, SRA Academic Publishing.
- Karacan, S. (2012). Hukuk ile Muhasebenin Kesişme Noktası: Adli Muhasebe. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi* (8). <https://doi.org/10.18092/ijeas.80090>
- Karaca, H., & Aksu, İ. (2024). İslami Finans Kurumlarında İslami Muhasebe ve İslami Adli Muhasebe Süreci. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (35), 26-44. <https://doi.org/10.15182/diclesosbed.1341739>

- Kıllı, M. & Çeviren, S. M. (2017). Muhasebe Meslek Mensuplarının Adli Muhasebe Farkındalıkları: Mersin İlinde Bir Araştırma. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 19 (1), 87-108.
- Kıllı, M. & Kılıç, İ (2018). *Adli Muhasebe Eğitimi ve Bir Müfredat Modeli Önerisi*, II. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi, 4-5 Mayıs, Adana.
- Micah, E.E.M., Adinnu, P.O. & Ibitomi, T. (2023). Forensic Accounting and Litigation Support: The Role of Expert Witnesses in Legal Proceedings. *European Journal of Accounting, Auditing and Finance Research*, 11 (8), 15-26.
- Oladipupo, A.O.& Olorunsola, F.F. (2024). The Mediating Role of Forensic Accounting in the Relationship between Financial Fraud and Bank Performance: A Literature Review. *Benin Journal of Accounting, Finance and Forensic Science Research*, 4(2), 71-84.
- Ozili, P.K. (2025). Forensic Accounting Research Around the World. *Journal of Financial Reporting and Accounting*. <https://doi.org/10.1108/JFRA-02-2023-0106>
- Ramandei, P., Faisal, Marjono, Putranto, P. & Astuti, D.S.P.(2025). Exploring Ethical Decision-Making in Forensic Accounting: Professional Moral Agency amid Corporate Scandals. *Jurnal Ilmiah Akuntansi Kesatuan*, 13 (5), 1115-1124. DOI: 10.37641/jiakes.v13i5.3777
- Şişmanoğlu, E., Karayığit, D. T., & Karabınar, S. (2020). Vekalet Teorisi Kapsamında Ortaya Çıkan Vekalet Maliyetlerinin Muhasebesi ve Raporlanması. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 13(3), 975-987. <https://doi.org/10.29067/muvu.655159>
- Winfield, J. & Roberts, M. (2023). Forensic Accounting: Time for a Unified Global Approach. *Journal of Forensic Accounting Profession*, 3 (1), 38-56.

BÖLÜM 2

MALİ TATİLİN VERGİ İNCELEME VE ZAMANAŞIMI SÜREÇLERİNE ETKİSİ

Can FİDANCAN¹

¹ Öğr.Gör.Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Ulukışla MYO, Muhasebe ve Vergi Bölümü, canfidancan@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5724-1919

1. GİRİŞ

Türkiye'de vergi ve muhasebe süreçlerindeki yoğunluğu dengelemek amacıyla 2007 yılında yürürlüğe giren 5604 sayılı Kanun, 'Mali Tatil' uygulamasını hukuk sistemimize kazandırmıştır. Belirli idari ve yargısal sürelerin askıya alınmasını veya uzatılmasını öngören bu düzenleme, her yıl 1-20 Temmuz tarihleri arasında uygulanmakta ve Vergi Usul Kanunu'nun (VUK) 140. maddesi ile bütünleşik bir işlev görmektedir. Mali tatilin vergi inceleme süreçlerine etkisi, idari ve yargısal sürelerin durması yoluyla gerçekleşmekte, bu etki hem mükellef haklarını korumakta hem de vergi idaresinin denetim kapasitesini sınırlamaktadır (GİB, 2007; Bakaç, 2025).

Vergi incelemesi, VUK'un 134-140. maddeleri kapsamında tanımlanan, mükelleflerin beyanlarının doğruluğunu, vergi matrahının gerçekliğini ve yasal uyumu tespit etmeye yönelik bir idari prosedürdür. Bu süreç, tarhiyat öncesi inceleme, tarhiyat sonrası inceleme ve arama esaslı inceleme gibi türleri kapsamaktadır. Mali tatil döneminde 5604 sayılı Kanun'un 1. maddesinin dördüncü fıkrası gereği önemli kısıtlamalara maruz kalınmaktadır. Tatil süresince yeni bir vergi incelemesine başlanamamakta, defter ve belge ibrazı talep edilememekte ve devam eden incelemelerde ek bilgi veya belge istenememektedir (GİB, 2014). Bu kısıtlamalar, inceleme süreçlerini fiilen askıya almakta ve denetim elemanlarının operasyonel kapasitesini sınırlandırmaktadır. Uygulayıcılar ve bazı yazarlar tarafından mali tatilin vergi kaçakçılığının tespitinde gecikmelere yol açtığı ifade edilmektedir (Bakaç, 2025; Köprü, 2025). Akademik çalışmalarda bu durumun vergi uyumunu olumsuz etkilediği değerlendirilmektedir (Arıkan & Zoroğlu, 2021).

Mali tatilin inceleme süreçlerine etkisi, öncelikle yeni incelemelerin başlatılmasının yasaklanmasıyla kendini göstermektedir. VUK md. 140/1 uyarınca, mali tatil döneminde vergi denetim elemanlarının yeni bir inceleme bildirimi yapamamakta ve bu durum, idarenin risk bazlı inceleme stratejisini etkilemektedir. Örneğin, 2024 mali tatil döneminde Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB), Dijital Vergi Denetim Sistemi üzerinden otomatik risk analizleri gerçekleştirmiş olsa da; yasal kısıtlamalar nedeniyle yeni inceleme başlatılamamıştır. Bu durum, yüksek risk grubundaki mükelleflerin Temmuz ayı boyunca fiilen denetim dışı kalmasına yol açmaktadır. Literatürde 'Temmuz Boşluğu' olarak adlandırılan bu denetim zafiyeti, vergi kaçakçılığıyla mücadelede bir fırsat penceresi yaratmakta ve kamu alacağının tahsilinde gecikmelere neden olmaktadır (EY Türkiye, 2025; GSG, 2025; Köprü, 2025). Akademik çalışmalarda, bu boşluğun vergi uyumunu azalttığı ve kaçakçılık oranlarını artırdığı vurgulanmaktadır. Bu durum, inceleme raporlarının tamamlanma süresinde önemli gecikmelere yol açtığı ifade edilmektedir (Verginet, 2025). Literatürde bu gecikme, idari maliyetleri artırdığı ve vergi kaçakçılığının gizlenmesine olanak tanıdığı için eleştirilmekte ve denetlemenin kalitesinin düşmesine yol açtığı savunulmaktadır (Arıkan&Zoroğlu, 2021). Örneğin, devam eden bir incelemede tatil döneminde ek delil talebi yapılamaması, raporun tatil sonrası revizyonunu gerektirmekte ve bu da yargısal süreçleri uzatmaktadır (Danıştay 4. Daire, 2023). Bu bağlamda, mali tatilin inceleme sürekliliğini kırdığı ve idari verimliliği azalttığı belirtilmektedir.

Tebliğat işlemleri, mali tatilin inceleme süreçlerine etkisinin bir diğer kritik boyutunu oluşturmaktadır. Tatil süresince tebliğatlar hukuken geçerli olsa da bunlara karşı öngörülen süreler tatilin sona erdiği günü izleyen tarihten itibaren yeniden başlamaktadır (GİB, 2014). Bu düzenleme, mükellef lehine bir hak genişlemesi sağlarken, idare açısından inceleme sonuçlarının uygulanmasını geciktirmekte olup, vergi mahkemelerinde tatil sonrası dava yığılmasına yol açmaktadır.

Defter-beyan sistemi gibi platformlar incelemelerin büyük oranda dijital ortamda yürütülmesine imkan tanınmasına ve tatil döneminde otomatik veri erişimi devam edebilmesine rağmen dijital dönüşümün mali tatilin inceleme süreçlerine yansımaları, son dönemde daha belirgin hale gelmiştir. (Dengeakademi, 2025). VUK md. 140'ın talep yasağı, denetim elemanlarının mükelleften aktif ek bilgi isteyememesine yol açmakta ve bu durum da "dijital gri alan" yaratmaktadır (İktisadidayanışma, 2025). Bu durum, inceleme etkinliğini azalttığı gerekçesiyle eleştirilmektedir (Bakaç, 2025; Karakoç, 2022). Danıştay kararlarında otomatik veri erişiminin "talep" sayılmadığı

içtihatlar oluşmuştur (Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu, 2024). Dijital entegrasyon, mali tatilin geleneksel kısıtlamalarını kısmen aşsa da hukuki belirsizlikler devam etmektedir (Lebib, 2025).

Mali tatilin inceleme süreçlerine yönelik genel eleştiriler, kamu maliyesini olumsuz etkilediği yönündedir. Tatil döneminde inceleme durdurulması, vergi kaçakçılığında fırsat yaratmakta ve tahsilat oranlarını düşürmektedir. Uygulayıcılar ve meslek örgütleri tarafından yapılan tahminlere göre mali tatil nedeniyle oluşan denetim boşluğunun kamu alacaklarında önemli gecikmelere ve dolaylı kayıplara yol açtığı ifade edilmektedir (TÜRMOB, 2024). Bu eleştiriler, uygulamanın iyi niyetle tasarlandığını ancak denetim etkinliğini zayıflattığını göstermektedir (Köprü, 2025).

Yargı içtihatları, mali tatilin inceleme etkilerini somutlaştırmaktadır. Danıştay 4. Daire'nin 2023 kararında, tatil döneminde yapılan ek belge talebinin hukuka aykırı olduğu belirtilmiş ve tarhiyat iptal edilmiştir (Danıştay 4. Daire, 2023). Buna benzer kararlar, mali tatilin inceleme kısıtlamalarını yargısal olarak güçlendirildiğini göstermektedir (Alparslan, 2025).

Mali tatilin inceleme süreçlerine etkisi, teorik olarak mükellef haklarını güçlendirse de pratikte idari verimlilik kayıplarına yol açmaktadır. Akademik çalışmalarda, bu dengesizliğin mevzuat revizyonu ile giderilmesi önerilmektedir. Özellikle, dijital araçların zorunlu entegrasyonu ile tatil kısıtlamalarının yumuşatılması gerektiği değerlendirilmektedir (Dengeakademi, 2025).

Sonuç olarak, mali tatil vergi inceleme süreçlerini önemli ölçüde kısıtlamakta olup, bu kısıtlamalar hem mükellef haklarını korumakta hem de idari etkinlikte kayıplara yol açmaktadır. Dijital entegrasyon, bu etkileri kısmen yumuşatsa da mevzuatın revizyonu gereklidir (MuhasebeTR, 2025).

Mevcut literatürde mali tatilin daha çok beyan ve ödeme süreleri ile meslek mensuplarının iş yükü üzerindeki etkisi incelenmiş olup, vergi inceleme ve zamanaşımı süreçlerine yönelik sistematik çalışmalar sınırlı görünmektedir (Karakoç, 2022; şenyüz vd., 2023). Bu çalışma, mali tatilin kavramsal ve hukuki çerçevesini, vergi incelemeleri üzerindeki etkisini, zaman aşımı sürecini ve dijitalleşme ile ilişkisini sistematik bir değerlendirme ile sunarak literatürdeki bu boşluğu doldurmaya amaçlamaktadır.

2. KAVRAMSAL VE HUKUKİ ÇERÇEVE OLARAK MALİ TATİL UYGULAMASI

Türkiye'deki vergi mükellefiyetine ilişkin süreçler, vergi mevzuatının dinamik ve parçalı yapısından kaynaklanan yoğun ve sıkışık bir takvimle değerlendirilmektedir. Bu durum, vergiye uyum maliyetlerinin ötesinde, sürecin yürütülmesinde kritik bir rol oynayan serbest muhasebeci mali müşavirler (SMMM) ve yeminli mali müşavirler (YMM) üzerinde kronik bir iş yükü baskısı yaratmaktadır (Aksu & Tan, 2019). Özellikle yıl ortasına denk gelen yaz aylarındaki bu yoğunluğun, meslek mensuplarının anayasal bir hak olan dinlenme ihtiyacını karşılayamaması, 2000'li yılların ortalarında özel bir yasal düzenleme gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası md. 50.)

Bu gerekliliğe yanıt olarak, 5604 sayılı Mali Tatil İhdas Edilmesi Hakkında Kanun, 28 Mart 2007 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve Türk vergi hukukunda kendine özgü bir "tatil" veya "idari duraklama" müessesesi oluşturmuştur (5604 sayılı Kanun, 2007; Karakoç, 2018). Bu çalışmanın ilgili bölümü, mali tatil kurumunun amacını, hukuki niteliğini, kapsamını ve istisnalarını, mevcut literatür ve mevzuat çerçevesinde analitik bir süzgeçten geçirmektedir.

2.1. Mali Tatilin Hukuki Niteliği ve Kanunun Amacı

Mali tatil, Kanun'un 1. maddesinde "her yıl Temmuz ayının birinden yirmisine kadar (yirmisi dahil)" olarak net bir şekilde tanımlanmıştır. Bu düzenlemenin temel hukuki sonucu, Vergi Usul Kanunu (VUK) ve diğer mali kanunlarda yer alan belirli sürelerin, tatil süresi kadar uzaması veya bu süre zarfında işlememesi olarak hükme bağlanmıştır (GİB, 2007; GİB, 2016).

Kanunun yasalaşma sürecindeki gerekçesi incelendiğinde, düzenlemenin salt idari bir kolaylıktan daha derin bir amaca hizmet ettiği görülmektedir. Gerekçede açıkça, mali müşavirlerin ve dolaylı olarak mükelleflerin yaz döneminde dinlenebilmesi, yıl içine yayılan iş yükünün dengelenmesi ve meslekî tükenmişliğin önlenmesi hedeflenmektedir. Bu yönüyle mali tatil, vergi prosedür hukukuna ilişkin teknik bir düzenleme olmanın ötesinde, meslekî sürdürülebilirlik ve iş sağlığı dinamikleri açısından bir sosyal politika aracı niteliği de taşımaktadır. Vergi hukuku literatüründe de, bu kurumun vergi mükellefleri ile idare arasındaki ilişkilerde "nefes alma" periyodu yaratan sosyal bir işlevi olduğunu vurgulamaktadır (Karakoç, 2018; Öncel vd, 2025).

Uygulamanın hukuki dayanağını 5604 sayılı Kanun'un kendisi, bu Kanun'un atfıyla VUK'a eklenen hükümler ve uygulamanın detaylarını belirleyen GİB sirküleri oluşturmaktadır. Gelir İdaresi Başkanlığı, özellikle 2007 ve 2014 yıllarında yayımladığı sirkülerlerle, hangi sürelerin nasıl etkileneceğine dair idari yorumunu netleştirmiştir.

2.2. Kapsam ve Sürelerin Uzaması Mekanizması

Mali tatilin pratik en önemli sonucu, süreler üzerindeki etkisidir. Kanun'un 1. maddesinin ikinci fıkrası, bu etkiyi iki temel senaryo üzerinden düzenlemektedir. Bunlardan birincisi, mali tatile denk gelen sürelerdir. Beyan ve ödeme sürelerinin son günü mali tatil dönemine rastlayan yükümlülükler, tatilin son gününü izleyen tarihten itibaren yedi gün içinde yerine getirilmiş sayılmaktadır. İkinci senaryo ise, mükellef haklarına ilişkin sürelerdir. Daha da önemlisi, dava açma, uzlaşma talebinde bulunma, cezada indirimden yararlanma veya kanun yoluna başvurma gibi hak düşürücü süreler de, eğer sürenin sonu mali tatile denk geliyorsa, tatil sonunu izleyen yedinci günün mesai saati bitimine kadar uzamaktadır. İkinci mekanizma, mali tatili adli tatile benzer bir işleve kavuşturmakta ve mükelleflerin, meslek mensuplarının tatilde olduğu bir dönemde hak kaybı yaşamasını engellemeyi amaçlamaktadır.

Bu düzenlemeden yararlanan kesim, yalnızca mükellefler değil, aynı zamanda 3568 sayılı Kanun kapsamında faaliyet gösteren ve vergiye uyum sürecinin bel kemiğini oluşturan serbest muhasebeci mali müşavirler ile yeminli mali müşavirlerdir. Meslek örgütü Türkiye Serbest Muhasebesi Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB), kurulduğu günden bu yana uygulamanın meslek mensuplarının yaz döneminde aileleriyle vakit geçirebilmesi, dinlenebilmesi ve artan iş yükü kaynaklı mesleki tükenmişliği önlemesi açısından vazgeçilmez olduğunu savunmaktadır. TÜRMOB tarafından yayımlanan istatistikler ve raporlar, yaklaşık 125.000 SMMM ve 5.500 YMM'nin büyük kısmının, iş planlamalarını Temmuz ayının bu ilk 20 günlük periyodunu dikkate alarak yaptığını göstermektedir. Bu veriler, uygulamanın meslekî sürdürülebilirlik ve meslek mensuplarının ruh sağlığı açısından taşıdığı önemi somut bir şekilde ortaya koymaktadır (TÜRMOB Faaliyet Raporu, 2023; Şenyüz vd., 2019).

2.3. Kapsam Dışı Bırakılan Yükümlülükler ve Uygulamadaki İkilemler

Mali tatil kurumunun varlık sebebiyle en çok çatıştığı nokta, Kanun'un 1. maddesinin üçüncü fıkrasında düzenlenen istisnalardır. Kanun koyucu, kamu maliyesinin sürekliliği ve bazı vergilerin tahsilat yapısı gereği, belirli yükümlülükleri mali tatil kapsamı dışında tutmuştur.

Bu istisnalar arasında; Özel Tüketim Vergisi (ÖTV), Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV), gümrük idarelerince tahsil edilen vergiler, şans oyunları vergisi ve beyan sıklığı günlük veya haftalık olan diğer yükümlülükler bulunmaktadır. Bu istisnaların temel gerekçesi, kamu alacağının sürekliliğini ve tahsilat akışını güvence altına alma hedefidir. Örneğin, akaryakıt veya telekomünikasyon gibi sektörlerde ÖTV tahsilatının yirmi gün durması, bütçe gelirleri açısından kabul edilemez bir risk olarak görülmektedir.

Bu mali gerekçeler, pratikte mali tatilin sosyal politika hedefini ciddi şekilde zedelediği değerlendirilmektedir. Kapsam dışı bırakılan bu vergilerle sürekli iştilal eden (örneğin, akaryakıt

dağıtım şirketleri, bankalar, ithalat-ihracat firmaları, gümrük müşavirlikleri) işletmelerde hizmet veren mali müşavirler için mali tatil fiilen yok hükmünde olduğu düşünülmektedir. Bu durum, meslek mensupları arasında bir eşitsizliğe yol açmakta ve belirli sektörlerde çalışan mali müşavirler, Temmuz ayında da aynı yoğun tempoda çalışmak zorunda kalmaktadır.

2.4. Mali Tatilin İdari ve Yargısal Süreçlere Etkisi

Mali tatilin hukuki çerçevesi, yalnızca beyan ve ödeme sürelerini değil, aynı zamanda VUK kapsamındaki denetim ve tebligat gibi birçok idari süreci de doğrudan etkilemektedir. Bu yönüyle mali tatil, vergi idaresi ile mükellef arasındaki ilişkiyi yirmi gün süreyle askıya alan bir "ateşkes" niteliği taşımaktadır (Bakaç, 2025; Köprü, 2025).

VUK'un 140. maddesi, vergi incelemesine yetkili olanların uyması gereken kuralları belirlerken mali tatile özel bir vurgu yapmaktadır. Bu madde uyarınca, mali tatil süresince vergi incelemesi amacıyla mükelleften defter ve belge istenememekte, yeni bir incelemeye fiilen başlanamamakta ve hâlihazırda devam eden incelemelerde ek bilgi veya belge talebinde bulunulamamaktadır.

Belki de daha kritik olan düzenleme, tebligat işlemlerine ilişkindir. GİB sirkülerleri ile de netleştirildiği üzere, tatil süresince vergi idaresinin tebligat yapması hukuken geçerlidir; yani yapılan tebligat yok hükmünde sayılmaz. Bununla birlikte, tebliğ edilen işleme karşı dava açma veya uzlaşma talep etme gibi hak düşürücü süreler, mali tatil süresince işlememektedir. Süreler, tatilin sona erdiği günü takip eden tarihten itibaren işlemeye başlamakta veya kaldığı yerden devam etmektedir.

Bu düzenleme, bir yandan mükellef haklarını korumakta; mükellefin veya mali müşavirinin tatilde olduğu bir sırada süre kaçırarak hak kaybına uğramasının önüne geçmektedir. Diğer yandan, bu durum vergi idaresinin denetim etkinliği ve kamu alacağının tahsil sürati üzerinde planlı bir yavaşlamaya neden olmakta ve vergi denetimi disiplini açısından akademik tartışmalara konu oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, 5604 sayılı Kanun ile ihdas edilen mali tatil uygulaması, Türk vergi hukukunda kendine özgü bir süre durması müessesesi olarak hem sosyal politika hem de idari kolaylık boyutları taşımaktadır. Kanunun temel amacı olan meslek mensuplarının dinlendirilmesi hedefi, uygulamanın teorik temelini oluşturmaktadır.

Ancak, bu sosyal hedefin, kamu alacağının sürekliliği, dijital dönüşümün getirdiği sürekli operasyonel zorunluluklar ve tatil sonrası beyanların ay sonuna yığılmasının yarattığı iş yükü konsolidasyonu gibi pratik engellerle karşılaştığı görülmektedir. Bu durum, uygulamanın teorik amacı ile pratikteki sonuçları arasında bir sapma olduğunu ve mali tatil kurumunun etkinliğinin sorgulanmasına yol açtığını göstermektedir.

3. MALİ TATİLİN VERGİ İNCELEME SÜREÇLERİNE ETKİLERİ

Mali tatil uygulamasının genel yapısına ve amacına ilişkin açıklamalar, düzenlemenin vergi inceleme süreçleri üzerindeki etkilerinin daha sistematik bir şekilde ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Vergi incelemesi; mükellefin beyanının doğrulanması, kayıt dışı ekonominin tespiti ve kamu alacağının güvence altına alınması açısından vergi idaresinin en kritik yetkilerinden biridir (Öncel vd., 2025). Bu nedenle mali tatilin, vergi incelemelerinin başlatılması, yürütülmesi ve sonuçlandırılması süreçleri üzerindeki doğrudan etkilerinin sistematik biçimde ele alınması önemlidir. Mali tatil uygulaması, 5604 sayılı Kanun ile getirilen sosyal amaçlı bir düzenleme olmasına rağmen, vergi inceleme süreçleri üzerinde önemli idari kısıtlamalar yaratmakta ve vergi idaresi ile mükellef arasındaki dengeyi etkilemektedir (Karakoç, 2022). Bu noktadan hareketle, bu bölümde mali tatilin vergi incelemelerine doğrudan yansıyan temel hukuki ve idari etkileri ayrıntılı biçimde incelenmektedir.

3.1. Denetim Sürecinde İdari Duraklama ve Hukuki Sonuçları

Türkiye’de vergi ve muhasebe süreçlerinin takvimsel sıkışıklığına bir çözüm olarak 2007 yılında ihdas edilen mali tatil uygulaması, temelde sosyal bir amaca hizmet etmektedir. Ancak 5604 sayılı Kanun ile getirilen bu düzenlemenin en derin ve en tartışmalı etkileri, sosyal alandan ziyade idari usul ve denetim hukukunda ortaya çıkmaktadır. Her yıl 1-20 Temmuz tarihleri arasında uygulanan mali tatil, Vergi Usul Kanunu’nun (VUK) 140. maddesi ile doğrudan bir etkileşime girerek, vergi idaresinin denetim yetkisinin kullanımına yönelik istisnai idari duraklama rejimi yaratmaktadır (GİB, 2007).

Bu idari duraklama, mükellef haklarını koruma amacıyla tasarlanmış olsa da, vergi idaresinin denetim etkinliğini sınırlamakta ve kamu alacağının tahsil süratini olumsuz etkilemektedir (Şenyüz vd., 2023). Literatürde, bu kısıtlamaların risk bazlı denetim stratejilerini sekteye uğrattığı ve öngörülebilir, denetimsiz dönem yarattığı için eleştirilmektedir (Karakoç, 2022; Bakaç, 2025).

3.2. Vergi İncelemesine Başlama Yasağı ve "Temmuz Boşluğu" Analizi

Vergi incelemesi, VUK’un 134-140. maddeleri uyarınca mükellef beyanlarının doğruluğunu ve yasal uyumu tespit etmeye yönelik temel idari prosedürdür. Mali tatilin bu sürece ilk ve en net müdahalesi, 5604 sayılı Kanun’un 1. maddesinin dördüncü fıkrasında açıkça belirtilmektedir. Bu maddeye göre tatil süresince yeni bir vergi incelemesine başlanamamaktadır.

Bu kısıtlama, mükellef ve meslek mensuplarına dinlenme hakkı tanırken, vergi idaresinin risk bazlı denetim stratejisi üzerinde öngörülmeyen bir yan etki yaratmıştır. Özellikle 2024 ve 2025 yılı itibarıyla GİB, dijital vergi denetim sistemi gibi yapay zeka destekli analiz araçlarını aktif olarak kullanmasına rağmen, sistemin yüksek riskli olarak belirlediği mükelleflere dahi 1-20 Temmuz tarihleri arasında müdahale edilememektedir. Bu durum, akademik literatürde ve mesleki jargonda "Temmuz boşluğu" olarak adlandırılan bir denetim zafiyeti yaratmaktadır (Köprü,2025). Eleştirel yaklaşımlar, bu boşluğun vergi uyumunu azalttığını ve özellikle planlı vergi kaçakçılığı eylemleri için öngörülebilir bir koruma kalkını sunduğunu savunmaktadır. Kamu alacağının tahsilinde gecikmelere neden olan bu yirmi günlük periyot, idarenin reaktif denetim kabiliyetini sınırlamaktadır (GSG, 2025). Vergi incelemelerinin mali tatil nedeniyle ertelenmesinin, özellikle risk analizine dayalı denetimlerde erken müdahale imkânını sınırladığı ve vergi kayıp-kaçağı açısından gecikmiş müdahale etkisi yarattığı literatürde tartışılmaktadır (EY Türkiye, 2025; Arıkan & Zoroğlu, 2021).

3.3. Devam Eden İncelemelerde Süreç Kesintisi ve Verimlilik Sorunu

Mali tatilin etkisi, yalnızca yeni incelemelerle sınırlı olmamaktadır. Devam eden inceleme süreçlerini de fiilen askıya almaktadır. Kanun, tatil süresince mükelleften defter ve belge ibrazı talep edilemeyeceğini ve devam eden incelemelerde ek bilgi veya belge istenemeyeceğini belirtmektedir.

Bu durum, incelemenin sürekliliği ilkesine kırmakta ve idari verimlilik açısından ciddi maliyetler doğurmaktadır. Pratik uygulamada bu kesinti, inceleme raporlarının tamamlanma süresini ortalama yirmi ile otuz gün arasında geciktirmektedir. Daha da önemlisi, Verginet (2025) tarafından aktarılan ve mali tatil sonrasındaki inceleme yoğunluğunun arttığını gösteren veri, iş yükünün azalmadığını, aksine "Temmuz sonrasına" yığılarak konsolide olduğunu ifade etmektedir.

Literatürde bu yığılma, idari maliyetleri artırmasının yanı sıra, incelemenin kalitesini de düşürdüğü yönünde eleştirilmektedir. İnceleme sürecinin donması, denetim elemanlarının delillerle olan sıcak temasını kesintiye uğratmakta ve mükellef tarafında vergi kaçakçılığına dair izlerin gizlenmesine veya kaybolmasına olanak tanıyabilmektedir (Senim, 2019; Arıkan&Zoroğlu, 2021). Yargı kararları da bu kısıtlamanın hukuki ciddiyetini teyit etmektedir. Danıştay 4. Dairesi’nin 2023 tarihli bir kararında, mali tatil döneminde yapılan ek belge talebinin VUK 140’a açıkça aykırı olduğu belirtilmiş ve bu usulsüz talebe dayanan tarhiyatın iptaline hükmedilmiştir. Bu içtihat, idarenin verimlilik adına dahi olsa kuralı esnetemeyeceğini, aksi takdirde tüm tarhiyatı riske atacağını net bir

şekilde ortaya koymaktadır. İnceleme süreçlerinin tatil sonrası döneme yığılması, denetim elemanlarının ortalama iş yükünü kısa vadede artırarak rapor kalitesinin düşmesine yol açabilmektedir (Arıkan&Zoroğlu, 2021).

3.4. Tebligat Hukuku ve Yargısal Süreçlere Yansıması

Mali tatilin usul hukukundaki en karmaşık etkilerinden biri de tebligat işlemleri ve bunlara bağlı süreler üzerinde ortaya çıkmaktadır. GİB Sirküleri ile netleştirildiği üzere, mali tatil süresince idarenin mükellefe tebligat (örn. vergi/ceza ihbarnamesi, inceleme raporu) yapması hukuken geçerlidir; tebligat yok sayılamaz.

Ancak düzenlemenin mükellef hakkı boyutu burada devreye girmektedir. Bu tebligatlara karşı öngörülen dava açma, uzlaşma talep etme veya cezada indirimden yararlanma gibi hak düşürücü süreler, tatil süresince işlememektedir. Süreler, tatilin sona erdiği 20 Temmuz'u izleyen tarihten itibaren başlamakta veya durmuşsa işlemeye devam etmektedir. Bu durum, mükellef lehine açık bir hak genişlemesi ve koruma sağlamaktadır.

Bununla birlikte, Pehlivan (2016) tarafından da vurgulandığı gibi, bu koruma mekanizmasının dolaylı bir maliyeti bulunmaktadır. Vergi mahkemelerinde tatil sonrası dava yığılması, mükelleflerin haklarını son güne kadar kullanma eğilimi ile birleşen bu yirmi günlük erteleme, Temmuz sonu ve Ağustos başında mahkemelerin iş yükünü artırmakta, bu da idari gecikmeyi yargısal gecikmeye dönüştürmektedir.

3.5. Dijital Denetim Paradoksu: "Dijital Gri Alan" ve Yargısal Yorum

2025 yılı itibarıyla, mali tatilin inceleme süreçlerine etkisindeki en kritik ve güncel tartışma, dijital dönüşüm ekseninde yaşanmaktadır. GİB'in dijital vergi denetim sistemi gibi platformlar aracılığıyla incelemelerin büyük çoğunluğunu dijital ortama taşıması, VUK'un 140. maddesindeki fiziki kısıtlamaların nasıl yorumlanacağı sorununu doğurmaktadır (Bakaç, 2025).

VUK md. 140, idarenin mükelleften aktif talep yapmasını yasaklamaktadır. Oysa dijital denetimde denetim elemanları, mükelleften bir talepte bulunmadan, sistem üzerinden verilere erişebilmektedir (Dengeakademi, 2025). Bu durum, dijital gri alan olarak adlandırılan, denetim elemanlarının sistemden veri çekmesinin, kanundaki talep yasağını ihlal edip etmediği gibi hukuki bir belirsizlik yaratmaktadır (İktisadi Dayanışma, 2025).

Bu düğüm, yargı kararlarıyla çözülmeye başlanmaktadır. Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu'nun (VDDK) 2024 tarihli emsal kararı, bu gri alanı aydınlatmaktadır. Kurul, denetim elemanlarının dijital vergi denetim sistemi üzerinden otomatik olarak eriştiği verilerin, VUK 140 anlamında bir talep veya isteme sayılamayacağına hükmetmiştir. Bu içtihat, dijital denetimin sürekliliğini bir ölçüde sağlasa da hukuki belirsizlikleri tamamen gidermemektedir. Zira otomatik erişim serbestken, bu erişim sonucu ortaya çıkan bir soru için mükelleften aktif ek bilgi istemek halen VUK 140 yasağına tabidir. Bu nedenle, dijitalleşme geleneksel kısıtlamaları esnetse de mevzuat revizyonu ihtiyacını ortadan kaldırmamaktadır.

Sonuç olarak, mali tatil, vergi inceleme süreçlerini durdurarak mükellef haklarını teorik olarak güçlendirmektedir. Danıştay kararları, bu duraklamanın ihlalinin ciddi bir iptal nedeni olduğunu teyit ederek kuralın ciddiyetini pekiştirmektedir. Ancak bu koruma, idari verimlilik kayıpları, "Temmuz Boşluğu" gibi denetim zafiyetleri ve dijitalleşme ile uyumsuzluk gibi yüksek bir maliyetle gelmektedir (Lebib, 2025). Akademik çalışmalarda ve mesleki raporlarda sıklıkla dile getirildiği gibi, mevcut uygulama idari etkinlikte net kayıplara yol açmaktadır. Bu durumun en somut ve maliyeti en yüksek yansıması ise zamanaşımı süreleri üzerinde görülmektedir.

4. MALİ TATİLİN ZAMANAŞIMI SÜRELERİNE ETKİLERİ

Mali tatilin vergi incelemeleri üzerindeki etkileri, yalnızca denetim faaliyetlerinin zamanlamasıyla sınırlı olmayıp, aynı zamanda zamanaşımı gibi usul hukukunun en kritik alanlarına da doğrudan yansımaktadır. Denetleme faaliyetlerinin yasa gereği askıya alındığı bir dönemde, bu duraklamanın hukuki zaman bakımından sonuçsuz kalması hem mükellef hakları hem de kamu alacağının güvenliği açısından telafisi güç zararlar doğurabilmektedir (Karakoç, 2022; Şenyüz vd., 2023). Zamanaşımı, vergi alacağının hukuki kaderini belirleyen ve idare–mükellef ilişkisinde hukuki güvenliğin temel unsurlarından biri olarak rol oynamaktadır (Akdoğan, 2018). Bu nedenle mali tatilin neden olduğu süre durması hem teorik hem de pratik açıdan önemli sonuçlar doğurmaktadır.

Bu bölümde mali tatilin zamanaşımı kurumuna etkileri; hak düşürücü sürelerin işleyişi, tarhiyat ve tahsil zamanaşımındaki durma mekanizmaları, kamu alacağı üzerindeki riskler, dijitalleşmenin yarattığı yeni belirsizlikler ve yargı içtihatlarının konuya yaklaşımı çerçevesinde sistematik biçimde ele alınmaktadır.

4.1. Vergi Hukukunda Hak Düşürücü Süre Olarak Zamanaşımı

Vergi hukukunda zamanaşımı hem mükellef hem de idare için hukuki belirlilik ve öngörülebilirlik sağlayan temel kurumlardan biridir. VUK'un 114. maddesi uyarınca kural olarak beş yıl içinde tarh ve tebliğ edilmeyen vergiler zamanaşımına uğrayarak kamu alacağının tahsil kabiliyetini ortadan kaldırmaktadır (Akdoğan, 2018). Bu süre, bir hak düşürücü süre niteliğindedir. Mali tatil uygulaması, vergi incelemelerini durdurma etkisinin doğrudan bir hukuki sonucu olarak, bu hak düşürücü süreleri de durdurmaktadır.

5604 sayılı Kanun'un birinci maddesinin ikinci fıkrası, mali tatil süresince zamanaşımı sürelerinin işlemeyeceğini açıkça hükme bağlamaktadır. Yirmi günlük duraklama, her yıl vergi zamanaşımı hesaplamalarına eklenmekte ve hem idare hem de mükellefler için kritik bir usul detayı haline gelmektedir. Durma mekanizması, inceleme kısıtlamalarının mantıksal uzantısı olarak tasarlanmış olup, idarenin kendi eliyle yaratılan denetimsiz dönemde kamu alacağını kaybetmesini önlemeyi amaçlamaktadır (Karakoç, 2022).

4.2. Tarhiyat ve Tahsil Zamanaşımında "Durma" Mekanizmasının İşleyişi

Zamanaşımının durması hem tarhiyat hem de tahsil zamanaşımı süreleri için geçerli olmaktadır. VUK, vergi incelemesine alınma halini zaten zamanaşımını durduran bir neden olarak saymaktadır. Mali tatil, vergi incelemesini fiilen durdurduğu için, eğer zamanaşımı süresi durdurulmasaydı, idare kendi kusuru olmaksızın denetim hakkını kaybedecektir. Kanun koyucu, bu çelişkiyi önlemek için sürelerin birlikte durmasını öngörmüştür (GİB Sirküleri No: 1, 2007; Karakoç, 2022; VUK md. 140).

Pratikte bu, beş yıllık genel zamanaşımı süresinin, her yıl yirmi gün uzaması anlamına gelmektedir. Verginet (2025) tarafından verilen somut örnekte olduğu gibi, normalde 31 Aralık 2025'te zamanaşımına uğrayacak bir vergi alacağı, o yılki mali tatil nedeniyle 20 Ocak 2026'ya kadar uzamaktadır. Bu durum, mükellef lehine bir hak genişlemesi olarak görünse de aslında idarenin kanunen kullanamadığı yirmi günlük sürenin, toplam denetim süresine iade edilmesinden ibaret olmaktadır.

Zamanaşımı süresinin her yıl mali tatil kadar durması, hesaplamada karmaşıklığa yol açmakta ve idarenin hata yapma riskini artırmaktadır. Danıştay kararlarında zamanaşımı hesabında yapılacak gün hatalarının tarhiyatı tümüyle geçersiz kılan bir unsur olduğu vurgulanmakta, mali tatilin bu hesabı daha karmaşık hale getirdiği ifade edilmektedir (Danıştay 9. Daire, 2022).

Mali tatilin zamanaşımı sürelerini yirmi gün durdurması, teorik açıklamaların ötesinde pratik hesaplamalarda karmaşıklığa yol açmakta olup, bu durum idare ve mükellefler açısından sıkça hata

kaynağı oluşturmaktadır (Karakoç, 2022; Şenyüz vd., 2023). Aşağıda, farklı senaryolara göre gerçekçi örnekler üzerinden mali tatilin zamanaşımı hesaplamasına etkisi adım adım gösterilmektedir. Hesaplamalar VUK md. 114, 5604 sayılı Kanun md. 1 ve GİB uygulamalarına dayanmaktadır (GİB, 2007; Billur, 2020).

Takvim yılı esas alınan normal zamanaşımı bakımından incelenen birinci senaryoda 2023 takvim yılına ait gelir vergisi beyannamesi 2024 Nisan ayında verilmiştir. Normal tarh zamanaşımı, vergiyi doğuran olayın gerçekleştiği takvim yılını izleyen yılın başından itibaren 5 yıldır (VUK md. 114).

- Mali tatil olmadan hesaplandığında:

- Zamanaşımı başlangıcı: 1 Ocak 2024
- Bitiş tarihi: 31 Aralık 2028

- Mali tatil dikkate alınarak hesaplandığında (2024-2028 arası 5 mali tatil):

- Her yıl 1-20 Temmuz arası süre durur → 20 gün × 5 yıl = 100 gün ek süre
- 31 Aralık 2028 + 100 gün = 9 Nisan 2029
- Hesaplama detayı:
- 31 Aralık 2028 + 31 gün (Ocak) = 31 Ocak 2029
- 28 gün (Şubat 2029) = 28 Şubat 2029
- 31 gün (Mart) = 31 Mart 2029
- 9 gün = 9 Nisan 2029

Zamanaşımı süresi yıl ortasında dolan bir alacak için 2023 yılına ait bir katma değer vergisi alacağı için tarh zamanaşımı normalde 31 Aralık 2028'te dolmaktadır.

- Mali tatil etkisi (2024-2028 arası 5 tatil):

- Toplam ek süre: 20 gün × 5 = 100 gün
- Normal bitiş: 31 Aralık 2028
- Yeni bitiş: 31 Aralık 2028 + 100 gün = 10 Nisan 2029

Eğer idare 2029 Temmuz mali tatilini de hesaba katmadan tarhiyat yaparsa ve mükellef itiraz ederse, Danıştay içtihatlarına göre tarhiyat zamanaşımı nedeniyle iptal edilecektir (Danıştay 9. Daire, E:2021/5678, K:2023/2341; Karakoç, 2022).

İnceleme devam ederken mali tatil geçen durum senaryosunda, bir mükellef hakkında 10 Haziran 2024 tarihinde vergi incelemesine başlanmış, inceleme 2024 mali tatilini (1-20 Temmuz 2024) kapsamaktadır. Zaten incelemeye başlandığı için zamanaşımı VUK md. 113 gereği durmaktadır (inceleme bitene kadar). Mali tatil ayrıca bir etki yaratmaz, ancak inceleme raporu tatil sonrası düzenlenirse, raporun tebliğ tarihi ve dava açma süreleri mali tatil sonrası 7 gün uzamaktadır (5604 sayılı Kanun md. 1/2).

Buradaki kritik nokta, tatil döneminde ek belge talep edilemediği için rapor gecikir ve toplam zamanaşımı süresi fiilen uzamaktadır (Şenyüz vd., 2023).

Birden fazla mali tatil ve bayram çakışmasının yaşandığı senaryoda, 2023 yılında Kurban Bayramı tatili 28 Haziran- 1 Temmuz arasında yer almaktadır. 1 Temmuz resmi tatil olduğundan mali tatil 2 Temmuz'da başlamıştır (5604 sayılı Kanun md. 1/1 – bayramla çakışmada başlangıç ertelenir). Bu durumda, 2023 mali tatili 2-20 Temmuz (19 gün) olacak şekilde etkilenmektedir. Hesaplama ise o yıla sadece 19 gün eklenecek, diğer yıllara 20 gün eklenecektir (GİB, 2023; Bakaç, 2025).

6183 sayılı Kanun md. 102, Tahsil zamanaşımı senaryosunda 2023 yılında kesinleşen 100.000 TL vergi borcu için takip başlatılmakta, ödeme emri 2020'de tebliğ edilmektedir. Bu durumda normal tahsilat zamanaşımı tebliğ yılını izleyen takvim yılının başından itibaren beş yıl yani 31 Aralık 2029 dur. Tahsil zamanaşımı süreleri mali tatilden etkilenmemektedir. 5604 sayılı Kanun kapsamı sadece VUK ve bazı idari para cezalarıdır; 6183 sayılı Kanun kapsam dışıdır (GİB, 2007; Billur, 2020).

Sonuç olarak tahsil zamanaşımı 31 Aralık 2029'da dolmakta ve mali tatil herhangi bir uzatma yaratmamaktadır.

Mali tatilin zamanaşımı hesaplamasına etkisi, özellikle 5-10 yıllık dönemlerde birikerek ayları bulan uzatmalara yol açmakta ve idarenin zamanaşımı takibinde hata riskini artırmaktadır (Öncel vd., 2025; Karakoç, 2022). Gelir İdaresi Başkanlığı'nın otomatik sistemleri bu hesaplamayı yapmakla birlikte, mükellefler ve meslek mensupları da zamanaşımı savunması yaparken mali tatil günlerini mutlaka eklemelidir. Aksi takdirde, idarenin hatalı tarhiyatı Danıştay tarafından iptal edilebilmektedir (Danıştay 9. Daire, 2022-2024 yılları birden fazla karar).

4.3. Kamu Alacağı Üzerindeki Riskler ve Eleştirel Yaklaşım

Bununla birlikte, mali tatilin zamanaşımına etkisi, teorik bir hesaplama uzatmasından daha derin mali sonuçlar doğurmaktadır. Akademik literatürde (Akdoğan, 2018), bu durmanın vergi idaresinin elini zayıflattığı ve özellikle karmaşık, çok yıllı incelemelerde kamu alacağının zamanaşımına uğrama riskini artırdığı vurgulanmaktadır.

Mali tatilin sosyal amacı, kamu alacağının kaybı gibi ağır bir ekonomik maliyetle karşı karşıya kalmaktadır. Özdoğrular (2025) tarafından aktarılan ve mali tatil kaynaklı uzamalar nedeniyle yıllık zamanaşımı kaybı milyonlarca lirayı aştığı yönündeki veri, bu eleştirinin ciddiyetini ortaya koymaktadır. Bu kayıplar, vergi kaçakçılığıyla mücadelede idarenin caydırıcılığını zayıflatmakta ve uygulamanın sosyal fayda- maliyet dengesinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Sürelerin durması, eski dönem alacaklarının takibini zorlaştırmakta ve tahsilat oranlarını fiilen düşürmektedir.

4.4. Dijitalleşme ve Zamanaşımı Yönetimindeki Belirsizlik

Vergi incelemelerinde dijital gri alan, zamanaşımı süreleri açısından daha da yüksek riskli bir hal almaktadır. Dijital vergi denetim sistemi üzerinden otomatik veri erişimi, denetim elemanlarının tatil döneminde bile pasif bir inceleme yapma olanağı tanımaktadır. Ancak, zamanaşımını durduran VUK'taki temel eylem incelemeye başlama veya ek talepte bulunma gibi aktif fiillerdir.

Denetim elemanları, mali tatilde sadece dijital verileri inceler ve aktif bir talepte bulunmazsa, zamanaşımı süresi durmuş sayılacak mı sayılmayacak mı sorusundaki hukuki belirsizlik, idarenin zamanaşımı riskini yönetmesini imkansız hale getirmektedir. Danıştay kararları bu konuya temkinli yaklaşmaktadır. Ancak net bir içtihat henüz tam olarak oluşmamıştır. Bu durum, idarenin zamanaşımı riskini artırmakta ve kamu alacağının tahsilinde öngörülemeyen kayıplara yol açma potansiyeli taşımaktadır.

Dijital denetim mekanizmalarının gelişmesine rağmen mevzuatın analog bir mantıkla uygulanması, mali tatilin elektronik inceleme süreçlerine nasıl yansıtacağı konusunda hukuki belirsizlik yaratmaktadır.

4.5. Yargı Kararlarında Zamanaşımı ve Mali Tatil İlişkisi

Yargı içtihatları, mali tatilin zamanaşımı sürelerini durdurduğu kuralını tartışmasız bir şekilde ve katı bir usul kuralı olarak uygulamaktadır. Danıştay 9. Dairesi'nin 2022 tarihli kararı, bu durumu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Kararda, zamanaşımı hesaplamasında yirmi günlük mali tatil uzamasını dikkate almayan ve sürenin bittiğini zannederek tarhiyat yapan idarenin işlemi, süre aşımı nedeniyle iptal edilmiştir.

Benzer şekilde, Danıştay VDDK'nın 2024 tarihli kararı, dijital erişimin zamanaşımını durduran VUK'taki incelemeye başlama fiili olarak yorumlanamayabileceğine işaret etmiştir. Bu kararlar, 2025 yılı ve sonrasında idarenin zamanaşımı hesaplamalarında hata yapma lüksü olmadığını

göstermektedir. Anlaşılmaktadır ki yargı, mükellefin hukuki belirlilik hakkını, idarenin tahsilat amacından daha üstün tutma eğiliminde değerlendirmektedir.

4.6. Hukuki Güvence ve Mali Verimlilik İkilemi

Mali tatilin zamanaşımı sürelerini durdurması, teorik olarak mükellef haklarını güçlendiren ve vergi incelemelerinin durmasının mantıksal bir sonucu olan hukuki bir zorunluluktur. Bu düzenleme, mükellefe karşı yürütölen işlemlerin dondurulduğu bir dönemde, mükellefin aleyhine işleyecek bir sürenin de dondurulmasını sağlayarak adil bir denge kurmayı amaçlamaktadır.

Ancak pratikte bu durum, idari verimlilik kayıplarına, kamu alacağının tahsilinde ciddi risklere ve dijitalleşen denetim süreçlerinde çözölməsi zor hukuki karmaşalara yol açmaktadır. Akademik çalışmalarda da belirtildiği gibi, bu dengesizliğin giderilmesi ve 2007 yılında fiziki denetime göre tasarlanan bu kuralın, 2025 yılının dijital denetim gerçeklerine uyarlanması için acil bir mevzuat revizyonu gerekmektedir.

5. SONUÇ

Vergi incelemeleri, vergi kayıp ve kaçaaının önlenmesinde modern vergi idarelerinin en etkin aracıdır. Bu çalışmada kapsamlı bir şekilde ortaya konulduğu üzere; 2007 yılında 5604 sayılı Kanun ile ihdas edilen mali tatil uygulaması, bir sosyal politika aracı olarak meslek mensuplarının dinlenme hakkını korurken, vergi denetim mekanizması üzerinde idari duraklama ve zamanaşımı ötelemesi gibi derin yapısal etkiler yaratmaktadır. Çalışmanın bulguları, fiziki denetim koşullarına göre kurgulanan mevcut mevzuatın, günümüzün dijitalleşen denetim süreçleriyle (e-tebligat, dijital risk analizi, Defter-Beyan Sistemi) uyumsuzluk gösterdiğini ve literatürde "Temmuz Boşluğu" olarak tanımlanan ciddi bir denetim zafiyetine yol açtığını kanıtlamaktadır.

Mali tatil, ilk bakışta idari bir kolaylık veya meslek mensuplarına tanınmış sınırlı bir izin dönemi gibi algılsa da vergi inceleme mekanizması üzerindeki etkileri çok daha çok boyutludur. Özellikle Temmuz ayı boyunca yürütölen işlemlerin durması, hem idarenin yürüttüğü incelemelerde operasyonel bir kesinti yaratmakta hem de inceleme süreçlerinin yılın geri kalanına yığılmasına neden olmaktadır. İncelemelere yeni başlanamaması, denetim elemanlarının devam eden incelemeleri sürdürememesi ve tebligat süreçlerinin askıya alınması; zamanaşımı hesaplamalarında karmaşıklığa yol açmaktadır. Bu karmaşa, idare açısından hak düşürücü sürelerin sehven kaçırılması riskini doğururken, mükellef açısından ise hukuki belirlilik ilkesini zedeleyen bir belirsizlik ortamı yaratmaktadır.

Literatür incelendiğinde, mali tatilin bugüne kadar daha çok beyanname verme süreleri ve meslek mensuplarının iş yoğunluğu bağlamında değerlendirildiği görölmektedir. Buna karşın bu çalışma, mali tatilin vergi incelemelerine etkisini; hukuki, idari ve dijital dönüşüm perspektifinden bütöncöl bir biçimde ele alarak literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Özellikle dijital araçların ve gerçek zamanlı veri analizlerinin yaygınlaştığı bir dönemde, deneticilerin sistem üzerinden veri çekmesinin incelemeye başlama sayılıp sayılmayacağı konusundaki dijital gri alanların varlığı tespit edilmiş ve bu alanların acilen yasal zemine kavuşturulması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Bu tespitler ışığında çalışmanın politika yapıcılara sunduğu temel öneri, mevzuatın hibrit bir yapıya kavuşturulmasıdır. Dijital ayrışmayla, VUK'un 140. maddesi yenilenerek; mükellef ile birebir temas gerektirmeyen dijital/masa başı denetimlerin, mali tatil kapsamındaki incelemeye başlama yasağından istisna tutulması sağlanmalıdır. Zamanaşımı netliği ile, mali tatil nedeniyle duran zamanaşımı sürelerinin hesaplanmasındaki karmaşayı gidermek adına, sürelerin gün hesabı yerine mali tatilin bittiği ayın sonuna kadar uzamış sayılacağı şeklinde daha sade ve yönetilebilir bir yasal düzenlemeye gidilmelidir.

Sonuç olarak meslek mensuplarının anayasal dinlenme hakkı ile kamu alacağının güvenliği ve denetim sürekliliği arasında kurulan denge, 2025 yılının dijital gerçeklerine uygun olarak yeniden kalibre edilmelidir. Önerilen bu revizyonlar hayata geçirildiğinde, hem mali tatilin sosyal amacı korunmuş olacak hem de vergi idaresinin denetim etkinliği kesintiye uğramadan sürdürülebilecektir.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, N. (2018). *Türk vergi sistemi ve uygulaması*. Gazi Kitabevi.
- Aksu, G., & Tan, E. (2019). Vergi uyum maliyetleri ve meslek mensuplarının iş yükü üzerine bir değerlendirme. *Mali Çözüm Dergisi*, 29(153), 45–62.
- Alparslan, N.G. (2025). Mali Tatil 1-20 Temmuz 2025 Tarihleri Arasında Başlıyor: Soru Ve Cevaplarla Mali Tatil Hakkında Bilgiler, <https://www.hukukihaber.net/mali-tatil-1-20-temmuz-2025-tarihleri-arasinda-basliyor-soru-ve-cevaplarla-mali-tatil-hakkinda-bilgiler>
- Arıkan, Y., & Zoroğlu, D. (2021). *Vergi kaçakçılığı ve denetim etkinliği*. Seçkin Yayıncılık.
- Bakaç, S. (2025, Temmuz 1). 2025 yılı mali tatil hakkında bilinmesi gerekenler. AloMaliye.com. <https://www.alomaliye.com/2025/07/01/2025-yili-mali-tatil-hakkinda-bilinmesi-gerekenler-sercan-bakac-vergi-mufettisi/>
- Dengeakademi. (2025). Dijital vergi incelemelerinde mali tatil uygulaması. <https://www.dengeakademi.com>
- EY Türkiye. (2025). Mali tatil ve vergi beyannameleri: Beyan ve ödeme süreleri üzerindeki etkiler. https://www.ey.com/tr_tr/insights/tax/mali-tatil-vergi-beyannameleri-odeme-sureleri
- GSG Hukuk. (2025). 2025 yılı mali tatil bülteni. <https://www.gsghukuk.com/tr/bultenler-yayinlar/duyurular/mali-tatilin-surelere-etkisi.html>
- İktisadi Dayanışma. (2025). Mali tatil bugün başladı! Önemli hususlar ve yargının tatile bakışı. <https://iktisadidayanisma.com/Mali-tatil-bugun-basladi%21-Onemli-hususlar-ve-yargi/Haber/d0f561f9-441c-4f93-accb-9d3760430436.aspx>
- Karakoç, Y. (2022). *Vergi usul hukuku* (9. baskı). Adalet Yayınevi.
- Karakoç, Y. (2018). *Vergi usul hukuku* (7. baskı). Adalet Yayınevi.
- Köprü, M.F. (2025). <https://www.ekonomist.com.tr/makale/yasa-teklifi-nde-olanlar-olmayanlar-66892>
- Lebib Yalkın. (2025). İzaha davet sürecinde mali tatil. <https://lebiybalkin.com.tr/makale/izaha-davet-surecinde-mali-tatil>
- MuhasebeTR. (2025). 2025 yılı mali tatil rehberi. <https://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/nurikulcur/010/>
- Öncel, M., Kumrulu, A., Çağan, N. & Göker, C. (2025). Vergi hukuku (34. baskı). Turhan Kitabevi
- Özdogrular. (2025). 2025 yılı mali tatil hakkında bilinmesi gerekenler. <https://www.ozdogrular.com/v1/content/view/56705/213/>
- Stb-cpaturkey. (2025). 2025 vergi sirküleri. <https://www.stb-cpaturkey.com/2025-vergi-sirkuleri/>
- Şenyüz, D., Yüce, M., & Gerçek, A. (2019). *Vergi hukuku* (15. baskı). Ekin Yayınevi.
- Şenyüz, D., Yüceler, A., & Başaran Yavaşlar, F. (2023). *Türk vergi sistemi* (14. baskı). Ekin Yayınevi.
- Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği. (2023). Faaliyet raporu 2022-2025. <https://www.turmob.org.tr>
- TÜRMOB. (2015). Mali tatil uygulama rehberi. TÜRMOB Yayınları.
- TÜRMOB. (2024). 2024 mali tatil anket sonuçları (Yayınlanmamış iç rapor).
- Verginet. (2025). 2025 mali tatil dönemi başladı. <https://www.verginet.net/dtt/11/Vergi-Sirkuleri-2025-64.aspx>

Mevzuat ve Resmi Yayınlar

Gelir İdaresi Başkanlığı. (2007, Haziran 30). Mali tatil uygulaması hakkında genel tebliğ (Sıra No: 1). *Resmî Gazete* (Sayı: 26568).

Gelir İdaresi Başkanlığı. (2016, Nisan 29). Mali tatil uygulaması hakkında genel tebliğde değişiklik yapılmasına dair tebliğ (Sıra No: 2). *Resmî Gazete* (Sayı: 29698).

Malî Tatil İhdas Edilmesi Hakkında Kanun. (2007, Mart 28). *Resmî Gazete* (Sayı: 26476). Kanun No: 5604.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2007). 5604 sayılı Mali Tatil İhdas Edilmesi Hakkında Kanun gerekçesi. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5604.html>

Vergi Usul Kanunu. (1961, Ocak 10). *Resmî Gazete* (Sayı: 10703). Kanun No: 213.

BÖLÜM 3

MUHASEBE MESLEĞİNDE MOTİVASYONUN ROLÜ VE ÖNEMİ

*Ali YÖRÜK*¹

¹ Öğr. Gör. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Düziçi MYO, e-mail: aliyoruk@osmaniye.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5390-2137

1.GİRİŞ

Muhasebe çalışanları, işletmelerin finansal yapısını kayıt altına almak, raporlamak ve yasal düzenlemelere uygunluğu sağlamak gibi kritik sorumluluklar üstlenmektedir. İşletmelerin belirledikleri hedeflere ulaşabilmesi ve sürdürülebilir bir mali yapı kurabilmesi, büyük ölçüde muhasebe çalışanlarının dikkatli, titiz ve düzenli çalışmalarına bağlıdır. Bu nedenle muhasebe departmanı, işletme içindeki en stratejik birimlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu önemin yanı sıra, muhasebe çalışanları yoğun iş yükü, zaman baskısı, sürekli değişen mevzuata uyum sağlama zorunluluğu ve hata yapma riskinin yüksekliği gibi birçok zorlukla da karşı karşıya kalmaktadır. Bu noktada çalışanların işlerine olan bağlılıklarını ve performanslarını artırmada en önemli faktörlerden biri motivasyon olmaktadır (Çabuk, 2009:143).

Motivasyon, muhasebe çalışanlarının işlerine daha dikkatli yaklaşmalarını, zaman baskısına rağmen verimli olmalarını ve işletmeye bağlılıklarını artırmalarını sağlayan temel bir unsurdur. Uygulanan motivasyon programları sayesinde muhasebe çalışanları yalnızca rutin görevlerini yerine getirmekle kalmaz, aynı zamanda işletmenin finansal şeffaflığına, maliyetlerin kontrolüne ve paydaşların güveninin sağlanmasına katkıda bulunurlar. Bu sayede işletmeler yalnızca yasal sorumluluklarını yerine getirmekle kalmaz, aynı zamanda stratejik karar alma süreçlerinde doğru verilere ulaşarak rekabet avantajı elde eder (Yükselen, 2008:145).

İşletmelerin muhasebe çalışanlarının motivasyonunu artırabilmesi için farklı araçlardan yararlanması mümkündür. Bunlar arasında düzenli eğitim programları, performansa dayalı ödüllendirme, terfi fırsatları ve iş-yaşam dengesi politikaları önemli yer tutmaktadır. Ancak hangi araçların kullanılacağı, çalışanların özellikleri dikkate alınarak dikkatli biçimde belirlenmelidir. Çünkü ancak iyi motive edilmiş muhasebe çalışanlarının performansından olumlu sonuçlar alınabilir ve böylece işletmenin mali başarılarına doğrudan katkı sağlanabilir (Çabuk, 2009:143).

Sonuç olarak, işletmeler muhasebe çalışanlarını yalnızca görevlerini yerine getiren kişiler olarak değil, aynı zamanda işletmenin uzun vadeli başarısına katkı sağlayan stratejik aktörler olarak görmelidir. Bu çalışmada motivasyon kavramı tanımlandıktan sonra, muhasebe çalışanlarının motivasyonunun önemi, motivasyon kuramları ve kullanılan araçlar ele alınacak; ayrıca yöneticilerin dikkat etmesi gereken hususlar üzerinde durulacaktır.

2. MOTİVASYON KAVRAMI

2.1. Motivasyonun Tanımı

Motivasyon kavramı, iş yaşamında en çok tartışılan ve üzerinde araştırmalar yapılan konulardan biridir. Literatürde farklı tanımları olmakla birlikte, genel olarak motivasyon; bireyleri belirli bir amaca yönelik olarak davranışa yöneltten, bu davranışın sürekliliğini ve yoğunluğunu sağlayan içsel ve dışsal güçler bütünü olarak tanımlanır (Koçel, 2003:633). Koçel'e göre motivasyon, kişinin iş yapma arzusu ile işin özellikleri arasındaki etkileşimden doğmaktadır. Yani kişi, hem kendi özelliklerinden hem de yaptığı işten etkilenmektedir.

Eren (2000:474) motivasyonu “güdü” kavramı üzerinden açıklamakta ve motivasyonu insanı harekete geçiren, hareketi sürdürmesini sağlayan ve olumlu bir yöne yönelten güç olarak değerlendirmektedir. Benzer biçimde Başaran (1992:316), motivasyonu bireylerin düşüncelerini, umutlarını, inançlarını, ihtiyaçlarını ve korkularını yönlendiren bir unsur olarak tanımlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında motivasyon, bireyin davranışlarının arkasındaki en temel itici güçtür.

Muhasebe bağlamında motivasyon, çalışanların dikkat gerektiren işlerini özenle yapmalarını, mevzuat değişikliklerine uyum göstermelerini ve hata yapma riskini en aza indirmelerini sağlayan bir süreçtir. Motivasyon yalnızca bireysel bir unsur değil, aynı zamanda

örgütsel performansı artıran bir mekanizmadır. Çünkü motivasyonu yüksek muhasebe çalışanları, hem kendilerini geliştirme konusunda daha istekli olmakta hem de işletmeye daha fazla değer katmaktadırlar. Nitekim endüstri devrimi sonrasında uzmanlaşmanın artmasıyla iş görenlerde görülen isteksizlik sorununu aşmak için araştırmacılar motivasyon kuramlarını geliştirmiştir (Sabuncuoğlu ve Tüz, 2003:129). Bu kuramlar günümüzde de muhasebe çalışanlarının işlerine bağlılığını artırmak için rehber niteliğindedir.

2.2. Muhasebe Çalışanlarının Motivasyonunun Önemi

Muhasebe çalışanlarının motivasyonu, işletmeler açısından kritik bir konudur. Çünkü motivasyonu yüksek olan muhasebe personeli:

Yoğun iş yüküne rağmen doğru ve zamanında raporlama yapar,

Mevzuat değişikliklerine hızlı uyum sağlar,

Hata riskini en aza indirir,

Etik kurallara bağlı kalır ve işletmeye güven kazandırır.

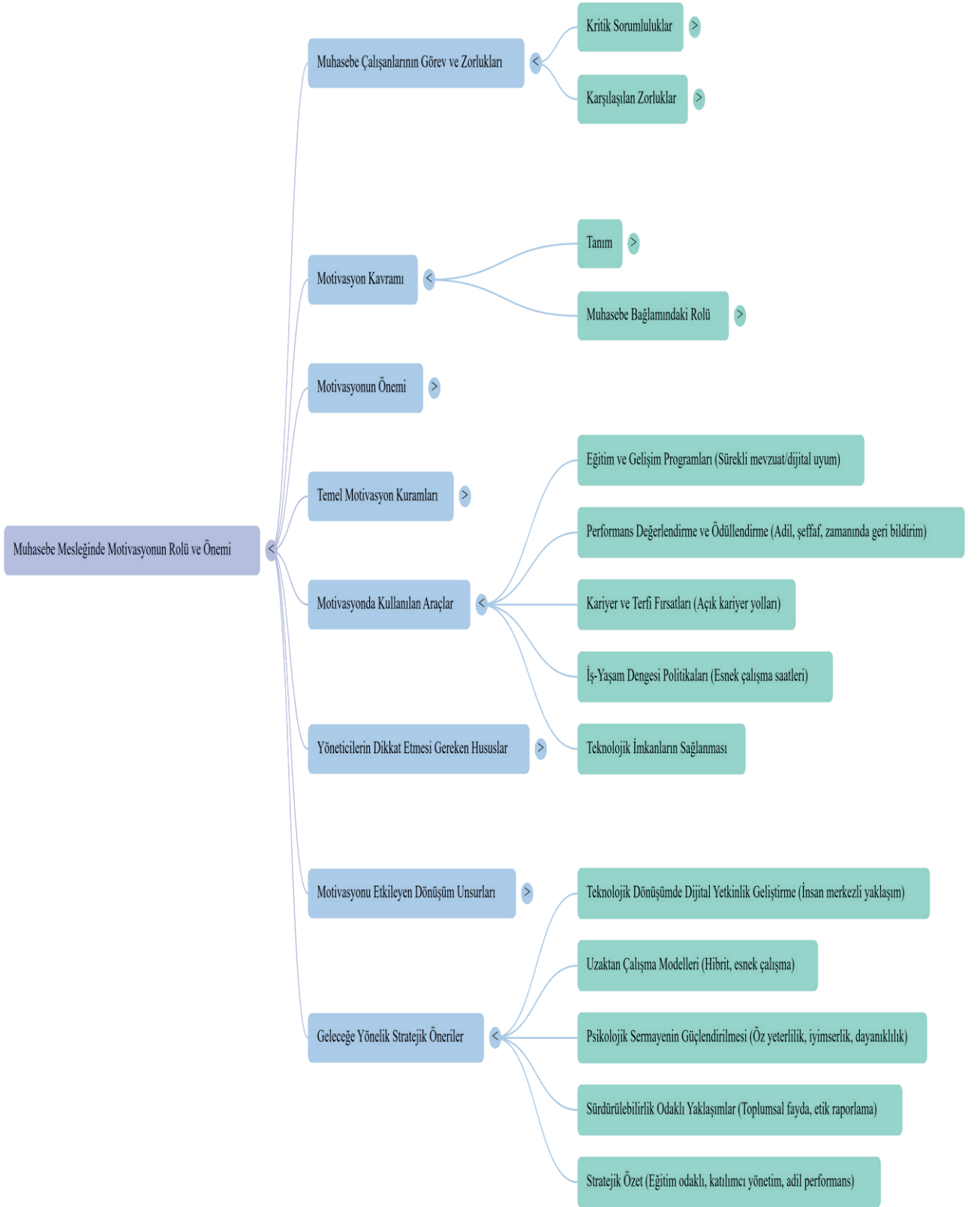
Motivasyonu düşük çalışanlar ise hata yapmaya daha yatkın olmakta, işten ayrılma eğilimleri artmakta ve işletme için maliyet oluşturmaktadır. Bu nedenle muhasebe departmanında motivasyon yalnızca bireysel değil, aynı zamanda örgütsel bir gereklilik olarak ele alınmalıdır (Yükselen, 2008:145-146).

Özellikle günümüzün yoğun rekabet ortamında, finansal şeffaflığın ve hesap verebilirliğin ön planda olduğu bir dönemde, muhasebe çalışanlarının motivasyonu işletmelerin uzun vadeli başarısı için vazgeçilmezdir. Dolayısıyla, yöneticiler muhasebe çalışanlarının motivasyonunu sürekli gündemde tutmalı ve uygun araçlarla desteklemelidir.

Bu bağlamda, muhasebe çalışanlarının motivasyonunu artırmak için işletmelerin hem maddi hem de manevi unsurları dikkate alması büyük önem taşımaktadır. Yalnızca maaş artışları ya da prim gibi maddi teşvikler değil, aynı zamanda çalışanların iş yerinde kendilerini değerli ve saygıdeğer hissetmeleri de motivasyonu doğrudan etkiler. Bu nedenle yöneticiler, çalışanlarına sadece bir görev yüklemekle kalmamalı, onların fikirlerine değer vermeli, başarılarını görünür kılmalı ve geri bildirim süreçlerini etkili bir şekilde işletmelidir. Takdir edilme, ödüllendirilme ve performansın adil biçimde değerlendirilmesi gibi uygulamalar, çalışanların kendilerini işletmenin bir parçası olarak görmelerini sağlar.

Bunun yanında, muhasebe alanı sürekli değişen mevzuat, yoğun raporlama gereklilikleri ve yüksek dikkat düzeyi isteyen bir çalışma ortamına sahiptir. Bu nedenle, çalışanlara mesleki gelişim olanakları sunmak, güncel eğitimlerle bilgi düzeylerini artırmak ve kariyerlerinde ilerleyebilecekleri net yollar belirlemek de motivasyon üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. İşletmelerin bu doğrultuda mentorluk sistemleri, iç eğitim programları ve dış sertifikasyon destekleri gibi uygulamaları hayata geçirmeleri, çalışanların hem mesleki tatminini hem de kurumsal bağlılığını artırır.

Ayrıca, iş ortamının fiziksel ve psikolojik koşulları da motivasyonun sürekliliği açısından belirleyici bir unsurdur. Rahat, güvenli ve düzenli bir çalışma ortamı, çalışanların stres düzeyini azaltırken verimliliği artırır. İş-yaşam dengesi politikaları, esnek çalışma saatleri ve ekip içi iletişimin güçlendirilmesi gibi yaklaşımlar da çalışanların tükenmişlik yaşamadan işlerine odaklanmalarını sağlar. Sonuç olarak, muhasebe çalışanlarının motivasyonunu yüksek tutmak yalnızca bireysel bir başarı değil, aynı zamanda işletmenin genel performansına, finansal doğruluğuna ve kurumsal itibârına doğrudan katkı sunan stratejik bir gerekliliktir.

Şekil 2.1. Muhasebe mesleğinde Motivasyonun Rolü ve Önemi

3. MOTİVASYON KURAMLARI

Motivasyon kuramları, çalışanların davranışlarını açıklamada ve onları iş yaşamında daha verimli hale getirmede önemli bir rehberdir. Muhasebe çalışanlarının motivasyonunu anlamak için de bu kuramlar büyük önem taşımaktadır. Aşağıda en çok bilinen motivasyon kuramları muhasebe çalışanları bağlamında ele alınmıştır.

3.1. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı

Maslow'a göre bireyler, belirli bir ihtiyaçlar hiyerarşisi çerçevesinde motive olurlar. Temel ihtiyaçlar karşılandığında bir üst seviyedeki ihtiyaçlar önem kazanmaktadır (Şimşek vd., 2001:123). Muhasebe çalışanları açısından bu ihtiyaçlar şöyle uyarlanabilir:

Fizyolojik İhtiyaçlar: Uygun maaş, çalışma saatleri, dinlenme imkanları.

Güvenlik İhtiyaçları: İş güvencesi, mevzuata uygun bir çalışma ortamı, stres ve hata riskine karşı koruyucu sistemler.

Sosyal İhtiyaçlar: Takım çalışması, mesleki dayanışma, kurum içi aidiyet.

Saygınlık İhtiyacı: Çalışmalarının takdir edilmesi, mesleki itibar, yöneticilerden olumlu geri bildirim.

Kendini Gerçekleştirme: Mesleki gelişim, sürekli eğitim ve kariyer basamaklarında yükselme.

Muhasebe yöneticileri, çalışanlarının hangi ihtiyaç seviyesinde bulunduğunu analiz ederek uygun motivasyon stratejileri geliştirmelidir (Çabuk, 2009:146).

3.2. Herzberg'in Çift Faktör Kuramı

Herzberg motivasyon unsurlarını ikiye ayırmaktadır: Hijyen faktörleri ve motive edici faktörler (Koçel, 2003:641-642). Muhasebe çalışanları için:

Hijyen faktörleri: Ücret, iş güvenliği, çalışma koşulları, ofis ortamı.

Motive edici faktörler: Başarı, sorumluluk, kariyer fırsatları, takdir edilme.

Herzberg'e göre hijyen faktörleri sağlanmadığında memnuniyetsizlik oluşur; ancak yalnızca bunlar motivasyon için yeterli değildir. Muhasebe çalışanlarının işlerini anlamlı kılacak gelişim fırsatları sunulmalıdır (Pekel, 2001:13).

3.3. McClelland'ın Başarma İhtiyacı Kuramı

McClelland, bireylerin öğrenme yoluyla edindikleri ihtiyaçları üç grupta toplar: başarı, güç ve bağlılık (Şimşek vd., 2001:127). Muhasebe çalışanları arasında özellikle başarı ihtiyacı öne çıkmaktadır. Örneğin:

Zor finansal tabloları doğru hazırlamak,

Denetim süreçlerinde başarı göstermek,

Raporlama süreçlerinde hata oranını sıfıra indirmek.

Başarma ihtiyacı yüksek olan muhasebeciler, sorumluluk almayı, zorlu görevlerde öne çıkmayı ve geri bildirim almayı severler (Çabuk, 2009:149).

3.4. Adelfer'in ERG Kuramı

Maslow'un hiyerarşisine benzer şekilde Adelfer'in ERG kuramı üç basamaklıdır: Var olma, ilişki ve gelişme (Yükselen, 2008:151). Muhasebe çalışanları açısından:

Var olma: Maaş, iş güvencesi.

İlişki: Takım ruhu, meslektaşlarla dayanışma.

Gelişme: Eğitim, mesleki sertifikalar, kariyer ilerlemesi.

Bu ihtiyaçlardan birden fazlası aynı anda etkili olabilir; örneğin bir muhasebeci hem maaş güvenliği hem de eğitim fırsatları arayabilir.

3.5. Vroom'un Bekleyiş Kuramı

Vroom'a göre motivasyon, bireyin bir işe verdiği değere ve başarı beklentisine bağlıdır (Koçel, 2003:649). Muhasebe çalışanları açısından bu, "çok çalışırsam daha iyi performans gösterebilirim ve emeğimin karşılığını alırım" düşüncesiyle ilişkilidir. Bu nedenle yöneticiler, muhasebe çalışanlarına çabalarının ödüllendirileceğini açıkça hissettirmelidir (Çabuk, 2009:148).

3.6. Lawler ve Porter'ın Geliştirilmiş Beklenti Kuramı

Porter ve Lawler, Vroom'un modeline bilgi ve yetenek faktörünü eklemiştir (Yüksel, 2007:143). Muhasebe çalışanı ne kadar motive olursa olsun, gerekli teknik bilgiye sahip değilse başarıya ulaşamaz. Bu nedenle düzenli eğitim ve gelişim fırsatları sağlanmalıdır.

3.7. Adams'ın Eşitlik Kuramı

Adams'a göre çalışanlar, verdikleri emek karşılığında adil bir ödül alıp almadıklarını karşılaştırmalar yaparak değerlendirirler (Efil, 2006:157). Muhasebe çalışanları da aynı işi yapan meslektaşlarının kazanç ve fırsatlarını göz önünde bulundurarak motivasyonlarını şekillendirirler. Adil olmayan durumlar motivasyon kaybına yol açabilir.

3.8. Edwin Locke'ın Amaç Teorisi

Locke'a göre belirlenen açık, zorlayıcı ama ulaşılabilir hedefler çalışanları motive eder (Koçel, 2003:655). Muhasebe çalışanları için bu; belirli bir süre içinde finansal tabloları eksiksiz hazırlamak veya denetim sürecini hatasız tamamlamak gibi somut hedeflerdir. Amaçların netliği ve geri bildirim verilmesi, motivasyonu artırır (Yüksel, 2007:152).

4. MUHASEBE ÇALIŞANLARININ MOTİVASYONUNDA KULLANILAN ARAÇLAR

Muhasebe departmanlarında çalışanların motivasyonunu sağlamak için çeşitli araçlar kullanılmaktadır. Bu araçlar, hem çalışanların iş doyumunu artırmak hem de işletmenin mali başarısını güvence altına almak açısından önemlidir (Çabuk, 2009:150).

4.1. Eğitim ve Gelişim Programları

Muhasebe mevzuatı sürekli değişen bir yapıya sahiptir. Vergi düzenlemeleri, uluslararası muhasebe standartları ve dijital dönüşüm süreçleri muhasebecilerin güncel bilgiye sahip olmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle düzenli olarak verilen hizmet içi eğitimler, seminerler ve

mesleki gelişim programları muhasebe çalışanlarının motivasyonunu artırır. Çalışanlar bilgi ve becerilerini geliştirdikçe mesleklerine daha fazla bağlanır ve işlerini daha güvenle yaparlar.

4.2. Performans Değerlendirme ve Ödüllendirme

Adil ve şeffaf performans değerlendirme sistemleri muhasebe çalışanlarının motivasyonunda kritik rol oynar. Çalışanların başarıları doğru şekilde ölçülmeli, geri bildirimler zamanında verilmelidir. Başarıya göre verilen parasal ve parasal olmayan ödüller, çalışanların işlerine daha sıkı sarılmalarını sağlar. Örneğin, dönem sonu kapanışında hatasız ve zamanında rapor hazırlayan çalışanların ödüllendirilmesi güçlü bir motivasyon aracıdır (Yükselen, 2008:160).

4.3. Kariyer ve Terfi Fırsatları

Muhasebe çalışanları, mesleklerinde ilerleme ve sorumluluk alma beklentisi içindedir. Düzenli aralıklarla yapılan terfiler, çalışanların işlerine olan bağlılığını artırır. Kariyer yollarının açık ve ulaşılabilir olması, çalışanların uzun vadeli planlar yapmasına imkân verir. Özellikle bağımsız denetim veya mali müşavirlik gibi alanlarda kariyer basamaklarının net şekilde tanımlanması, motivasyon üzerinde olumlu etki yaratmaktadır (Çabuk, 2009:155).

Bunların yanı sıra, iş-yaşam dengesini destekleyen uygulamalar, esnek çalışma saatleri ve teknolojik imkanların sağlanması da muhasebe çalışanlarının motivasyonunu artıran ek araçlardır.

5. MUHASEBE ÇALIŞANLARININ MOTİVASYONUNDA YÖNETİCİLERİN DİKKATE ALACAĞI HUSUSLAR

Muhasebe çalışanlarının motivasyonunda yöneticilerin rolü oldukça önemlidir. Yöneticiler, yalnızca işin doğru yapılmasını denetlemekle kalmamalı, aynı zamanda çalışanların iş doyumunu ve bağlılığını artıracak bir ortam yaratmalıdır. Bu bağlamda aşağıdaki hususlar yöneticilerin dikkat etmesi gereken temel noktalarlardır:

Adil Ücret Politikaları: Muhasebe çalışanları, yaptıkları işin yoğunluğunu ve sorumluluğunu karşılayacak düzeyde ücret talep ederler. Ücret politikalarının adil ve şeffaf olması, çalışanların işletmeye bağlılığını artırır.

Zamanında ve Görünür Ödüllendirme: Başarıların zamanında ödüllendirilmesi, motivasyonu güçlendirir. Örneğin, yıl sonu kapanış sürecinde yoğun emek harcayan muhasebe personelinin takdir edilmesi büyük önem taşır (Kaymak, 2005:44).

İş-Yaşam Dengesi: Muhasebe departmanı özellikle dönem sonlarında yoğun bir tempo ile çalışır. Yöneticilerin bu yoğunluğu gözeterek çalışanların özel hayatına zaman ayırmasına olanak tanıması motivasyon için kritik bir unsurdur.

Etik Değerlerin Desteklenmesi: Muhasebe mesleği etik kurallara bağlıdır. Yöneticiler çalışanların etik davranışlarını teşvik etmeli ve herhangi bir baskı altında kalmadan doğru raporlama yapmalarına destek olmalıdır.

İletişim ve Katılım: Yöneticiler, çalışanlarıyla açık bir iletişim kurmalı, onları sadece emir alan kişiler olarak değil, süreçlere katkı sağlayan bireyler olarak görmelidir. Katılımcı bir yönetim anlayışı motivasyonu artırır (Kaplan, 2007:49).

Takım Ruhu ve Kurumsal Aidiyet: Muhasebe departmanında çalışanların kendilerini bir ekibin parçası hissetmesi önemlidir. Bu amaçla sosyal etkinlikler, ekip çalışmaları ve ortak hedefler belirlemek çalışanların aidiyetini güçlendirir.

Geri Bildirim Mekanizmaları: Çalışanların performansları hakkında düzenli geri bildirim verilmesi, eksikliklerin giderilmesine ve başarıların takdir edilmesine olanak tanır.

Son yıllarda ortaya çıkan “Amaçlara Göre Yönetim” yaklaşımı ve “Japon Yönetim Anlayışı” da muhasebe çalışanlarının motivasyonunda uygulanabilecek yöntemler arasındadır. Amaçlara Göre Yönetim, çalışanlara net ve ulaşılabilir hedefler koyarak motivasyonu artırırken; Japon Yönetim Anlayışı takım ruhuna ve ortak başarıya dayalı bir motivasyon sistemi geliştirmektedir (Çabuk, 2009:156).

7. DİJİTALLEŞMENİN MUHASEBE ÇALIŞANLARININ MOTİVASYONUNA ETKİSİ

Günümüz iş dünyasında dijitalleşme, muhasebe mesleğini derinden etkileyen en önemli dönüşüm unsurlarından biri haline gelmiştir. E-fatura, e-defter, bulut tabanlı muhasebe yazılımları, veri analitiği, blokzincir ve yapay zekâ destekli raporlama sistemleri gibi yenilikler, muhasebe çalışanlarının iş yapış biçimlerini yeniden şekillendirmektedir. Bu teknolojik dönüşüm, bir yandan çalışanların iş yükünü azaltırken, diğer yandan sürekli öğrenme ve uyum sağlama gerekliliğini beraberinde getirmektedir (Al-Htaybat ve von Alberti-Alhtaybat, 2017:122).

Dijitalleşmenin motivasyon üzerindeki etkisi iki yönlüdür. Bir taraftan, rutin işlerin otomasyonla azalması, muhasebecilerin daha analitik ve stratejik rollere geçmesine olanak tanımakta ve bu durum mesleki tatmini artırmaktadır. Diğer taraftan, dijital sistemlere hâkim olma zorunluluğu, özellikle ileri yaşlardaki çalışanlar için stres ve motivasyon kaybı yaratabilmektedir (Brynjolfsson ve McAfee, 2014:56). Bu nedenle yöneticilerin, çalışanlara uygun dijital eğitim programları sunması ve teknolojik dönüşüm süreçlerinde onları desteklemesi büyük önem taşır (Kocabaş, 2020:77).

Türkiye’de kamu ve özel sektörde dijital muhasebe uygulamalarının yaygınlaşmasıyla birlikte, muhasebe meslek mensuplarının bilgi teknolojileri okuryazarlığı da motivasyonun önemli bir belirleyicisi haline gelmiştir. Dijital sistemleri etkin kullanan muhasebeciler, hata oranlarını azaltmakta, zaman baskısını hafifletmekte ve mesleki öz güven kazanmaktadır. Bu durum, içsel motivasyonun güçlenmesine ve işletme bağlılığının artmasına katkı sağlamaktadır (Yılmaz, 2022:198).

Sonuç olarak dijital dönüşüm, muhasebe çalışanlarının motivasyonunu yalnızca teknik beceriler düzeyinde değil, aynı zamanda mesleki kimlik ve statü algısı açısından da etkilemektedir. Bu bağlamda dijitalleşmeyi yalnızca teknolojik bir zorunluluk değil, aynı zamanda motivasyonu artırıcı bir fırsat olarak değerlendirmek gerekmektedir.

8. MUHASEBE MESLEĞİNDE ETİK VE MOTİVASYON İLİŞKİSİ

Muhasebe mesleği, doğası gereği yüksek düzeyde etik sorumluluk gerektiren bir alandır. Finansal verilerin doğru, dürüst ve tarafsız bir biçimde raporlanması; hem işletmenin hem de toplumun çıkarlarını koruma açısından kritik öneme sahiptir. Etik değerlere bağlılık, muhasebe çalışanlarının motivasyonunu doğrudan etkileyen unsurlardan biridir (Kaplan, 2007:49).

Etik ikilemlerle sıkça karşılaşılan muhasebe ortamında, çalışanların örgütsel adalet algısı ve yöneticilerin etik liderlik davranışları motivasyon üzerinde belirleyici rol oynamaktadır (Örten ve Karapınar, 2015:86). Etik değerlere önem veren kurumlarda çalışanlar, mesleki gurur duymakta, yaptığı işin anlamını daha güçlü hissetmekte ve iş doyumunu artmaktadır (Arslan, 2019:113). Buna karşılık, etik dışı davranışların tolere edildiği ortamlarda çalışanlar, değer çatışması yaşamakta ve örgütsel bağlılık zayıflamaktadır.

Muhasebe çalışanlarının motivasyonunu korumak için, etik kültürün kurumsal bir politika haline getirilmesi gerekir. Bu kapsamda “etik kodlar”, “dürüstlük taahhütleri” ve “etik eğitim programları” önemli araçlardır. Ayrıca, yöneticilerin karar alma süreçlerinde şeffaflık ilkesini benimsemeleri, çalışanların güvenini ve moralini güçlendirmektedir (IFAC, 2020:32).

Etik davranışın yalnızca yasal zorunluluk değil, aynı zamanda profesyonel kimliğin bir parçası olarak görülmesi, muhasebe çalışanlarının motivasyonunu sürdürülebilir kılmaktadır. Bu nedenle, etik değerlere dayalı bir örgüt kültürü, hem bireysel hem kurumsal düzeyde motivasyonun en güçlü dayanaklarından biridir.

9. TÜRKİYE’DE MUHASEBE ÇALIŞANLARININ MOTİVASYONUNA YÖNELİK ARAŞTIRMALAR

Türkiye’de muhasebe meslek mensuplarının motivasyonuna ilişkin yapılan akademik çalışmalar, genellikle iş doyumunu, ücret politikaları, iş yükü, stres ve örgütsel bağlılık değişkenleri etrafında yoğunlaşmıştır. Çetin ve Gül (2019:74) tarafından yapılan araştırma, muhasebe çalışanlarının motivasyon düzeylerini en çok etkileyen unsurların ücret adaleti, yöneticilerin tutumu ve mesleki gelişim fırsatları olduğunu ortaya koymuştur. Araştırmaya göre, adil olmayan ücret politikaları ve yetersiz kariyer olanakları, motivasyon kaybının temel nedenlerindendir.

Köse (2018:91), muhasebe çalışanlarının motivasyonunu etkileyen faktörler arasında örgütsel destek algısının öne çıktığını vurgulamıştır. Çalışanlar, yöneticilerinden manevi destek gördüklerinde ve başarıları takdir edildiğinde işlerine daha fazla bağlanmaktadır. Benzer biçimde Aydın (2021:58) tarafından yapılan saha araştırmasında, muhasebe çalışanlarının motivasyon düzeyinin, eğitim düzeyi ve mesleki deneyim arttıkça yükseldiği tespit edilmiştir.

Bu bulgular, Türkiye’de muhasebe mesleğinin yalnızca teknik yeterliliklerle değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal faktörlerle şekillendiğini göstermektedir. Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerde çalışan muhasebeciler, yüksek iş yükü ve sınırlı ödüllendirme sistemleri nedeniyle motivasyon sorunları yaşamaktadır. Buna karşın, eğitim, iletişim ve katılım temelli yönetim anlayışı uygulayan firmalarda motivasyon düzeyinin belirgin biçimde daha yüksek olduğu görülmektedir (Yükselen, 2008:160).

10. GELECEĞE YÖNELİK ÖNERİLER VE STRATEJİK DEĞERLENDİRME

Küreselleşme, dijital dönüşüm, yapay zekâ uygulamaları ve sürdürülebilirlik anlayışı, muhasebe mesleğini yalnızca teknik bir faaliyet olmaktan çıkararak stratejik bir fonksiyon haline getirmiştir. Bu yeni dönemde muhasebe çalışanlarının motivasyonu, örgütlerin değişim sürecine ne ölçüde uyum sağlayabileceğini belirleyen temel bir faktör konumuna gelmiştir. Geleceğe dönük stratejik planlamalar yapılırken, muhasebe çalışanlarının motivasyonunu uzun vadeli bir yatırım olarak ele almak gerekmektedir (Yılmaz, 2022:203).

10.1. Teknolojik Dönüşüm ve Dijital Yetkinliklerin Geliştirilmesi

Teknoloji, muhasebe süreçlerinde verimliliği artırmakla birlikte, çalışanların bilgi ve becerilerini sürekli güncel tutmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, işletmelerin çalışanlarına dijital okuryazarlık, veri analitiği, bulut tabanlı sistemler ve yapay zekâ destekli yazılımlar konusunda eğitim sağlaması, motivasyonu güçlendiren stratejik bir unsurdur (Kocabaş, 2020:82). Ayrıca, teknolojik değişim sürecinde çalışanların görüşlerine başvurulması ve dönüşümün birlikte yönetilmesi, değişime direnç yerine aidiyet hissi yaratmaktadır (Al-Htaybat ve von Alberti-Alhtaybat, 2017:128).

Teknolojiyi yalnızca bir verimlilik aracı olarak değil, aynı zamanda çalışanların işlerini kolaylaştıran ve mesleki saygınlıklarını artıran bir unsur olarak sunmak, motivasyonu pozitif yönde etkiler. Bu nedenle gelecekte muhasebe yöneticilerinin, teknolojik gelişmeleri insan merkezli bir yaklaşımla bütünleştirmesi gerekmektedir.

10.2. Uzaktan Çalışma Modelleri ve Esnek Çalışma Uygulamaları

COVID-19 pandemisiyle birlikte muhasebe mesleği de uzaktan çalışma kültürüyle tanışmıştır. Pandemi sonrasında birçok kurum hibrit veya tamamen uzaktan çalışma modellerine geçmiştir. Bu yeni düzen, çalışan motivasyonu açısından hem fırsatlar hem de riskler barındırmaktadır. Uzaktan çalışmada bağımsızlık ve esneklik motivasyonu artırırken; yalnızlık hissi, iletişim eksikliği ve performans ölçüm zorlukları motivasyonu azaltabilmektedir (OECD, 2021:68).

Yöneticiler, dijital iletişim araçlarını etkin kullanarak takım ruhunu korumalı, çevrim içi geri bildirim ve takdir mekanizmaları geliştirmelidir. Ayrıca, performansın sadece zaman bazlı değil, çıktı bazlı değerlendirilmesi, çalışanların adil bir sistem içinde yer aldıklarını hissetmelerini sağlar. Böylece uzaktan çalışma, motivasyonu zayıflatan değil, güçlendiren bir yapı haline gelebilir.

10.3. Sürdürülebilirlik, Etik ve Sosyal Sorumluluk Odaklı Yaklaşımlar

Gelecekte muhasebe mesleğinin en önemli dönüşüm alanlarından biri, sürdürülebilirlik ve etik raporlama olacaktır. İşletmeler yalnızca finansal performanslarını değil, çevresel ve sosyal etkilerini de raporlamak zorundadır. Bu çerçevede muhasebe çalışanlarının rolü genişlemiş; sosyal sorumluluk bilincine sahip, etik değerlere duyarlı ve sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen profesyoneller haline gelmeleri beklenmektedir (IFAC, 2020:32).

Etik değerlere dayalı bir çalışma ortamı, çalışanların yaptığı işin toplumsal anlamını artırarak içsel motivasyonu destekler (Arslan, 2019:113). Ayrıca, kurumsal sosyal sorumluluk projelerine muhasebe birimlerinin aktif olarak dahil edilmesi, çalışanların kurumlarına olan aidiyetini güçlendirmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilirlik, yalnızca çevresel bir kavram değil; aynı zamanda uzun vadeli motivasyonun bir bileşeni olarak görülmelidir.

10.4. Psikolojik Sermayenin Güçlendirilmesi

Son yıllarda motivasyon literatüründe öne çıkan kavramlardan biri “psikolojik sermaye”dir. Öz yeterlilik, umut, iyimserlik ve dayanıklılık bileşenlerinden oluşan bu kavram, çalışanların stresle başa çıkma becerilerini artırmakta ve motivasyonlarını korumalarına yardımcı olmaktadır (Luthans ve Youssef, 2007:332). Muhasebe çalışanları açısından, yoğun iş yükü ve hata riskine rağmen pozitif bir psikolojik iklimin oluşturulması, iş doyumunu ve verimliliği önemli ölçüde artırmaktadır.

Yöneticilerin çalışanlara güven duyması, başarıyı takdir etmesi ve gelişim fırsatları sunması, psikolojik sermayeyi güçlendirir. Bu durum, sadece motivasyonu değil, aynı zamanda örgütsel bağlılığı ve çalışan devir oranlarını da olumlu etkiler.

10.5. Stratejik Öneriler

Gelecekte muhasebe mesleğinde motivasyonun sürdürülebilirliği, çok boyutlu bir yaklaşım gerektirmektedir. Bu bağlamda öneriler şu şekilde özetlenebilir:

- **Eğitim Odaklı Yaklaşım:** Sürekli mesleki eğitim, dijital okuryazarlık ve etik farkındalık programları düzenlenmelidir.
- **Katılımcı Yönetim:** Çalışanların kararlara dâhil edilmesi, sahiplenme duygusunu artırır.
- **Adil Performans Sistemleri:** Ölçülebilir, şeffaf ve ödüllendirici performans sistemleri kurulmalıdır.
- **Teknoloji-İnsan Dengesi:** Dijital dönüşüm süreçlerinde çalışanların insani ihtiyaçları göz ardı edilmemelidir.
- **Sürdürülebilirlik Bilinci:** Muhasebe süreçleri yalnızca finansal sonuçlara değil, toplumsal faydaya da odaklanmalıdır.

Sonuç olarak, muhasebe mesleğinde motivasyonun geleceği; dijital yetkinlik, etik değerlere bağlılık, psikolojik dayanıklılık ve örgütsel destek faktörlerinin bir bütün olarak yönetilmesine bağlıdır. İşletmeler bu unsurları stratejik öncelik haline getirdikçe, hem çalışan memnuniyetini hem de finansal performanslarını sürdürülebilir biçimde artıracaklardır. Geleceğin muhasebecisi yalnızca rakamların değil, aynı zamanda anlamın, güvenin ve sürdürülebilir başarının temsilcisi olacaktır.

11. SONUÇ

Muhasebe mesleği, işletmelerin finansal durumunu doğru ve güvenilir biçimde ortaya koyarak hem iç hem de dış paydaşlara önemli bilgiler sunan stratejik bir alandır. Bu yönüyle muhasebe çalışanları, yalnızca teknik bilgi sağlayan bireyler değil; aynı zamanda işletmenin sürdürülebilirliği, hesap verebilirliği ve toplumsal güvenilirliği açısından kritik bir role sahiptir. Bu nedenle muhasebe çalışanlarının motivasyonu, işletmelerin başarısında temel belirleyici faktörlerden biridir.

Motivasyon, çalışanların örgütsel hedeflere ulaşma konusundaki istekliliğini, bağlılığını ve performans düzeyini belirleyen en önemli psikolojik süreçlerden biridir. Özellikle muhasebe gibi dikkat, doğruluk, zaman yönetimi ve etik hassasiyet gerektiren bir meslekte motivasyonun varlığı, hem iş kalitesini hem de mesleki itibarı doğrudan etkiler. Yüksek motivasyon düzeyine sahip muhasebe çalışanları, karmaşık finansal işlemleri titizlikle yürütmekte, mevzuat

değişikliklerine hızlı uyum sağlamak ve hata oranlarını minimum seviyede tutmaktır. Buna karşılık motivasyon eksikliği, iş doyumunun azalmasına, hata oranlarının artmasına ve işletme içi verimliliğin düşmesine neden olmaktadır.

Çalışma kapsamında incelenen motivasyon kuramları, muhasebe çalışanlarının farklı düzeylerdeki ihtiyaç ve beklentilerine ışık tutmaktadır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinden Herzberg'in çift faktör kuramına, McClelland'ın başarıma ihtiyacından Vroom'un beklenti kuramına kadar her bir teori, muhasebe çalışanlarının motivasyonunu artırmak için kullanılabilecek farklı bakış açıları sunmaktadır. Bu kuramlar, işletme yöneticilerine hangi koşullarda hangi araçların daha etkili olacağını göstermekte ve motivasyon yönetiminde rehberlik etmektedir.

Motivasyonu artırmak için kullanılan araçlar, yalnızca ücret veya ödül gibi dışsal faktörlerle sınırlı değildir. Eğitim programları, kariyer gelişimi, adil performans değerlendirme sistemleri, iş-yaşam dengesi ve örgütsel iletişim de motivasyonun temel belirleyicilerindendir. Özellikle muhasebe gibi sürekli değişen bir meslek alanında, çalışanların güncel bilgiye ulaşması ve kendini geliştirmesi motivasyonu kalıcı hale getirmektedir. Bu bağlamda, kurumların çalışanlarına mesleki eğitim ve gelişim fırsatları sunmaları, uzun vadeli başarı açısından stratejik bir yatırım olarak görülmelidir.

Son yıllarda hızla artan dijitalleşme süreci, muhasebe mesleğinde motivasyonun yapısını köklü biçimde değiştirmiştir. Dijital sistemlerin, otomasyonun ve yapay zekâ destekli yazılımların devreye girmesiyle birlikte, muhasebecilerin rolü kayıt tutmaktan çok analiz ve denetim odaklı hale gelmiştir. Bu dönüşüm, çalışanların mesleklerine olan ilgisini artırma potansiyeline sahip olmakla birlikte, yeni beceriler kazanma gerekliliği nedeniyle stres ve motivasyon kaybına da yol açabilmektedir. Dolayısıyla işletmelerin dijital dönüşüm süreçlerinde çalışanları yalnız bırakmaması, sürekli eğitim ve destek mekanizmaları geliştirmesi büyük önem taşımaktadır.

Etik değerlerin muhasebe mesleğindeki rolü de motivasyon açısından belirleyicidir. Çalışanların etik ilkelere uygun bir ortamda çalışması, mesleki gurur ve anlam duygusunu pekiştirmekte; bu da içsel motivasyonu güçlendirmektedir. Etik kültürün zayıf olduğu kurumlarda ise çalışanlar değer çatışması yaşamakta, bu durum hem bireysel hem örgütsel düzeyde motivasyon kaybına neden olmaktadır. Bu nedenle, işletmelerin etik davranışları teşvik eden bir kurumsal yapı oluşturması, sürdürülebilir motivasyonun temel koşuludur.

Türkiye'de yapılan araştırmalar da, muhasebe çalışanlarının motivasyonunu etkileyen faktörlerin yalnızca maddi unsurlarla sınırlı olmadığını göstermektedir. Araştırmalar; yöneticilerin tutumu, örgütsel destek algısı, eğitim düzeyi ve kariyer beklentilerinin motivasyon üzerinde güçlü etkiler yarattığını ortaya koymuştur. Bu bulgular, işletmelerin insan kaynakları politikalarını yalnızca ücret odaklı değil, bütüncül bir motivasyon stratejisi çerçevesinde kurgulaması gerektiğini göstermektedir.

Geleceğe yönelik olarak, muhasebe mesleğinde motivasyonun sürdürülebilirliği dijital yetkinliklerin artırılması, etik değerlere bağlılık, esnek çalışma düzenlerinin yönetilmesi ve psikolojik sermayenin güçlendirilmesi gibi çok boyutlu stratejiler gerektirmektedir. Özellikle uzaktan çalışma modellerinin kalıcı hale geldiği günümüzde, yöneticilerin çevrim içi iletişim, performans takibi ve ödüllendirme sistemlerini yeniden tasarlamaları kaçınılmazdır. Ayrıca, çalışanların öz yeterlilik, dayanıklılık ve iyimserlik gibi psikolojik sermaye unsurlarının desteklenmesi, uzun vadeli motivasyonun sürdürülebilmesi açısından kritik bir faktördür.

Sonuç olarak, muhasebe çalışanlarının motivasyonu, işletmelerin finansal doğruluğu, etik itibarı ve rekabet gücü açısından vazgeçilmez bir unsurdur. Yöneticiler, çalışanların motivasyonunu yalnızca bireysel bir konu olarak değil, işletmenin kurumsal sürdürülebilirliğinin bir parçası olarak görmelidir. Eğitim, iletişim, etik, teknoloji ve psikolojik destek unsurlarını bir

arada ele alan bütüncül bir motivasyon stratejisi, hem çalışan mutluluğunu hem de işletmenin uzun vadeli başarısını garanti altına alacaktır. Bu kapsamda, motivasyonu yüksek muhasebe çalışanları yalnızca finansal verileri değil, aynı zamanda işletmenin güvenilirliğini, toplumsal sorumluluğunu ve geleceğe dönük vizyonunu temsil edecektir.

KAYNAKÇA

- Arslan, B. (2019). *İş ahlakı ve etik değerlerin işgören motivasyonu üzerindeki etkisi*. Nobel Yayıncılık.
- Al-Htaybat, K., & von Alberti-Al-Htaybat, L. (2017). Integrated thinking leading to integrated reporting: Case study insights from a global player. *Meditari Accountancy Research*, 25(1), 118–142.
- Aydın, M. (2021). Muhasebe çalışanlarının motivasyonunu etkileyen faktörler: Ankara ili örneği. *Muhasebe ve Denetim Dergisi*, 8(2), 55–71.
- Başaran, İ. E. (1992). *Yönetimde insan ilişkileri*. Nobel Yayınevi.
- Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The second machine age: Work, progress, and prosperity in a time of brilliant technologies*. W. W. Norton.
- Çabuk, S. (2009). *Profesyonel satış yönetimi*. Nobel Yayınevi.
- Çetin, A., & Gül, H. (2019). Muhasebe çalışanlarının motivasyonuna etki eden faktörler: Bir alan araştırması. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11(3), 70–85.
- Efil, İ. (2006). *Yönetim ve organizasyon*. Alfa Aktüel.
- Eren, E. (2000). *Örgütsel davranış ve yönetim psikolojisi*. Beta Kitabevi.
- IFAC (International Federation of Accountants). (2020). *Ethical leadership in accounting and finance*. IFAC.
- Kaplan, M. (2007). *Motivasyon teorileri kapsamında uygulanan özendirme araçlarının işgören performansına etkisi ve bir uygulama* [Yüksek lisans tezi, Bilinmeyen Üniversite]. Ankara.
- Kaymak, Ö. (2005). *Satış aşktır*. MediaCat Yayınları.
- Kocabaş, F. (2020). *Dijital dönüşüm ve muhasebe mesleğinde yeni yetkinlikler*. Gazi Kitabevi.
- Koçel, T. (2003). *İşletme yöneticiliği*. Beta Yayınları.
- Köse, A. (2018). Muhasebe meslek mensuplarının motivasyonuna etki eden örgütsel faktörler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39, 85–96.
- OECD. (2021). *The future of work and skills in the digital economy*. OECD Publishing.
- Örten, İ., & Karapınar, A. (2015). *İş ahlakı, etik ve sosyal sorumluluk*. Nobel Yayıncılık.
- Pekel, H. N. (2001). *İşletmelerde motivasyon verimlilik ilişkisi: Devlet Hava Meydanları İşletmesi Antalya Havalimanı çalışanları arasında bir örnek olay araştırması* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Sabuncuoğlu, Z., & Tüz, M. (2003). *Örgütsel psikoloji*. Furkan Ofset.

- şimşek, ř., Akgemci, T., & elik, A. (2001). *Davranış bilimine giriş ve örgütlerde davranış*. Nobel Yayınevi.
- Yüksel, . (2007). *İnsan kaynakları yönetimi*. Gazi Kitabevi.
- Yükselen, C. (2008). *Satış yönetimi*. Detay Yayıncılık.
- Yılmaz, N. (2022). *Dijitalleşme ağında muhasebe mesleği ve motivasyon*. Detay Yayıncılık.

BÖLÜM 4

FİNANSAL TABLOLAR-YAPAY ZEKÂ KESİŞİMİNDEKİ LİTERATÜRÜN BİBLİYOMETRİK VE TEMATİK ANALİZİ

Emre KAPLANOĞLU¹

¹ Prof. Dr., Ege Üniversitesi Bergama Meslek Yüksekokulu, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Programı, emre.kaplanoglu@ege.edu.tr, ORCID ID, 0000-0001-7287-1938

1. GİRİŞ

Finansal tablolar ve yapay zekâ (YZ) arasındaki kesişim, günümüz iş dünyasında ve akademik literatürde giderek artan bir öneme sahiptir. Finansal tablolar, işletmelerin ekonomik performanslarını, likidite durumlarını ve sürdürülebilirlik göstergelerini şeffaf ve sistematik bir biçimde raporladıkları temel araçlar olarak uzun yıllardır muhasebe ve denetim süreçlerinin merkezinde yer almaktadır. Bununla birlikte, finansal verilerin karmaşıklığı, hacmi ve hızla artan çeşitliliği, geleneksel analiz yöntemlerinin sınırlılıklarını gözler önüne sermektedir. YZ ve makine öğrenmesi (ML) teknikleri, bu sınırlılıkları aşmak, büyük veri setlerinden anlamlı örüntüler çıkarmak ve finansal karar süreçlerini desteklemek için kritik bir araç olarak öne çıkmaktadır (Gu vd., 2020; Lamboglia vd., 2021).

Geçmişten günümüze finansal tabloların YZ ile entegrasyonu, çeşitli aşamalardan geçmiştir. 2000’li yılların başında XBRL tabanlı otomasyon ve sürekli denetim uygulamaları ön plana çıkarken (Debreceňy ve Gray, 2001; Searcy ve Woodroof, 2003), 2010’lu yıllarda YZ’nin hile tespiti, risk değerlendirmesi ve öngörücü analizlerde kullanımı giderek yaygınlaşmıştır (Perols, 2011; Bao vd., 2020). Bu süreç, büyük veri analitiği (BDA) ve ERP sistemleriyle entegrasyonun finansal raporlama ve tahmin süreçlerine yeni boyutlar kazandırmasıyla daha da hızlanmıştır. 2020 sonrası ise blockchain, nesnelerin interneti (IoT) ve gelişmiş veri analitiği teknikleriyle muhasebe ve denetim süreçlerinin dijital dönüşümü ivme kazanmıştır (Rawashdeh, 2024; Al-Okaily vd., 2023). Finansal tablolar ve YZ literatüründe, makine öğrenmesi, derin öğrenme ve veri madenciliği teknikleri öncelikli araçlar olarak öne çıkmaktadır. Bu yöntemler, sadece finansal verilerin değil, kurumsal yönetim göstergeleri, açıklama tonu ve metinsel bilgiler gibi finansal olmayan verilerin de analize dahil edilmesini mümkün kılmaktadır (Barboza vd., 2017; Jabeur vd., 2021). Özellikle finansal hile tespiti, kurumsal performans analizi ve yatırımcı karar desteği gibi uygulama alanlarında bu yöntemler, klasik finansal oran temelli analizlerin ötesine geçerek daha doğru ve erken uyarıcı sonuçlar üretmektedir. Bununla birlikte, mevcut literatürün bibliyometrik açıdan sistematik olarak derlenmesi sınırlıdır. Bibliyometrik analizler, bir alanın entelektüel yapısını, bilgi birikimini ve tematik eğilimlerini ortaya koymada önemli bir araçtır (Donthu vd., 2021; McCain, 1990). Bu çerçevede, finansal tablolar ve YZ kesişimindeki literatürün bibliyometrik ve tematik analizle incelenmesi, hem akademik araştırmalara yön verecek kapsamlı bir bakış açısı sunmakta hem de gelecekteki araştırma boşluklarını ortaya çıkarmaktadır.

Bu araştırmada, 2015-2025 yılları arasında Web of Science veri tabanında yayımlanan 308 makale incelenmiş, finansal tablolar ve YZ literatürünün gelişim sürecini, tematik odaklarını ve metodolojik eğilimlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu bağlamda çalışmanın temel katkısı, finansal tablolar ve YZ literatürünü hem sayısal (bibliyometrik) hem de nitel (tematik) yöntemlerle bütüncül biçimde analiz ederek, alanın disiplinler arası yapısını ve geleceğe dönük araştırma fırsatlarını sistematik biçimde sunmaktır. Sonuç olarak, finansal tablolar ve YZ bütünleşmesinin incelenmesi, yalnızca mevcut uygulamaların anlaşılmasını değil, aynı zamanda gelecekteki araştırma ve uygulama potansiyelinin de ortaya konmasını sağlamaktadır. Bu açıdan çalışmanın hem bibliyometrik hem de tematik analizleri, alanın bilimsel yapısını ve metodolojik eğilimlerini sistematik biçimde sunmakta; akademik araştırmalar, politika yapımcılar ve finansal uygulayıcılar için kullanılabilir bilgiler sunmaktadır. Böylece, finansal verilerin dijital analizi ve YZ temelli karar destek sistemlerinin geliştirilmesi hem teorik hem de pratik boyutta sürdürülebilir bir bilgi altyapısının oluşturulmasına katkı sağlamaktadır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Finansal tablolar ve YZ kesişimindeki araştırmalar, son yıllarda hem akademik hem de uygulamalı alanlarda önemli bir ilgi görmektedir. YZ ve ML kavramları, Turing (1950) ve Samuel (1959) ile temellendirilmiş olup, ML bilgisayarlara önceden programlanmadan öğrenme yeteneği kazandırmayı amaçlamaktadır (Gu vd., 2020). Bu teknolojiler, muhasebe ve denetim alanlarında giderek daha merkezi bir role sahip olmaktadır (Lamboglia vd., 2021; Warren vd., 2015).

2000’li yılların başında muhasebe alanındaki YZ uygulamaları XBRL tabanlı finansal raporlamanın otomasyonu ve sürekli denetim uygulamaları ile sınırlıyken (Debreceeny ve Gray, 2001; Searcy ve Woodroof, 2003; Alles vd., 2006), 2010’lu yıllarda YZ’nin hile tespiti, risk değerlendirmesi ve öngörücü analizlerde kullanımına yönelik araştırmalar artmıştır (Perols, 2011; Cai vd., 2019; Bao vd., 2020). Aynı dönemde ERP sistemlerinin YZ ile entegrasyonu ve Büyük Veri Analitiği (BDA) kullanımı, finansal raporlama ve tahmin süreçlerinde önemli yenilikler sunmuştur. 2020 sonrası ise blockchain, IoT ve gelişmiş veri analitiği gibi teknolojilerle muhasebe süreçlerinin dijital dönüşümü hız kazanmıştır (Rawashdeh, 2024; Al-Okaily vd., 2023).

YZ’nin muhasebe ve denetimdeki uygulamaları genellikle ML, derin öğrenme (DL) ve veri madenciliği (DM) teknikleri ile gerçekleşmektedir (Sarker, 2021; Ranta vd., 2023; Schuh vd., 2019). Örneğin, finansal başarısızlık veya iflas tahmininde, farklı ML algoritmaları (SVM, RF, ANN, ensemble yöntemler) kullanılarak finansal göstergeler ve metinsel verilerden önemli öngörüler elde edilmektedir (Barboza vd., 2017; Mousa vd., 2022; Jabeur vd., 2021). Bu çalışmalar, ham verilerin ve finansal oranların yanı sıra, kurumsal yönetim ve açıklama tonu gibi finansal olmayan verilerin de tahmin doğruluğunu artırmada kritik olduğunu göstermektedir.

BDA ve YZ’nin birleşimi, özellikle finansal hile tespiti (FRF) ve kurumsal finansal performans (FRQ) analizlerinde önemli bir araştırma alanı haline gelmiştir (Ali vd., 2022; Hilal vd., 2022; Marazqah Btoush vd., 2023). Bununla birlikte, mevcut literatürde YZ ve BDA tekniklerinin muhasebe ve denetimdeki etkisine dair kapsamlı bibliyometrik çalışmalar sınırlıdır (Shi ve Li, 2019). Bu bağlamda, bibliyometrik analizler, yayınlanmış çalışmalar arasındaki tematik ilişkileri ve bilgi birikimini ortaya koyarak, mevcut araştırma eğilimlerini değerlendirmek ve gelecekteki araştırma alanlarını belirlemek için güçlü bir araç sunmaktadır (Donthu vd., 2021; Gan vd., 2022; McCain, 1990).

Son yıllarda, YZ ve büyük verinin muhasebe ve denetimdeki birleşimi, şeffaflık, doğruluk ve etik konularına dair araştırmalarda da önem kazanmaktadır (Gotthardt vd., 2020; Vitali ve Giuliani, 2024; Schweitzer, 2024). Özellikle NLP ve veri analitiği teknikleri, finansal tablolar ve sürdürülebilirlik raporlarında paydaşların bilgi ihtiyacını destekleyecek şekilde finansal açıklamaların doğruluğunu artırmakta ve erken hile tespiti için etkin bir araç sunmaktadır (Hung vd., 2023).

Genel olarak literatür, YZ ve BDA’nın muhasebe ve denetimde artan önemini vurgularken, uygulamada ve eğitimde karşılaşılan teknik, etik ve organizasyonel zorlukların da dikkate alınması gerektiğini göstermektedir (Schweitzer, 2024; Zhang vd., 2023). Bu nedenle, literatürün sistematik olarak derlenmesi, araştırma alanının entelektüel yapısını anlamak, önemli trendleri ortaya koymak ve gelecekteki araştırmalara yön vermek için kritik öneme sahiptir.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırma, YZ ile finansal tabloların birlikte kullanımına ilişkin mevcut literatürü analiz etmek ve sistematik biçimde incelemek amacıyla bibliyometrik analiz ve tematik yöntemini kullanmaktadır. Bibliyometrik analiz ilk olarak Pritchard (1969) tarafından ortaya konulmuş ve kitaplar ile diğer iletişim ortamlarında yayımlanan bilimsel çalışmaların istatistiksel ve

matematiksel teknikler aracılığıyla analiz edilmesi olarak tanımlanmıştır. Bu analiz türünün temel gücü, belirli bir araştırma alanının gelişimine katkı sağlayacak biçimde literatürü bütüncül, nesnel ve tekrarlanabilir bir şekilde inceleme imkânı sunmasında yatmaktadır. Nitekim bibliyometrik analiz; konu alanları, yazarlar ve akademik üretkenlikleri, ülkeler ile yayın yapılan kaynaklar (dergiler) gibi pek çok boyutun eş zamanlı olarak analiz edilmesine olanak tanımaktadır (Donthu vd., 2021; Ahmed vd., 2022).

Bibliyometrik analiz çalışmalarında en kritik aşamalardan biri, kullanılan arama stratejisinin açık, sistematik, tekrarlanabilir ve literatürü yeterince kapsayıcı nitelikte olmasıdır. Bu doğrultuda, literatür taraması Web of Science (WoS) veri tabanında yer alan Topic (TS) alanı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Tarama sürecinde, anahtar kavramlar eş anlamlılarıyla birlikte tanımlanmış ve mantıksal operatörler (AND-OR) uygun şekilde kullanılmıştır. Çalışma kapsamında “Finansal Tablolar” ve “Yapay Zekâ” temel kavramlar olarak belirlenmiş; literatürde bu kavramların farklı ifade biçimleri dikkate alınarak tarama yapılmıştır. Finansal tablolar kavramı literatürde financial statement, financial report, financial reporting, accounting report ve financial disclosure terimleriyle ifade edilebilmektedir. YZ kavramı ise artificial intelligence, machine learning, deep learning, neural network, data mining, natural language processing ve AI ifadeleriyle yer almaktadır.

Bu kapsamda, Web of Science Advanced Search bölümünde Topic alanı seçilerek aşağıdaki sorgu kullanılmıştır:

(“financial statement*” OR “financial report*” OR “financial reporting” OR “financial disclosure”) AND (“artificial intelligence” OR “machine learning” OR “deep learning” OR “neural network*” OR “data mining” OR “natural language processing”)

Söz konusu sorgu sonucunda toplam 1.023 adet çalışmaya ulaşılmıştır. Ardından, belge türü makale olan yayınlar seçilmiş; yayın tarihi 2015-2025 yılları arasını kapsayacak şekilde sınırlandırılmış; dili İngilizce olan ve SCI-E, SSCI ve ESCI indekslerinde taranan çalışmalar filtrelenmiştir.

YZ kavramının disiplinlerarası niteliği nedeniyle, Web of Science tarama sonuçları finansal tablolarla doğrudan ilişkili olmayan tıp, mühendislik ve sağlık bilimleri gibi alanlardan yayınları da içermektedir. Bu nedenle veri seti, Web of Science Categories filtresi kullanılarak daraltılmış ve yalnızca Business, Business Finance, Management, Economics, Operations Research & Management Science ile ilgili Computer Science kategorilerinde sınıflandırılan çalışmalar analize dâhil edilmiştir. Ophthalmology ve diğer sağlık bilimleri kategorilerinde yer alan yayınlar kapsam dışında bırakılmıştır. Ayrıca, kalan çalışmalar özet içerikleri açısından manuel olarak incelenmiştir. Bu eleme süreci sonucunda toplam 308 adet makale analiz kapsamına alınmıştır. Çalışmada yer alan Web of Science kategorileri Tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1. Finansal Tablolar-Yapay Zekâ Literatüründe WoS Kategorilerine Göre Yayın Dağılımı (n = 308)

Web of Science Kategorisi (İngilizce-Türkçe)	Yayın Sayısı	Toplam İçindeki Payı* (%)
Business Finance-İşletme Finansı	157	50,97
Economics-İktisat	59	19,16
Management-Yönetim	49	15,91
Computer Science Information Systems-Bilgisayar Bilimleri (Bilgi Sistemleri)	33	10,71
Business-İşletme	30	9,74
Computer Science Artificial Intelligence-Bilgisayar Bilimleri (Yapay Zekâ)	27	8,77
Multidisciplinary Sciences-Disiplinlerarası Bilimler	15	4,87
Operations Research & Management Science-Yöneylem Araştırması ve Yönetim Bilimi	15	4,87
Computer Science Interdisciplinary Applications-Bilgisayar Bilimleri (Disiplinlerarası Uygulamalar)	13	4,22
Information Science & Library Science-Bilgi ve Kütüphane Bilimi	8	2,60

*Bir yayın Web of Science'ta birden fazla kategori altında sınıflandırılabilirdiğinden, yüzde değerlerinin toplamı %100'ü aşabilmektedir.

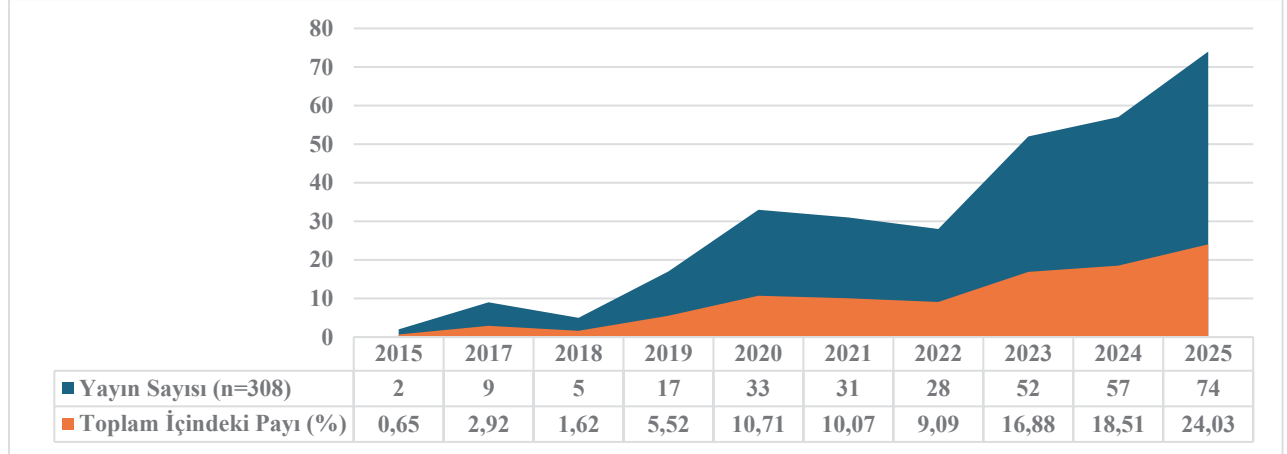
Tablo 1, finansal tablolar ve YZ kesişimindeki literatürün ağırlıklı olarak işletme finansı, iktisat ve yönetim alanlarında yoğunlaştığını göstermektedir. Özellikle Business Finance kategorisinin toplam yayınlar içerisindeki payının yüksek olması, YZ uygulamalarının finansal raporlama, finansal performans analizi, hile tespiti ve finansal karar alma süreçlerinde giderek daha yaygın biçimde kullanıldığını ortaya koymaktadır. Bu durum, YZ temelli yöntemlerin finans literatüründe geleneksel analiz tekniklerine alternatif veya tamamlayıcı araçlar olarak benimsendiğini göstermektedir. Bununla birlikte, Computer Science başlığı altında yer alan kategorilerin dikkate değer bir paya sahip olması, finansal tabloların analizinde kullanılan YZ yaklaşımlarının teknik altyapısının önemini vurgulamaktadır. Bu bulgu, alanın güçlü bir disiplinlerarası yapıya sahip olduğunu ve finansal raporlama araştırmalarında veri madenciliği, ML ve YZ tabanlı modellerin giderek daha fazla entegre edildiğini göstermektedir. Dolayısıyla, finansal tablolar ve YZ literatürünün hem teorik hem de metodolojik açıdan çok disiplinli bir gelişim süreci içerisinde olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada, 308 makalelik veri setinden en fazla atıf alan ilk on makale tematik analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Tematik analiz, veri içerisinde tekrarlayan kavram ve örüntüleri belirleyerek bunları temalara dönüştürmeyi amaçlayan nitel bir yöntemdir (Braun ve Clarke, 2019; Farias vd., 2020). Araştırmada tematik analiz süreci, öncelikle veri seti ile tanışma ve makalelerin özet, anahtar kelime ve sonuç bölümlerinin detaylı okunması ile başlamıştır. Ardından, YZ uygulamaları ve finansal tablolar bağlamında tekrar eden kavramlar kodlanmış ve kodlar bir araya getirilerek temalar oluşturulmuştur. Bu aşamada hem veri odaklı hem de literatür odaklı yaklaşım benimsenmiştir; böylece hem literatürde öne çıkan kavramlar hem de veri setinde ortaya çıkan özgün örüntüler dikkate alınmıştır (Byrne vd., 2020). Tematik analiz sonucunda, finansal tablolar ve YZ literatüründe öne çıkan başlıca temalar belirlenmiştir. Her tema, ilgili makalelerdeki örnekler ve bulgular üzerinden detaylandırılmış; temaların (ana tema-alt tema) literatürdeki önemini ve alanın gelişim yönlerini tartışmıştır. Bu yaklaşım, yalnızca mevcut literatürün sistematik bir şekilde özetlenmesini sağlamakla kalmamış, aynı zamanda finans ve YZ kesişimindeki araştırma boşluklarının belirlenmesine de imkân tanımıştır (Majumdar, 2022; Castleberry ve Nolen, 2018).

4. BULGULAR

4.1. Makalelerin Yayın Yılları, Sayısı ve Atıf Sayıları

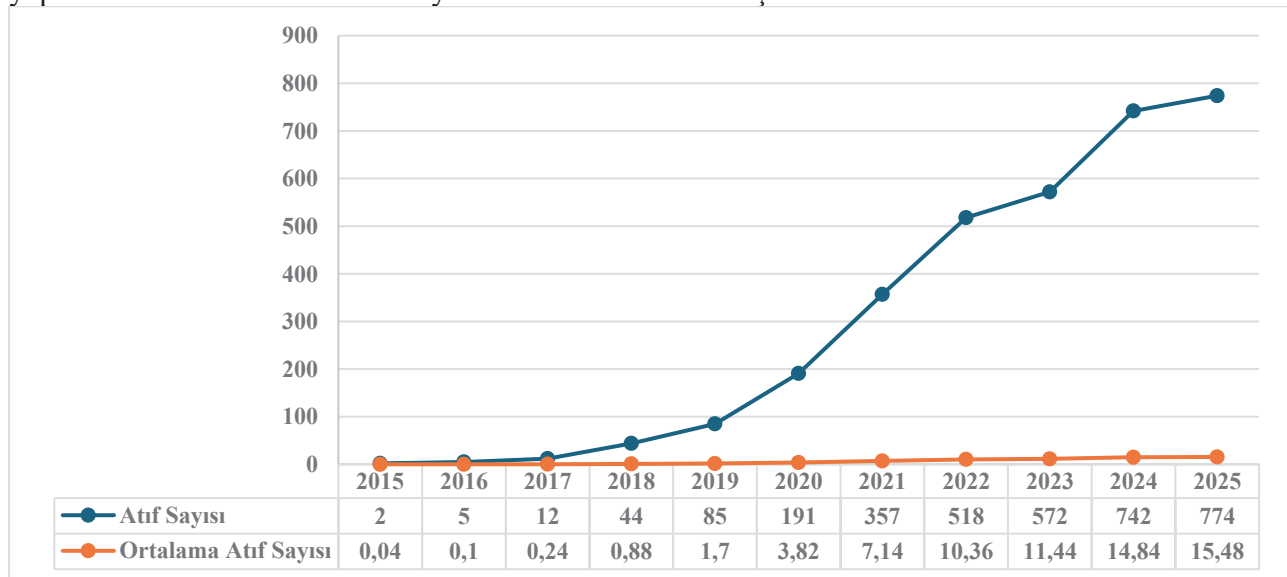
2015-2025 yılları arasında Web of Science kapsamında yayımlanan çalışmaların yıllara göre dağılımı Grafik 1’de incelendiğinde, finansal tablolar ve YZ kesişimindeki literatürde belirgin bir artış eğilimi olduğu görülmektedir.

Grafik 1. 2015-2025 Yılları Araştırma Kapsamında WoS'ta Yer Alan Yayın Sayısı ve Payları

Özellikle 2020 yılından itibaren yayın sayılarında dikkate değer bir yükseliş yaşanmış; bu artış 2023, 2024 ve 2025 yıllarında daha da hızlanmıştır. En yüksek yayın sayısına 2025 yılında ulaşılmış olup, bu yıl toplam yayınların %24,03'ünü oluşturmaktadır. Buna karşılık, 2015-2018 döneminde yayın sayılarının oldukça sınırlı olduğu ve alanın henüz gelişim aşamasında bulunduğu söylenebilir. Zaman içerisindeki bu artış eğilimi, YZ temelli yöntemlerin finansal tabloların analizi ve finansal raporlama süreçlerinde giderek daha fazla benimsenmeye başladığını ve söz konusu araştırma alanının güncel, dinamik ve hızla büyüyen bir literatüre sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

2015-2025 yılları arasında Web of Science kapsamında yer alan çalışmaların aldığı toplam atıf sayısı 3.302'dir. Yıllara göre atıf dağılımı incelendiğinde, atıf sayılarının özellikle 2020 yılından itibaren belirgin biçimde artış gösterdiği görülmektedir. Yıllara göre makalelere yapılan atıflar ve ortalama atıf sayıları Grafik 2'de verilmiştir.

Grafik 2. Araştırma Kapsamındaki Makalelere WoS'ta Yapılan Atıf Sayısı

2015-2018 döneminde atıf sayıları oldukça sınırlı düzeydeyken, 2021 sonrasında hem toplam atıf hem de ortalama atıf sayılarında keskin bir yükseliş yaşanmıştır. En yüksek atıf sayısına 2025 yılında (774 atıf) ulaşılmış olup, aynı yıl ortalama atıf sayısı da 15,48 ile en yüksek seviyeye çıkmıştır. Bu eğilim, finansal tablolar ve YZ alanında yayımlanan çalışmaların zamanla artan bir akademik etki yarattığını, literatürün olgunlaşma sürecine girdiğini ve söz konusu araştırma alanının bilimsel görünürlüğünün giderek güçlendiğini göstermektedir.

Web of Science'ta en fazla atıf yapılan ve atıf yapılan ilk on makale arasında yer alan yayınlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. En Fazla Atıf Yapılan Makaleler

Makale Adı	Yazarlar	Dergi Adı	Yayın Yılı	Toplam Atıf Sayısı	Yıllık Ortalama Atıf Sayısı
Detecting Accounting Fraud in Publicly Traded US Firms Using a Machine Learning Approach	Bao, Yang; Ke, Bin; Li, Bin; Yu, Y. Julia; Zhang, Jie	Journal of Accounting Research	2020	229	38,17
Decision support from financial disclosures with deep neural networks and transfer learning	Kraus, Mathias; Feuerriegel, Stefan	Decision Support Systems	2017	221	24,56
Mining corporate annual reports for intelligent detection of financial statement fraud - A comparative study of machine learning methods	Hajek, Petr; Henriques, Roberto	Knowledge-Based Systems	2017	190	21,11
Big data techniques in auditing research and practice: Current trends and future opportunities	Gepp, Adrian; Linnenluecke, Martina K.; O'Neill, Terrence J.; Smith, Tom	Journal of Accounting Literature	2018	165	20,63
Leveraging Financial Social Media Data for Corporate Fraud Detection	Dong, Wei; Liao, Shaoyi; Zhang, Zhongju	Journal of Management Information Systems	2018	139	17,38
What Are You Saying? Using topic to Detect Financial Misreporting	Brown, Nerissa C.; Crowley, Richard M.; Elliott, W. Brooke	Journal of Accounting Research	2020	135	22,5
Deep learning for detecting financial statement fraud	Craja, Patricia; Kim, Alisa; Lessmann, Stefan	Decision Support Systems	2020	129	21,5
Cheap talk and cherry-picking: What ClimateBert has to say on corporate climate risk disclosures	Bingler, Julia Anna; Kraus, Mathias; Leippold, Markus; Webersinke, Nicolas	Finance Research Letters	2022	119	29,75

Auditing in times of social distancing: the effect of COVID-19 on auditing quality	Albitar, Khaldoon; Gerged, Ali Meftah; Kikhia, Hassan; Hussainey, Khaled	International Journal of Accounting and Information Management	2021	117	19,5
Fundamental Analysis and the Cross-Section of Stock Returns: A Data-Mining Approach	Yan, Xuemin (Sterling); Zheng, Lingling	Review of Financial Studies	2017	116	12,89

Tablo 2’de yer alan ve Web of Science kapsamında en fazla atıf alan ilk on makale incelendiğinde, literatürde özellikle finansal tablo hilelerinin tespiti, finansal açıklamaların analizi ve ML ile DL temelli yöntemlerin kullanımı gibi temaların öne çıktığı görülmektedir. En yüksek atıf sayısına sahip çalışmaların büyük ölçüde Journal of Accounting Research, Decision Support Systems ve Knowledge-Based Systems gibi alanında saygın ve yüksek etki faktörüne sahip dergilerde yayımlandığı dikkat çekmektedir. Ayrıca, bu makalelerin önemli bir kısmının 2017-2020 yılları arasında yayımlanmış olmasına rağmen yüksek yıllık ortalama atıf sayılarına ulaşmış olması, söz konusu çalışmaların alanın gelişiminde öncü ve yönlendirici bir rol üstlendiğini göstermektedir. Bulgular, YZ ve veri madenciliği temelli yaklaşımların finansal raporlama, denetim ve kurumsal şeffaflık araştırmalarında hızla benimsendiğini ve bu çalışmaların literatürde yüksek bir akademik etki yarattığını ortaya koymaktadır.

Atıf alan makalelerin yayımlandıkları dergilere göre toplam atıf sayısı ve dergilerde yayınlanan makale sayıları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Atıf Alan Dergiler ve Makale Sayıları

	Derginin Adı	Toplam Atıf Sayısı	Makale Sayısı		Derginin Adı	Toplam Atıf Sayısı	Makale Sayısı
1	Journal of Accounting Research	451	3	19	Information Sciences	52	1
2	Decision Support Systems	394	4	20	International Review of Financial Analysis	51	2
3	Knowledge-Based Systems	277	2	21	Plos One	41	1
4	Journal of Accounting Literature	196	2	22	E & M Ekonomie A Management	36	1
5	International Journal of Accounting Information Systems	189	4	23	Data Technologies and Applications	28	1
6	Review of Accounting Studies	149	3	24	Journal of Forecasting	27	1
7	Journal of Management Information Systems	139	1	25	European Research on Management and Business Economics	26	1
8	Applied Soft Computing	126	2	26	Journal of Emerging Technologies in Accounting	26	1
9	Finance Research Letters	119	1	27	Annals of Operations Research	25	1
10	International Journal of Accounting and Information Management	117	1	28	Economic Modelling	25	1
11	Review of Financial Studies	116	1	29	International Journal of Computational Intelligence Systems	25	1
12	Journal of Accounting & Economics	83	1	30	Journal of Information Systems	24	1
13	Quality-Access To Success	82	1	31	Information & Management	22	1
14	Research in International Business and Finance	81	1	32	Technological and Economic Development of Economy	22	1
15	Journal of Chinese Economic and Business Studies	74	1	33	3C Empresa	21	1
16	Accounting and Business Research	73	1	34	Inform Journal on Computing	21	1
17	Journal of Accounting and Organizational Change	70	1	35	International Journal of Disclosure and Governance	21	1
18	International Journal of Finance & Economics	64	1	36	International Journal of Financial Studies	21	1

Tablo 3, her dergiye ait toplam atıf sayısı ve yayınlanan makale sayısını içermektedir. Toplam 36 dergiyi kapsamaktadır ve her bir dergi için atıf sayısı ile makale sayısı arasındaki ilişkiyi görselleştirmektedir. “Journal of Accounting Research” dergisi, 451 atıf alarak en yüksek atıf sayısına sahip dergi olarak öne çıkarken, aynı dergide yayımlanan makale sayısı ise 3’tür. “Decision Support Systems” dergisinin 394 atıf ile ikinci sırada ve 4 adet yayımlanan makale ile yer almaktadır. Atıf sayılarının dergilerde yayımlanan makale sayısı ile olan ilişkisi, bu dergilerin akademik etki gücünü ve araştırma alanlarındaki katkılarını değerlendirmek açısından önemli bir veri sunmaktadır. Bu tür veriler, akademik yayınların etkisini analiz etmede ve dergilerin alandaki önemli rollerini belirlemede önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

4.2. Dergilerin İndeks Bilgileri

Çalışma kapsamında tespit edilen 308 adet makalenin yayımlandığı dergilerin indeks bilgileri Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Makalelerin yayımlandığı Dergilerin İndeks Bilgileri

Web of Science İndeksi	Makale Sayısı *	Toplam İçindeki Yüzde (%)
Emerging Sources Citation Index (ESCI)	137	44,481
Science Citation Index Expanded (SCI-EXPANDED)	51	16,558
Social Sciences Citation Index (SSCI)	145	47,078

* Aynı yayın birden fazla indekste yer almaktadır.

Araştırma kapsamında incelenen toplam 308 makalenin yayımlandığı dergilerin indeks bilgileri Tablo 4’te sunulmaktadır. Buna göre dergilerin önemli bir bölümünün Web of Science çekirdek indeksleri içerisinde yer aldığı görülmektedir. Makalelerin %47,078’i Social Sciences Citation Index (SSCI) kapsamında yer alan dergilerde yayımlanırken, %44,481’i Emerging Sources Citation Index (ESCI) indeksli dergilerde, %16,558’i ise Science Citation Index Expanded (SCI-EXPANDED) kapsamındaki dergilerde yayımlanmıştır. Bununla birlikte, bazı dergilerin birden fazla Web of Science indeksinde yer alması nedeniyle toplam makale sayıları indeksler bazında örtüşmektedir. Bu bulgular, çalışmada ele alınan yayınların büyük ölçüde uluslararası düzeyde kabul gören ve yüksek akademik görünürlüğe sahip dergilerde yayımlandığını ortaya koymaktadır.

4.3. Makalelerin Ülke Bilgisi

Araştırma konusu kapsamına giren makalelerin ülkelere göre sayıları ve toplam 308 adet makale içindeki yüzdelik oranları Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. WoS'ta Taranan Konuya İlişkin Makalelerin Ülkelere Göre Dağılımı

	Ülke / Bölge	Sayı	Toplam İçindeki Yüzde (%)		Ülke / Bölge	Sayı	Toplam İçindeki Yüzde (%)
1	Çin Halk Cumhuriyeti	66	21,43	37	Türkiye	3	0,97
2	ABD	57	18,51	38	Avusturya	2	0,65
3	İngiltere	22	7,14	39	Azerbaycan	2	0,65
4	Almanya	15	4,87	40	Kıbrıs	2	0,65
5	Hindistan	15	4,87	41	İrlanda	2	0,65
6	Tayvan	14	4,55	42	Lübnan	2	0,65
7	Vietnam	13	4,22	43	Yeni Zelanda	2	0,65
8	Avustralya	12	3,90	44	Pakistan	2	0,65
9	İtalya	11	3,57	45	Portekiz	2	0,65
10	Kanada	9	2,92	46	Sırbistan	2	0,65
11	Ukrayna	9	2,92	47	İsveç	2	0,65
12	Yunanistan	8	2,60	48	Arnavutluk	1	0,33
13	Malezya	7	2,27	49	Arjantin	1	0,33
14	Slovakya	7	2,27	50	Bosna-Hersek	1	0,33
15	Güney Kore	7	2,27	51	Hırvatistan	1	0,33
16	İspanya	7	2,27	52	Finlandiya	1	0,33
17	Birleşik Arap Emirlikleri	7	2,27	53	İsrail	1	0,33
18	Çek Cumhuriyeti	6	1,95	54	Letonya	1	0,33
19	Mısır	6	1,95	55	Libya	1	0,33
20	Fransa	6	1,95	56	Litvanya	1	0,33
21	Polonya	6	1,95	57	Lüksemburg	1	0,33
22	Suudi Arabistan	6	1,95	58	Malta	1	0,33
23	Endonezya	5	1,62	59	Meksika	1	0,33
24	Rusya	5	1,62	60	Moğolistan	1	0,33
25	Singapur	5	1,62	61	Nijerya	1	0,33
26	Türkiye	5	1,62	62	Kuzey İrlanda	1	0,33
27	İran	4	1,30	63	Norveç	1	0,33
28	Romanya	4	1,30	64	Umman	1	0,33
29	İskoçya	4	1,30	65	Filistin	1	0,33
30	Güney Afrika	4	1,30	66	Filipinler	1	0,33
31	İsviçre	4	1,30	67	Katar	1	0,33
32	Brezilya	3	0,97	68	Slovenya	1	0,33
33	Irak	3	0,97	69	Tanzanya	1	0,33
34	Japonya	3	0,97	70	Tayland	1	0,33
35	Ürdün	3	0,97	71	Tunus	1	0,33
36	Hollanda	3	0,97	72	Galler	1	0,33

Web of Science (WoS) veri tabanında taranan ve toplam 308 makaleden oluşan yayınların ülkelere göre dağılımı Tablo 5'te sunulmaktadır. Bulgular, araştırma konusuna ilişkin yayınların belirli ülkelerde yoğunlaştığını göstermektedir. Buna göre Çin Halk Cumhuriyeti %21,43 (66 makale) ile ilk sırada yer alırken, ABD %18,51 (57 makale) ile ikinci sırada gelmektedir. Bu ülkeleri sırasıyla İngiltere (%7,14), Almanya ve Hindistan (her biri %4,87) izlemektedir. Asya ve Avrupa ülkelerinin yayın üretiminde önemli bir paya sahip olduğu, özellikle Çin, Tayvan, Vietnam ve Güney Kore gibi Asya ülkelerinin dikkat çekici bir katkı sunduğu görülmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'nin toplam yayınlar içindeki payının %1,62 (5 makale) olduğu ve araştırma alanında sınırlı bir temsil düzeyine sahip bulunduğu anlaşılmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, elde edilen bulgular söz konusu araştırma konusunun küresel ölçekte ilgi gördüğünü, ancak yayın üretiminin belirli ülkeler etrafında yoğunlaştığını ortaya koymaktadır.

4.4. Tematik Analiz

Bu bölümde, araştırma kapsamında en fazla atıf alan makalelerin kavramsal ve metodolojik eğilimlerini sistematik biçimde ortaya koymak amacıyla tematik analiz bulguları sunulmaktadır. Web of Science kapsamında incelenen yüksek atıf alan çalışmalar üzerinden gerçekleştirilen analiz sonucunda, literatürde öne çıkan ana temalar ve bu temalara bağlı alt boyutlar belirlenmiş; kullanılan veri türleri, analitik yöntemler, performans ölçütleri ve paydaşlara yönelik çıktılar bütüncül bir çerçevede değerlendirilmiştir. Bu kapsamda oluşturulan tematik yapı, bir yandan finansal hilenin erken ve doğru biçimde tespitine yönelik gelişen teknolojik yaklaşımları ortaya koyarken, diğer yandan denetim, düzenleme ve politika boyutlarında literatürün hangi alanlarda yoğunlaştığını ve hangi alanlarda sınırlı kaldığını göstermeyi amaçlamaktadır. Elde edilen temalar Tablo 6’da ayrıntılı olarak sunulmaktadır.

Tablo 6. Tematik Analiz Sonucu Ana Tema ve Alt Temalar

Ana Tema	Alt Temalar	Temanın İçeriği / Açıklaması	Öne Çıkan Kavramlar & Yöntemler
1. Finansal Hile ve Yanıltıcı Raporlama	Finansal tablo hilesi, kasıtlı yanlış beyan, kurumsal dolandırıcılık	Çalışmaların temel odağı, finansal tablo hilesinin erken ve doğru biçimde tespit edilmesidir.	Muhasebe hilesi / mali tablo manipülasyonu, Yanlış veya yanıltıcı raporlama, Muhasebe ve denetim uygulama bildirimleri (Accounting and Auditing Enforcement Releases-AAERs)
2. Makine Öğrenmesi Tabanlı Hile Tahmini	Hile tahmini, sınıflandırma, erken uyarı sistemleri	Geleneksel yöntemler yerine makine öğrenmesiyle hile tahmini yapılmaktadır.	Makine öğrenmesi sınıflandırıcıları, Hile tespit sistemleri
3. Ham Finansal Verilerin Kullanımı	Ham muhasebe verileri, finansal oranlara alternatif	Finansal oranlar yerine doğrudan finansal tablolardaki ham verilerle model kurma yaklaşımı vurgulanmaktadır.	Ham muhasebe verileri / finansal sayılar, Teori temelli değişkenler / girdiler
4. Topluluk (birleşik) Öğrenme ve İleri Modeller	Birleşik yöntemler, model kombinasyonu	Tek bir model yerine birden fazla modelin birleştirilmesiyle daha yüksek performans elde edilmektedir.	Topluluk (birleşik) öğrenme yöntemleri, Güçlendirme yöntemi (model performansını artırma), Rastgele ormanlar (random forests)
5. Geleneksel Modellerle Karşılaştırma	Lojistik regresyon, SVM	Yeni geliştirilen modeller, Dechow vd. ve Cecchini vd. gibi klasik modellere kıyasla test edilmektedir.	Lojistik regresyon, Destek Vektör Makineleri - Çekirdek yöntemleri (SVM-FK), Karşılaştırma / referans modelleri
6. Model Performansının Ölçülmesi	Örneklem dışı testler, sıralama metrikleri	Gerçekçi değerlendirme için örneklem dışı testler ve yeni performans ölçütleri önerilmektedir.	Normalleştirilmiş İndirilmiş Kümülatif Kazanç (sıralama performans ölçütü-NDCG@k), Eğri Altında Kalan Alan (model ayırt etme başarısı-AUC), Yön doğruluğu (tahminin artış/azalış yönünü doğru tahmin etme)
7. Metin Madenciliği ve NLP	MD&A analizi, duygu ve konu analizi	Finansal raporların metinsel bölümlerinden	Metin madenciliği, Duygu / eğilim analizi, Konu modelleme / tematik analiz

		anlamli sinyaller çıkarılmaktadır.	
8. Derin Öğrenme Yaklaşımları	LSTM, HAN, BERT	Bağlam, kelime sırası ve anlamsal ilişkileri yakalayan DL modellerinin üstünlüğü gösterilmektedir.	Derin öğrenme, Uzun-kısa dönemli hafıza ağı (zaman serisi ve metinler için LSTM), Hiyerarşik dikkat ağı (metin analizi için HAN), İklim odaklı BERT modeli (doğal dil işleme-ClimateBERT)
9. Transfer Learning	Ön eğitilmiş dil modelleri	Büyük metin koleksiyonlarıyla önceden eğitilmiş modellerin performansı artırdığı görülmektedir.	Aktarım öğrenmesi (önceden öğrenilmiş model bilgisiyle yeni görev), Kelime gömme / kelime vektörleri
10. Sosyal Medya ve Alternatif Veri	Finansal sosyal medya, söylentiler	SeekingAlpha gibi platformlardan elde edilen veriler hile tespitinde tamamlayıcı rol oynamaktadır.	Sosyal medya analitiği, Sosyal-Finansal Öğrenme Teorisi
11. Büyük Veri ve Denetim	Büyük veri, denetimde dijital dönüşüm	Denetim alanının büyük veri ve analitik teknikleri benimsemede geride kaldığı vurgulanmaktadır.	Büyük veri analitiği, Denetim
12. Denetçiler için Karar Destek Sistemleri	Red-flag / green-flag göstergeleri	Modeller, denetçilere riskli firmaları önceden işaret eden destek araçları sunmaktadır.	Karar destek sistemleri
13. Düzenleyiciler ve Politika Yapıcılar	Erken müdahale, standartların güncellenmesi	Bulgular, düzenleyici kurumlar ve politika yapıcılar için önemli çıkarımlar sunmaktadır.	Denetim standartları, Düzenleme / mevzuat
14. Dengesiz Veri ve Metodolojik Sorunlar	Dengesiz veri, Geleceğe bakma yanlılığı/İleriye dönük yanlılık	Hile verisinin dengesizliği ve ileriye bakış yanlılığı metodolojik sorun olarak ele alınmaktadır.	Dengesiz veri ile makine öğrenmesi, Önyargı / sapma kontrolü
15. Krizler ve Denetim Kalitesi	Uzaktan denetim	Pandemi gibi krizlerin denetim kalitesi, insan sermayesi ve süreçler üzerindeki etkisi incelenmektedir.	Denetim kalitesi, COVID-19 pandemisi (etki analizleri için bağlam)
16. İklim ve Sürdürülebilirlik Açıklamaları	TCFD, iklim riski	İklimle ilgili gönüllü açıklamaların içerik ve samimiyetinin NLP ile analiz edildiği görülmektedir.	ClimateBERT, Task Force on Climate-related Financial Disclosures-TCFD açıklamaları (İklim finansal risk raporlaması)

Çalışma kapsamında yapılan tematik analiz, finansal hile tespiti ve raporlama konusundaki çeşitli yaklaşımları ve yöntemleri içeren ana temalar ve alt temaları kapsamaktadır. İlk tema, finansal tablo hilesinin erken tespiti üzerine odaklanmakta olup, muhasebe hilesi ve mali tablo manipülasyonları gibi kavramlarla ilişkilendirilen klasik raporlama yöntemlerine alternatif sunmaktadır. Diğer temalar arasında makine öğrenmesi tabanlı hile tahmini ve derin öğrenme yaklaşımları ön plana çıkmaktadır; bu yöntemler, finansal verilerden daha doğru ve etkili sonuçlar elde edilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, metin madenciliği ve doğal dil işleme (NLP) teknikleri kullanılarak finansal raporlardaki metinsel verilerden anlamlı çıkarımlar yapılmakta, sosyal medya ve alternatif veri kaynakları ise hile tespiti süreçlerinde tamamlayıcı bir rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra, büyük veri analitiği ve denetim alanındaki dijital dönüşüm, denetim kalitesini artırmaya yönelik yeni yaklaşımlar sunmaktadır. Tematik analizde ayrıca, düzenleyiciler ve politika yapımcılar için erken müdahale stratejileri ve denetim standartlarının güncellenmesi gerektiği vurgulanmakta, krizler (örneğin COVID-19) ile ilgili denetim süreçlerinin kalitesi de ele alınmaktadır. İklim ve sürdürülebilirlik açıklamaları ise yeni nesil finansal raporlama araçları olarak, iklim risklerini analiz etmek için doğal dil işleme tekniklerinin kullanımını içermektedir. Bu temalar, finansal hile tespiti ve denetim alanında gelişen teknolojilerin etkisini anlamak ve gelecekteki uygulamalara yönelik önemli bulgular sunmaktadır.

Tablo 6’da verilen ana temaların literatürdeki göreceli ağırlıkları Tablo 7 aracılığıyla nicel olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 7. Ana Temaların Makalelerdeki Bulunma Sıklığı ve Ağırlığı

Ana Tema	Frekans (n)	Temanın Makalelerdeki Ağırlığı
Finansal Hile ve Yanıltıcı Raporlama	28	Çok Yüksek
Makine Öğrenmesi ile Hile Tespiti	26	Çok Yüksek
Ham Finansal Verilerin Kullanımı	19	Yüksek
Ensemble Learning ve Model Kombinasyonu	18	Yüksek
Metin Madenciliği ve NLP	24	Çok Yüksek
Derin Öğrenme Modelleri (LSTM, HAN, BERT)	22	Çok Yüksek
Model Performans Ölçümü (Out-of-sample, NDCG@k)	15	Orta-Yüksek
Sosyal Medya ve Alternatif Veri Kaynakları	17	Yüksek
Büyük Veri ve Denetim	14	Orta
Denetçiler için Karar Destek Sistemleri	13	Orta
Düzenleyici Kurumlar ve Politika Etkileri	11	Orta
Dengesiz Veri ve Metodolojik Sorunlar	10	Orta
Krizler ve Denetim Kalitesi (COVID-19)	7	Düşük-Orta
İklim Riski ve Sürdürülebilirlik Açıklamaları	6	Düşük

Tablo 7, tematik analiz sonucunda belirlenen ana temaların makalelerdeki görülme sıklığını ve göreceli ağırlığını ortaya koymaktadır. Bulgular, literatürde özellikle finansal hile ve yanıltıcı raporlama, makine öğrenmesi ile hile tespiti, metin madenciliği ve doğal dil işleme ile derin öğrenme modelleri temalarının çok yüksek düzeyde temsil edildiğini göstermektedir. Bu durum, araştırmaların ağırlıklı olarak ileri analitik yöntemler kullanılarak finansal hilenin erken ve doğru biçimde tespit edilmesine odaklandığını ortaya koymaktadır. Ham finansal verilerin kullanımı, birleşik öğrenme (ensemble learning) yaklaşımları ve sosyal medya gibi alternatif veri kaynakları ise yüksek düzeyde yer bulan temalar arasında olup, geleneksel finansal oranlara dayalı yaklaşımların ötesine geçildiğini göstermektedir. Buna karşılık, büyük veri ve denetim, denetçiler için karar destek sistemleri, düzenleyici etkiler ve metodolojik sorunlar orta düzeyde ele alınırken; krizler ve denetim kalitesi ile iklim riski ve sürdürülebilirlik açıklamaları

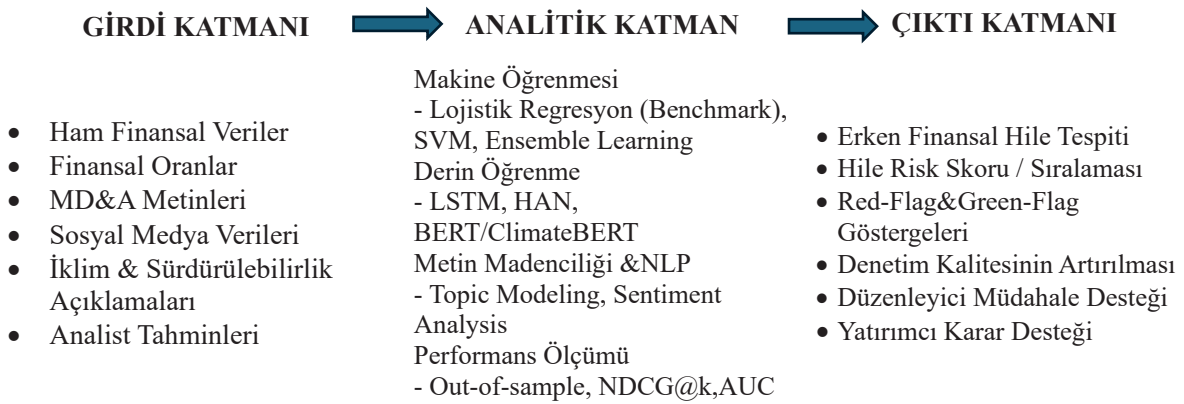
temalarının literatürde görece sınırlı bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Genel olarak tablo, araştırma eğilimlerinin teknoloji ve veri odaklı yaklaşımlar etrafında yoğunlaştığını, buna karşın bazı uygulamaya ve politika boyutlarına ilişkin alanların gelecekte daha fazla çalışmaya açık olduğunu göstermektedir.

4.5. Tematik Model Önerisi

Bu çalışma kapsamında incelenen en fazla atıf alan ilk on makaledeki önerilen kavramsal yapı, üç katmanlı bir tematik model etrafında şekillenmektedir:

1. Girdi Katmanı (Veri Kaynakları)
2. Analitik Katman (Yöntemler)
3. Çıktı Katmanı (Sonuçlar ve Paydaşlar)

Bu katmanlar, teori temelli değişken seçimi ve ileri analitik yöntemlerle birbirine bağlanmaktadır. Bu çalışma kapsamında oluşturulan tematik model Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Tematik Model Diyagramı

Çalışmada önerilen kavramsal yapı, finansal hile tespiti kapsamlı bir şekilde ele alan üç katmanlı tematik model etrafında şekillenmektedir. Girdi katmanı, ham finansal veriler, finansal oranlar, MD&A metinleri, sosyal medya verileri, iklim ve sürdürülebilirlik açıklamaları ile analist tahminleri gibi çok kaynaklı veri setlerini içermektedir. Bu veriler, analitik katmanda makine öğrenmesi (lojistik regresyon, SVM, ensemble learning), derin öğrenme (LSTM, HAN, BERT/ClimateBERT), metin madenciliği ve NLP teknikleri (topic modeling, sentiment analysis) ile işlenmekte ve model performansı out-of-sample testler, NDCG@k ve AUC gibi ölçütlerle değerlendirilmektedir. Elde edilen sonuçlar çıktı katmanında erken finansal hile tespiti, hile risk skorları, red-flag/green-flag göstergeleri, denetim kalitesinin artırılması, düzenleyici müdahale desteği ve yatırımcı karar destek mekanizmaları gibi paydaşlara yönelik uygulanabilir çıktılar şeklinde sunulmaktadır. Bu yapı, geleneksel finansal oran temelli yaklaşımların ötesine geçerek, çok kaynaklı veri ve ileri analitik teknikler aracılığıyla hem erken hem de yorumlanabilir hile tespiti sağlamaktadır.

4.6. Gelecek Araştırmalar için Tematik Boşluklar ve Araştırma Önerileri

Tablo 8, WoS kapsamında en yüksek atıf alan makalelerin sistematik analizi sonucunda, literatürde öne çıkan başlıca tematik araştırma boşluklarını ve bu boşluklara yönelik gelecekteki araştırma imkânlarını özetlemektedir.

Tablo 8. Gelecek Araştırmalar İçin Tematik Boşluklar

No	Araştırma Boşluğu	Boşluk Açıklaması	Gelecek Araştırma İmkanları
1	Teori-Veri Entegrasyonu	Çalışmalar büyük ölçüde ya teori temelli değişken seçimine ya da veri güdümlü yaklaşımlara odaklanmakta. Muhasebe teorileri ile ML/DL modellerinin sistematik entegrasyonu sınırlıdır.	Muhasebe, denetim ve kurumsal yönetim teorilerinin ML/DL mimarilerine doğrudan gömülmesi. Teori temelli değişken seçiminin otomatik öğrenme süreçleriyle birlikte kullanılması.
2	Ham Finansal Veri Seçimi	Ham finansal verilerin faydası gösterilmiş, ancak hangi verilerin neden bilgilendirici olduğu yeterince açıklanmamaktadır.	Yüzlerce ham finansal değişken arasından teori destekli ve açıklanabilir seçim çerçeveleri. Değişken katkılarının zaman içindeki değişiminin incelenmesi.
3	Metin + Sayısal Veri Derin Entegrasyon	Metin (MD&A, sosyal medya) ve sayısal veriler çoğunlukla paralel girdiler olarak ele alınmakta; derin etkileşimli entegrasyon sınırlıdır.	Çok-modlu DL mimarileri. Metin ve sayısal veriler arasındaki nedensel ilişkilerin modellenmesi.
4	Sosyal Medya Verisinin Genellenebilirliği	Sosyal medya tabanlı hile tespiti küçük ve dönemsel örneklerle sınırlıdır.	Farklı ülkeler, diller ve platformlarda testler (Twitter/X, Reddit, LinkedIn). Sosyal medya verisinin kültürel ve kurumsal bağlamlara duyarlılığının incelenmesi.
5	Dengesiz Veri Problemi	Hile vakaları nadir görülmekte; dengesiz veri problemlerine özel tasarlanmış modeller sınırlı.	Maliyet duyarlı öğrenme, anamoli tespiti, tek sınıflı öğrenme yaklaşımları. Gerçek dünyaya yakın dengesiz örneklem yapıları.
6	Kavramsal Kayma (Concept Drift)	Hile davranışları ve raporlama pratikleri zamanla değişmektedir; kavramsal kayma sistematik ele alınmamaktadır.	Zaman uyarlamalı öğrenme modelleri. Regülasyon değişiklikleri ve krizlerin modele etkisi.
7	Açıklanabilir Yapay Zekâ (XAI)	Yüksek performanslı DL modelleri “kara kutu”dur; denetçiler ve düzenleyiciler için yorumlanabilirliği sınırlıdır.	XAI tekniklerinin (SHAP, LIME, dikkat ağırlıkları) denetim bağlamına uyarlanması. Red-flag / green-flag üretiminin standartlaştırılması.
8	Gerçek Zamanlı ve Sürekli Denetim	Çoğu model dönemsel verilerle çalışmakta, gerçek zamanlı hile tespiti yeterince ele alınmamaktadır.	Sürekli denetim sistemleri. Akış verisi (streaming data) ile ML/DL modelleri.
9	Metin Analizinde Dil ve Bağlam	Çalışmalar çoğunlukla İngilizce metinlere odaklanmakta; çok dilli ve kültürlerarası analiz sınırlıdır.	Çok dilli BERT modelleri. Farklı hukuki ve kurumsal bağlamlarda söylem analizi.
10	Denetim Standartları ve Uygulama Uyumu	Akademik modeller ile denetim standartları (SAS, ISA) arasında uyumsuzluk vardır.	ML/DL tabanlı modellerin denetim standartlarına entegrasyonu. Regülatörlerle birlikte tasarlanan deneysel çalışmalar.
11	İklim, ESG ve Finansal Hile İlişkisi	ESG ve iklim açıklamalarının finansal hile ile ilişkisi sınırlı incelenmiştir.	ESG “cheap talk” ile finansal raporlama kalitesi arasındaki bağ. İklim risk açıklamalarının hile sinyali olarak kullanımı.
12	Ekonomik Fayda ve Maliyet-Fayda Analizi	Model başarısı istatistiksel olarak ölçülmekte, ekonomik ve operasyonel faydalar yeterince değerlendirilmiyor.	Erken hile tespitinin yatırımcı ve denetim maliyetlerine etkisi. ML tabanlı denetimin maliyet-fayda analizi.

WoS'ta konu kapsamında en çok atıf alan makalelere dayanarak, finansal hile tespiti alanında gelecekte yapılabilecek çalışmalara ilişkin önemli araştırma boşlukları ortaya çıkmaktadır. Öncelikle, mevcut çalışmaların büyük bir bölümü ya muhasebe ve denetim teorilerine dayalı değişken seçimine ya da tamamen veri güdümlü makine öğrenmesi yaklaşımlarına odaklanmakta; ancak bu iki yaklaşımın sistematik ve bütünlüklü biçimde ele alındığı çalışmalar sınırlı kalmaktadır. Gelecek araştırmaların, muhasebe teorilerinden türetilen kavramsal çerçeveleri ileri makine öğrenmesi ve derin öğrenme mimarilerine doğrudan entegre ederek hem tahmin gücü yüksek hem de teorik olarak temellendirilmiş modeller geliştirmesi önemli bir katkı sağlayacaktır. Buna ek olarak, ham finansal verilerin finansal oranlara kıyasla daha yüksek tahmin performansı sunduğu gösterilmiş olsa da hangi ham finansal kalemlerin neden daha bilgilendirici olduğuna ilişkin açıklamalar yetersizdir. Bu durum, gelecekteki çalışmalar için teori destekli ve açıklanabilir değişken seçim mekanizmalarının geliştirilmesi gereğini ortaya koymaktadır. Özellikle yüzlerce potansiyel ham finansal değişken arasından, hile davranışını yansıtan temel sinyallerin sistematik biçimde belirlenmesi literatürde önemli bir boşluk olarak durmaktadır.

Literatürde finansal tablolar ile metinsel verilerin (örneğin MD&A bölümleri, yönetici yorumları ve sosyal medya içerikleri) birlikte kullanımı giderek yaygınlaşmakla birlikte, bu iki veri türü çoğunlukla paralel girdiler olarak ele alınmakta ve aralarındaki etkileşimler sınırlı düzeyde modellenmektedir. Gelecek araştırmaların, çok-modlu derin öğrenme yaklaşımları aracılığıyla sayısal ve metinsel veriler arasındaki bağlamsal ve nedensel ilişkileri daha derinlemesine incelemesi, hile tespitinde daha güçlü erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bir diğer önemli araştırma boşluğu, sosyal medya ve alternatif veri kaynaklarının genellenebilirliğine ilişkindir. Mevcut çalışmalar genellikle küçük örneklemeler ve belirli dönemlerle sınırlı kalmakta, bu da bulguların farklı ülkeler, sektörler ve kurumsal bağlamlar için geçerliliğini tartışmalı hale getirmektedir. Bu nedenle, gelecekte yapılacak çalışmaların farklı kültürel ve düzenleyici ortamlarda sosyal medya verisinin hile tespitindeki rolünü test etmesi ve çok dilli analizlere yönelmesi önem arz etmektedir. Finansal hile vakalarının doğası gereği nadir görülmesi, dengesiz veri problemiyle karşılaşılmasına yol açmakta; ancak bu soruna özel olarak tasarlanmış makine öğrenmesi yöntemleri literatürde sınırlı biçimde kullanılmaktadır. Gelecek araştırmaların, maliyet duyarlı öğrenme, anomali tespiti ve tek sınıflı öğrenme gibi yaklaşımları benimseyerek gerçek dünyadaki denetim koşullarına daha uygun modeller geliştirmesi beklenmektedir. Buna paralel olarak, hile davranışlarının zaman içinde değişebileceği gerçeğine rağmen, kavramsal kayma (concept drift) olgusunun sistematik olarak ele alınmadığı görülmektedir. Zaman uyarlamalı ve dinamik öğrenme modelleri bu bağlamda önemli bir araştırma alanı sunmaktadır. Ayrıca, yüksek performanslı derin öğrenme modellerinin denetim ve düzenleme bağlamında sınırlı kabul görmesinin temel nedenlerinden biri açıklanabilirlik eksikliğidir. Bu nedenle, gelecekteki çalışmaların açıklanabilir YZ tekniklerini denetim süreçlerine uyarlayarak “kırmızı bayrak” ve “yeşil bayrak” göstergelerini daha şeffaf ve yorumlanabilir hale getirmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, mevcut modellerin büyük ölçüde dönemsel ve geçmişe dönük verilerle çalışması, gerçek zamanlı ve sürekli denetim uygulamalarına yönelik önemli bir boşluk yaratmaktadır. Akış verisi ve sürekli izleme sistemleri üzerine odaklanan çalışmalar, denetim mesleğinin dönüşümü açısından kritik öneme sahiptir.

Akademik literatürde geliştirilen ileri analitik modeller ile denetim standartları ve uygulamaları arasındaki uyumsuzluk dikkat çekmektedir. Gelecek araştırmaların, makine öğrenmesi ve derin öğrenme temelli hile tespit modellerinin mevcut denetim standartlarıyla nasıl entegre edilebileceğini ele alması, akademi ve uygulama arasındaki boşluğun kapanmasına katkı sağlayacaktır. Buna ek olarak, iklim riskleri, ESG açıklamaları ve finansal raporlama kalitesi arasındaki ilişkinin hile perspektifinden yeterince incelenmemiş olması, bu alanda yeni ve özgün araştırma fırsatları sunduğunu göstermektedir.

5. SONUÇ

Bu çalışmada, finansal tablolar ile YZ kesişimindeki literatürün bibliyometrik ve tematik açıdan sistematik analizi gerçekleştirilmiştir. 2015-2025 dönemi kapsamında incelenen 308 makale, finansal tablolar ve YZ alanının hem hızla büyüyen hem de disiplinlerarası bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Yayın sayılarının 2020 sonrası belirgin biçimde artması, alanın güncel ve dinamik bir gelişim süreci içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, atıf analizleri, bu literatürün bilimsel görünürlüğünün ve akademik etkisinin giderek güçlendiğini göstermektedir.

Tematik analiz, finansal hile tespiti, makine öğrenmesi ve derin öğrenme tabanlı tahmin yöntemleri, metin madenciliği ve doğal dil işleme teknikleri ile büyük veri ve denetim süreçleri gibi odak alanları ortaya koymuştur. Bu bulgular, finansal tabloların analizi ve denetim süreçlerinde ileri analitik tekniklerin giderek standart uygulamalar hâline geldiğini göstermektedir. Önerilen üç katmanlı tematik model (girdi, analitik, çıktı), ham finansal verilerden elde edilen bulguların analitik yöntemler aracılığıyla paydaşlara anlamlı ve uygulanabilir çıktılar olarak sunulmasını sistematik biçimde açıklamaktadır.

Analiz aynı zamanda gelecekteki araştırmalar için çeşitli boşlukları da ortaya koymaktadır. Literatürde, muhasebe teorilerinden türetilmiş değişkenler ile veri güdümlü YZ yaklaşımlarının entegre edildiği çalışmalar sınırlıdır. Çok-modlu veri kaynakları arasındaki etkileşimlerin modellenmesi, açıklanabilir YZ tekniklerinin denetim süreçlerine uyarlanması ve gerçek zamanlı denetim uygulamalarının geliştirilmesi gibi alanlar, araştırmacılar için öncelikli fırsatlar sunmaktadır. Ayrıca, iklim ve sürdürülebilirlik raporlaması gibi yeni nesil finansal açıklamaların, hile tespiti ve finansal karar destek sistemlerindeki rolü hâlen yeterince incelenmemiştir.

Sonuç olarak, finansal tablolar ve YZ literatürü, teknoloji odaklı analitik yaklaşımların muhasebe ve denetim alanında giderek daha belirleyici hâle geldiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışma, literatürün sistematik bir haritasını sunarak hem akademik araştırmaların yönlendirilmesine hem de uygulamadaki denetim, düzenleme ve yatırım karar süreçlerinin daha etkin hâle getirilmesine katkı sağlamaktadır. Finansal tablolar ve YZ kesişimi, yalnızca teorik bir tartışma alanı olmaktan çıkıp, kurumsal şeffaflık, risk yönetimi ve sürdürülebilir finansal uygulamaların şekillendirilmesinde kritik bir araç hâline gelmektedir. Finansal tablolar ve YZ alanındaki bilgi birikimini bütüncül bir perspektifle değerlendirmiş ve literatürdeki tematik eğilimleri ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular hem akademik araştırmaların yönlendirilmesi hem de uygulamadaki finansal raporlama, denetim ve yatırım karar süreçlerinin iyileştirilmesi açısından önemli çıkarımlar sunmaktadır. Gelecek araştırmalar, çok-modlu veri analizi, açıklanabilir YZ ve sürdürülebilir finansal raporlama gibi alanlarda literatürü derinleştirerek, finansal tabloların sadece geçmişi yansıtan değil, aynı zamanda geleceği şekillendiren stratejik araçlar hâline gelmesini sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Ahmed, S., Alshater, M. M., El Ammari, A., Hammami, H. (2022). Artificial intelligence and machine learning in finance: A bibliometric review. *Research in International Business and Finance*, 61, 101646.
- Al-Okaily, M., Al-Majali, D., Al-Okaily, A., Majali, T. E. (2023). Blockchain technology and its applications in digital accounting systems: insights from Jordanian context. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 1985-2517.
- Ali, A., Abd Razak, S., Othman, S. H., Eisa, T. A. E., Al-Dhaqm, A., Nasser, M., Elhassan, T., Elshafie, H., Saif, A. (2022). Financial fraud detection based on machine learning: a systematic literature review. *Applied Sciences*, 12(19), 9637.
- Alles, M., Brennan, G., Kogan, A., Vasarhelyi, M. A. (2018). Continuous monitoring of business process controls: A pilot implementation of a continuous auditing system at Siemens. In *Continuous Auditing: Theory and Application* (219-246). Emerald Publishing Limited.
- Bao, Y., Ke, B., Li, B., Yu, Y. J., Zhang, J. (2020). Detecting accounting fraud in publicly traded US firms using a machine learning approach. *Journal of Accounting Research*, 58(1), 199-235.
- Barboza, F., Kimura, H., Altman, E. (2017). Machine learning models and bankruptcy prediction. *Expert Systems with Applications*, 83, 405-417.
- Btoush, E. A. L. M., Zhou, X., Gururajan, R., Chan, K. C., Genrich, R., Sankaran, P. (2023). A systematic review of literature on credit card cyber fraud detection using machine and deep learning. *PeerJ Computer Science*, 9, e1278.
- Byrne A., Hegney D., Harvey C., Baldwin A., Willis E., Heard D., Judd J., Palmer J., Brown J., Heritage B., Thompson S., Ferguson B. (2020). Exploring the nurse navigator role: A thematic analysis. *Journal of Nursing Management*, 28(4), 814–821.
- Cai, C. W., Linnenluecke, M. K., Marrone, M., Singh, A. K. (2019). Machine learning and expert judgement: analyzing emerging topics in accounting and finance research in the Asia-Pacific. *Abacus*, 55(4), 709-733.
- Castleberry A., Nolen A. (2018). Thematic analysis of qualitative research data: Is it as easy as it sounds? *Currents in Pharmacy Teaching and Learning*, 10(6), 807-815.
- Clarke V., Braun V. (2018). Using thematic analysis in counselling and psychotherapy research: A critical reflection. *Counselling and Psychotherapy Research*, 18(2), 107-110.
- Debreceeny, R., Gray, G. L. (2001). The production and use of semantically rich accounting reports on the Internet: XML and XBRL. *International Journal of Accounting Information Systems*, 2(1), 47-74.
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285-296.
- Farias B. G. DE, Dutra-Thomé L., Koller S. H., Castro T. G. de. (2020). Formulation of themes in qualitative research: Logical procedures and analytical paths. *Trends in Psychology*, 29, 155–166.
- Gan, Y. N., Li, D. D., Robinson, N., Liu, J. P. (2022). Practical guidance on bibliometric analysis and mapping knowledge domains methodology-A summary. *European Journal of Integrative Medicine*, 56, 102203.

- Gotthardt, M., Koivulaakso, D., Paksoy, O., Saramo, C., Martikainen, M., Lehner, O. (2020). Current state and challenges in the implementation of smart robotic process automation in accounting and auditing. *ACRN Journal of Finance and Risk Perspectives*, Vol. 9 No. 1, 90-102.
- Gu, S., Kelly, B., Xiu, D. (2020). Empirical asset pricing via machine learning. *The Review of Financial Studies*, 33(5), 2223-2273.
- Hilal, W., Gadsden, S. A., Yawney, J. (2022). Financial fraud: a review of anomaly detection techniques and recent advances. *Expert Systems with Applications*, 193, 116429.
- Jabeur, S. B., Gharib, C., Mefteh-Wali, S., Arfi, W. B. (2021). CatBoost model and artificial intelligence techniques for corporate failure prediction. *Technological Forecasting and Social Change*, 166, 120658.
- Majumdar, A. (2022). Thematic Analysis in Qualitative Research. Research Anthology on Innovative Research Methodologies and Utilization across Multi-Disciplines. IGI Global Scientific Publishing, 604-622.
- McCain, K. W. (1990). Mapping authors in intellectual space: A technical overview. *Journal of the American Society for Information Science (1986-1998)*, 41(6), 433.
- Mousa, G. A., Elamir, E. A., Hussainey, K. (2022). Using machine learning methods to predict financial performance: Does disclosure tone matter?. *International Journal of Disclosure and Governance*, 19(1), 93-112.
- Perols, J. (2011). Financial statement fraud detection: An analysis of statistical and machine learning algorithms. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 30(2), 19-50.
- Pritchard, A. (1969). Statistical bibliography or bibliometrics. *Journal of Documentation*, Vol. 25, 348.
- Ranta, M., Ylinen, M., Järvenpää, M. (2023). Machine learning in management accounting research: Literature review and pathways for the future. *European Accounting Review*, 32(3), 607-636.
- Rawashdeh, A. (2025). Bridging the trust gap in financial reporting: the impact of blockchain technology and smart contracts. *Journal of Financial Reporting and Accounting*, 23(2), 660-679.
- Samuel, A. L. (1959). Some studies in machine learning using the game of checkers. *IBM Journal of Research and Development*, 3(3), 210-229.
- Sarker, I. H. (2021). Deep learning: a comprehensive overview on techniques, taxonomy, applications and research directions. *SN Comput Science*, 2 (6): 420.
- Schuh, G., Reinhart, G., Prote, J. P., Sauermann, F., Horsthofer, J., Oppolzer, F., Knoll, D. (2019). Data mining definitions and applications for the management of production complexity. *Procedia CIRP*, 81, 874-879.
- Schweitzer, B. (2024). Artificial intelligence (AI) ethics in accounting. *Journal of Accounting, Ethics & Public Policy*, 25(1), 67-67.
- Searcy, D. L., Woodroof, J. B. (2003). Continuous auditing: leveraging technology. *The CPA Journal*, 73(5), 46.
- Shi, Y., Li, X. (2019). A bibliometric study on intelligent techniques of bankruptcy prediction for corporate firms. *Heliyon*, 5(12), e02997.
- Turing, A. M. (1950). Computing Machinery and Intelligence, *Mind*, 59(236), 433-460.
- Vitali, S., Giuliani, M. (2024). Emerging digital technologies and auditing firms: Opportunities and challenges. *International Journal of Accounting Information Systems*, 53, 100676.

Zhang, C., Issa, H., Rozario, A., Soegaard, J. S. (2023). Robotic process automation (RPA) implementation case studies in accounting: A beginning to end perspective. *Accounting Horizons*, 37(1), 193-217.

BÖLÜM 5

BİST İNSAN SAĞLIĞI VE SOSYAL HİZMETLER SEKTÖRÜ ŞİRKETLERİ '2024 TSRS UYUMLU SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORU' ÜZERİNE BÜTÜNCÜL BİR DEĞERLENDİRME

İbrahim YAVUZ¹, Fatma TEKTÜFEKÇİ²

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Simav Meslek Yüksekokulu Finans Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü Bankacılık ve Sigortacılık Anabilim Dalı, İbrahim.yavuz@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2099-0625.

² Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Muhasebe ve Finansman Anabilim Dalı, f.tektufekci@deu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4276-0959.

1. GİRİŞ

Türkiye’de Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standardı (TSRS) belirleme ve yayınlama yetkisine sahiptir. KGK tarafından yayınlanan sürdürülebilirlik standartlarını uygulama kapsamında belirtilen kriterleri taşıyan işletmelerin TSRS’ye uygun sürdürülebilirlik raporu hazırlamaları zorunluluğu getirilmiştir.

Çalışmada Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP) Borsa İstanbul (BİST) Şirketleri ana sektör ‘Eğitim Sağlık Spor ve Eğlence Hizmetleri’nde toplam dokuz şirketten ‘İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmetler’de bulunan dört şirketin ‘2024 TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu’nun genel olarak temel noktalarıyla incelenerek değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda çalışma konusu üzerine yapılan genel değerlendirmeler sadece bu sektörde yer alan dört şirket raporuyla sınırlandırılmıştır.

2. GENEL OLARAK ‘TSRS UYUMLU SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORU’ ÜZERİNE BÜTÜNCÜL BİR DEĞERLENDİRME

Türkiye’nin ilk İklim Kanunu (Kabul: 02.07.2025, RG: 09.07.2025, S: 32951), Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)’de kabul edilmiş olup, *20 madde, iki geçici madde ve üç farklı kanunda değişiklik* içermektedir (‘iklim.gov.tr’ haber-4508). Mezkûr Kanun (Md.1-2) amacı ‘yeşil büyüme vizyonu ve net sıfır emisyon hedefi doğrultusunda iklim değişikliğiyle mücadele etmektir.’ “İklim değişikliğiyle mücadelede esas olan sera gazı (SG) emisyonlarının azaltılması ve iklim değişikliğine uyum faaliyetleriyle planlama ve uygulama araçları, gelirleri, izin, denetim ve bunlara ilişkin yasal çerçevenin usul ve esaslarını kapsar.”

Cari yılın Temmuz ayında İklim Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle ilk yönetmelik ‘Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi Yönetmeliği Taslağı’ yayımlanmıştır (‘iklim.gov.tr’ taslaklar-i-2124; haber-4519). İklim değişikliğiyle mücadele çerçevesinde yayımlanan ve/veya yayınlanacak yasal mevzuat ve girişimlerinin ne denli önemli olduğu açıktır.

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) (United Nations Framework Convention on Climate Change-UNFCCC) 30. Taraflar Konferansı (Conference of the Parties-COP30) Brezilya’da (Belem) 10-21.11.2025 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Başkanlık tarafından yürütülen müzakere sonrasında 2026 yılında düzenlenecek olan COP31 Başkanlığını ‘Batı Avrupa ve Diğerleri (Western European and Others Group-WEOG)’ grubuna dahil olan Türkiye’nin üstlenerek ev sahipliği yapması, Müzakere Başkanlığını ise Avustralya’nın yürütmesi hususunda karar verilmiştir (‘iklim.gov.tr’ haber-4587). Söz konusu gelişmeye bağlı olarak Entegre Raporlama Derneği Türkiye (ERTA) tarafından 03.12.2025’de ‘ERTA COP31 Türkiye Toplantı Serisi: COP30’dan Yansımalar ve Türkiye’nin COP31 Stratejileri Webinarı’ gerçekleştirilmiş olup, moderasyon ERTA Başkanı İklim Değişikliği Başkanlığı Başkan Yardımcısı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme-UNDP) Avrupa ve Orta Asya İklim Yöneticisinin tarafından son gelişmeler değerlendirilmiştir (ERTA, 2025).

KGK tarafından TSRS olarak yayımlanan ‘TSRS1 Sürdürülebilirlikle İlgili Finansal Bilgilerin Açıklanmasına İlişkin Genel Hükümler’ ve ‘TSRS2 İklimle İlgili Açıklamalar’ olmak üzere iki standardın yürürlük tarihi 01.01.2024 ve sonrası başlayan yıllık raporlama dönemleridir. Standart amaçları; ‘bir işletmenin sürdürülebilirlikle ilgili (TSRS1, paragraf 1) iklimle ilgili (TSRS2, paragraf 1) riskler ve fırsatlara (R&F) ilişkin bilgileri açıklamasını zorunlu kılmaktır.’ Standart kapsamı ise TSRS1 paragraf 5’de ‘İşletmeler sürdürülebilirlikle ilgili (TSRS1, paragraf 5) finansal açıklamaları TSRS uygun hazırlar ve raporlarken TSRS1 uygular’ TSRS2 paragraf 3’de “a) işletmenin iklimle ilgili maruz kaldığı i) fiziksel riskler ve ii) geçiş riskleri ile b) sahip olduğu fırsatlar” şeklindedir. TSRS 1 temel içerik (paragraf 25/a-d) ‘İşletmenin sürdürülebilirlikle ilgili R&F; izlemek ve yönetmek için kullandığı yönetim süreci, kontrol ve prosedür ‘Yönetişim’, yönetmek için kullandığı yaklaşım ‘Strateji’, belirlemek, değerlendirmek, önceliklendirmek ve izlemek için kullandığı süreç ‘Risk Yönetimi’, işletmenin kendi belirlediği veya mevzuat uyarınca ulaşması gereken hedeflere yönelik ilerlemelerle beraber ilgili performans ‘Metrikler ve Hedefler’ iken TSRS2 temel içerik ‘işletmenin

iklimle ilgili R&F' yönelik yönetim, strateji, risk yönetimi, metrikler ve hedefler standart metninde ayrıntılı şekilde yer almaktadır.

TSRS1 açıklamaların yeri (paragraf 60) *"işletme genel amaçlı finansal raporların bir parçası TSRS'lerin gerektirdiği açıklamaları sağlamak"* zorunluluğu bulunmaktadır. Raporlama zamanı (paragraf 64) *"işletme sürdürülebilirlikle ilgili finansal açıklamalarını, ilgili finansal tablolarla aynı zamanda raporlar."* Bu bağlamda *"açıklamalar ilgili finansal tablolarla aynı raporlama dönemini kapsar."* Uygunluk beyanı (paragraf 72) *"Sürdürülebilirlikle ilgili finansal açıklamaları TSRS'lerin tüm hükümleriyle uygunluk sağlayan bir işletme, açık ve koşulsuz bir uygunluk beyanında bulunur. İşletme TSRS'lerin tüm hükümlerine uymadığı müddetçe sürdürülebilirlikle ilgili finansal açıklamaların TSRS'lere uygunluk sağladığını belirtmez."* şeklindedir.

"Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu (International Sustainability Standards Board-ISBB) yapısı içerisine konsolidasyonu yapılan Sürdürülebilirlik Muhasebe Standartları Kurulu'nun (Sustainability Accounting Standards Board-SASB) 7 ana sektör ve 77 alt sektör spesifik standartları esas alınarak ISSB teknik çalışma grubu tarafınca hazırlanmış 68 alt sektöre ilişkin iklimle ilgili açıklama ve metriklerin belirlenmesinde işletmelere yol gösterici kaynak 'TSRS 2'nin Sektör Bazlı Uygulanmasına İlişkin Rehber' taslak metinleri KGK tarafından 29.04.2024'de kamuoyuna duyurulmuştur (KGK 'Duyuru-Sürdürülebilirlik(002)-', 2024). SASB Standartlarıyla Temmuz 2025'de 'UFRS S2'nin Sektörel Bazlı Uygulanmasına İlişkin Rehber'de değişiklikler önerilmiştir (KGK 'Duyuru-45', 2025). Bu rehberden Cilt28: Sağlık Hizmeti Sunumu ve Cilt30: Yönetilen Sağlık/Bakım Hizmeti hususunda sağlık sektörüne rehberlik etmeye yöneliktir.

Cilt28'de sektör tanımı şöyle yapılmıştır: *'hastanelerin, kliniklerin vd. sağlık hizmetleriyle ilgili tesislerin sahibi ve yöneticisi olup, işletmeler, yatarak ve ayakta tedavi, cerrahi, ruh sağlığı, rehabilitasyon ve klinik laboratuvar hizmetleri dâhil bir dizi hizmet sunar. Hizmetlerine olan talep, büyük ölçüde sigorta kapsama oranları, demografi, hastalık ve sakatlanma oranları tarafından yönlendirilir. Sektör, yüksek sabit işgücü ve tesis ile bakım maliyetlerinin azaltılması ve sonuçların iyileştirilmesine yönelik artan düzenleyici odaklanma ile karakterize edilir.'* Sürdürülebilirlik açıklama konuları; enerji yönetimi, atık yönetimi ile iklim değişikliğinin insan sağlığı ve altyapı üzerindeki etkileridir. Enerji yönetimi metriği *'HC-DY-130a.1. (1) Tüketilen toplam enerji, (2) şebeke elektriği yüzdesi ve (3) yenilenebilir enerji yüzdesi'*; atık yönetimi metriği *'HC-DY-150a.1. Toplam tıbbi atık miktarı: (a) yakılan, (b) geri dönüştürülen veya işlenen ve (c) düzenli depolaman atık yüzdesi', 'HC-DY-150a.2. Toplam miktar: (1) tehlikeli ve (2) tehlikesiz farmasötik atık, yüzde (a) yakılan, (b) geri dönüştürülen veya işlenen ve (c) düzenli depolanan'*; iklim değişikliğinin insan sağlığı ve altyapı üzerindeki etkileri metriği *'HC-DY-450a.1. Ele alınacak politika ve uygulamaların tanımı: (1) aşırı hava olaylarının sıklığı ve yoğunluğunun artması nedeniyle fiziksel riskler, (2) hastalık ve ölüm oranlarındaki değişiklikler ve iklim değişikliğiyle ilişkili hastalıklar ve (3) acil durum hazırlığı ve müdahale'*dir. Nicel oluşuna bağlı 'sayı' ölçü birimidir (TSRS2-Ek Cilt-28-son).

Cilt30'da ise sektör tanımı şöyle yapılmıştır: *'bireysel, ticari, tıbbi bakım ve tıbbi yardım üyeleri için sağlık sigortası ürünleri sunar. İşletmeler ayrıca kendi kendini finanse eden sigorta planları için idari hizmetler ile ağ erişimi sağlar ve eczane yardımlarını yönetir. Hizmete kayıt istihdam oranlarıyla ilişkilendirilirken, gelir tıbbi maliyet enflasyonu tarafından yönlendirilir. Mevzuat belirsizliği ve sağlık hizmeti maliyetlerini azaltmaya odaklanma, aşağı yönlü fiyat baskısı yaratabilir ve sektör konsolidasyonunu yönlendirilir.'* Sürdürülebilirlik açıklama konusu iklim değişikliğinin insan sağlığı üzerindeki etkileri metriği *'HC-MC-450a.1. İklim değişikliğinin ticari faaliyetler üzerindeki etkilerini ele alma stratejisinin ve hastalık ile hastalıkların görülme sıklığı, hastalanma ve ölüm oranındaki değişikliklerin ortaya koyduğu spesifik risklerin risk modellerine nasıl dâhil edildiğinin tartışılması'*dir (TSRS2-Ek Cilt-30-son).

Başkent Üniversitesi Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfı (MODAV) Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) KGK işbirliğiyle Ankara'da cari yılın Ocak ayı başında düzenlenen *'Sürdürülebilirlik Standartlarına Yönelik Raporlama ve Denetim-Sektörel Uygulamalar'* temalı *"X. Güncel Muhasebe Konuları Çalıştayı"*nda Akdoğan, Özerhan ve Sultanoğlu tarafından yönetilen komisyon çalışması sonucunda *'sürdürülebilirlik raporunun ayrı bir rapor olarak sunulmasında yarar olduğu', 'format*

önerisi olarak giriş kısmından sonra yönetim, strateji, risk yönetimi, metrik ve hedefler' başlıklarına yer verilmesi gerekliliği önemle vurgulanmıştır.

Mayıs 2025'de KGK Kurul Kararıyla TSRS1'in 61. paragrafından sonra eklenen paragraf (61T) "Sürdürülebilirlikle ilgili finansal açıklamalar, işletmenin genel amaçlı finansal raporlarının bir parçası olarak "TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu" başlıklı ayrı bir raporda sunulur. Rapor işletmenin açıklama ihtiyacı duyduğu farklı bir raporun içerisine (entegre faaliyet raporu gibi) -rapor başlığı dâhil- bir bütün hâlinde olmak kaydıyla bölüm olarak eklenebilir." (KGK '61T_Kurul_Kararı' 'Duyuru-33').

'TSRS Uygulama Kapsamına İlişkin Kurul Kararı' (RG. 29.12.2023, S. 32414 M.) ile genel hükümler (1.bölüm) ve geçiş hükümleri (2.bölüm) uyarınca belirli kriterleri sağlayan işletmelerin sürdürülebilirlik raporu hazırlamaları zorunlu hale gelmiştir (KGK '20231229M1-10'). Bu bağlamda (Geçici Md. 2) "işletmeler, TSRS'leri uyguladığı ilk raporlama dönemine ilişkin sürdürülebilirlik raporlarını ilgili döneme ilişkin finansal raporlarını yayınladıktan sonra raporlayabilir. Bu geçiş muafiyeti kapsamında;

- a) Ara dönem finansal rapor sunulması gerekiyorsa
- b) İhtiyari ara dönem finansal rapor sunuyorsa raporlama döneminin sonundan dokuz aya geçmemek kaydıyla

ikinci çeyrek veya altı aylık ara dönem finansal raporla aynı tarihte,

- c) Herhangi bir ara dönem finansal rapor sunulmamasında TSRS'lerin ilk kez uygulandığı yıllık raporlama döneminin sonundan itibaren dokuz ay içerisinde raporlar."

"2024 yılı faaliyet dönemine ilişkin TSRS uyumlu sürdürülebilirlik raporlarının yayımlanma sürelerinin 31.10.2025 tarihine kadar uzatılmasına ve özel hesap dönemi kullanılması durumunda faaliyet döneminin sona erme tarihinden itibaren 10 ay içerisinde söz konusu raporların yayımlanabilmesine karar verilmiştir." (KGK 'Duyuru_49').

'TSRS Uygulama Kapsamına İlişkin Usul ve Esaslar' (RG. 16.07.2025, S. 32957) 01.01.2024 ve sonrasında başlayan raporlama dönemlerinde uygulanmak üzere (Md. 15) yürürlüğe girmiştir.

Türkiye'de güvence denetimlerine yönelik güvence raporunun hazırlanması 'Türkiye Denetim Standartları (TDS) Güvence Denetimi Standardı (GDS) 3000 Tarihi Finansal Bilgilerin Bağımsız Denetimi veya Sınırlı Bağımsız Denetimi Dışındaki Güvence Denetimleri' paragraf 67-71 (A159-188)'de düzenlenmiş olup rapor içeriği paragraf 69(A162-)'da ayrıntılı şekilde açıklanmıştır. Bununla beraber 'bir işletmenin SG beyanı raporlaması yapmak için yürütülen güvence denetimleri' TDS 'GDS3410 Sera Gazı Beyanlarına İlişkin Güvence Denetimleri'ndeki güvence raporunun içeriği paragraf 75-76 (A133-151) esas alınır. GDS3000 ve GDS3410 ile 'GDS3000'in Sürdürülebilirlik ve Diğer Genişletilmiş Dış Raporlama Güvence Denetimlerine Uygulanmasına İlişkin Zorunlu Olmayan Rehber' esastır.

Uluslararası Bağımsız Denetim ve Güvence Denetimi Standartları Kurulu'nun (International Auditing and Assurance Standards Board-IAASB) 2022 yılında başlattığı proje yeni bir güvence denetimi standardı oluşturmaktır. Bu minvalde 22.10.2025'de KGK tarafından sürdürülebilirlik güvence denetiminin tüm aşamalarına ilişkin ana ve uygulama hükümlerini içeren kapsayıcı standart olarak 15.12.2026'da veya sonrasında başlayan dönemler için ya da sonrasında belirli bir tarihte raporlanan sürdürülebilirlik bilgilerine ilişkin güvence denetimlerinde uygulanmak üzere yürürlüğe girilmesi öngörülen 'Sürdürülebilirlik Güvence Denetimi Standardı (SGDS) 5000 "Sürdürülebilirlik Güvence Denetimlerine İlişkin Genel Hükümler" taslak metni 31.12.2025 tarihine kadar kamuoyu görüşüne açılmıştır. IAASB'nin kararıyla SGDS5000'in yürürlüğe girmesiyle GDS3410 yürürlükten kaldırılacak, GDS3000 ise tarihî finansal bilgilerin bağımsız denetimleri veya sınırlı bağımsız denetimleri ya da sürdürülebilirlik bilgilerine ilişkin güvence denetimleri dışında kalan güvence denetimlerini düzenleyecektir (KGK 'Duyuru-62' Bkz. 'SGDS5000 Taslağı_Site').

Haziran 2025'de KGK tarafından 'sürdürülebilirlik raporlamasının gerek uluslararası düzeyde gerekse de Türkiye'de yeni bir uygulama olması, konuya ilişkin mevzuatın sürekli gelişmesi ve kapsam dahilindeki işletmelerin ilk kez raporlama yapacak olmaları dikkate alındığında; zorunlu raporlamaya geçişin kolaylaştırılması için 2024 ve 2025 yıllarına ilişkin TSRS uyumlu sürdürülebilirlik raporlarının güvence denetimini üstlenecek denetçilerin, müteakip ilk olağan genel

kurulda onaya sunulmak üzere yönetim kurulu tarafından seçilmesi, 2024 faaliyet dönemine ilişkin sürdürülebilirlik raporunun da 2025 faaliyet dönemine ilişkin olağan genel kurula sunulması uygun görülmüştür' (KGK 'Duyuru-43').

KGK internet sitesinde listelenen yetkilendirilmiş sürdürülebilirlik bağımsız denetim kuruluşları (SBDK) Aralık 2025 itibarıyla toplam 27'dir (KGK 'sürdürülebilirlik-denetim-kuruluslari').

3. GENEL OLARAK BİST İNSAN SAĞLIĞI VE SOSYAL HİZMETLER SEKTÖRÜ ŞİRKETLERİ '2024 TSRS UYUMLU SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORU' ÜZERİNE BÜTÜNCÜL BİR DEĞERLENDİRME

Çalışma için seçilmiş sektör 'Eğitim Sağlık Spor ve Eğlence Hizmetleri / İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmetler'de Aralık 2025 itibarıyla yer alan şirketler¹ sırasıyla; 1.LKMH:Lokman Hekim Engürüsağ Sağlık Turizm Eğitim Hizmetleri ve İnşaat Taahhüt AŞ, 2.MPARK:MLP Sağlık Hizmetler AŞ, 3.EGEPO:Nasmed Özel Sağlık Hizmetleri Ticaret AŞ, 4.TNZTP:Tapdi Oksijen Özel Sağlık ve Eğitim Hizmetleri Sanayi Ticaret AŞ'dir (KAP 'Sektörler'). Bu şirketlerin sırayla '2024 TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu' bilgileri genel olarak temel noktalarıyla değerlendirilebilir.

3.1. LKMH '2024 TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu'

1.sıradaki LKMH BİST İşlem Gördüğü Endeksler; Ankara, 500, Ana, Hizmetler, Tüm, Katılım Tüm, Tüm-100, Temettü, Katılım Temettü, Geri Alım'dır (KAP 'şirket-bilgileri/ozet/1535'). LKMH; 2023 yılında 'Sürdürülebilirlik Raporu' yıllık bazda (2022, 2023, 2024) yayınlamaya başlamıştır. 2024 yılına ait 24.02.2025'de 'Sürdürülebilirlik Uyum Raporu'ndan sonra 31.10.2025'de '2024 TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu' yayınlamıştır.

Şirkete ait toplam 54 sayfadan oluşan 'LKMH 2024 TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu' doküman incelemesi betimsel içerik analizi sonucunda; 'TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu' teriminin başta rapor başlığında olmak üzere "4 Strateji/İklim Dirençliği İklim değişikliğinin faaliyetler üzerindeki etkileri, LKMH ilk TSRS uyumlu sürdürülebilirlik raporunda kapsamlı biçimde değerlendirilmiş ..." şeklinde yer aldığı saptanmıştır. KGK tarafından yetkilendirilmiş SBDK listesinde altıncı sıradaki 'Deneyim Bağımsız Denetim ve Danışmanlık AŞ' Sorumlu Denetçi imzalı (Ankara, 30.10.2025) hazırlanan rapor başlığı; 'LKMH TSRS kapsamında sunulan bilgiler hakkında bağımsız denetçinin sınırlı güvence raporu' dur. Mezkûr rapor sırasıyla "Sınırlı Güvence Sonucu, Sürdürülebilirlik Bilgilerinin Hazırlanmasında Yapısal Kısıtlamalar, Yönetimin ve Üst Yönetimden Sorumlu Olanların Sürdürülebilirlik Bilgileri'ne İlişkin Sorumlulukları, Bağımsız Denetçinin Sürdürülebilirlik Bilgilerinin Sınırlı Güvence Denetimine İlişkin Sorumlulukları, Mesleki Standartların Uygulanması, Bağımsızlık ve Kalite Yönetimi, Güvence Sonucuna Dayanak Olarak Yürütülen Çalışmanın Özeti" halinde hazırlanarak sunulmuş olup (LKMH 2024 TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu);

- 1) *Rapor Hakkında* (Genel hükümler, rehberlik kaynakları, açıklamaların yeri, raporlama zamanı, karşılaştırmalı bilgi, uygunluk beyanı, muhakemeler, belirsizlikler, hatalar ve geçiş hükümleri, rapor kapsamı)
- 2) *Bağlı Ortaklıklar ve İştirakler* (İş modeli ve değer zinciri, paydaş iletişimi)
- 3) *Yönetişim* Şirket Sürdürülebilirlik Yönetim Yapısı (Kurumsal Yönetim, Riskin Erken Saptanması ve Denetim Komitesi) ile Sürdürülebilirlik Çalışma Grubu
- 4) *Strateji* (İklimle ilgili fiziksel ve geçiş riskleri, fırsatlar, iklim dirençliliği ve senaryoları ile analizleri)
- 5) *Risk Yönetimi* (İklimle ilgili R&F yönetimi, değerlendirilmesi, önceliklendirilmesi, izlenmesi, bağlantılı R&F genel risk yönetimi sürecinde entegrasyonu)
- 6) *Metrik ve Hedefler* (Sektörler arası ve sektör bazlı metrikler, sürdürülebilirlik açıklama konuları ve metrikler ile faaliyet metrikleri-Cilt28, hedefler, raporlama döneminden sonraki önemli olaylar, ekler, denetçi görüşü)

¹ Çalışmada söz konusu şirketler kısaca kodları ile adlandırılarak ele alınacaktır.

başlıkları altında bilgileri içermektedir.

'Uyum Beyanı' kısmında TSRS'lerin resmî gazete yayım ve yürürlük tarihlerini belirterek "LKMNH 'SPK düzenleme ve denetimine tabi olduğu, belirlenen ölçütlerden en az ikisini ardışık iki raporlama döneminde' aştığı, bu nedenle TSRS' ye uygun raporlama yapma yükümlülüğü" bulunduğu, raporun "TSRS1 ve TSRS2 belirtilen gerekliliklere uygun" hazırlandığı, "Şirketin ana faaliyet alanı sağlık hizmetini içeren tüm değer zincirini değerlendirdiği ve rapor kapsamına dahil ettiği, rapordaki tüm bilgiler ve beyanlar, aksi belirtilmedikçe, şirketle tam konsolidasyona tabi bağlı ortaklıklarının tamamını" kapsadığı, "TSRS çerçevesinin yanı sıra raporda iklimle ilgili R&F için TSRS2'nin Sektör Bazlı Uygulanmasına İlişkin Rehber'in parçası Cilt28'den" yararlanıldığı vurgulanmıştır. Raporun 6. bölümündeki metrik ve hedeflerde sektör bazlı TSRS2-Ek Cilt-28'den yararlanılmış, açıklama konu ve metriklerine atıfta bulunulmuştur. Bu bağlamda atık yönetimi metriği ile iklim değişikliğinin insan sağlığı ve altyapı üzerindeki etkileri sunulmuştur.

'Rapor Hakkında/Rehberlik Kaynakları'nda "... TSRS esas alınarak raporlama" yaptığı, 'sağlık hizmeti sunumu faaliyet alanına uygun TSRS2 Cilt28' esas alındığı, 'metriklerin oluşturulmasında ilgili standarttan' yararlanıldığı belirtilmiştir. Açıklamalarda "Bu raporda yer alan sürdürülebilirlik ve iklime ilişkin açıklamaların, şirketle bağlı ortaklıkları ve iştirakleri için hazırlandığı", bu nedenle 'konsolide finansal tablolar ile birlikte değerlendirilmelidir. TFRS uygun hazırlanan konsolide finansal tablolarla uyumlu şekilde sunmaktadır.' Raporlama zamanında "Bu rapor, 01.01.2024-31.12.2024 tarihleri arasındaki dönemi" kapsadığı, karşılaştırmalı bilgide "2024 yılı, LKMNH ilk raporlama dönemi olması nedeniyle karşılaştırmalı bilgilere yer verilmediği ... geçiş muafiyetinden yararlandığı ve raporda kapsam 3 sera gazı emisyon verileri rapora dahil edilmediği" "... önceki dönemlere ilişkin bir raporlama yapılmadığı için hata düzeltmesinde" bulunmadığı, ayrıca raporun eklerinde kapsam 1 ve 2 ayrıntılı nicel bilgileri ilave edilmiştir.

LKMNH 19.02.2025 tarihli faaliyet raporunda 'Sürdürülebilirlik' hususunun 'CEO Değerlendirmesi'nde '... sürdürülebilirlik odaklı stratejileri ile güçlü bir performans sergilemeye devam ettikleri' '... sürdürülebilirlik odaklı yatırımlar rekabet avantajı ...' şeklinde vurgulandığı görülmüştür (LKMNH Faaliyet Raporu 31.12.2024). Bağlantılı olarak şirketin aynı tarihte yayınlanan Karar Bağımsız Denetim ve Danışmanlık AŞ tarafından denetlenen finansal raporunda TSRS1 ve TSRS2 söz edilmemiştir (LKMNH 31.12.2024 BDR).

3.2. MPARK '2024 TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu'

2.sırada yer alan MPARK BİST İşlem Gördüğü Endeksler; İstanbul, 500, 100, 100-30, Hizmetler, Tüm, Katılım Tüm, Katılım 100, Katılım 50, Katılım 30, Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Katılım, Yıldız'dır (KAP 'sirket-bilgileri/ozet/2118'). MPARK; 2022 yılında (başında 2020 sonunda ise 2021) 'Sürdürülebilirlik Raporu' yıllık bazda (2020, 2021, 2022, 2023, 2024) yayınlamaya başlamıştır. 2024 yılına ait 10.03.2025'de '2024 Yılı Sürdürülebilirlik İlkeleri Uyum Raporu'ndan sonra 28.07.2025'de '2024 TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu' yayınlamıştır.

Şirkete ait toplam 32 sayfadan oluşan 'MLP Care 2024 TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu' doküman incelemesi betimsel içerik analizi sonucunda; 'TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu' teriminin başta rapor başlığında olmak üzere '5. Risk Yönetimi / 5.1. Kurumsal Risk Yönetim Süreci / 5.1.2. Risklerin ve Fırsatların Değerlendirilmesi'nde '... konu olan risk ve fırsatlar finansal etkisi yüksek olan risk ve fırsatlardan oluşmaktadır.' şeklinde yer aldığı saptanmıştır. KGK tarafından yetkilendirilmiş SBDK listesinde sekizinci sıradaki 'DRT Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik AŞ' Sorumlu Denetçi imzalı (İstanbul, 28.07.2025) hazırlanan rapor başlığı; 'MLP sağlık hizmetleri AŞ ve bağlı ortaklıklarının TSRS kapsamında sunulan bilgiler hakkında bağımsız denetçinin sınırlı güvence raporu' dur. Mezkûr rapor sırasıyla "Sınırlı Güvence Sonucu, Sürdürülebilirlik Bilgilerinin Hazırlanmasında Yapısal Kısıtlamalar, Yönetimin ve Üst Yönetimden Sorumlu Olanların Sürdürülebilirlik Bilgileri'ne İlişkin Sorumlulukları, Bağımsız Denetçinin Sürdürülebilirlik Bilgilerinin Sınırlı Güvence Denetimine İlişkin Sorumlulukları, Mesleki Standartların Uygulanması, Bağımsızlık ve Kalite Yönetimi, Güvence Sonucuna Dayanak Olarak

Yürütülen Çalışmanın Özeti” alt başlıklar altında hazırlanarak sunulmuş olup (MLP Care 2024 TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu);

- 1) *Giriş / Rapor Kapsamı* (TSRS uyum, finansal açıklamalar ile bağlantı, raporlama zamanı, muhakeme, belirsizlikler, eksiklikler ve geçiş hükümleri) ile Raporlama Sınırları ve Ölçüm Yaklaşımı
- 2) *Şirket Hakkında* (Organizasyonu ile iş modeli ve değer zinciri)
- 3) *Yönetişim* Şirket Sürdürülebilirlik Yönetim Yapısı (Kurumsal Yönetim, Riskin Erken Saptanması ve Denetim Komitesi) ile Sürdürülebilirlik Çalışma Grubu
- 4) *Strateji* İklimle ilgili R&F (İklim değişikliği nedeniyle yaşanabilecek sel durumlarında taşınmazların zarar görmesi riski, yeşil finansmana erişim fırsatı)
- 5) *Risk Yönetimi* Kurumsal Risk Yönetim Süreci (R&F belirlenmesi, değerlendirilmesi, kontrol faaliyetlerinin belirlenmesi ve uygulanması, izlenmesi)
- 6) *Metrik ve Hedefler* (Sektörler arası metrikler, Sera Gazı emisyon hesaplamaları, enerji tüketim metrikleri, sektöre dayalı metrikler: TSRS2 Cilt28, net sıfır emisyon yolunda stratejik girişimler ve hedefler)

başlıkları altında bilgileri içermektedir.

Raporun ‘*Giriş/Rapor Kapsamı/TSRS Uyum*’da TSRS’lerin resmî gazete yayım ve yürürlük tarihlerini belirterek “*MLP Care/Sağlık Hizmetleri*” “*SPK düzenleme ve denetimine tabi olduğu, belirlenen ölçütlerden en az ikisini ardışık iki raporlama döneminde*’ aştığı, bu nedenle TSRS’ ye uygun raporlama yapma yükümlülüğü” bulunduğu, raporun “*TSRS1 ve TSRS2 belirtilen gerekliliklere uygun*” hazırlandığı, “*Şirketin ana faaliyet alanı sağlık hizmetini içeren tüm değer zincirini değerlendirdiği ve rapor kapsamına dahil ettiği, rapordaki tüm bilgiler ve beyanlar, aksi belirtilmedikçe, şirketle tam konsolidasyona tabi bağlı ortaklıklarının tamamını*” kapsadığı, “*TSRS çerçevesinin yanı sıra raporda ISSB SASB Standartlarından iklimle ilgili R&F için TSRS2’nin Sektör Bazlı Uygulanmasına İlişkin Rehber’in parçası Cilt28’den*” yararlanıldığı vurgulanmıştır. Raporun 6. Bölümü ‘*Metrikler ve Hedefler*’de sektör bazlı TSRS2-Ek Cilt-28 temel açıklama konu ve metriklerine atıfta bulunulduğu, sadece bu rehberin kullandığı belirtilmiştir. Bu bağlamda enerji yönetimi metriği ve atık yönetim metriği sunulmuştur.

‘*Giriş/Raporlama Zamanı*’nda “*MLP Care, 01.01.2024-31.12.2024 tarihleri arasında yıllık raporlama dönemi için ilk kez TSRS1 ve TSRS2 çerçevesinde*” raporlama yaptığı, ‘*Geçiş Hükümleri*’nde ‘*ilk raporlama yılına özel bazı geçiş muafiyetlerinin*’ olduğu ve ‘*Kapsam 3 SG emisyon verilerini dahil etmediği*’ ifade edilmiştir.

24.07.2025’de ‘*MLPCARE 2024 Entegre Raporu*’ yayınlayan MPARK 10.03.2025 tarihli (Güncelleme: 26.03.2025) faaliyet raporunda ‘*Sürdürülebilirlik*’ hususuna ayrıntılı bir şekilde yer verildiği, ‘*Sürdürülebilirlik/Sürdürülebilirlik Yaklaşımı*’nda ‘*... Ayrıca 2024 yılı TSRS raporunu da entegre raporlama prensipleri çerçevesinde hazırladıkları*’ şeklinde vurgulandığı görülmüştür (MLPCARE 2024 Faaliyet Raporu). Bağlantılı olarak MPARK 07.03.2025 tarihli DRT Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik AŞ tarafından denetlenen finansal raporu incelendiğinde ‘*Dipnot2-Konsolide Finansal Tabloların Sunumuna İlişkin Esaslar/2.4 Yeni ve Revize Edilmiş Türkiye Finansal Raporlama Standartları/a)2024 yılından itibaren geçerli olan değişiklikler ve yorumlar*’ da TSRS1 ve TSRS2 söz edilmiştir (MLP Care 31.12.2024 (TR)).

3.3. EGEPO (NASMED) ‘2024 TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu’

3.sırada yer alan EGEPO BİST İşlem Gördüğü Endeksler; İzmir, 500, Ana, Hizmetler, Tüm, Katılım Tüm, Tüm-100’dür (KAP ‘*sirket-bilgileri/ozet/5390*’). EGEPO; 2023 yılında ‘*Sürdürülebilirlik Raporu*’ yıllık bazda (2022, 2023, 2024) yayınlamaya başlamıştır. 2024 yılına ait 03.03.2025’de ‘*Sürdürülebilirlik Uyum Raporu*’ndan sonra 30.10.2025’de ‘*TSRS Uyumlu ‘2024 Yılı Sürdürülebilirlik Raporu*’ yayınlamıştır.

Şirkete ait beş sayfalık ‘*TSRS Güvence Raporu*’ ile birlikte ayrıca ‘*Sürdürülebilirlik Raporu 2024C*’ olarak adlandırılan raporları değerlendirildiğinde; toplam 52 sayfadan oluşan ‘*Nasmed 2024 TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu*’ doküman incelemesi betimsel içerik analizi sonucunda;

‘TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu’ teriminin başta rapor başlığında olmak üzere ‘Çerçeve’ de sıklıkla yer aldığı saptanmış, TSRS1 ve TSRS2 söz edilmiştir. KGK tarafından yetkilendirilmiş SBDK listesinde 11. sıradaki ‘Görüş Bağımsız Denetim ve Yeminli Mali Müşavirlik AŞ’ Sorumlu Denetçi imzalı (Ankara, 27.10.2025) hazırlanan raporun başlığı; ‘Nasmed (EGEPOL Hastaneleri) TSRS uyumlu sürdürülebilirlik raporu bağımsız denetçi sınırlı güvence raporu’ dur. Mezkûr rapor sırasıyla “Sınırlı Güvence Sonucu, Sürdürülebilirlik Bilgilerinin Hazırlanmasında Yapısal Kısıtlamalar, Yönetim Kurulu’nun ve Üst Yönetimden Sorumlu Olanların TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu’na İlişkin Sorumlulukları, Bağımsız Denetçinin Sürdürülebilirlik Bilgilerinin Sınırlı Güvence Denetimine İlişkin Sorumlulukları, Mesleki Standartların Uygulanması, Bağımsızlık ve Kalite Yönetimi, Güvence Sonucuna Dayanak Olarak Yürütülen Çalışmanın Özeti” alt başlıklar altında hazırlanarak sunulmuş olup (Nasmed TSRS Güvence Raporu 2024), aynı tarihli bu raporla beraber yayınlanan rapor (Nasmed Sürdürülebilirlik Raporu 2024C_);

- 1) Çerçeve (Genel, rehberlik kaynakları, güvence denetimine ilişkin bilgiler, genel amaçlı finansal raporlarla ilişkisi ve raporlama zamanı, raporlama kapsamı ve ölçümleme, uygunluk beyanı, önemlilik, karşılaştırmalı bilgiler, geçiş hükümleri ve sunuş, değer zinciri)
- 2) Yönetişim (Genel, Sürdürülebilirlik ve Riskin Erken Saptanması Komitesi, Ücretlendirme, Kalite Konseyi)
- 3) Strateji (Sürdürülebilirlik Stratejisi, bileşenleri, iklimle ilgili R&F, finansal etki düzeyi hasılatı etki tanım, riskler (fiziksel ve geçiş riskleri), risklerin finansal etkisi, finansal etkinin ölçülmesindeki belirsizlikler, riske karşılık verme, iklimle ilgili fırsatlar, iklim senaryo analizi ve dirençliliği, deniz seviyesinde yükselme, aşırı yağış ve sel riski)
- 4) Risk Yönetimi (Genel, risk yönetimi kapsamında R&F, tanımlanması, senaryo analizinin kullanılması, değerlendirilmesi, önceliklendirilmesi, izlenmesi, değerlendirme ve işletme sürdürülebilirlik kültürünün geliştirilmesi)
- 5) Metrik ve Hedefler (Sektörler arası metrikler, sera gazlarının ölçülmesi, emisyonlar, kapsam 1 ve 2, tüketimler ve hesaplama formülleri ile sonuçları, su ayak izi hesaplaması, iklimle ilgili geçiş ve fiziksel riskler, fırsatlar, iç karbon fiyatları, ücretlendirme, sektöre ilişkin metrikler Cilt28, hedefler)
- 6) Rehberler ve Kaynaklar

başlıkları altında bilgileri içermektedir.

‘Uyum Beyanı’ “Sürdürülebilirlikle ilgili finansal açıklamaları TSRS’lerin tüm hükümleriyle uygunluk sağlayan bir işletme, açık ve koşulsuz bir uygunluk beyanında bulunur. İşletme, TSRS’lerin tüm hükümlerine uymadığı müddetçe, sürdürülebilirlikle ilgili finansal açıklamaların, TSRS’lerle uygunluk sağladığını belirtmez. Dolayısıyla işletmenin, TSRS Sürdürülebilirlik Açıklama Standartlarına uyduğuna dair açık ve koşulsuz bir uyum beyanı yapması şarttır. Bir işletme, Standartların tüm gereksinimlerini karşılamadıkça, sürdürülebilirlikle ilgili finansal açıklamalarını TSRS’ye uygun tanımlayamaz. Bu kapsamda yönetim TSRS’ye açık ve koşulsuz bir şekilde uyacağını beyan etmiştir.” olarak net bir şekilde ortaya koyulmuştur.

Raporun ‘Çerçeve/Rehberlik Kaynakları’ kısmında “‘Metrikler ve Hedefler’ bölümünde, Cilt28’de yer alan sektör bazlı açıklama konularına ve metriklerine atıfta bulunulduğu” ‘Metrik ve Hedefler/Sektöre İlişkin Metrikler’ de “TSRS2 EK Cilt-28”ndan alındığı” belirtilmiştir. Bu bağlamda enerji yönetimi, atık yönetimi metriği ile iklim değişikliğinin insan sağlığı ve altyapı üzerindeki etkileri sunulmuştur.

‘Güvence Denetimine İlişkin Bilgiler’ de “Sürdürülebilirlikle ilgili açıklamalar Görüş Bağımsız Denetim ve YMM AŞ tarafından GDS3000 ve GDS3410 kapsamında sınırlı güvence denetimine tabi tutulduğu ve sınırlı bağımsız güvence beyanına raporda yer verildiği, TSRS1 ve TSRS2 doğrultusunda gerçekleştirilen bu bağımsız güvence denetim sürecinin, şirketin kısa, orta veya uzun vadede nakit akışlarını, finansmana erişimini veya sermaye maliyetini etkilemesi makul ölçüde beklenebilecek sürdürülebilirlikle ve iklimle ilgili R&F ilişkin bilgileri açıklamasını daha şeffaf ve hesap verilebilir hale getirdiği” şeklinde açıklamada bulunulmuştur. ‘Genel Amaçlı Finansal Raporlara İlişkisi ve Raporlama Zamanı’nda ‘Sürdürülebilirlikle ilgili finansal açıklamalar, genel

amaçlı finansal raporların bir parçası' olduğu, 'Raporlama zamanı 01.01.2024-31.12.2024 döneminin olduğu, bu nedenle raporun işletmenin 31.12.2024 tarihli Finansal Tablolarıyla birlikte değerlendirilmesi' gereği, 'İşletmenin ilk kez Sürdürülebilirlik Raporlaması' yaptığı belirtilmiştir. 'Karşılaştırmalı Bilgiler' de 'Geçiş hükmü kolaylığı sebebiyle, mevcut raporda karşılaştırmalı bilgi açıklamaları yer almadığı' devamında 'Geçiş Hükümleri ve Sunuş' ta "İşletme ilk sürdürülebilirlik raporu olan bu raporu 2024 yılı için hazırladığı, raporun konsolide veriler içermediği ... ilk iki yıl kapsam 3 SG açıklamamayı tercih ettiği" vurgulanmıştır. 'Çerçeve/Değer Zinciri' açıklamasından sonra 'TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu, yönetim, strateji, risk yönetimi, metrik ve hedefler olarak dört ana başlık içerisinde ele alındığı' denilerek raporun diğer bölümlerine geçilmiştir. Mezkûr raporda sıklıkla TSRS1 ve TSRS2 paragraflarına dipnot gösterildiği dikkati çekmektedir.

EGEPOL 03.03.2025 tarihli faaliyet raporunda 'Sürdürülebilirlik' bağlamından söz edilmemiştir (Nasmed 2024_12-faaliyet_raporu). Şirketin aynı tarihli Lisans Bağımsız Denetim ve Danışmanlık AŞ tarafından denetlenen finansal raporu incelendiğinde '2. Finansal Tabloların Sunumuna İlişkin Esaslar/2.6 Yeni ve Revize Standartlar ve Yorumlar/i)01.01.2024 tarihinden itibaren geçerli olan yeni standart, değişiklik ve yorumlar' da TSRS1 ve TSRS2 söz edildiği görülmüştür (Nasmed-31.12.2024 Finansal Tablolar ve Dipnotlar).

3.4. TNZTP '2024 TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu'

4.sırada yer alan TNZTP BİST İşlem Gördüğü Endeksler; İzmir, 500, Hizmetler, Tüm, Katılım Tüm, Tüm-100, Yıldız'dır (KAP 'sirket-bilgileri/ozet/5261'). TNZTP; 2024 yılında 'Sürdürülebilirlik Raporu' yıllık bazda (2024) yayınlamaya başlamıştır. 2024 yılına ait 11.03.2025'de 'Sürdürülebilirlik Uyum Raporu'nu yayınlamış olup, ayrıca yayınlanmış '2024 TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu' bulunmamaktadır.

Şirkete ilişkin erişilebilen veriler doğrultusunda KGK tarafından yetkilendirilmiş SBDK listesinde 14. sıradaki 'HYS Danışmanlık ve Bağımsız Denetim AŞ' tarafından sadece finansal raporunun denetlendiği bilgisi edinilmiştir. Bunun dışında internet sitesi aracılığıyla sürdürülebilirlik raporu olarak yapılan arama sonucunda 11.03.2025 tarihli hazırlanan 'Sürdürülebilirlik Uyum Raporu-2024' kapsamında "A. Genel İlkeler (A1.Strateji, Politika ve Hedefler, A2.Uygulama/İzleme, A3.Raporlama, A4.Doğrulama), B. Çevresel İlkeler, C. Sosyal İlkeler (C1.İnsan Hakları ve Çalışan Hakları, C2.Paydaşlar, Uluslararası Standartlar ve İnisiyatifler), D. Kurumsal Yönetim İlkeleri" bilgilerine yer verildiği görülmüştür (TNZTP Sürdürülebilirlik Uyum Raporu-2024). Ancak bu şekilde uyum raporu dışında çalışmada diğer şirketlerin yayınladığı inceleme konusu TSRS uyumlu bir raporun bulunmadığı saptanmıştır.

TNZTP 03.03.2025 tarihli faaliyet raporunda 'Sürdürülebilirlik' genel olarak ele alınarak 'Sürdürülebilirlik İlkeleri Uyum Beyanı'na yer verilmiştir (TNZTP 31.12.2024 Faaliyet Raporu). Şirketin aynı tarihli HYS Danışmanlık ve Bağımsız Denetim AŞ tarafından denetlenen finansal raporu incelendiğinde 'Not 2-Finansal Tabloların Sunumuna İlişkin Esaslar (Devamı)/2.3)Türkiye Finansal Raporlama Standartları'ndaki Değişiklikler (Devamı)/31.12.2024 tarihi itibarıyla yürürlükte olan yeni standartlar ile mevcut önceki standartlara getirilen değişiklikler ve yorumlar' da TSRS1 ve TSRS2 söz edildiği görülmüştür (TNZTP 31.12.2024 Finansal Tablolar).

'2024 TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu'na ilişkin genel değerlendirmeler sadece yukarıdaki şirketlerde sınırlanmıştır.

SONUÇ

2025 yılında TBMM’de kabul edilen Türkiye’nin ilk ‘İklim Kanunu’ yürürlüğe girmesi sonrasında ‘Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi Yönetmeliği Taslağı’ ilk yönetmelik olarak yayınlanmıştır. 2026 yılında düzenlenecek COP31 Müzakere Başkanlığını Avustralya ve Konferans Başkanlığını ev sahibi ülke olarak Türkiye üstlenecektir. Bu minvalde çalışmada ‘BİST Eğitim Sağlık Spor ve Eğlence Hizmetleri/ İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmetler’ sektöründeki dört şirketten yayınlama durumuna bağlı kalarak “2024 TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu” genel olarak temel noktalarıyla değerlendirilmiştir. Çalışma bu yönüyle alan yazınına katkı sağlayacaktır.

Çalışma konusu bağlantılı seçilmiş sağlık sektöründe BİST’ te işlem gören söz konusu bu dört şirketin ikisinin Ege Bölgesi’nde İzmir ili merkezli faaliyet göstermeleri başlıca tercih nedenlerinden olmuştur. Yapılan genel değerlendirmeler sonucunda; yasal mevzuat ve düzenlemelere uygun şekilde ‘2024 TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu’ hazırlayarak yayınlayan üç şirket olduğu ve şirketlerin raporlarının da TSRS temel içerik esas alınarak düzenlendiği saptanmıştır. Ancak bir şirketin söz konusu formatta hazırlanmış bir raporunun olduğuna dair herhangi bir bilgiye erişim sağlanamadığı için rapor incelemesi değerlendirme dışı bırakılmıştır. Çalışma genel olarak temel noktalarıyla doküman incelemesine dayalı betimleyici değerlendirmeyi içermiştir. Farklı sektör şirketleriyle bu konu üzerinde daha ayrıntılı inceleme çalışmaları yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- 7552 No.lu İklim Kanunu. Kabul Tarihi: 02.07.2025. *Resmî Gazete*: 09.07.2025, S. 32951.
- Akdoğan, N. Özerhan, Y. & Sultanoğlu, B. (2025). Sürdürülebilirlik Raporlamasına İlişkin Format Önerisi-Komisyon Çalışması. Başkent Üniversitesi Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfı (MODAV) Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB) Kamu Gözetimi Kurumu (KGK). X. Güncel Muhasebe Konuları Çalıştayı: Sürdürülebilirlik Standartlarına Yönelik Raporlama ve Denetim-Sektörel Uygulamalar. (10-12.01.2025). Kızılcahamam-Ankara.
- Entegre Raporlama Derneği Türkiye (ERTA). ERTA COP31 Türkiye Toplantı Serisi: COP30'dan Yansımalar ve Türkiye'nin COP31 Stratejileri Webinarı. <https://www.entegreraporlamatr.org/tr/>. (03.12.2025)
- Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK). Duyuru. Konu: TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporlarının Yayımlanma Sürelerinin Uzatılması. 05.08.2025, S. 2025-49. https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Diger/Duyuru_49.pdf.
- KGK. Duyuru. Konu: Sürdürülebilirlik Güvence Denetimi Standardı (SGDS) 5000 "Sürdürülebilirlik Güvence Denetimlerine İlişkin Genel Hükümler" Taslak Metni Kamuoyu Görüşüne Açılmıştır. 22.10.2025, S. 2025-62. <https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/Duyuru-62.pdf>; SGDS 5000 Sürdürülebilirlik Güvence Denetimlerine İlişkin Genel Hükümler Taslağı Site.
- KGK Kurul Kararı. Konu: Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları (TSRS) Uygulama Kapsamının Belirlenmesi. Karar: 27.12.2023, No: 75935942-050.01.04-[01/21632]. *Resmî Gazete*: 29.12.2023, S. 32414 (M). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/12/20231229M1-10.pdf>
- KGK Kurul Kararı. Konu: Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standartlarının (TSRS) Uygulama Kapsamına İlişkin Usul ve Esasları'nın Yayımlanması. Karar: 25.06.2025, No: 75935942-050.01.04-[01/33130]. *Resmî Gazete*: 16.07.2025, S. 32957. Duyuru-47.
- KGK Kurul Kararı. Konu: Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standardı 1'e "T" Paragrafı eklenmesine ilişkin Kurul Kararı. Karar: 05.05.2025, No: 75935942-050.01.04-[01/32059]. *Resmî Gazete*: 08.05.2025, S. 32894. https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/KurulKararlari61T_Kurul_Karari.pdf
- KGK Kurul Kararı. Konu: Sürdürülebilirlik Denetçisi Seçimi ve Sürdürülebilirlik Raporunun Genel Kurula Sunulması. 25.06.2025, S. 2025-43. <https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Diger/Duyuru-43.pdf>
- KGK. <https://www.kgk.gov.tr/surdurulebilirlik-denetim-kuruluslari>. (12.12.2025).
- KGK. Konu: TSRS 2'nin Sektör Bazlı Uygulanmasına İlişkin Rehber Duyurusu (29.04.2024, S:2024-34). [https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/Duyuru/Duyuru-Surdurulebilirlik\(002\)-.pdf](https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/Duyuru/Duyuru-Surdurulebilirlik(002)-.pdf)
- KGK. TSRS 2 Sektör Bazlı Rehberlik: Cilt 28-Sağlık Hizmeti Sunumu. <https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Sustainability/TFRS2/Yeni/TSRS2-EkCilt-28-son.pdf>. (12.12.2025).
- KGK. TSRS 2 Sektör Bazlı Rehberlik: TSRS 2 Sektör Bazlı Rehberlik: Cilt 30-Yönetilen Sağlık/Bakım Hizmeti. <https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Sustainability/TFRS2/Yeni/TSRS2-EkCilt-30-son.pdf>. (12.12.2025).
- Lokman Hekim Engürüsağ Sağlık Turizm Eğitim Hizmetleri ve İnşaat Taahhüt A.Ş. (LKMNH). <https://www.kap.org.tr/tr/sirket-bilgileri/ozet/1535-lokman-hekim-engurusag-saglik-turizm-egitim-hizmetleri-ve-insaat-taahhut-a-s>. (10.12.2025)
- LKMNH. LKMNH 2024 TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu.pdf. https://www.kap.org.tr/tr/api/file/download/4028328d998eebe8019a3b65285878c3_ (10.12.2025)

- LKMNH. LKMNH Faaliyet Raporu 31.12.2024.pdf.
<https://www.kap.org.tr/tr/api/file/download/4028328d950b608601951f1b8f790bfe>.
 (10.12.2025)
- LKMNH. LKMNH 31.12.2024 BDR.pdf.
<https://www.kap.org.tr/tr/api/file/download/4028328d950b608601951f873b7e209a>.
 (10.12.2025)
- MLP Sağlık Hizmetleri AŞ (MPARK). <https://www.kap.org.tr/tr/sirket-bilgileri/ozet/2118-mlp-saglik-hizmetleri-a-s>. (10.12.2025)
- MPARK. MLP Care 2024 TSRS Uyumlu Sürdürülebilirlik Raporu.pdf.
<https://www.kap.org.tr/tr/api/file/download/4028328d98455cf6019851ebbf25d2>.
 (10.12.2025)
- MPARK. MLP Care 31.12.2024 (TR).pdf.
<https://kap.org.tr/tr/api/file/download/4028328c950ba8c8019571356c3a7d85>. (10.12.2025)
- MPARK. MLPCARE 2024 Faaliyet Raporu.
<https://kap.org.tr/tr/api/file/download/4028328c95959ac20195d31819c249cd>. (10.12.2025)
- Nasmed Özel Sağlık Hizmetleri Ticaret AŞ (EGEPO). 2024_12-faaliyet raporu .pdf.
<https://www.kap.org.tr/tr/api/file/download/4028328c950ba8c801955aa00c046687>.
 (10.12.2025)
- Nasmed (EGEPO). <https://www.kap.org.tr/tr/sirket-bilgileri/ozet/5390-nasmed-ozel-saglik-hizmetleri-ticaret-a-s>. (10.12.2025)
- Nasmed (EGEPO). Nasmed Sürdürülebilirlik Raporu 2024C_.pdf.
<https://www.kap.org.tr/tr/api/file/download/4028328c998ee9d5019a29e2a04801ed>.
 (10.12.2025)
- Nasmed (EGEPO). Nasmed TSRS Guvence Raporu 2024.pdf.
<https://www.kap.org.tr/tr/api/file/download/4028328c998ee9d5019a29e2a02e01ec>.
 (10.12.2025)
- Nasmed (EGEPO). Nasmed-31.12.2024 Finansal Tablolar ve Dipnotlar.pdf.
<https://www.kap.org.tr/tr/api/file/download/4028328c950ba8c601955115c94e62ea>.
 (10.12.2025)
- T.C. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı.
<https://iklim.gov.tr/>. (17.12.2025)
- T.C. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı. COP31'in Dönem Başkanı Da Ev Sahibi De Türkiye Oldu. <https://iklim.gov.tr/cop31-in-donem-baskani-da-ev-sahibi-de-turkiye-oldu-haber-4587>. (23.11.2025)
- T.C. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı. Türkiye'nin ilk "İklim Kanunu", TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilerek yasalaştı. <https://iklim.gov.tr/turkiyenin-ilk-iklim-kanunu-tbmm-genel-kurulu-nda-kabul-edilerek-yasalasti-haber-4508>. (03.07.2025)
- T.C. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı İklim Değişikliği Başkanlığı. Türkiye Emisyon Ticaret Sistemi Yönetmeliği taslağı yayımlandı. <https://iklim.gov.tr/turkiye-emisyon-ticaret-sistemi-yonetmeliği-taslagi-yayimlandi-haber-4519>. <https://iklim.gov.tr/taslaklar-i-2124>. (22.07.2025)
- Tapdi Oksijen Özel Sağlık ve Eğitim Hizmetleri Sanayi Ticaret AŞ (TNZTP).
<https://www.kap.org.tr/tr/sirket-bilgileri/ozet/5261-tapdi-oksijen-ozel-saglik-ve-egitim-hizmetleri-sanayi-ticaret-a-s>. (10.12.2025)
- Tapdi (TNZTP). TNZTP 31.12.2024 Finansal Tablolar.
<https://www.kap.org.tr/tr/api/file/download/4028328c950ba8c70195856fe4a94713>.
 (10.12.2025)
- Tapdi (TNZTP). TNZTP 31.12.2024 Faaliyet Raporu.
<https://www.kap.org.tr/tr/api/file/download/4028328c950ba8c7019585aec756600d>.
 (10.12.2025)

- Tapdi (TNZTP). TNZTP Sürdürülebilirlik Uyum Raporu-2024.
[https://www.kap.org.tr/tr/Bildirim/1404316_\(10.12.2025\)](https://www.kap.org.tr/tr/Bildirim/1404316_(10.12.2025))
- Türkiye Denetim Standartları (TDS) Güvence Denetimi Standardı (GDS) 3000 Tarihi Finansal Bilgilerin Bağımsız Denetimi veya Sınırlı Bağımsız Denetimi Dışındaki Güvence Denetimleri. *Resmî Gazete*: 06.11.2025, S. 29524; Güncelleme: 16.01.2023, S. 32075.
https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/TDS_2025_Seti/GDS3000_2025_.pdf
- TDS GDS 3410 Sera Gazı Beyanlarına İlişkin Güvence Denetimleri. *Resmî Gazete*: 16.01.2023, S. 32075 (1.M); Güncelleme: 03.02.2024, S. 32449.
https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/TDS_2025_Seti/GDS%203410_2025.pdf
- TDS Sürdürülebilirlik Güvence Denetimi Standardı 5000 Sürdürülebilirlik Güvence Denetimlerine İlişkin Genel Hükümler.
https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/SGDS50000SurdurulebilirlikGuvenceDenetimlerineİliskinGenelHukumlerTaslagi_Site.pdf
- Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standardı (TSRS) 1 Sürdürülebilirlikle İlgili Finansal Bilgilerin Açıklanmasına İlişkin Genel Hükümler.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/12/20231229M1-9.pdf>;
[https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/RaporlamaStandarti/TSRS1\(1\).pdf](https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/RaporlamaStandarti/TSRS1(1).pdf)
- Türkiye Sürdürülebilirlik Raporlama Standardı (TSRS) 2 İklimle İlgili Açıklamalar.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/12/20231229M1-9.pdf>;
[https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/RaporlamaStandarti/TSRS2\(1\).pdf](https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/Surdurulebilirlik/RaporlamaStandarti/TSRS2(1).pdf)

BÖLÜM 6

YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLERİN TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI / FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARINA GÖRE MUHASEBELEŞTİRİLMESİNİN FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ¹

Ayşe Gül KÖKSAL²

¹ 4-5 Mayıs 2018 tarihinde Adana’da gerçekleştirilen II. Multidisipliner Çalışmaları Kongresi’nde sunulan “Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin Türkiye Muhasebe Standartları / Finansal Raporlama Standartlarına Göre Muhasebeleştirilmesi ve Raporlanması” adlı bildirinin genişletilmiş halidir.

² Prof. Dr. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İ.İ.B.F, İşletme Bölümü, Niğde, ahatipoglu@ohu.edu.tr, ORCID: orcid.org/0000-0002-3274-5029.

GİRİŞ

İşletmelerde gayrimenkuller farklı amaçlarla edinilmekte ve elde tutulmaktadır. Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'ne göre gayrimenkuller iki hesap grubunda muhasebeleştirilmektedir. İşletmelerin faaliyetlerinde kullanmak amacıyla elde edilen gayrimenkuller maddi duran varlıklar hesap grubunda, satmak amacıyla elde edilen gayrimenkuller ise stoklar hesap grubunda muhasebeleştirilmektedir (Çetinkaya, 2017: 74). Gerek maddi duran varlık gerekse stoklar grubunda muhasebeleştirilen gayrimenkuller ilk kez maliyet bedeli ile kayıtlara alınmaktadır. Sonraki dönemlerde değer azalışları kayıt altına alınırken değer artışları dikkate alınmamaktadır.

Türkiye Muhasebe Standartları /Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TMS /TFRS) elde tutma amaçlarını göre gayrimenkuller dört grupta sınıflandırarak muhasebeleştirilmektedir. Standartlarda gayrimenkuller, maddi duran varlıklar ve stoklar hesap gruplarına ilaveten yatırım amaçlı gayrimenkuller ve satış amaçlı elde bulundurulmuş gayrimenkuller olarak ele alınmaktadır. Gayrimenkuller kira geliri elde etmek ve değer artışından yararlanmak amacıyla elde ediliyorsa yatırım amaçlı gayrimenkul olarak tanımlanmakta ve TMS 40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkul Standardı ve BOBİ FRS çerçevesinde muhasebeleştirilmektedir (Gökgöz, 2015: 459).

TMS 40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller Standardı 31/12/2005 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere ilk olarak 17/03/2006 tarih ve 26111 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Tebliğler aracılığıyla güncellenen Standart, yatırım amaçlı gayrimenkullerin ilk kez kayda alınması ve sonraki dönemlerde ölçülmesi ve yapılması gereken açıklamalara ilişkin esasları ortaya koymayı amaçlamaktadır (TMS 40, 1. Paragraf).

BOBİ FRS (Büyük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı), 01/01/2018 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere 29/07/2017 tarih ve 30138 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. BOBİ FRS' nin amacı, bağımsız denetime tabi olup Türkiye Finansal Raporlama Standartlarını uygulamayan işletmelerin münferit ve konsolide finansal tablolarının gerçeğe uygun, ihtiyaca uygun ve karşılaştırılabilir bilgi sağlamasını temin etmektir. Yatırım amaçlı gayrimenkullerin muhasebeleştirilme esasları bu standardın 13. Bölümünde düzenlenmiştir.

KÜMİ FRS (Küçük ve Mikro Ölçekli İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı 16/01/2023 tarihli ve 32075 mükerrer sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanarak 01.01.2023 tarihinden itibaren uygulanmak üzere yürürlüğe girmiştir. Bu standart Ticaret Kanunu'na (TTK) göre bağımsız denetime tabi olmayan ve ihtiyari olarak TMS / TFRS veya BOBİ FRS uygulamayan gerçek ve tüzel kişi tacirlerin finansal tablolarının gerçeğe uygun ve karşılaştırılabilir bilgi sağlamasını amaçlamaktadır. KÜMİ FRS'de yatırım amaçlı gayrimenkuller ayrıca düzenlenmemiştir. Standart, kira geliri elde etmek veya değer artış kazancı ya da bu ikisini aynı anda sağlamak amacıyla elde tutulan gayrimenkulleri maddi duran varlık olarak ele almaktadır. Ancak işletmeler, tercih etmeleri durumunda tüm yatırım amaçlı gayrimenkulleri BOBİ FRS hükümlerine göre muhasebeleştirebilmektedir. İşletmelerin bu durumda dipnotlarında BOBİ FRS hükümlerine uygun bir şekilde açıklama yapmaları gerekmektedir (KOBİ FRS, Paragraf 11.4).

Çalışmada gayrimenkuller TMS 40 ve BOBİ FRS hükümleri çerçevesinde ele alınacak, gayrimenkullerin ilk kez kayda alınma ve sonraki dönemlerde ölçüm esasları ayrıntılı incelenecektir. Ayrıca gayrimenkullerin TMS 40 ve BOBİ FRS hükümlerine göre kaydedilmesinin finansal tablolar üzerindeki etkisi irdelenecektir.

1. GAYRİMENKULLERİN TMS/ TFRS KAPSAMINDA SINIFLANDIRILMASI

TMS / TFRS' ler gayrimenkulleri elde etme amacına göre dört sınıfa ayırmaktadır. Bunları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Yılmaz, 2013: 274-275; Deran ve Savaş, 214: 39; Gönen ve Güryel, 2016: 135; Çına Bal, 2015: 408).

- **Stok Olarak Sınıflandırılan Gayrimenkuller:** İşletmenin olağan faaliyetleri kapsamında satmak amacıyla elde bulundurulanan gayrimenkuller ile satış amacıyla üretilen veya geliştirilen gayrimenkullerdir. Stok olarak sınıflandırılan gayrimenkuller TMS 2 Stoklar Standardı, BOBİ FRS 6. Bölüm ve KÜMİ FRS 8. Bölüm çerçevesinde muhasebeleştirilmektedir.

- **Maddi Duran Varlık Olarak Sınıflandırılan Gayrimenkuller:** İşletmenin amaçlarını gerçekleştirmek üzere, normal iş akışı içerisinde işletmede mal ve hizmetin üretilmesi ya da satılmasında veya yönetim faaliyetlerinden kullanılan gayrimenkullerdir. Maddi duran varlık olarak sınıflandırılan gayrimenkuller TMS 16 Maddi Duran Varlıklar Standardı, BOBİ FRS 12. Bölüm ve KÜMİ FRS 11. Bölüm çerçevesinde ele alınmaktadır.

- **Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar Olarak Sınıflandırılan Gayrimenkuller:** İşletmenin aktifinde kayıtlı bir gayrimenkulün satışına karar verildiğinde satış amaçlı elde tutulan duran varlık olarak sınıflandırılmaktadır. Bu gayrimenkuller TFRS 5 Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler Standardında incelenmektedir. Satış amaçlı elde tutulan duran varlıklar olarak sınıflandırılan gayrimenkuller duran varlıklar hesap sınıfından çıkarılarak dönen varlıklar hesap sınıfında finansal durum tablosunda sunulmaktadır.

- **Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller Olarak Sınıflandırılan Gayrimenkuller:** İşletmenin kira geliri elde etmek ya da değer artışından yararlanmak için elde tuttuğu gayrimenkullerdir. Bu amaçla elde tutulan gayrimenkuller TMS 40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller Standardı, BOBİ FRS 13. Bölüm çerçevesinde ele alınmaktadır.

2. TMS 40 ve BOBİ FRS 13. BÖLÜM KAPSAMINDA YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKUL KAVRAMI

TMS 40'da ve BOBİ FRS'nin 13. Bölümünde yatırım amaçlı gayrimenkuller kira geliri veya değer artış kazancı ya da her ikisini birden elde etmek amacıyla elde tutulan gayrimenkuller olarak tanımlanmıştır. Bu gayrimenkuller işletmenin mal ya da hizmet üretiminde veya tedarikinde, üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmadan satılmak, idari amaçlarla kullanılmak amacıyla elde tutulan varlıklarından farklı amaçlarla edinilmektedir. Yatırım amaçlı gayrimenkuller işletmenin sahip olduğu diğer varlıklardan büyük ölçüde bağımsız nakit akışı oluşturmaktadırlar (TMS 40, Paragraf 5; BOBİ FRS, Paragraf 13.2).

TMS 40 ve BOBİ FRS'de yatırım amaçlı gayrimenkul örneklerine yer verilmiştir. Bunları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (TMS 40, Paragraf 8; BOBİ FRS, Paragraf 13A).

- Kısa vadede satılma amacından ziyade uzun vadede değer kazancı sağlamak amacıyla edilen arsalar,

- Kullanım şekli henüz belirlenmemiş arsalar,
- İşletmenin mülkiyetinde olan ya da finansal kiralama ile kullanım hakkı varlığı olarak elde tutulan ve faaliyet kiralaması ile kiraya konu edilen binalar,
- Yatırım amaçlı gayrimenkul olarak kullanılmak için inşa edilen ya da geliştirilen binalar.

3. YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLERİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Yatırım amaçlı bir gayrimenkulün varlık olarak finansal durum tablosunda sunulabilmesi için belirli şartları yerine getirmesi gerekmektedir. Bu şartlar;

- Gayrimenkule ilişkin gelecekteki ekonomik faydaların işletmeye girişinin muhtemel olması,

- Yatırım amaçlı gayrimenkulün maliyetinin güvenilir bir şekilde ölçülebilir olmasıdır.

Tekdüzen Hesap Planında bu varlıkların izlenmesine ilişkin herhangi bir hesap grubu ya da hesap bulunmamaktadır. Diğer taraftan Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Hesap Planı yatırım amaçlı gayrimenkulleri, 24 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller Hesap Grubunda izlenmesini önermiştir. Yatırım Amaçlı Gayrimenkul Hesap Grubunda yer alan hesaplar (<https://kgk.gov.tr>, 20.09.2025);

24 YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLER

245 Gerçeğe Uygun Değerle Ölçülen Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller

246 Maliyetle Ölçülen Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller

247 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller Değer Düşüklüğü Karşılıkları (-)

248 Birikmiş Amortismanlar (-)

249 Verilen Avanslar

Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Hesap Planı gerçeğe uygun değer ile değerlendirilen yatırım amaçlı gayrimenkullerin gerçeğe uygun değer artışlarını ve maliyet ile değerlendirilen yatırım amaçlı gayrimenkullerin önceki dönemlerde ayrılan değer düşüklüğü karşılıklarının iptalinden ortaya çıkan konusu kalmayan karşılıkların izlenmesinde 647 Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerden Elde Edilen Gelir ve Kazançlar Hesabı önermektedir. Ayrıca hesap kira gelirlerini ve satış kazançlarının izlenmesinde de kullanılmaktadır (<https://kgk.gov.tr>, 20.09.2025).

Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Hesap Planında gerçeğe uygun değer ile ölçülen yatırım amaçlı gayrimenkullerin değer azalışları, değer düşüklüğü karşılık giderlerinin, ayrılan karşılık giderlerinin aynı hesap dönemi içindeki iptallerinin ve maliyet bedeli ile ölçülen yatırım amaçlı gayrimenkullerin amortisman giderlerinin izlenmesinde 657 Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerden Kaynaklanan Gider ve Zararlar hesabının kullanılması öngörülmektedir.

3.1. Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin İlk Kez Muhasebeleştirilmesi

Yatırım amaçlı gayrimenkuller ilk kez edinim tarihindeki maliyet değeri ile kayıt altına alınmaktadır. Edinim tarihindeki maliyetler, yatırım amaçlı gayrimenkulün elde edilmesine bağlı olarak oluşabileceği gibi sonradan da ortaya çıkabilmektedir. (TMS 40, Paragraf 17). Gayrimenkule ilişkin küçük parçalara ilişkin maliyetler ile günlük bakım ve onarım giderleri, gayrimenkulün maliyeti ile ilişkilendirilmeksizin doğrudan kar ve zararda muhasebeleştirilmektedir. Ancak yatırım amaçlı gayrimenkulün değerini ya da ömrünü artıracak gayrimenkul yenileme maliyetleri koşulları sağlaması durumunda gayrimenkulün defter değerine eklenmektedir (TMS 40, Paragraf 18-19).

Yatırım amaçlı gayrimenkulün finansal tablolara ilk kez alınmasında ilgili varlığın elde edilme şekline göre farklılık göstermektedir.

Satın alınan yatırım amaçlı bir gayrimenkulün maliyeti: Yatırım amaçlı gayrimenkulün maliyeti satın alma bedeli ile birlikte gayrimenkulün satın alınmasıyla doğrudan ilişkili aracıya ödenen komisyon, satın alma vergisi ve işlem maliyetleri gibi tüm harcamaların toplamıdır (TMS 40, Paragraf 21).

Örnek 1: A İşletmesi sermaye kazancı elde etmek amacıyla %20 KDV dahil 720.000 TL'ye bir bina satın almış, Alım sırasında %20 KDV dahil 12.000 TL gidere katlanmıştır. İşletme yatırım amaçlı gayrimenkullerin sonraki dönemlerde ölçülmesinde maliyet yöntemini kullanmaktadır.

Bu verilere göre yapılacak yevmiye kaydında yatırım amaçlı gayrimenkuller maliyet bedeli ile kayıt altına alınmaktadır.

-----//-----	
246 Maliyetle Ölçülen Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	610.000
197 İndirecek KDV	122.000
102 Bankalar	732.000
<i>Yatırım amaçlı gayrimenkul satın alınması</i>	
-----//-----	

Yatırım amaçlı gayrimenkullerin satın alınması sırasında ortaya çıkan borçlanma maliyetleri TMS 40 çerçevesinde maliyet ile ilişkilendirilmemekte ve kredinin vadesine bakılmaksızın doğrudan finansman gideri olarak kar/ zarar tablosunda raporlanmaktadır (TMS 40, Paragraf 24).

BOBİ FRS'ye göre borçlanma maliyetlerinin muhasebeleştirilmesi yatırım amaçlı gayrimenkulün sonraki dönemlerde ölçülmesine dair seçilen yöntemle göre farklılık göstermektedir. Maliyet yöntemini seçen işletmelerde bir yıl ya da daha kısa vadeli bir ödeme karşılığında satın alınan yatırım amaçlı gayrimenkuller vade farkı dikkate alınmaksızın ödenen veya ödenmesi beklenen nakit tutar üzerinden ölçülmektedir. Ancak bir yıldan daha uzun vadeli bir ödeme karşılığında satın alınan yatırım amaçlı gayrimenkullerde vade farkları ayrıştırılarak peşin fiyat üzerinden muhasebeleştirilmektedir. Başka bir ifadeyle maliyet yöntemini seçen işletmelerde bir yıldan daha uzun vadeli ödemelere ilişkin borçlanma maliyetleri varlığın maliyeti ile ilişkilendirilmemektedir BOBİ FRS, Paragraf 13.5). Diğer taraftan sonraki dönemlerde gayrimenkullerini gerçeğe uygun değer yöntemini kullanılması durumunda borçlanma maliyetlerinin tamamı varlığın maliyetine dâhil edilmeden kar ve zarar olarak muhasebeleştirilmektedir (BOBİ FRS, Paragraf 13.5).

Örnek 2: A İşletmesi 01.01.2025 tarihinde sermaye kazancı elde etmek amacıyla bir binayı %20 KDV dâhil 360.000 TL'ye 12 ay (1 yıl) vade ile kredili satın almıştır. İşletme yatırım amaçlı gayrimenkullerin sonraki dönemlerde ölçülmesinde gerçeğe uygun değer yöntemini kullanmaktadır.

TMS 40'a göre yatırım amaçlı gayrimenkulün elde edilmesiyle ilgili ortaya çıkan tüm borçlanma maliyetleri ve BOBİ FRS'ye göre gerçeğe uygun değerle ölçülen yatırım amaçlı gayrimenkullerin edinimi sırasında ortaya çıkan borçlanma maliyetleri finansman gideri olarak kaydedilmektedir. Faiz oranı % 10'dur.

Finansman giderinin hesaplanmasında aşağıdaki formülü kullanmak mümkündür.

$$\text{Bugünkü Değer} = \frac{\text{Gelecekteki Değer}}{(1 + \text{FaizOranı})^{\text{süre}}}$$

$$\text{Bugünkü Değer} = \frac{300.000}{(1 + 0,10)^1}$$

$$\text{Bugünkü Değer} = 272.727$$

-----//-----	
245 Gerçeğe Uygun Değerle Ölçülen Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	272.727
338 Ertelenmiş Vade Farkı Giderleri	87.273
197 İndirelecek KDV	60.000
337 Diğer Çeşitli Borçlar	360.000
Yatırım amaçlı gayrimenkul satın alınması	
-----//-----	

Kiralanan yatırım amaçlı gayrimenkul hakkının başlangıç maliyeti: TMS 40, kiralanan yatırım amaçlı gayrimenkullerin muhasebeleştirmesinde TMS 16 Kiralamalar Standardının esas alınacağını hükme bağlamıştır. TFRS 16'ya göre kirama konusu varlık maliyet bedeli ile kullanım hakkı varlığı olarak kiracı tarafından kaydedilmektedir. Kullanım hakkı varlığının maliyeti, kiramanın fiili olarak başladığı tarihte veya öncesinde yaptığı kira ödemelerinden varsa kiralama teşvikleri indirilerek bulunan tutar, kira yükümlülüğünden,

kiracının kiralama konusu varlığın edinimi ve kiralama koşullarının gerektirdiği duruma getirilmesine dair tüm maliyetlerden oluşmaktadır. Kiracı, kiraladığı varlığı bir taraftan varlık olarak kaydederken diğer taraftan kiralamadan doğan yükümlülüklerini de kayıt altına almaktadır.

BOBİ FRS'ye göre faaliyet kiralaması şeklinde kiralanan gayrimenkullere ilişkin haklar koşulları sağlaması durumunda yatırım amaçlı gayrimenkul olarak sınıflandırılmaktadır. Bu haklar ilk kez muhasebeleştirilirken BOBİ FRS Kiralamalar Bölümünde (15. Bölüm) düzenlenen finansal kiralamanın muhasebeleştirme esasları uygulanmaktadır. BOBİ FRS hükümleri çerçevesinde finansal kiralama konusu varlık ve bu varlığın kiralamasından kaynaklanan yükümlülük kiralanan varlığın gerçeğe uygun değeri ya da kira ödemelerinin bugünkü değerinden küçük olanı üzerinden muhasebeleştirilir (BOBİ FRS, Paragraf 15.13).

Örnek 3: İşletme finansal kiralama yoluyla edindiği bir mağazayı 10 yıl süreyle kiralarak gelir elde etmeyi hedeflemektedir. Mağazanın asgari kira ödemelerinin bugünkü değeri 500.000 TL, gerçeğe uygun değeri 400.000 TL, finansal kiralama işlemlerinden kaynaklanan yükümlülükleri ise 550.000 TL' dir. İşletme yatırım amaçlı gayrimenkullerin sonraki dönemlerde ölçülmesinde gerçeğe uygun değer yöntemini kullanmaktadır. (Özerhan ve Yanık, 2015: 339, Gönen ve Güryel, 2016: 243'den uyarlanmıştır).

-----//-----	
245 Gerçeğe Uygun Değerle Ölçülen	500.000
Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	
245 01 Kullanım Hakkı	
408 Ertelenmiş Borçlanma	50.000
Maliyetleri	
403 Kiralama İşlemlerinden	550.000
Kaynaklanan Yükümlülük	
<i>Kiralama yoluyla elde edilen yatırım amaçlı gayrimenkul</i>	
-----//-----	

Takas yoluyla elde edilen yatırım amaçlı gayrimenkulün maliyeti: Takas yoluyla elde edilen yatırım amaçlı gayrimenkuller gerçeğe uygun değerinin ölçülememesi ya da takas işlemin ticari özünün bulunmaması durumları olmadığı sürece gerçeğe uygun değeri ile ölçülmekte ve gerçeğe uygun değer takas ile elde edilen gayrimenkulün maliyet değeri olarak kabul edilmektedir. Takas yoluyla elde edilen varlığın gerçeğe uygun değerinin tespit edilememesi durumunda vazgeçilen varlığın maliyet bedeli esas alınmaktadır (TMS 40, Paragraf 27).

Örnek 4: İşletme değer artış kazancı elde etmek amacıyla bir arsa satın almıştır. Arsanın gerçeğe uygun değeri 500.000 TL'dir. İşletme arsa karşılığında kayıtlı değeri 800.000 TL, birikmiş amortismanı 300.000 TL olan taşıtı takas vermiştir. İşletme yatırım amaçlı gayrimenkulleri sonraki dönemlerde ölçülmesinde gerçeğe uygun değer yöntemini kullanmaktadır.

İşletme takas yoluyla elde ettiği arsayı gerçeğe uygun değer ile kayıt etmektedir.

-----//-----	
245 Gerçeğe Uygun Değerle Ölçülen	500.000
Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	
258 Birikmiş Amortismanlar	300.000
254 Taşıtlar	800.000
<i>Yatırım amaçlı gayrimenkulün takas yoluyla edinimi</i>	
-----//-----	

3.2. Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin Sonraki Dönemlerde Ölçümü

TMS 40 ve BOBİ FRS, yatırım amaçlı gayrimenkullerin finansal tablolarda ilk kez alınma sonrasında değerlendirme de iki alternatif yöntem önermektedir. Bu yöntemler gerçeğe uygun değer yöntemi ve maliyet yöntemleri olup işletme bu yöntemlerden birini muhasebe politikası olarak seçip tüm yatırım amaçlı gayrimenkullerine uygulamalıdır. İşletme seçtiği yöntemde değişikliği ancak finansal durumu, finansal performansı ve nakit akışlarını gerçeğe uygun ve ihtiyaca uygun sunumunu güçlendirmek amacıyla değiştirebilir (TMS 40, Paragraf 31, BOBİ FRS, Paragraf 13.7).

3.2.1. Gerçeğe Uygun Değer Yöntemi

Yatırım amaçlı gayrimenkullerin sonraki dönemlerinde ölçümünde gerçeğe uygun değer yöntemini seçen işletmeler, tüm yatırım amaçlı gayrimenkullerini aynı yöntem ile ölçmelidirler (TMS 40, Paragraf 33).

Gerçeğe uygun değer yöntemini seçen işletmeler her dönem yatırım amaçlı gayrimenkullerin gerçeğe uygun değerini ölçerek finansal durum tablosunda raporlamaktadır. Söz konusu varlığın gerçeğe uygun değerindeki değişimler ise kar veya zarar olarak muhasebeleştirilmektedir (TMS 40, Paragraf 35; BOBİ FRS, Paragraf 13.9). İşletmenin yatırım amaçlı gayrimenkulün gerçeğe uygun değerini sürekli güvenilir bir şekilde tespit edememesi durumunda işletme bu gayrimenkullerini maliyet yöntemi ile ölçmektedir (Erer ve Hazır, 2004: 23).

Örnek 5: İşletme kayıtlı değeri 800.000 TL olan ve yatırım amaçlı gayrimenkul olarak sınıflandırdığı bir arsa gerçeğe uygun değer yöntemi ile değerlemektedir. Dönem sonunda arsanın gerçeğe uygun değer 900.000 TL olarak belirlenmiştir.

İşletme yatırım amaçlı gayrimenkuldeki değer artışını aşağıdaki gibi kaydetmektedir.

-----//-----	
245 Gerçeğe Uygun Değerle Ölçülen	100.000
Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	
647 Yatırım Amaçlı	100.000
Gayrimenkullerden Elde	
Edilen Gelir ve Kazançlar	
<i>Yatırım amaçlı gayrimenkulün değer artışı</i>	
-----//-----	

Örnek 6: İşletme kayıtlı değeri 800.000 TL olan ve yatırım amaçlı gayrimenkul olarak sınıflandırdığı bir arsa gerçeğe uygun değer yöntemi ile değerlemektedir. Dönem sonunda arsanın gerçeğe uygun değer 600.000 TL olarak belirlenmiştir.

İşletme yatırım amaçlı gayrimenkuldeki değer azalışını aşağıdaki gibi kaydetmektedir.

-----//-----	
647 Yatırım Amaçlı	200.000
Gayrimenkullerden Elde Edilen	
Gelir ve Kazançlar	
247 Yatırım Amaçlı	200.000
Gayrimenkuller Değer	
Düşüklüğü Karşılıkları	
<i>Yatırım amaçlı gayrimenkulün değer azalışlarının kayda alınması</i>	
-----//-----	

Yatırım amaçlı gayrimenkul yönteminde amortisman hesaplanmamaktadır.

3.2.2. Maliyet Yöntemi

TMS 40'a göre "ilk muhasebeleştirmeden sonra maliyet yöntemini seçen bir işletme, yatırım amaçlı gayrimenkullerini, satış amaçlı elde tutulan varlık olarak sınıflandırma kıstasını karşılaması durumunda TFRS 5 Satış Amaçlı Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler Standardı kiracı tarafından kullanım hakkı varlığı olarak elde tutulması durumunda TFRS 16 Kiralamalar Standardı hükümlerine ve diğer durumlarda TMS 16 Maddi Duran Varlıklar Standardında belirtilen hükümler çerçevesinde maliyet yöntemiyle ölçmektedir" (TMS 40, Paragraf 56). Diğer taraftan BOBİ FRS maliyet yöntemini kullanılarak ölçülen yatırım amaçlı gayrimenkullerin "Maddi Duran Varlıklar" bölümünde düzenlenen esaslar çerçevesinde muhasebeleştirilmesini hükme bağlamıştır.

Örnek 7: İşletme sermaye kazancı elde etmek amacıyla elinde tuttuğu kayıtlı değeri 800.000 TL olan binanın ekonomik ömrü 40 yıl olup işletme doğrusal amortisman yöntemi kullanmaktadır.

-----//-----	
647 Yatırım Amaçlı	20.000
Gayrimenkullerden Elde Edilen	
Gelir ve Kazançlar	
248 Birikmiş	20.000
Amortismanlar (-)	
<i>Maliyet yöntemi ile ölçülen yatırım amaçlı gayrimenkule amortisman ayrılması</i>	
-----//-----	

4. GAYRİMENKULLERİN SINIFLANDIRILMASINDAKİ DEĞİŞİKLİKLER

Kira geliri ya da sermaye kazancı elde etmek amacıyla edinilen yatırım amaçlı gayrimenkullerin elde tutulma amacıyla değişiklik meydana gelmesi durumunda stoklar ya da maddi duran varlıklar hesap gruplarına aktarılması mümkündür. Bir diğer durumda stoklar hesap grubu ve maddi duran varlık hesap grubunda muhasebeleştirilen gayrimenkullerin, kullanım amacıyla bir değişiklik olması durumunda gerekli kriterleri sağlaması koşuluyla yatırım amaçlı gayrimenkul hesap grubunda izlenmesi mümkündür (TMS 40, Paragraf 57; BOBİ FRS, Paragraf 13.16).

İşletmenin maliyet yöntemi ile ölçülen yatırım amaçlı gayrimenkuller, maddi duran varlıklar veya stoklar hesap grubuna aktarılırken, gayrimenkul defter değeri üzerinden aktarılmaktadır (TMS 40, Paragraf 59; BOBİ FRS, Paragraf 13.21). Bu yöntemin kullanıldığı yatırım amaçlı gayrimenkullerin niteliğindeki değişiklikler herhangi bir kar veya zarar doğurmamaktadır.

Gerçeğe uygun değer yöntemi ile ölçülen yatırım amaçlı gayrimenkuller maddi duran varlıklar ya da stoklar hesap gruplarına aktarılırken söz konusu gayrimenkulün TMS 16 ve TMS 2 çerçevesinde muhasebeleştirmesinde ikame maliyeti, kullanım şeklinin değiştiği tarihteki gerçeğe uygun değeridir (TMS 40, Paragraf 60).

Maddi duran varlık olarak sınıflandırılan bir gayrimenkul gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen bir yatırım amaçlı gayrimenkul olarak sınıflandırıldığı zamana kadar, amortismanına tabi tutulmalı ve değer düşüklüğü zararları kayıt altına alınmalıdır. Gayrimenkulün TMS 16'ya göre hesaplanan defter değeri ile gerçeğe uygun değer arasında oluşabilecek farklar TMS 16'ya göre yapılmış bir değerleme gibi değerlendirilir (TMS 40, Paragraf 61; BOBİ FRS, Paragraf 13.19).

Stoklardan, gerçeğe uygun değer üzerinden izlenecek olan yatırım amaçlı gayrimenkuller hesap gurubuna yapılan aktarmalarda, gayrimenkulün aktarma tarihindeki gerçeğe uygun değeri ile daha önceki defter değeri arasındaki fark, kâr veya zarar olarak finansal tablolara yansıtılır (TMS 40, Paragraf 63; Paragraf 13.20).

5. YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULÜN FİNANSAL TABLO DIŞINA ÇIKARILMASI

Yatırım amaçlı gayrimenkuller elden çıkarıldıklarında ya da kullanımlarına sürekli ara verildiğinde finansal durum tablosunda çıkarılmaktadır. Finansal durum tablosundan çıkarılan bir gayrimenkulden gelecekte herhangi bir fayda beklenilmemektedir. Yatırım amaçlı gayrimenkul finansal tablo dışına çıkarıldığı tarihteki varlığın kayıtlı değeri ile elden çıkarılma sonucunda elde edilen tahsilat arasındaki fark kayıp ya da kazanç olarak kar ve zarar tablosunda raporlanmaktadır (TMS 40, Paragraf 65; BOBİ FRS, Paragraf 13.22).

Örnek 8: İşletme kayıtlı değeri 600.000 TL olan ve yatırım amaçlı gayrimenkul olarak sınıflandırdığı bir arsa gerçeğe uygun değer yöntemi ile değerlemektedir. Arsa 700.000 TL'ye satılmıştır.

İşletme yatırım amaçlı gayrimenkul olarak sınıflandırdığı arsayı elden çıkardığında aşağıdaki gibi kaydetmektedir.

-----//-----	
102 Bankalar	700.000
245 Gerçeğe Uygun	600.000
Değerle Ölçülen Yatırım	
Amaçlı Gayrimenkuller	
647 Yatırım Amaçlı	100.000
Gayrimenkullerden Elde	
Edilen Gelir ve Kazançlar	
<i>Yatırım amaçlı gayrimenkulün elden</i>	
<i>çıkartılması</i>	
-----//-----	

6. YATIRIM AMAÇLI GAYRİMENKULLERİN TMS 40 VE BOBİ FRS 13. BÖLÜM KAPSAMINDA MUHASEBELEŞTİRİLMESİNİN FİNANSAL TABLOLARA ETKİSİ

Yatırım amaçlı gayrimenkuller TMS 40 ve BOBİ FRS'ye göre ilk kez finansal tablolarda maliyet değeri ile sunulmaktadır. Maliyet değeri varlığın istenilen amaca hazır hale getirilebilmesi için katlanılan varlığın tüm giderlerinden oluşmaktadır. Varlık edinildikten sonra ortaya çıkan değer artırıcı giderler de varlığın maliyetine dâhil edilmektedir. TMS 40'da gayrimenkullerin ilk kez raporlamasına ilişkin bu esaslar vergi mevzuatımız ve Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğinde (MSUGT) yer alan maddi duran varlık ya da stok olarak sınıflandırılan gayrimenkullerin muhasebeleştirme esaslarıyla uyumaktadır.

Türkiye Muhasebe/ Finansal Raporlama Standartları ile vergi mevzuatı ve MSUGT'nin varlıkların edinimine ilişkin ortaya çıkan borçlanma maliyetlerine bakış açısı farklılaşmaktadır. MSUGT ve vergi mevzuatı çerçevesinde gayrimenkullerin elde edilmesine ilişkin ortaya çıkan vade farkları ve kur farkları gibi borçlanma maliyetleri varlığın maliyetine dâhil edilmektedir. TMS 40'a göre tüm yatırım amaçlı gayrimenkullerin ve BOBİ FRS'ye göre gerçeğe uygun değer ile ölçülen yatırım amaçlı gayrimenkulün edinimine ilişkin katlanılan tüm borçlanma maliyetleri varlığın maliyetiyle ilişkilendirilmeksizin finansman gideri olarak kaydedilmektedir. BOBİ FRS, maliyet yöntemine göre ölçülen yatırım amaçlı gayrimenkullere ilişkin bir yıldan daha fazla vadeli ödemelere ilişkin borçlanma maliyetleri de finansman gideri olarak kaydedilmektedir ve varlığın maliyeti ile ilişkilendirilmemektedir. Maliyet yöntemine göre ölçülen yatırım amaçlı gayrimenkullere ilişkin bir yıldan daha kısa vadeli ödemeler ilişkin ortaya çıkan borçlanma maliyetleri ise varlığın maliyetine dâhil edilmektedir. Borçlanma maliyetlerinin varlığın maliyetine dâhil edilmesi ya da doğrudan finansman gideri olarak kaydedilmesi finansal durum tablosu ile kar ve zarar tablosunu doğrudan etkilemekte ve uygulamalar arasında geçici farkların oluşmasına neden olmaktadır. Geçici farklar, finansal durum tablosunda

ertelenmiş vergi varlığını ortaya çıkarmaktadır.

Standartlara göre yatırım amaçlı gayrimenkullerin sonraki dönemlerde gerçeğe uygun değer yöntemi ve maliyet yöntemi ile ölçülmektedir. Maliyet modeli TMS 16'da yer alan maliyet yöntemi gibi olup, gayrimenkul için amortisman hesaplanmakta ve değer düşüklüğü kayda alınmaktadır. Bu yöntemde varlığın değer artışları kayda alınmamaktadır. Başka bir ifadeyle varlık defter değerini aşmayacak şekilde değeri artırmaktadır. Standartlarda yer alan maliyet modeli, MSUGT'ne göre maddi duran varlıkların sonraki dönemlerde değerlemesine ilişkin hükümlerle örtüşmektedir. Ancak vergi mevzuatına göre amortisman ayırma ihtiyari bir uygulama iken standartlara göre zorunlu bir uygulamadır.

Gerçeğe uygun değer yönteminde varlıklar gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilmektedir. Gerçeğe uygun değer yönteminde varlıkta meydana gelecek değer azalışları ile birlikte değer artışları da dikkate alınmaktadır. Yöntemde işletmeler gayrimenkullerini piyasa koşullarına uygun olarak değerlendirileceğinden finansal durum tablosunda aktif artacaktır. Bu yöntemi kullanan işletme bir taraftan varlıklarını finansal tablolarda gerçek değeri ile sunabilecek diğer taraftan da gerçeğe uygun değerde ortaya çıkan değerlendirme farklarını da kar ve zarar tablosunda raporlayabilecektir. Hem değer azalışları hem de değer artışlarının muhasebeleştirilmesi nedeniyle gerçeğe uygun değer yöntemini kullanan işletmelerde sonraki dönemlerde yapılacak değerlendirme dönem karını maliyet yöntemi kullanan işletmelere kıyasla daha fazla etkileyecektir. Varlıklar, finansal durum tablosunda gerçeğe uygun değer ile sunulduğu için bu yöntemde amortisman ayrılmamaktadır. Amortisman ayrılmaması işletmenin faaliyet karını doğrudan etkilemektedir.

Vergi mevzuatı ve MSUGT gayrimenkullerin değerlemesinde maliyet modelini benimsemiş ve gerçeğe uygun değer yöntemine izin verilmemiştir. Standartlarda düzenlenen gerçeğe uygun değer yöntemi ile vergi mevzuatı ve MSUGT düzenlemeleri arasındaki farklar geçicidir. Yatırım amaçlı gayrimenkulün ölçüm yöntemi seçiminden kaynaklanan geçici fark ertelenmiş vergi varlığı ya da ertelenmiş vergi borcunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

MSUGT ve vergi mevzuatında yatırım amaçlı gayrimenkul kavramı yer almamakta, gayrimenkuller elde tutulma amacına göre stoklar ya da maddi duran varlıklar olarak sınıflandırılmaktadır. Ancak kira geliri ya da sermaye kazancı elde etmek amacıyla elde bulundurulmuş gayrimenkuller stoklar ya da maddi duran varlık tanımını karşılamamaktadır. Bu amaçla elde tutulan gayrimenkuller ayrı bir hesap grubunda ele alınmalıdır. Bu ihtiyacı karşılamak amacıyla TMS 40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller Standardı düzenlenerek yürürlüğe girmiştir. Ayrıca Tam Set TMS/ TFRS'leri uygulamak zorunda olmayan bağımsız denetime tabi işletmelerin uyguladığı BOBİ FRS'nin 13. Bölümünde yatırım amaçlı gayrimenkulün ilk kez kaydedilmesi ve sonraki dönemlerde ölçülmesi, sınıf değişikliğinin kaydedilmesine ilişkin hükümlere yer verilmiştir. Bağımsız denetime tabi olmayan işletmelerin uygulayabileceği KÜMİ FRS'de yatırım amaçlı gayrimenkullerin muhasebeleştirme esasları ayrıca belirtilmemiş olup, bu gayrimenkullerini TMS 16 ya da BOBİ FRS 13. Bölüm hükümlerine göre muhasebeleştirilmesi konusunda işletmelere serbestlik tanınmıştır.

Yatırım amaçlı gayrimenkuller, TMS 40 ve BOBİ FRS'ye göre maliyet değeri ile ilk kez finansal tablolarda sunulmaktadır. TMS 40'a ve BOBİ FRS maliyet değeri, varlığın elde edilmesine ilişkin ortaya çıkan borçlanma maliyetlerini içermemektedir. Borçlanma maliyetlerinin finansman gideri olarak kaydedilmesi faaliyet karını azaltacak, vergi mevzuatı ile standartlar arasında kar rakamının farklılaşmasına neden olacaktır. Bu fark geçici bir farktır. Bu fark finansal durum tablosunda raporlanan ertelenmiş vergi varlığını ortaya çıkarmaktadır.

Yatırım amaçlı gayrimenkullerin sonraki dönemlerde gerçeğe uygun değer ya da maliyet yöntemlerinden birini seçmesi konusunda işletmeler serbest bırakılmıştır. Ancak işletme seçtiği yöntemi tüm yatırım amaçlı gayrimenkullerine uygulamalıdır.

Yatırım amaçlı gayrimenkullerin ölçümünde maliyet yönteminin seçilmesi ile işletmeler gayrimenkullerini TMS 16'da yer alan maddi duran varlıkların maliyet yöntemine göre değerlendirme hükümlerine uygun bir şekilde ölçmekte ve raporlamaktadır. Maliyet yönteminde varlıkların değer azalışları ve amortismanlar hesaplanmakta ve kayıt altına alınmaktadır. Ancak değer artışları kayıt altına alınmamaktadır. Bu durum özellikle yüksek enflasyonun yaşandığı dönemlerde gayrimenkullerin gerçek değerinin altında finansal tablolarda sunulmasına neden olmaktadır.

Yatırım amaçlı gayrimenkullerin gerçeğe uygun değer ile ölçen işletmeler, varlıklarını finansal durum tablosunda gerçeğe uygun değer ile takip edebilmektedir. Gerçeğe uygun değerde meydana gelen değer azalışları ve değer artışları kar ve zarar tablosunda raporlanmaktadır. Bu yöntemde hem değer azalışlarının hem de kar artışlarının kayıt altına alması dönem karında dalgalanmalara neden olabilmektedir.

Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nde yatırım amaçlı gayrimenkul kavramını yer verilmemiştir. Bu doğrultuda Tekdüzen Hesap Planında yatırım amaçlı gayrimenkullerin izlenmesinde kullanılacak ayrı bir hesap grubu da bulunmamaktadır. Literatürde yatırım amaçlı gayrimenkullerin 20 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller Hesap Grubunda ya da 29 Diğer Duran Varlıklar Grubunda izlenmesini öneren çalışmalar bulunmaktadır (Kaval, vd., 2021:301). Kamu oteritelerinin yatırım amaçlı gayrimenkuller için mevcut Tekdüzen Hesap Planına TMS 40 ve BOBİ FRS hükümleri çerçevesinde yeni hesaplar eklemesi literatürde gayrimenkullerin izlenmesinde birlik oluşturulmasını sağlayacaktır. Ayrıca yatırım amaçlı gayrimenkullerin kayıt ve ölçüm yöntemlerine ilişkin düzenlemeler ile muhasebe sistemimizin Uluslararası Muhasebe/ Finansal Raporlama Standartlarına uyumu hızlandıracaktır.

Bundan sonraki çalışmalarda gayrimenkullerin TMS/ TFRS'lere göre sınıflandırılması ve muhasebeleştirilmesinin finansal analiz üzerindeki etkisinin incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Makaleler

- Çetinkaya, N. (2017). Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin Değerlemesinde Gerçeğe Uygun Değer Tespiti ve Türkiye’deki Uygulamaların Değerlendirilmesi, *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 2(4). 69-83.
- Çına Bal, E. (2015). TMS- 40 "Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller" Standardına Göre Halka Açık Gayrimenkul Yatırım Ortaklıklarının Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerini Değerleme Politikalarının İncelenmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, (7)1. 404-418.
- Deran, A., Savaş İ. ve Sürer A. (2014). Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin Finansal Tablolarda Sunulum Esasları ve Muhasebe Meslek Mensuplarının Bilgi Düzeyini Tespit Etmeye Yönelik Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Ekim 14 (28). 34-68.
- Erer, M., Hazır, Ç. A. (2014). TFRS’ye Göre Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin Muhasebeleştirilmesi ve Ölçülmesi. *Mali Çözüm*. Kasım- Aralık, 15- 28.
- Gökgöz, A. (2015). Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin Muhasebeleştirilmesi” *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(3). 459 -477.
- Gönen, S ve Güryel A. (2016), “Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin TMS 40 Kapsamında Muhasebeleştirilmesi”, *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies* 2/3, 133-157.
- Özerhan, Y. ve Yanık, S. (2015). *Açıklamalı ve Örnek Uygulamalı Türkiye Muhasebe Standartları Türkiye Finansal Raporlama Standartları*, Ankara: TÜRMOB Yayınları.
- Yılmaz, E. (2013). Gayrimenkullerin Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Sınıflandırılması ve Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin TMS-40 Standardı Kapsamında Muhasebeleştirilmesi, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(4). 273-289.

Kitaplar

- Kaval, H., Örtten, R, Karapınar, A. (2021). Türkiye Muhasebe – Finansal Raporlama Standartları. Ankara: Gazi Kitabevi, 14. Baskı.

Standartlar

- BOBİ FRS.
KÜMİ FRS
TFRS 16 Kiralamalar Standardı
TMS 16 Maddi Duran Varlıklar Standardı
TMS 40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller Standardı

İnternet Kaynakçası

<https://kgk.gov.tr>, 20.09.2025

BÖLÜM 7

MUHASEBEDE DIŞ KAYNAK KULLANIMI: BULUT TABANLI MUHASEBE UYGULAMALARI

Lale YAKUPOĞLU¹

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, Türkiye, laledemirlioglu@gmail.com, Orcid ID: 0000-0001-5328-886X

1. GİRİŞ

Bilişim teknolojilerinde yaşanan hızlı ve sürekli gelişim, işletmelerin faaliyetlerini, karar alma süreçlerini ve örgütsel yapılarını önemli ölçüde etkilemektedir. Teknolojik yenilikler sayesinde bilgiye erişim hızlanmış, veri işleme kapasitesi artmış ve işletmelerin dinamik ve belirsizlik içeren piyasa koşullarına uyum sağlama gerekliliği daha belirgin hale gelmiştir. Bu bağlamda, günümüzde işletmeler rekabet üstünlüğü elde etmek ve sürdürülebilirliklerini koruyabilmek amacıyla teknolojiyi etkin bir biçimde kullanarak doğru bilgiyi doğru zamanda işleme ve karar süreçlerine entegre etme ihtiyacı duymaktadır. Başarılı işletmeler incelendiğinde, rekabet avantajı elde etmelerinde bilgi teknolojilerinden kapsamlı ve stratejik düzeyde yararlanma becerilerinin temel belirleyiciler arasında yer aldığı görülmektedir.

Bilgi teknolojilerindeki ilerlemeler, bulut bilişim, otomasyon, ödeme sistemleri, siber güvenlik ve yapay zekâ gibi yeni uygulamaların iş dünyasına entegre edilmesini sağlamış ve iş süreçlerinin büyük ölçüde dönüşmesine yol açmıştır. Bu teknolojiler yalnızca çalışma ortamını ve yöntemlerini değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda çalışanların bilgi düzeyinde de önemli bir değişim ihtiyacı doğurmuştur. Bu nedenle işletmeler, katma değer yaratan süreçlere yatırım yaparak teknolojik dönüşüme uyum sağlamaya ve rekabet güçlerini artırmaya çalışmaktadır. İşletmeler, teknolojik yenilikleri takip etme süreçlerinde dış kaynak kullanımından yararlanabilirler.

İşletmeler, dış kaynak kullanımı yoluyla teknolojik yenilikleri izlemeye üç temel yaklaşım benimseyebilmektedir (Lacity ve Hirschheim, 1993: 12-14). Birinci yaklaşımda, işletme yeni teknolojilerin geliştirilmesi, yönetimi ve uygulanmasına ilişkin sorumluluğu, bu teknolojileri kapsayan bir sözleşme aracılığıyla tamamen tedarikçi firmaya devretmektedir. İkinci yaklaşımda ise işletme, tedarikçi firmanın uzmanlığından danışmanlık veya destek düzeyinde yararlanmakta; buna karşın yeni teknolojilerin üretimi ve yönetimini kendi bünyesinde gerçekleştirmektedir. Üçüncü yaklaşımda ise işletme ile tedarikçi firma arasında ortaklığa dayalı bir ilişki kurulmakta ve yapılan sözleşme çerçevesinde teknolojik yeniliklerin geliştirilmesinden doğabilecek riskler ve kazançlar taraflar arasında paylaşılmaktadır (Erer, 2018:6119). Bu yaklaşımlar yalnızca teknolojik yenilikleri değil, esas faaliyet alanı dışında kalan işlevleri de dış kaynak kullanımıyla yönetme stratejilerini yansıtmaktadır (Gül, 2005: 158-159).

İşletmeler, yenilikler veya uzmanlık gerektiren ancak esas faaliyet alanları dışında kalan işlevleri zaman zaman dış kaynak kullanımı yoluyla sağlamaktadır. Dış kaynak kullanımı, işletmelerin, bazı işlevlerini uzmanlık gereği veya maliyet etkinliği gibi nedenlerle kendi bünyeleri dışında başka kişi ya da kuruluşlara devretmesi anlamına gelmektedir (Özcan, 2015: 60). Muhasebe, veri yönetimi, müşteri hizmetleri, pazar araştırmaları ve sosyal medya pazarlaması gibi faaliyetler bu kapsamda dışarıdan temin edilebilmektedir. Bu sayede işletmeler, tüm dikkatlerini esas faaliyetlerine yöneltebilmekte ve kaynaklarını daha verimli kullanabilmektedir. Örneğin, mali işlevlerin işletme dışındaki bir kuruluşa devredilmesi finansal dış kaynak kullanımı olarak tanımlanmakta ve yönetim süreçlerinde dış kaynak kullanımının alt türlerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Chushak-borodko, 2018: 67). Bu çerçevede, işletmeler temel yeteneklerini koruyarak faaliyet alanı dışındaki işlevleri -örneğin bulut tabanlı muhasebe uygulamalarını- alanında uzmanlaşmış kuruluşlarla yapılan sözleşmeler aracılığıyla yürütmekte ve böylece süreçlerin kesintisiz devamlılığını temin etmektedirler. Özellikle muhasebe alanında, bulut tabanlı muhasebe kavramı giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Literatürde bu kavram, “bulut muhasebe yazılımı”, “çevrimiçi muhasebe”, “web muhasebe”, “e-muhasebe”, “sanal muhasebe” ve “gerçek zamanlı muhasebe” gibi farklı terimlerle de ifade edilmektedir (Sastararui vd., 2022: 3). Bulut tabanlı muhasebe, internet üzerinden erişilebilen, geleneksel yazılımların aksine kurulum gerektirmeyen ve gerçek zamanlı veri işleme imkânı sunan yazılımlar bütünüdür. Bu teknoloji, muhasebe süreçlerinin hızlanmasını sağlamakta, esnekliği artırmakta ve işletmelere önemli avantajlar

sunmaktadır(Doğan ve Doğan, 2024: 62-63). Bu çalışma kapsamında, muhasebe süreçlerinde dış kaynak kullanımının, özellikle bulut tabanlı muhasebe programları çerçevesinde nasıl uygulandığı ele alınmaktadır. Literatür taraması doğrultusunda, işletmelerin dış kaynak kullanımı yoluyla elde edebilecekleri avantajlar ve karşılaşılabilecekleri riskler değerlendirilmektedir. Böylece muhasebede dış kaynak kullanımının teorik boyutu kapsamlı bir biçimde incelenmektedir.

2. Muhasebede Dış Kaynak Kullanımı

Literatürde, muhasebe süreçlerinde dış kaynak kullanımına ilişkin ampirik çalışmaların sayısının sınırlı olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerde muhasebe danışmanlık hizmetlerinin dış kaynak kullanımının işletme performansı ve iş sonuçları üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar sınırlı sayıdadır (Kamyabi ve Devi, 2011; Bennett ve Robson, 1999). Gelişmiş ülkelerde, muhasebe faaliyetlerinin dış kaynak kullanımı üzerine yapılan araştırmalar daha yaygın olup, bu alanda çeşitli bulgular sunulmuştur (Everaert vd., 2010; Doran, 2006; Carey vd., 2006). Buna karşın, gelişmekte olan ülkelerde muhasebe hizmetlerinin dış kaynak kullanımı ile ilgili ampirik çalışmaların sayısı oldukça sınırlı kalmakta ve konunun derinlemesine incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır (Mashayekhi ve Mashayekh, 2008; Jayabalan vd., 2009; Tomašević vd., 2023:3).

Muhasebe hem operasyonel hem de stratejik karar alma süreçlerini doğrudan etkileyen, finansal faaliyetleri sistematik bir biçimde kaydeden, sınıflandıran, raporlayan ve analiz eden temel bir işletme fonksiyonudur(Akdoğan ve Sevilengül, 2007). Başka bir deyişle; muhasebe sadece finansal kayıt tutmakla sınırlı bir faaliyet olmayıp, işletmenin tüm fonksiyonlarını destekleyen, stratejik ve operasyonel kararların alınmasını sağlayan temel bir yönetim aracıdır(Günay ve Wolf, 2022: 741). İşletmelerin sürdürülebilirliği ve rekabet gücü büyük ölçüde muhasebe sistemlerinin etkinliğine bağlı olduğundan, bu süreçlerin uzmanlık ve güçlü bir teknolojik altyapı gerektirmesi kaçınılmazdır. Bu gereklilik ise işletmeleri muhasebe faaliyetlerinde dış kaynak kullanımına yönlendirmektedir.

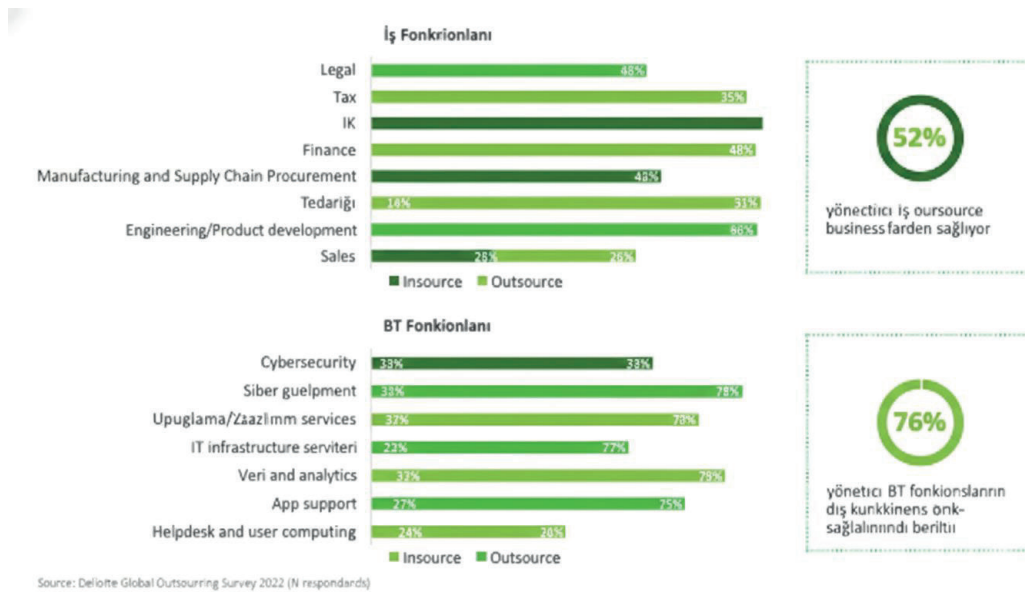
2.1. Muhasebede Dış Kaynak Kullanımı Kavramı ve Önemi

1980’li yılların sonlarına doğru hemen hemen her sektörde stratejik bir yönetim aracı olarak tercih edilen dış kaynak kullanımı (DKK), işletmelerde maliyet, rekabet ve teknoloji avantajı sağlama gibi artı değerler ortaya koymaktadır. Küreselleşme ile birlikte işletmeler değişimlere uyum sağlayabilmek, beklentileri tam olarak karşılayabilmek için daha verimli olmanın yollarını aramışlar, esas faaliyet alanı dışında olan birtakım işleri dışardan temin etme yolu olan dış kaynak kullanımını seçmişlerdir. İngilizcesi Outsourcing olan dış kaynak kullanımı; işletmenin sürdürdüğü faaliyetlerin bir anlaşılamaya bağlı olarak, dışarıdaki tedarikçi firma veya firmalara devretmesidir (Pelit, 2007 : 2). “İyi yaptığın işleri bünyende tut, geri kalan faaliyetleri tedarik et” felsefesine dayanan dış kaynak kullanımı, işletmelerin öz yetenekleri ile ilgili işleri kendilerinin yapması, maliyet, teknoloji ve rekabet avantajı sağlamak amacıyla öz yetenekleri dışında kalan işleri, o konuda uzman işletmelerden tedarik etmeleri olarak belirtilebilir (Şahin, 2011: 88; Ertürk, 2002). Bu sayede işletmeler yeteneklerini uzman oldukları iş süreçlerine yönlendirerek daha verimli sonuçlar elde edebilmektedirler. Dış kaynak kullanımını bir işletme için uzun vadeli bir süreçtir. İşletme dış kaynak kullanımı ile finansal kaynaklardan etkin bir şekilde faydalanabilmektedir (Şahin, 2011: 90).

Dış kaynak kullanımı, bir işletmenin daha önce kendi bünyesinde ürettiği mal veya hizmetleri, dışarıdan bir tedarikçi firmadan satın alarak sağlaması anlamına gelir(Lacity ve Hirschheim, 1993: 73). Bu, işletmenin kendi iç kaynaklarını daha verimli bir şekilde kullanmasına olanak tanırken, belirli faaliyetlerin ve kararların başka bir şirkete veya şirketlere devredilmesiyle gerçekleşir. Bu yöntem, işletmelerin esnekliklerini artırmasına, uzmanlık gerektiren faaliyetleri dışarıdan temin ederek kaliteyi artırmasına ve bazen maliyetleri

düşürmesine yardımcı olabilir. Ancak, dış kaynak kullanımının başarılı olabilmesi için doğru tedarikçi seçimi, anlaşmaların dikkatli bir şekilde yönetilmesi ve güvenilir bir iş ortaklığı kurulması önemlidir (Lacity ve Hirschheim, 1993, s.73, Greaver, 1999, Tetik ve Ören, 2007: 75). Önceleri büyük kuruluşlar tarafından bir iş stratejisi olarak kullanılan dış kaynak kullanımı, son zamanlarda küçük işletmeler arasında da yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Mwange and Chanse, 2022: s.177). Deloitte Consulting LLP tarafından yayınlanan Küresel Dış Kaynak Kullanımı Anketi 2022 (*Global Outsourcing Survey 2022*), dünya genelinde çeşitli sektörlerden 150’den fazla üst düzey yönetici de dahil olmak üzere 500’den fazla iş ve teknoloji lideriyle gerçekleştirilen bir çalışmadır. Anket, dış kaynak kullanımındaki trendleri, fırsatları ve karşılaşılan zorlukları incelemektedir. Deloitte (2022) tarafından yayımlanan *Global Outsourcing Survey 2022* raporunda, işletmelerin dış kaynak kullanımı hizmetlerinden yararlandıkları alanlar belirtilmektedir (bkz. Grafik 1).

Grafik 1: İşletmelerde İşletme ve Bilgi Teknolojileri (BT) Fonksiyonlarında Dış Kaynak Kullanım Oranları (Deloitte, 2022).

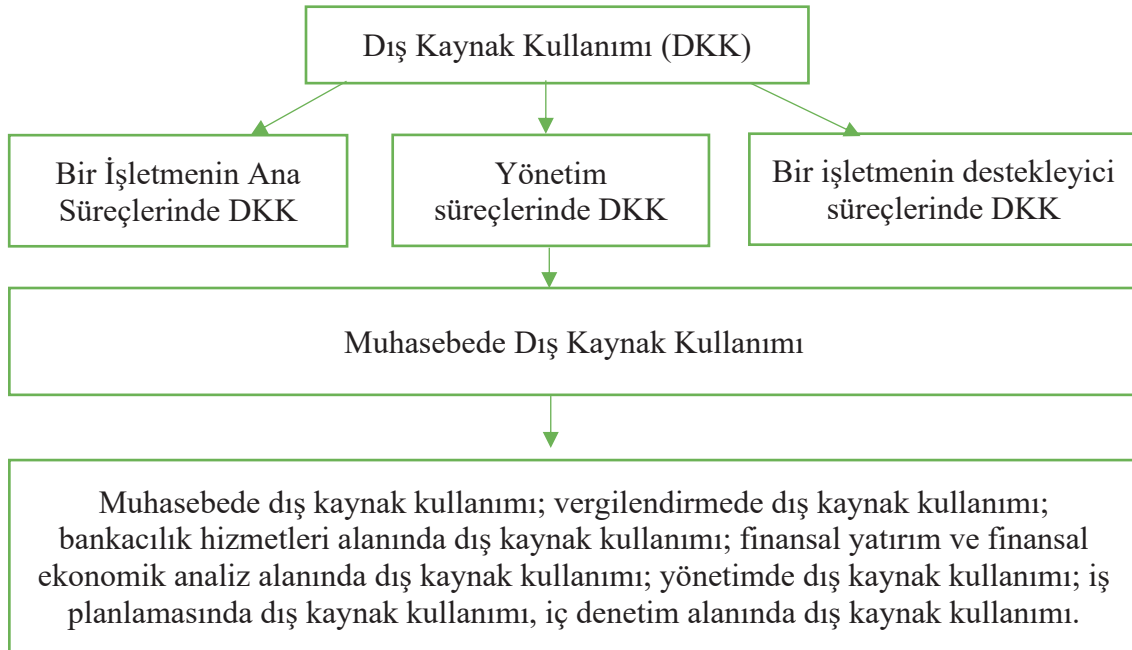
Grafik 1’de de görüldüğü üzere “Deloitte Global Outsourcing Survey 2022” sonuçları, işletmelerin dış kaynak kullanımında özellikle bilgi teknolojileri odaklı fonksiyonlara yöneldiğini ortaya koymaktadır. İlgili raporda yöneticilerin %52’si iş süreçlerinde, %76’sı ise BT fonksiyonlarında dış hizmet sağlayıcılardan yararlandıklarını belirtmektedir. Rapor bulgularına göre, yazılım geliştirme, siber güvenlik, bilgi teknolojileri altyapı yönetimi ve veri analitiği gibi yüksek uzmanlık gerektiren alanlarda dış hizmet sağlayıcılarından yararlanma oranı oldukça yüksektir. Buna karşılık, satış, mühendislik, finans ve insan kaynakları gibi daha genel işletme fonksiyonlarında dış kaynak kullanımı nispeten daha düşük düzeyde olmakla birlikte, işletmelerin bu alanlarda da önemli ölçüde dış kaynak hizmeti aldığı görülmektedir. Bu durum, işletmelerin maliyetleri azaltmak, operasyonel verimliliği artırmak ve uzmanlaşmanın yoğun olduğu alanlarda daha yüksek hizmet kalitesine ulaşmak amacıyla dış kaynak kullanımını stratejik bir yönetim aracı olarak benimsediklerini göstermektedir.

Günümüz rekabetçi iş ortamında işletmelerin faaliyet alanlarını genişleterek tüm üretim kaynaklarını kendi bünyelerinde karşılamaya çalışmaları, sürdürülebilir başarı açısından önemli bir risk unsuru hâline gelmiştir. Bu durum, işletmeleri faaliyetlerini yeniden yapılandırmaya ve rekabet avantajı yarattıkları alanlara odaklanmaya yöneltmiştir. Bu çerçevede işletmeler, temel yetenekleriyle doğrudan ilişkili olmayan faaliyetleri organizasyon dışındaki uzman kuruluşlara devretme eğilimi göstermektedir. Dış kaynak kullanımı, işletmelerin rekabet üstünlüğü

sağladıkları çekirdek yetkinlik alanlarına odaklanmalarına olanak tanıyan; buna karşılık kendi uzmanlık alanı dışında kalan faaliyetlerin, ilgili alanda uzmanlaşmış dış hizmet sağlayıcılar aracılığıyla yürütülmesini öngören stratejik bir yönetim yaklaşımıdır. Başka bir ifadeyle dış kaynak kullanımı, işletmenin en iyi gerçekleştirdiği faaliyetleri iç kaynaklarla sürdürürken, destekleyici ve tamamlayıcı nitelikteki süreçleri dış kaynaklardan temin etmesini ifade etmektedir (Quinn vd., 1990: 60).

İngilizce literatürde “outsourcing” kavramının ilk kez 1982 yılında kullanıldığı, resmi sözleşmelerde ise 1988 yılında Wisconsin merkezli bir şirket tarafından yer verildiği bilinmektedir (Arslanoğlu ve Akkuzu, 2023: 92). Dış kaynak kullanımının ilk uygulamaları, yedek parça temini gibi sınırlı alanlarda olmak üzere Amerikan otomotiv sektöründe ortaya çıkmıştır. Zaman içerisinde bu yaklaşımın sağladığı maliyet, verimlilik ve uzmanlığa erişim avantajları, dış kaynak kullanımının kapsamının genişlemesine yol açmıştır. Öyle ki günümüzde yalnızca dış kaynak hizmetleri sunmak amacıyla kurulmuş işletmeler faaliyet göstermektedir (Gül, 2005:159). Başlangıçta bakım, onarım, temizlik, dağıtım gibi işletmelerin temel faaliyet alanları dışında kalan sınırlı hizmetlerde uygulanan dış kaynak kullanımı (Bone ve Kurtz, 1996: 236), günümüzde önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Güncel uygulamalarda üretim faaliyetlerinden tasarım ve pazarlamaya; insan kaynakları, finans, reklam, lojistik, halkla ilişkiler ve araştırma-geliştirme gibi stratejik öneme sahip birçok fonksiyon, dış kaynak kullanımı kapsamında yürütülmektedir. Bu gelişme, dış kaynak kullanımının yalnızca operasyonel bir tercih olmaktan çıkıp işletmelerin uzun vadeli rekabet stratejilerinin ayrılmaz bir unsuru hâline geldiğini göstermektedir. Şekil 1 dış kaynak kullanımının işletmelerdeki genel konumunu ve muhasebe fonksiyonu özelindeki uygulama alanlarını göstermektedir.

Şekil 1: İşletme Süreçleri Açısından Dış Kaynak Kullanımı

Kaynak: Chushak-borodko, 2018: 68.

Muhasebe dış kaynak kullanımı, maliyetleri düşürmek, verimliliği artırmak, uzmanlık elde etmek, iş odağını güçlendirmek, riskleri azaltmak, sürdürülebilir muhasebe işlemlerini sürdürmek ve kaynakları desteklemek için muhasebe işlevinin bir kısmının farklı bir şirketten destek alınarak gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir (Danjuma vd., 2017; Meliyio ve Moronge, 2013). Başka bir deyişle firmanın önemli muhasebe işlemleri için muhasebe personeli istihdam etmek yerine uzman firmalara devredilmesi süreci olarak da adlandırılabilir.

(Agburu vd., 2017). Günümüzde muhasebe dış kaynak kullanımının yaygın örnekleri arasında bulut tabanlı muhasebe programları ile otomatik veri girişi, bordro, kasa ve yazarkasa yönetimi, fatura işleme, borç hesaplarının takibi, otomatik beyanname doldurma gibi muhasebe süreçleri yer almaktadır (Doğan ve Doğan, 2024:63). Şekil 1, muhasebede dış kaynak kullanımının çok boyutlu yapısını ortaya koymakta; işletmelerin uzmanlık, maliyet avantajı, etkinlik ve risk paylaşımı gibi gerekçelerle muhasebe ile ilişkili çeşitli fonksiyonları dış kaynaklara devredebileceğini göstermektedir. Böylece dış kaynak kullanımının, işletmenin genel yönetim yapısı ve karar alma süreçleri üzerinde stratejik bir araç olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır (Chushak-borodko, 2018: 68).

2.2. Muhasebede Dış Kaynak Kullanımına Yönlendiren Nedenler

Muhasebede dış kaynak kullanımı, işletmelerin hem operasyonel verimliliklerini artırmak hem de stratejik amaçlarına daha etkin şekilde odaklanmak için sık başvurduğu bir yöntem hâline gelmiştir. İşletmeler rekabet avantajı elde etmenin bir yolu olarak dış kaynak kullanımından yararlanarak kaynak tasarrufu yapmakta, asıl faaliyet alanlarına odaklanmakta ve kendileri için yalın bir yapı oluşturmaktadır. Örneğin, ticari faaliyetlerin mevzuata uygun muhasebeleştirilmesi, uluslararası muhasebe standartlarına uygun raporlanması, faaliyet sonuçlarının takibi, kasa, banka, stok, borç ve alacak takibi, bütçeleme, bordro hizmetleri, e-fatura, e-arşiv gibi faaliyetler dış kaynak kullanımı ile uzman bir kuruluştan tedarik edilebilmektedir (Şahin, 2011: 95).

Dış kaynak kullanımının muhasebe alanındaki tercih edilme nedenleri, işletmelerin stratejik, finansal ve operasyonel gereksinimleri doğrultusunda çeşitlenmekte olup, başlıca gerekçeler aşağıda maddeler hâlinde sunulmaktadır (Saunders vd., 1997: 68; Gül, 2005: 162-166):

- **Maliyet Düşürme İsteği:** Muhasebe faaliyetlerinde dış kaynak kullanımının en önemli gerekçelerinden biri, literatürde de sıklıkla vurgulanan maliyetleri düşürme arzusudur. Muhasebe birimlerinin işletme içinde yürütülmesi; nitelikli personel istihdamı, sürekli eğitim gereksinimi, yazılım ve donanım yatırımları, güncel mevzuata uyum maliyetleri ve iç kontrol mekanizmalarının işletilmesi gibi önemli sabit ve değişken maliyet kalemlerini beraberinde getirmektedir. Bu maliyetlerin giderek artması, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler açısından finansal yük oluşturmaktadır. Dış kaynak kullanımı sayesinde işletmeler, muhasebe hizmetlerini uzman tedarikçilerden temin ederek bu yükü azaltmakta; personel giderleri, teknolojik altyapı yatırımları ve operasyonel maliyetler gibi kalemleri minimize edebilmektedir. Böylece muhasebe fonksiyonu, daha düşük maliyetle ve daha yüksek uzmanlık düzeyiyle yürütülmekte, işletme bütçesi ise temel faaliyet alanlarına yönlendirilebilmektedir. Böylece muhasebe fonksiyonu, daha düşük maliyetle ve daha yüksek uzmanlık düzeyiyle faaliyetlerini sürdürebilmekte, işletme ise finansal kaynaklarını stratejik önceliklerine yönlendirme olanağı elde etmektedir.
- **Temel yetenekleri geliştirme ve güçlendirme anlayışı:** Muhasebe faaliyetlerinde dış kaynak kullanımının bir diğer temel nedeni, işletmelerin temel yeteneklerine odaklanma ve bu yetenekleri teknoloji destekli olarak güçlendirme stratejisidir. İşletmeler, muhasebe süreçleri içinde kendi rekabet avantajını belirleyen kritik finansal karar alma, stratejik raporlama ve yönetim bilgi sistemlerine odaklanırken, rutin ve destekleyici muhasebe faaliyetlerini, gelişmiş yazılım ve teknolojik altyapıya sahip hizmet sağlayıcılara devretmektedir. Bu yaklaşım, işletmenin hem kendi uzmanlık alanlarına kaynak ayırmasına hem de bilgi teknolojileri ve otomasyon olanaklarından yararlanarak süreçlerini daha verimli ve hızlı yürütmesine imkân tanır. Böylece muhasebe süreçlerinin operasyonel yükü azalmakla kalmaz, aynı zamanda teknoloji entegrasyonu sayesinde işletme stratejilerinin etkin uygulanmasını destekleyen bir yapısal bütünlük sağlanır.

- **Küçülme stratejisi:** Muhasebede dış kaynak kullanımının önemli nedenlerinden biri, işletmelerin daha yalın, esnek ve maliyet etkin bir yapıya kavuşma stratejisidir. Muhasebe süreçlerinde küresel rekabet ve artan maliyet baskıları, işletmeleri yalnızca temel yeteneklerine odaklanmaya yönlendirmektedir. Bu bağlamda rutin, destekleyici ve operasyonel muhasebe faaliyetleri, uzman hizmet sağlayıcılara devredilmektedir. Böylece dış kaynak kullanımı, muhasebe süreçlerinde büyüme değil, stratejik bir “organizasyonel sadeleşme” aracı olarak işlev görmektedir. Bu yaklaşım, işletmelerin maliyet avantajı elde etmesini sağlamakla kalmaz; aynı zamanda dış tedarikçilerin teknolojik altyapısı ve uzmanlığından yararlanarak muhasebe operasyonlarının kriz ve değişken piyasa koşullarına daha hızlı uyum göstermesine imkân tanır.
- **Risk Azaltma:** İşletmeler kapsamlı yatırımlar yaptıkça değişen ekonomik, finansal ve teknolojik koşullara uyum sağlayamama riski de artmaktadır. Bu nedenle firmalar, temel yeteneklerine odaklanarak faaliyet alanlarını daraltmakta ve çevresel tehditlerden doğan riskleri azaltmayı hedeflemektedir. Uzmanlık alanı dışındaki faaliyetlerin dış kaynak kullanımı yoluyla yürütülmesi, işletmelerin değişken piyasa koşullarının yaratacağı mali ve operasyonel risklere karşı daha güvenli bir konum elde etmelerini sağlamaktadır.
- **Süreç yenileme (Reengineering):** Süreç yenileme; işletme faaliyetlerinin rekabet koşullarına uyum sağlamak amacıyla köklü biçimde yeniden tasarlanması şeklinde tanımlanmaktadır(Koçel, 1999: 311). Bu aşamada işletmeye katma değer sağlamayan faaliyetler tespit edilip dış tedarikçilere devredilir. Böylece muhasebe operasyonları dış tedarikçilerin uzmanlığından yararlanarak daha etkin, hızlı ve düşük maliyetli bir şekilde yürütülür ve teknoloji odaklı süreç iyileştirmeleri mümkün olur.
- **Performans Artırma:** Uzman dış tedarikçiler sayesinde işletmeler, kendi yeterliliklerinin ötesindeki alanlarda daha yüksek performans elde eder ve finansal raporlama, kontrol ve analiz süreçlerini kalite standartlarına uygun biçimde gerçekleştirebilir.
- **Teknolojik Yenilikleri Takip Etme:** Hızla değişen muhasebe teknolojileri, yüksek maliyetli yazılım ve donanım yatırımlarını gerektirir. Dış kaynak kullanımı sayesinde işletmeler, tedarikçilerin Ar-Ge kapasitesi ve teknolojik altyapısından faydalanarak yenilikleri düşük maliyetle bünyelerine entegre edebilir. Bu yöntem, yüksek sabit yatırım ve nitelikli personel ihtiyacını azaltırken muhasebe süreçlerinin teknolojik açıdan güncel kalmasını sağlar.

Dış kaynak kullanımı, işletmelerin temel yeteneklerini etkin bir şekilde kullanabilmeleri, operasyonel verimliliklerini sürdürülebilir biçimde artırabilmeleri ve değişen ekonomik koşullara uyum sağlayabilmeleri için giderek artan bir gereklilik hâline gelmektedir. Ayrıca, dış kaynak kullanımı uygulamaları ile muhasebe faaliyetlerinin niteliği ve performansının sürdürülebilir şekilde iyileştirilmesi, işletmeler açısından zorunlu bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede, muhasebede dış kaynak kullanımı, işletmelerin mali ve organizasyonel baskılar karşısında esneklik kazanması, faaliyet alanlarını çevresel değişimlere uyumlu hale getirmesi ve sınırlı iç kaynaklarını stratejik süreçlere tahsis edebilmesi bakımından işlevsel bir ihtiyaç olarak değerlendirilmektedir.

2.3. Muhasebede Dış Kaynak Kullanımı Uygulama Süreci

Muhasebede dış kaynak kullanımı uygulama süreci, işletmelerin muhasebe faaliyetlerini daha etkin, verimli ve uzmanlık temelli bir yapıya kavuşturmak amacıyla izledikleri sistematik ve aşamalı bir süreci ifade etmektedir. Muhasebe fonksiyonlarının işletme dışındaki uzman kişi veya kuruluşlara devredilmesi, yalnızca operasyonel bir tercih değil; aynı zamanda işletmenin maliyet yapısını, risk yönetimini ve finansal raporlama kalitesini doğrudan etkileyen stratejik bir yönetim kararıdır. Bu bağlamda, muhasebede dış kaynak kullanımının

başarılı bir şekilde uygulanabilmesi, sürecin her aşamasının açık, planlı ve denetlenebilir bir biçimde yürütülmesine bağlıdır. Şekil 1, bir işletmede dış kaynak kullanımı uygulama sürecini, aşamalar arası ilişkileri ortaya koyacak biçimde sistematik bir çerçevede göstermektedir.

Şekil 2: Bir İşletmede DKK Uygulama Süreci

Kaynak: Fang, 2016: 8.

Şekil 2’de de görüldüğü üzere ilk aşama işletmenin dış kaynak kullanım konusunda Muhasebede hangi iş süreci, ne tür bir dış kaynak kullanımı ile tedarik edileceği hususlarının belirlenmesi gibi stratejik karar alma aşamasıdır. Örneğin işletme; bordrolama, vergi beyannamelerinin hazırlanması, e-defter ve e-fatura uygulamalarının yönetimi veya finansal raporlama gibi muhasebe süreçlerinden hangilerinin dış hizmet sağlayıcılar aracılığıyla yürütüleceğini belirlemektedir. Bu aşamayı takiben, işletme bünyesinde etkin bir içsel iletişim süreci oluşturulmakta ve muhasebe departmanı, insan kaynakları ve üst yönetim arasında koordinasyon sağlanarak, işletme amaçları doğrultusunda işleyişin sürdürülmesi için ihtiyaç duyulan hizmetlere ilişkin bilgi paylaşımı gerçekleştirilmektedir. Örneğin, bordro hizmetinin dış kaynağa devredilmesi durumunda, insan kaynakları birimi ile muhasebe birimi arasında çalışan bilgileri, ücret yapıları ve yasal yükümlülüklerle ilişkin veri paylaşımı gerçekleştirilmektedir. Ardından verilen stratejik karara uygun işletme beklentilerinin net olarak ifade edildiği sözleşme içeriği belirlenmektedir. İlgili sözleşme verilecek hizmetin kapsamı, tarafların sorumluluklarını, performans hedefleri, çalışanlar, fiyat ve ödeme koşulları gibi bilgileri içermektedir. Örneğin sözleşmede; vergi beyannamelerinin hangi periyotlarla hazırlanacağı, finansal raporların hangi muhasebe standartlarına göre düzenleneceği, hata ve gecikmelerden doğacak sorumluluklar, gizlilik yükümlülükleri, hizmet bedeli ve ödeme koşulları gibi hususlar ayrıntılı olarak yer almaktadır. Sürecin devamında, ilgili hizmet sağlayıcı işletmelerden alınan teklifler değerlendirilmekte ve belirlenen kriterler doğrultusunda en uygun teklifi sunan firma seçilerek taraflar arasında sözleşme akdedilmektedir. Sözleşmenin imzalanmasının ardından hizmet sağlayıcı işletme, üstlendiği görev kapsamında işletmenin çalışma ortamına uyum sağlamakta ve hizmet sunumuna başlamaktadır. İzleyen aşamada ise tedarik edilen dış kaynak hizmetinin etkinliği ve başarısı düzenli olarak izlenmekte ve değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda yürütülen izleme ve denetim faaliyetleri sayesinde, dış kaynak kullanım sürecinin etkin ve sürdürülebilir bir biçimde yönetilmesi mümkün olmaktadır.

3. Bulut Bilişim Teknolojisi ve Muhasebe İlişkisi

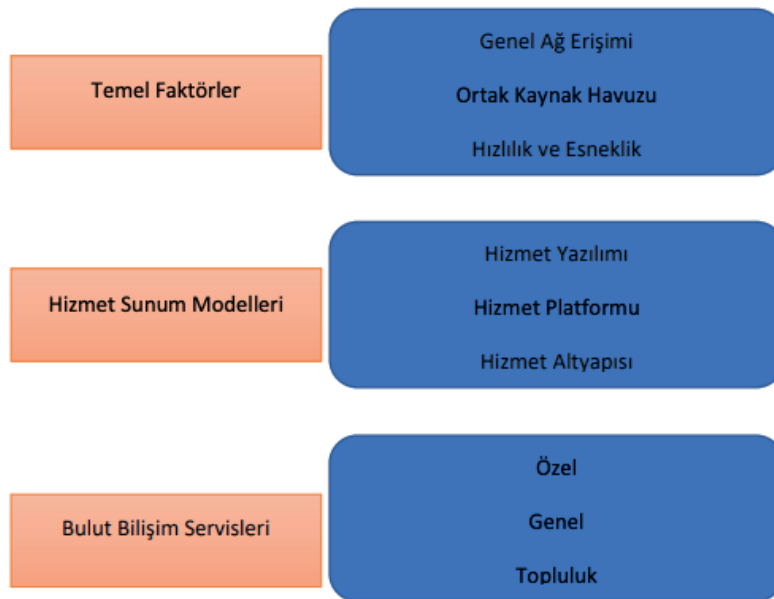
Muhasebe fonksiyonu işletmeler için oldukça önemlidir. Muhasebe, işletme verilerini kaydetme, sınıflama, özetleme ve raporlama işlevini yerine getirerek finansal durum hakkında bilgi vererek karar alıcıların kullanacağı bilgiyi üretmektedir (Akdoğan ve Sevilengül, 2007). Bilgisayar teknolojilerindeki gelişmelerin etkisiyle muhasebe, işletme planlamasına yönelik karar süreçlerini destekleyen bilgilerin üretilmesinde yeni nesil bilgi sistemlerinden yararlanan stratejik bir fonksiyon hâline gelmiştir.

Bilgisayar teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler, muhasebe sistemlerinin yapısını ve işleyişini önemli ölçüde dönüştürmüştür; özellikle yönetsel karar alma süreçlerinde bilgi sistemlerinin stratejik bir unsur olarak öne çıkmasına yol açmıştır. Veri giriş ve çıkışlarının etkin biçimde kontrol edilebilmesi, işletmelerin kârlılığı ve performansı üzerinde doğrudan etkili olmuş; bu durum muhasebe faaliyetlerinin bilgisayar destekli sistemler aracılığıyla yürütülmesini yaygınlaştırmıştır. Günümüzde yalnızca büyük ölçekli işletmelerde değil, küçük ve orta ölçekli işletmelerde de bilgisayar tabanlı muhasebe sistemleri yaygın biçimde kullanılmaktadır. Coğrafi olarak dağınık verilerin sisteme aktarılması, depolanması ve büyük ölçekli veri tabanlarının yönetilmesi bilgisayar teknolojileri sayesinde mümkün hâle gelmiş; bilginin hızlı işlenmesi ve zamanında geniş kullanıcı kitlelerine iletilmesi işletmelere rekabet avantajı kazandırmıştır. Bu sistemler, sundukları hız, doğruluk ve güvenilirlik özellikleriyle muhasebe süreçlerinin etkinliğini artıran temel araçlar hâline gelmiştir.

Muhasebe sistemlerinde yaşanan dijital dönüşüm, bilgisayar teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte daha kapsamlı ve çok boyutlu bir nitelik kazanmıştır. Bu dönüşümün doğal bir uzantısı olarak bulut bilişim teknolojileri, muhasebe bilgi sistemlerinde giderek daha belirgin bir rol üstlenmeye başlamıştır. Bulut bilişim; ağlar, sunucular, depolama alanları, uygulamalar ve çeşitli hizmetler gibi yapılandırılabilir bilgi işlem kaynaklarının paylaşımlı bir havuz üzerinden, her yerden ve isteğe bağlı olarak erişilebilmesine imkân tanıyan bir model olarak tanımlanmaktadır (Mell ve Grance, 2011: 2).

Bulut teknolojisi Şekil 3’de görüldüğü üzere temel faktörler, hizmet sunum modelleri ve konumlandırma modellerinden meydana gelmektedir (Çelik, 2021:239).

Şekil 3: Bulut Bilişim Hizmetleri (Çelik, 2021:239).

Şekil 3'ün ilk bölümünde yer alan temel faktörler, bulut bilişim teknolojilerini geleneksel bilgi işlem yaklaşımlarından ayıran başlıca nitelikleri ortaya koymaktadır. Bu faktörlerden ilki olan genel ağ erişimi, bulut bilişim hizmetlerine internet bağlantısı bulunan farklı cihaz ve platformlar aracılığıyla erişilebilmesini mümkün kılmakta; kullanıcıların coğrafi konumdan bağımsız olarak sistemlere ulaşabilmesine olanak sağlamaktadır (Mell ve Grance, 2011). Ortak kaynak havuzu, bulut hizmet sağlayıcıya ait bilgi işlem kaynaklarının çoklu kullanıcılar arasında paylaşılan bir yapı içerisinde toplanmasını ve kullanıcı taleplerine göre dinamik biçimde tahsis edilmesini ifade etmektedir. Bu yaklaşım, kaynak kullanım verimliliğini artırırken ölçek ekonomilerinden yararlanılmasını da mümkün kılmaktadır (Armbrust vd., 2010). Hızlılık ve esneklik ise bilişim kaynaklarının kullanıcı ihtiyaçlarına bağlı olarak kısa süre içerisinde artırılabilmesi veya azaltılabilmesi özelliğini ifade etmektedir. Bu özellik sayesinde işletmeler, değişken iş yüklerine hızlı biçimde uyum sağlayabilmekte ve kapasite planlamasında önemli avantajlar elde etmektedir (Buyya vd., 2009).

Söz konusu faktörler, bulut bilişimin sunduğu verimlilik, erişilebilirlik ve ölçeklenebilirlik avantajlarının temelini oluşturmakta ve teknolojinin farklı sektörlerde yaygın biçimde benimsenmesini açıklayan başlıca unsurlar arasında yer almaktadır.

Bir uygulama veya proje her ne kadar “bulut” ortamında çalışıyor olarak ifade edilse de, temelinde fiziksel ya da sanallaştırılmış bir veri merkezi altyapısına dayanmaktadır. Bulut bilişim ekosistemi içerisinde sunulan hizmetler, kullanıcıların ihtiyaçlarına ve teknik yetkinliklerine göre farklılaşan hizmet modelleri aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu kapsamda Şekil 3'ün ikinci bölümünde de görüldüğü üzere üç temel bulut bilişim hizmet modeli bulunmaktadır (Subaşı ve Mazlum, 2025: 91):

Hizmet Olarak Altyapı (Infrastructure as a Service – IaaS), internet üzerinden sanallaştırılmış bilgi işlem kaynaklarının sunulduğu bir bulut bilişim modelidir. Bu model kapsamında kullanıcılar; sunucu, depolama alanı ve ağ bileşenleri gibi temel altyapı kaynaklarına erişim sağlayabilmektedir. IaaS modeli, işletmelere kendi işletim sistemlerini, uygulamalarını ve verilerini yönetme konusunda geniş bir esneklik tanımakta; altyapı maliyetlerini azaltırken ölçeklenebilirlik avantajı sunmaktadır.

Hizmet Olarak Platform (Platform as a Service – PaaS), uygulama geliştirme, test etme ve dağıtım süreçlerinde ihtiyaç duyulan araç ve ortamların kullanıcıya sunulduğu bir bulut bilişim modelidir. Bu modelde geliştiriciler, altyapı yönetimiyle ilgilenmeksizin uygulama geliştirme süreçlerine odaklanabilmekte; altyapı, bakım ve güncelleme sorumluluğu hizmet sağlayıcı tarafından üstlenilmektedir. Bu yönüyle PaaS, yazılım geliştirme süreçlerini hızlandırmakta ve operasyonel yükü azaltmaktadır.

Hizmet Olarak Yazılım (Software as a Service – SaaS) ise yazılım uygulamalarının internet üzerinden kullanıcıların erişimine sunulduğu bir bulut bilişim hizmet modelidir. Bu modelde yazılımın kurulumu, güncellenmesi ve bakımı hizmet sağlayıcı tarafından gerçekleştirilmekte; kullanıcılar yalnızca uygulamayı kullanmaya odaklanmaktadır. SaaS modeli, teknik bilgi gereksinimini azaltması ve kullanım kolaylığı sağlaması nedeniyle özellikle işletmeler tarafından yaygın biçimde tercih edilmektedir.

Söz konusu modeller, sundukları kontrol düzeyi, güvenlik yapısı ve ölçeklenebilirlik imkânları bakımından birbirinden ayrılmakta ve farklı kullanıcı profillerine yönelik çözümler sunmaktadır (Subaşı ve Mazlum, 2025: 91).

Şekil 3'ün son bölümünde yer alan bulut bilişim servisleri (dağıtım modelleri), bulut altyapısının kullanıcıya hangi biçimde sunulduğunu ve kimler tarafından paylaşıldığını göstermektedir. Bu modeller, özellikle veri yönetimi, güvenlik düzeyi ve yasal sorumluluklar açısından birbirinden ayrılmaktadır (Mell & Grance, 2011). Özel bulut, yalnızca tek bir kurumun kullanımına tahsis edilen ve kurumun kendi bünyesinde ya da üçüncü bir taraf tarafından yönetilebilen bir bulut dağıtım modelidir. Bu yapı, veri güvenliği ve kontrol gereksiniminin yüksek olduğu durumlarda tercih edilmekte; hassas verilerin korunması ve

mevzuata uyum açısından önemli avantajlar sunmaktadır (Armbrust et al., 2010:51). Genel bulut, altyapının bir hizmet sağlayıcı tarafından işletildiği ve birden fazla kullanıcı veya kurum tarafından paylaşıldığı bir dağıtım modelidir. Ölçek ekonomilerinden yararlanılması sayesinde maliyet avantajı sağlayan bu model, esneklik ve erişilebilirlik açısından geniş imkânlar sunmakla birlikte, veri güvenliği ve gizlilik konularında dikkatli yönetilmesi gereken bir yapı arz etmektedir (Buyya et al., 2009). Topluluk bulutu ise benzer amaçlara, güvenlik gereksinimlerine veya yasal düzenlemelere tabi olan kurumların ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere paylaşılan bir bulut altyapısını ifade etmektedir. Bu model, özellikle kamu kurumları veya aynı sektörde faaliyet gösteren işletmeler açısından kaynak paylaşımı ile mevzuata uyumun dengelenmesini mümkün kılmaktadır (Mell & Grance, 2011). Bu dağıtım modelleri, başta veri güvenliği, gizlilik, erişim kontrolü ve yasal uyum olmak üzere, bulut bilişimin kurumsal kullanımı açısından kritik öneme sahip unsurların değerlendirilmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır (Mell & Grance, 2011; Armbrust et al., 2010).

Web teknolojileri, bilginin geniş kullanıcı kitleleri tarafından mekândan bağımsız biçimde erişilebilir olmasını sağlarken; bulut bilişim, bu erişilebilirliği bir adım ileri taşıyarak bilginin her yerden etkin, esnek ve verimli bir şekilde kullanılabilmesini mümkün kılmaktadır (Henkoğlu ve Külcü, 2013: 64). Bu yönüyle bulut bilişim, muhasebe süreçlerinin dijital ortamda daha bütüncül ve dinamik bir yapıya kavuşmasına katkı sağlamaktadır.

Bulut bilişimin öne çıkan temel özellikleri aşağıda özetlenmektedir (Mell and Grance, 2011: 2):

1. **Talebe Dayalı, Kişisel Servis:** Kullanıcılar, sunucu, depolama ve ağ gibi bilişim kaynaklarını hizmet sağlayıcıyla insan etkileşimi olmadan, ihtiyaç duydukları anda otomatik olarak temin edebilir.
2. **Geniş Ağ Erişimi:** Bulut hizmetlerine internet üzerinden, cep telefonları, tabletler, dizüstü bilgisayarlar ve iş istasyonları gibi farklı istemci platformlarından standart erişim mekanizmalarıyla ulaşılabilir.
3. **Kaynakların Ortak Kullanımı:** Hizmet sağlayıcının bilgi işlem kaynakları, çok kiracılı bir modelle birden fazla kullanıcı arasında paylaşılır ve talebe göre dinamik olarak atanır; kullanıcılar kaynakların fiziksel konumundan bağımsızdır.
4. **Hızlı Esneklik ve Ölçeklenebilirlik:** Kaynaklar, ihtiyaca bağlı olarak hızlı ve çoğu zaman otomatik biçimde artırılabilir veya azaltılabilir; kullanıcıya sunulan kapasite pratikte sınırsızmış gibi algılanır.
5. **Ölçülebilir Servisler:** Kaynak kullanımı izlenir, ölçülür ve raporlanır; böylece hem hizmet sağlayıcı hem de kullanıcı açısından şeffaflık, kontrol ve maliyet optimizasyonu sağlanır.

Bulut bilişim, muhasebe süreçlerini fiziksel sınırlardan kurtararak "mekândan bağımsız" bir yapıya kavuşturmuştur. Geleneksel yerel sunucu tabanlı (on-premise) sistemlerin aksine bulut sistemler, muhasebe verilerine internet olan her yerden erişim imkanı tanır (Christauskas ve Miseviciene, 2012). Başka bir deyişle, bu yapı sayesinde muhasebe verileri, fiziksel mekâna bağımlı olmaksızın merkezi sunucularda saklanabilmekte ve yetkilendirilmiş kullanıcılar tarafından her yerden erişilebilir hâle gelmektedir. Bulut tabanlı muhasebe sistemleri, işletmelere maliyet avantajı, esneklik, gerçek zamanlı bilgiye erişim ve iş sürekliliği sağlarken; özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler açısından yüksek donanım ve bakım maliyetlerini azaltan önemli bir alternatif olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte veri güvenliği, gizlilik ve yasal uyum gibi konular, bulut bilişimin muhasebe alanındaki kullanımında dikkatle ele alınması gereken temel hususlar arasında yer almaktadır.

4. Bulut Tabanlı Muhasebe Uygulamaları

Bilgi teknolojilerindeki gelişmeler ve dijitalleşmenin işletme süreçlerine giderek daha fazla entegre edilmesi, muhasebe uygulamalarının da geleneksel yöntemlerin ötesine geçmesini

zorunlu hâle getirmiştir. Bu bağlamda bulut tabanlı muhasebe uygulamaları, muhasebe bilgi sistemlerinin internet temelli platformlar aracılığıyla sunulmasını sağlayarak, muhasebe faaliyetlerinin yürütülme biçiminde önemli bir dönüşümü temsil etmektedir. Söz konusu uygulamalar, dış kaynak kullanımı yaklaşımı ile birlikte değerlendirildiğinde, işletmelerin muhasebe süreçlerini daha esnek, erişilebilir ve ölçeklenebilir bir yapıya kavuşturmayı amaçlamaktadır. Bu bölümde, bulut tabanlı muhasebe uygulamaları genel hatlarıyla ele alınacak ve söz konusu uygulamalar, geleneksel muhasebe yöntemleriyle karşılaştırılarak muhasebe süreçleri üzerindeki etkileri değerlendirilecektir.

4.1. Bulut Tabanlı Muhasebe Programları

Bulut bilişim teknolojilerinin muhasebe alanında uygulanması, muhasebe bilgi sistemlerinde köklü bir dönüşümü temsil etmektedir. Bulut tabanlı muhasebe sistemleri, verinin internet üzerinden depolanması ve işlenmesini sağlayarak geleneksel, yerel sunucu tabanlı sistemlere göre gerçek zamanlı veri erişimi, otomasyon, maliyet etkinliği ve ölçeklenebilirlik gibi önemli avantajlar sunmaktadır (Gaurav & Ambar, 2025). Bu sistemler, finansal raporlama süreçlerinde hız ve doğruluk artışı sağlayarak işletmelerin karar alma mekanizmalarını güçlendirmekte ve işletme performansına olumlu katkılar sunmaktadır (Gaurav & Ambar, 2025: 884).

Bulut tabanlı muhasebe programları, işletmelerin finansal operasyonlarını daha etkin ve güvenli bir biçimde yönetmelerine olanak tanıyan dijital yazılım çözümleridir. Bu sistemler, geleneksel muhasebe yazılımlarının sunduğu temel işlevlerin ötesine geçerek, veri erişilebilirliği, otomasyon, maliyet etkinliği ve ölçeklenebilirlik açısından çeşitli avantajlar sağlamaktadır (Gaurav & Ambar, 2025). Genel olarak bu programların başlıca işlevleri aşağıdaki şekilde belirtilebilir:

1. Finansal Veri Yönetimi ve Ön Muhasebe İşlemleri

- Gelir ve gider takibi, fatura oluşturma ve cari hesap yönetimi gibi temel muhasebe işlemlerinin dijital ortamda yürütülmesini sağlar.
- İşletme sahipleri ve finans yöneticileri, gelir-gider durumlarını anlık olarak izleyebilir ve nakit akışlarını analiz edebilir (Christauskas & Miseviciene, 2012).

2. Raporlama ve Analiz

- Programlar, finansal tablolar ve raporları otomatik olarak üretir, böylece manuel hesaplama hataları en aza indirgenir.
- İşletmenin performans göstergeleri, nakit akışı ve bütçe gerçekleştirmeleri gibi kritik veriler görselleştirilmiş formatta sunulur.

3. Otomasyon ve Tekrarlayan İşlemlerin Yönetimi

- Fatura kesme, cari hesap eşleştirme, ödemelerin takibi gibi rutin işlemler otomatikleştirilir.
- Otomatik hatırlatmalar ve öğrenen sistemler, manuel iş yükünü azaltarak hata payını minimize eder (Henkoğlu & Külçü, 2013).

4. e-Belge ve Dijital Entegrasyon Süreçleri

- e-Fatura, e-Arşiv, e-İrsaliye, e-Serbest Meslek Makbuzu gibi elektronik belge süreçleri yönetilir.
- Banka hesapları, e-ticaret platformları ve diğer iş yönetim sistemleri ile entegrasyon sağlanarak veri akışı ve iş süreçleri merkezi bir platformda toplanır.

5. Kullanıcı Erişimi ve İşbirliği

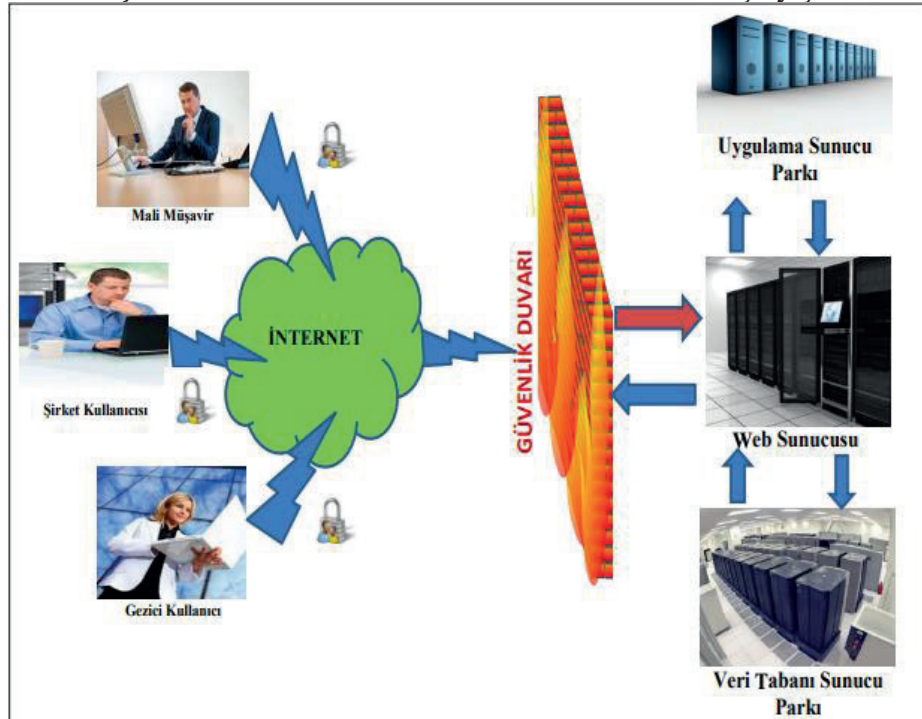
- Yetkilendirilmiş kullanıcılar, aynı anda sisteme erişebilir ve muhasebeci ile işletme arasında gerçek zamanlı veri paylaşımı yapılabilir.
- Yetki bazlı erişim kontrolü sayesinde veri güvenliği artırılır.

6. Esneklik ve Erişilebilirlik

- Web tabanlı yapısı sayesinde kullanıcılar, internet bağlantısı olan her yerden programa erişebilir.
 - Mobil uyumluluk, saha çalışanları ve girişimciler için operasyonel verimliliği artırır.
- 7. Uyum ve Güncelleme**
- Programlar, mevzuat değişikliklerini otomatik olarak güncelleyerek işletmelerin yasal uyum yükümlülüklerini karşılamasına katkıda bulunur.
 - Yazılım sağlayıcı tarafından gerçekleştirilen sürekli güncellemeler, güvenlik açıklarını minimize eder (Mell & Grance, 2011).

Bulut tabanlı muhasebe sistemlerinin işleyişi Şekil 4’te verilmektedir.

Şekil 4: Bulut Tabanlı Muhasebe Sistemlerinin İşleyişi

Kaynak: Elitaş ve Özdemir, 2014: 105.

Şekil 4’te de görüldüğü üzere bulut bilişim tabanlı muhasebe sistemlerinde genellikle “Mali Müşavir”, “Şirket Yetkilisi” ve “Gezici Kullanıcı” olmak üzere üç tür kullanıcı rolü bulunmaktadır. Kullanıcılar, internet bağlantısı olan herhangi bir cihaz üzerinden kimlik doğrulama ile sisteme erişebilmekte ve işlemlerini mekân veya zamandan bağımsız olarak gerçekleştirebilmektedir. İşletmelere ait muhasebe verileri hizmet sağlayıcının sunucularında saklanmakta ve kullanıcılar istedikleri zaman yedekleme yapabilmektedir. Verilerin güvenliği hizmet sağlayıcının sorumluluğunda olup, finansal bilgilerin yetkisiz erişime karşı korunması için gerekli önlemler sağlanmaktadır(Elitaş ve Özdemir, 2014: 105).

Bulut tabanlı muhasebe sistemleri, işletmelere çeşitli avantajlar sunmaktadır. Söz konusu avantajlar şu şekilde belirtilmektedir(Elitaş ve Özdemir, 2014: 105):

- **Düşük maliyetle ileri teknoloji kullanımı:** İşletmeler, gelişmiş muhasebe teknolojilerine yüksek yatırım yapmadan erişebilir.
- **Zamandan ve mekândan bağımsız çalışma:** Bulut sistemleri sayesinde kullanıcılar, istedikleri zaman ve yerden muhasebe süreçlerine ulaşabilir.
- **Hızlı müşteri ilişkileri yönetimi:** Müşteri etkileşimleri ve taleplerinin yönetimi daha etkin ve hızlı bir şekilde gerçekleştirilebilir.

- **Hızlı hizmet sunumu:** İşletmeler, süreçleri otomatikleştirerek hizmetlerini daha kısa sürede sunabilir.
- **Yasal güncellemelerin eş zamanlı uygulanması:** Mevzuat değişiklikleri yazılıma anında yansıtılır ve tüm kullanıcılar güncellemeleri bedelsiz olarak alır.
- **İş yükünün paylaşılabilmesi:** Müşteri ve işletme arasındaki veri ve işlem paylaşımı kolaylaştırılır.
- **Veri güvenliği ve yedekleme:** Veri kaybı riski en aza indirilir ve sınırsız yedekleme imkânı sunulur.
- **Sürekli destek ve eğitim olanakları:** Kurulum, teknik destek ve kullanıcı eğitimlerinden kesintisiz yararlanılabilir.

Bulut tabanlı muhasebe yazılımları, genellikle abonelik temelli bir hizmet modeli üzerinden sunulmaktadır. Bu modelde işletmeler, aylık veya yıllık ödeme yaparak yazılım hizmetine erişim sağlamaktadır. Programın kullanımı, sağlayıcının web platformu üzerinden kullanıcı hesabı oluşturularak başlatılır ve uygun abonelik planının seçilmesiyle devam eder. Hesap oluşturulduktan sonra kullanıcılar, internet bağlantısı olan herhangi bir cihaz üzerinden sisteme erişim sağlayabilmektedir. Tüm veri ve uygulamalar hizmet sağlayıcının sunucularında barındırılmaktadır. Bu sayede işletmelerin kendi sunucularına veya ek donanımına yatırım yapmalarına gerek yoktur. Ancak bazı işletmeler veri paylaşımı konusunda özerk davranarak kendi bünyelerinde tutabilmektedir. Ayrıca, yazılım sağlayıcı programın güncellemelerini ve yasal mevzuat değişikliklerini sürekli olarak uygulamakta; böylece işletmeler, yazılımın bakım, güncelleme veya yedekleme gibi teknik gereklilikleriyle ilgilenmek zorunda kalmamaktadır (Mell & Grance, 2011; Gaurav & Ambar, 2025).

Bulut tabanlı muhasebe programları, işletmelerin finansal süreçlerini merkezi, güvenli ve erişilebilir bir yapıda yönetmelerine olanak tanıyan kapsamlı çözümler sunar. Bu sistemler, küçük ve orta ölçekli işletmeler başta olmak üzere farklı ölçeklerdeki kuruluşlar için maliyet etkinliği, hız ve doğruluk avantajları ile kritik bir destek aracı olarak öne çıkmaktadır (Gaurav & Ambar, 2025; Henkoğlu & Külcü, 2013).

4.2. Geleneksel ve Bulut Tabanlı Muhasebe Programlarının Karşılaştırılması

Muhasebe süreçlerinde otomasyonun artması ve teknolojik altyapının güçlenmesi, geleneksel uygulamaların yerini çevreye duyarlı, maliyet avantajı sağlayan ve işletmelerin değişen ihtiyaçlarına daha hızlı yanıt verebilen dijital çözümlere bırakmasına neden olmuştur. Bu dönüşüm, daha az kaynak tüketen ve verimliliği en üst düzeye çıkaran uçtan uca dijital iş akışlarının yaygınlaşmasını beraberinde getirmiştir (Karcıoğlu ve Binici, 2021: 228). Ortaya çıkan bu yapısal değişim, muhasebe yazılımlarının işleyiş ve kullanım biçimlerinde de belirgin farklılıklar yaratmıştır. Bu bağlamda Tablo 1’de, geleneksel muhasebe yazılımları ile bulut bilişim tabanlı muhasebe yazılımları karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Söz konusu karşılaştırma; veri giriş süreçleri, uzaktan erişim olanakları, yedekleme sistemleri, mevzuat takibinin güncelliği ve mali müşavir ile işletme arasındaki iletişim düzeyi gibi çeşitli ölçütler çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1: Geleneksel ve Bulut Bilişim Tabanlı Muhasebe Programlarının Karşılaştırılması

Özellikler	Geleneksel Muhasebe Programları	Bulut Bilişim Tabanlı Muhasebe Programları
Veri Girişi	Manuel olarak yapılır	Otomatik olarak gerçekleştirilir
Uzaktan Erişim	Mümkün değildir.	Sisteme uzaktan erişim mümkündür
Kurulum ve Güncelleme	Manuel gerçekleştirilir	Uzaktan erişim ile yapılabilir
İş Yeri Dışında Çalışma	Bağımsız çalışma imkânı yoktur	İş yeri dışında bağımsız çalışma mümkündür
Yedekleme	Yerel terminalde yapılır	Bulut sistemi ve yerel terminalde gerçekleştirilebilir
Mevzuat Takibi	Bireysel olarak takip edilir	Bulut sistemi üzerinden otomatik olarak takip edilir
Beyannameler	Manuel doldurulur ve gönderilir	Otomatik olarak doldurulur ve gönderilir
İşlem Süreleri	Zaman kayıpları yaşanır	Zaman kayıpları minimize edilir
Fatura ve Resmi Belgeler	Manuel hazırlanır ve gönderilir	Web tabanlı olarak hazırlanır ve iletilir
Finansal Veri Erişimi	İşletme yöneticileri istedikleri anda erişemez	Finansal verilere istedikleri anda erişebilirler. (Uzaktan erişim mümkündür)
Müşteri-Mali Müşavir İletişimi	Sürekli iletişim yoktur	Sürekli web tabanlı iletişim sağlanır.
Güvenlik ve Veri Koruma	Yerel güvenlik önlemleri ile sınırlıdır.	Şifreleme, erişim kontrolü, veri yedekleme ve veri kurtarma (disaster recovery) sistemleri mevcuttur.
Entegrasyon İmkanları	Diğer yazılımlarla entegrasyon sınırlıdır.	CRM, e-fatura sistemleri, banka ve ERP sistemleri ile kolay entegrasyon sağlar.
Mobil Erişim	Mobil erişim genellikle mümkün değildir.	Akıllı telefon ve tabletler üzerinden erişim mümkündür.
Gerçek Zamanlı Raporlama ve Analitik	Raporlar genellikle manuel ve zaman alıcıdır.	Gerçek zamanlı finansal raporlama ve analitik araçlar sunar.

Kaynak: Elitaş ve Özdemir, 2014: 103-104, Christauskas ve Miseviciene (2012), Dimitriu ve Matei (2014).

Geleneksel muhasebe programları, veri girişlerinin büyük ölçüde manuel olarak gerçekleştirilmesini gerektirir ve sisteme uzaktan erişim imkânı sunmaz. Kurulum ve güncellemeler kullanıcı tarafından fiziksel olarak yapılmak zorundadır. Bu sistemler iş yeri dışında bağımsız çalışma olanağı sağlamamakta, veri yedekleme işlemleri yalnızca yerel terminalde gerçekleştirilmektedir. Mevzuat değişikliklerinin takibi kullanıcıya bırakılmıştır ve beyannameler de elle doldurularak gönderilmektedir. Bu süreçler, işlemlerde zaman kayıplarına

yol açmakta; faturaların ve diğer resmi belgelerin hazırlanması ve gönderimi manuel olarak yapılmaktadır. Ayrıca, işletme yöneticileri finansal verilere istedikleri anda uzaktan erişim sağlayamamaktadır ve mali müşavirler ile müşteri işletmeler arasında sürekli bir iletişim mekanizması mevcut değildir. Buna karşılık, bulut bilişim tabanlı muhasebe programları, veri girişlerini otomatikleştirerek kullanıcı yükünü azaltmakta ve sisteme uzaktan erişim imkânı sunmaktadır. Kurulum ve güncellemeler internet üzerinden gerçekleştirilebilmektedir. Bu sistemler iş yeri dışında bağımsız çalışmaya olanak tanımakta ve veri yedekleme işlemleri hem bulut bilişim sistemi üzerinde hem de yerel terminalde güvenli bir şekilde yapılabilmektedir. Mevzuat değişiklikleri sisteme entegre olarak takip edilebilmekte ve beyannameler otomatik şekilde doldurulup gönderilebilmektedir. Bu sayede işlemlerde zaman kayıpları minimize edilmekte, faturalar ve diğer resmi belgeler web tabanlı olarak hazırlanıp iletilebilmektedir. İşletme yöneticileri finansal verilere istedikleri anda uzaktan erişebilirken, mali müşavirler ile müşteri işletmeler arasında sürekli ve web tabanlı bir iletişim sağlanabilmektedir. Geleneksel yapılar yerel güvenlik önlemleriyle sınırlı kalırken, bulut tabanlı sistemler şifreleme, erişim kontrolü, veri yedekleme ve veri kurtarma gibi gelişmiş güvenlik ve veri koruma mekanizmaları sunmaktadır. Entegrasyon açısından geleneksel sistemlerde diğer yazılımlarla uyum sınırlıyken, bulut çözümleri CRM, e-fatura, banka ve ERP sistemleriyle kolay ve etkin entegrasyon imkânı sağlamaktadır. Ayrıca, geleneksel sistemlerde mobil erişim çoğunlukla mümkün değilken, bulut tabanlı sistemler akıllı telefon ve tabletler aracılığıyla her yerden erişilebilirlik sunmakta; raporlama süreçleri ise manuel ve zaman alıcı olmaktan çıkarılarak gerçek zamanlı finansal raporlama ve gelişmiş analitik araçlarla desteklenmektedir. Sonuç olarak, bulut bilişim tabanlı muhasebe programları, geleneksel sistemlere kıyasla operasyonel verimlilik, erişilebilirlik ve zaman yönetimi açısından önemli avantajlar sunmaktadır.

5. Dış Kaynak Kullanımı Perspektifinden Bulut Tabanlı Muhasebe Sistemlerinin Değerlendirilmesi

Küresel rekabetin yoğunlaşması, teknolojik dönüşümün hızlanması ve işletme yapılarının giderek karmaşık hâle gelmesi, dış kaynak kullanımını çağdaş yönetim anlayışlarının temel araçlarından biri hâline getirmiştir. İşletmeler, temel yetkinlikleri dışında kalan faaliyetleri uzmanlaşmış hizmet sağlayıcılara devrederek hem operasyonel yüklerini azaltmakta hem de sınırlı kaynaklarını stratejik karar alma ve değer yaratma süreçlerine yönlendirebilmektedir. Bu bağlamda dış kaynak kullanımı, maliyet etkinliği sağlamanın ötesinde, esneklik, uzmanlığa erişim ve risklerin paylaşılması gibi çok boyutlu avantajlar sunan stratejik bir yönetim yaklaşımı olarak değerlendirilmektedir. Dijital teknolojilerde kaydedilen ilerlemeler, muhasebe fonksiyonlarının yürütülme biçimini dönüştürerek bu faaliyetlerin dış kaynak kullanımı çerçevesinde yeniden kurgulanmasını mümkün hâle getirmektedir. Bu dönüşümün somut bir yansıması olarak ortaya çıkan bulut tabanlı muhasebe sistemleri, muhasebe süreçlerinin uzman hizmet sağlayıcılar aracılığıyla uzaktan, ölçeklenebilir ve bütünleşik bir yapıda yürütülmesine olanak tanımakta; böylece işletmelerin finansal bilgi üretim, raporlama ve yönetim süreçlerinde köklü bir değişimi beraberinde getirmektedir. Dış kaynak kullanımının bulut tabanlı muhasebe sistemleri bağlamındaki başlıca faydaları şu şekilde sıralanabilir (Gül, 2005: 167-168):

- Dış kaynak kullanımı yaklaşımı, işletmelere zaman tasarrufu ve operasyonel esneklik kazandırmaktadır. Bu kapsamda bulut tabanlı muhasebe sistemleri, altyapı kurulumunun, yazılım yönetiminin ve teknik bakım faaliyetlerinin hizmet sağlayıcılara devredilmesini mümkün kılarak üretim ve finansal operasyonlarda esnekliği artırmakta; aynı zamanda sistem güncellemeleri ve yeni teknolojilerin entegrasyonu için ayrılması gereken zamanı önemli ölçüde azaltmaktadır.
- Muhasebe faaliyetlerinin dış kaynak kullanımı yoluyla bulut tabanlı hizmet sağlayıcılara aktarılması, işletmelerin muhasebe süreçlerine ilişkin operasyonel yükten

arınmasını sağlamakta; böylece yönetsel dikkat ve kaynaklar, işletmenin temel yetkinlik alanlarına ve stratejik faaliyetlerin geliştirilmesine yönlendirilebilmektedir.

- Dış kaynak kullanımı kapsamında, katma değeri sınırlı ve rutin muhasebe işlemlerinin bulut muhasebe hizmetleri aracılığıyla yürütülmesi, verimsiz süreçlerin sistematik biçimde ortadan kaldırılmasına olanak tanımakta; bu durum sabit yatırım ihtiyacını ve işletme maliyetlerini azaltarak kaynakların daha etkin ve rasyonel kullanımını desteklemektedir.
- Bulut tabanlı muhasebe sistemleri, muhasebe fonksiyonlarının dış kaynak kullanımı yoluyla uzman hizmet sağlayıcılara devredilmesine imkân tanıyarak işletmelerin kendi temel yetkinlik alanlarına odaklanmasını sağlamakta ve stratejik yönetim faaliyetlerinin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır.
- Dış kaynak kullanımı kapsamında, katma değeri düşük ve rutin muhasebe işlemlerinin bulut muhasebe hizmet sağlayıcıları aracılığıyla yürütülmesi; verimsiz süreçlerin elimine edilmesini mümkün kılmakta, sabit yatırım gereksinimini azaltmakta ve işletme maliyetlerinin düşürülmesine olanak tanımaktadır.
- Bulut tabanlı muhasebe hizmetlerinin dış kaynak kullanımı yoluyla temin edilmesi, işletmelerin mevcut işgücünü daha etkin biçimde değerlendirmesine imkân vermekte; çalışanların operasyonel işlerden ziyade analiz, kontrol ve karar destek süreçlerine yönelmesiyle motivasyon ve verimlilik artışı sağlanmaktadır.
- Muhasebe faaliyetlerinin dış kaynak kullanımı kapsamında bulut sistemler üzerinden yürütülmesi, işletmelerin müşteri taleplerine daha esnek, hızlı ve düşük maliyetli yanıt verebilmesini mümkün kılarak rekabet gücünü artırmaktadır.
- Dış kaynak kullanımı temelli bulut muhasebe uygulamaları, pazardaki belirsizliklerin yol açtığı riskleri azaltmakta; ölçeklenebilir hizmet yapısı sayesinde işletmelerin ek maliyet yükü üstlenmeden büyüme ve genişleme fırsatlarını değerlendirmesine olanak tanımaktadır.
- Bulut tabanlı muhasebe hizmetlerinin dış kaynak kullanımı yoluyla yaygınlaşması, muhasebe ve finansal teknoloji alanında yeni hizmet sağlayıcıların ve iş modellerinin ortaya çıkmasını teşvik ederek sektörel gelişimi ve ekonomik katma değeri desteklemektedir.
- Dış kaynak kullanımı kapsamında sunulan bulut muhasebe çözümleri, muhasebe işlemlerinin standartlara uygun, daha etkin ve hata oranı düşük bir biçimde gerçekleştirilmesini sağlamakta; bu durum muhasebe bilgilerinin doğruluğunu ve güvenilirliğini artırmaktadır.
- Dış kaynak kullanımı yoluyla bulut tabanlı muhasebe sistemlerine erişim, işletmelere ileri teknoloji altyapısına, güncel yazılım çözümlerine ve uzman bilgi birikimine ulaşma imkânı sunarak sürdürülebilir rekabet avantajı elde edilmesine katkı sağlamaktadır.

Dış kaynak kullanımı, işletmelerin maliyet ve kaynak yönetimi açısından önemli avantajlar sağlarken birtakım riskleri de beraberinde getirmektedir. Bulut tabanlı muhasebe süreçlerinde dış kaynak kullanımına bağlı olarak karşılaşılabilecek riskler şu şekilde belirtilmektedir (Erer, 2018: 6119-6122):

- **Yanlış Tedarikçi Seçimi**

Bulut tabanlı muhasebe sistemlerinde hizmet sağlayıcı seçimi kritik öneme sahiptir. Yanlış veya yetersiz bir sağlayıcı seçimi, sistemin entegrasyonu, veri güvenliği ve raporlama süreçlerinde aksamalara yol açabilir ve işletmenin mali performansını olumsuz etkileyebilir.

- **Esnekliğin Kaybedilmesi**

Bulut tabanlı sistemler belirli altyapı ve lisans koşullarına bağlı olarak çalıştığından, işletmelerin değişen ihtiyaçlara hızlı uyum sağlama kapasitesi sınırlanabilir. Bu durum, işletmenin operasyonel esnekliğini azaltabilir.

- **Tedarikçiye Bağımlılığın Artması ve Kontrol Kaybı**

Finansal verilerin ve muhasebe süreçlerinin sağlayıcı tarafından yönetilmesi, işletmenin kritik süreçler üzerinde doğrudan kontrolünü kaybetmesine yol açabilir. Sağlayıcıya olan bağımlılık arttıkça, veri güvenliği, sistem performansı ve yedekleme gibi konularda riskler yükselir.

- **Temel Yeteneklerin Kaybı**

Muhasebe süreçlerinin büyük ölçüde dış kaynağa devredilmesi, işletmenin finansal yönetim konusundaki içsel bilgi ve deneyimini kaybetmesine neden olabilir. Bu, uzun vadede stratejik karar alma ve temel yeteneklerin gelişimini olumsuz etkileyebilir.

- **Gizli Maliyetlerin Ortaya Çıkması**

Bulut tabanlı muhasebe sistemlerinde başlangıç maliyetleri düşük görünse de, ek hizmetler, veri transferi, kullanıcı eğitimi ve teknik destek gibi alanlarda beklenmedik maliyetler oluşabilir. Bu durum, işletmenin bütçe yönetimini zorlaştırabilir.

- **Bilgi Gizliliğinin Sağlanamaması**

Finansal bilgiler üçüncü taraf sunucularda saklandığında, veri sızıntısı veya yetkisiz erişim riski artar. İşletmenin bilgi güvenliğini sağlayamaması, hem yasal hem de rekabet açısından ciddi olumsuz sonuçlar doğurabilir.

- **Çalışanlar Üzerindeki Olumsuz Etkiler**

Bulut sistemleri çalışanlar için alışılmış süreçlerden farklı olabilir ve kullanıcı deneyimi yetersiz olduğunda moral düşüklüğü, motivasyon kaybı ve iş süreçlerinde verimlilik azalması gözlemlenebilir.

- **Kısa Vadeli Amaçlara Odaklanma**

Dış kaynak kullanımının getirdiği kolaylık ve maliyet avantajı, işletmeleri kısa vadeli tasarruf veya verimlilik hedeflerine yönlendirebilir. Bu durum, uzun vadeli stratejik planlamanın ve işletmenin sürdürülebilir yetenek gelişiminin ihmal edilmesine yol açabilir.

İşletmeler açısından öne çıkan bu riskler, dikkatli planlama ve yönetim stratejileri ile minimize edilebilir. Örneğin, bulut tabanlı muhasebe hizmeti sağlayıcısı seçilirken, tedarikçinin teknik uzmanlığı, güvenlik protokolleri, finansal istikrarı ve kültürel uyumu detaylı bir şekilde değerlendirilmelidir. Ayrıca sağlayıcının referansları ve geçmiş proje deneyimleri incelenmeli, deneme uygulamaları veya pilot projeler ile sistemin performansı test edilmelidir. Bu yaklaşım, yanlış tedarikçi seçiminden kaynaklanan veri güvenliği ve sistem performansı sorunlarını minimize eder. Bir diğer önemli konu; bulut tabanlı muhasebe sözleşmeleri hazırlanırken değişken iş gereksinimleri ve olası değişiklikler önceden tanımlanmalı, hizmet düzeyi anlaşmaları kapsamlı şekilde düzenlenmelidir. İşletme, tedarikçinin faaliyetlerini sürekli izlemeli, düzenli raporlama ve performans değerlendirme mekanizmaları kurmalıdır. Bulut tabanlı hizmet sağlayıcısının uluslararası bilgi güvenliği sertifikalarına sahip olup olmadığı da sorgulanmalıdır. Şifreleme, çok faktörlü kimlik doğrulama ve erişim kayıtlarının düzenli olarak izlenmesi, veri sızıntısı riskini önemli ölçüde azaltıcı bir etki ortaya koyması muhtemeldir. Çalışanlara yönelik kapsamlı eğitim programları hazırlanmalı ve video veya kullanım kılavuzu şeklinde kullanıcı destek mekanizmaları oluşturulmalıdır. Bulut tabanlı muhasebe sistemi maliyetleri ayrıntılı şekilde analiz edilmeli, olası ek hizmetler ve güncellemeler için bütçe tahmini yapılmalıdır.

SONUÇ

Küresel rekabet koşullarının yoğunlaştığı, dijital dönüşümün hız kazandığı ve işletme yapılarının giderek karmaşıklaştığı günümüz iş dünyasında, muhasebe fonksiyonlarının geleneksel yöntemlerle yürütölmesi giderek yetersiz hâle gelmektedir. Bu bağlamda dış kaynak kullanımı, yalnızca maliyetleri düşürmeye yönelik bir araç olmaktan çıkarak işletmelerin stratejik esneklik kazanmasını, uzmanlığa erişimini ve sürdürülebilir rekabet avantajı elde etmesini sağlayan bütüncül bir yönetim yaklaşımı olarak öne çıkmaktadır. Bulut tabanlı muhasebe uygulamaları ise bu dönüşümün muhasebe alanındaki en somut ve etkili yansımalarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Bu çalışma kapsamında, dış kaynak kullanımı perspektifinden ele alınan bulut tabanlı muhasebe sistemlerinin; zaman ve maliyet tasarrufu sağlaması, operasyonel yükü azaltması, ölçeklenebilirlik sunması ve işletmelerin temel yetkinliklerine odaklanmasına imkân tanınması gibi çok yönlü faydalar sunduğu ortaya konulmuştur. Muhasebe süreçlerinin uzman hizmet sağlayıcılar aracılığıyla yürütölmesi, finansal bilgilerin daha hızlı, doğru ve standartlara uygun şekilde üretilmesini mümkün kılmakta; bu durum yönetsel karar alma süreçlerinin etkinliğini artırmaktadır. Aynı zamanda bulut teknolojilerinin sağladığı teknolojik altyapı ve güncellik, muhasebe fonksiyonlarının dijitalleşme sürecine uyumunu hızlandırarak sürdürülebilir muhasebe uygulamalarının yaygınlaşmasına katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte, bulut tabanlı muhasebe sistemlerinin dış kaynak kullanımı yoluyla uygulanmasının birtakım riskleri de beraberinde getirdiği görölmektedir. Yanlış tedarikçi seçimi, veri güvenliği ve gizlilik sorunları, tedarikçiye bağımlılığın artması, gizli maliyetlerin ortaya çıkması ve işletmenin muhasebe alanındaki temel yeteneklerini zamanla kaybetme riski, bu süreçte dikkatle yönetilmesi gereken başlıca hususlar arasında yer almaktadır. Bu riskler, dış kaynak kullanımının plansız ve kısa vadeli hedefler doğrultusunda uygulanması durumunda, beklenen faydaların azalmasına ve hatta işletme performansının olumsuz etkilenmesine yol açabilmektedir. Dolayısıyla bulut tabanlı muhasebe uygulamalarının dış kaynak kullanımı kapsamında başarıyla hayata geçirilebilmesi; stratejik planlama, doğru hizmet sağlayıcı seçimi, kapsamlı sözleşme yapıları ve etkin denetim mekanizmalarının kurulmasını zorunlu kılmaktadır. Hizmet düzeyi anlaşmalarının açık ve ölçülebilir biçimde tanımlanması, veri güvenliği standartlarının uluslararası sertifikalarla desteklenmesi ve işletme bünyesinde asgari düzeyde muhasebe bilgi ve denetim kapasitesinin korunması, bu sürecin sürdürülebilirliğini artıran temel unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca çalışanlara yönelik eğitim ve uyum programlarının geliştirilmesi, bulut tabanlı sistemlerin organizasyonel kabulünü ve verimliliğini güçlendirmektedir.

Sonuç olarak, dış kaynak kullanımı perspektifinden değerlendirildiğinde bulut tabanlı muhasebe sistemleri, işletmelere yalnızca günlük muhasebe işlemlerini kolaylaştıran teknolojik araçlar değil; aynı zamanda stratejik karar alma süreçlerini güçlendiren, kaynakların etkin kullanımını sağlayan ve muhasebe faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini destekleyen bütünlük bir yönetim modeli sunmaktadır.

Kaynakça

- Agburu, J. I., Anza, N. C., & Iyortsuu, A. S. (2017). Effect of outsourcing strategies on the performance of small and medium scale enterprises (SMEs). *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 7(26), 1–34.
- Akdoğan, N., & Sevilengül, O. (2007). *Tekdüzen muhasebe sistemi uygulaması*. Gazi Kitabevi.
- Arslanoğlu, A., & Akkuzu, B. (2023). Modern yönetim yaklaşımları. In K. Özer & M. Çakmak Barsbay (Eds.), *Güncel yaklaşımlarla teoriden uygulamaya sağlıkta stratejik yönetim*. Çizgi Kitabevi.
- Armbrust, M., Fox, A., Griffith, R., Joseph, A. D., Katz, R., Konwinski, A., Lee, G., Patterson, D., Rabkin, A., Stoica, I., & Zaharia, M. (2010). A view of cloud computing. *Communications of the ACM*, 53(4), 50–58. <https://doi.org/10.1145/1721654.1721672>
- Bennett, R. J., & Robson, P. J. A. (1999). The use of external business advice by SMEs in Britain. *Entrepreneurship and Regional Development*, 11, 155–180.
- Bone, L. E., & Kurtz, D. L. (1996). *Contemporary business* (8th ed.). The Dryden Press.
- Buyya, R., Yeo, C. S., Venugopal, S., Broberg, J., & Brandic, I. (2009). Cloud computing and emerging IT platforms: Vision, hype, and reality for delivering computing as the 5th utility. *Future Generation Computer Systems*, 25(6), 599–616. <https://doi.org/10.1016/j.future.2008.12.001>
- Carey, P., Subramaniam, N., & Chua Wee Ching, K. (2006). Internal audit outsourcing in Australia. *Accounting and Finance*, 46, 11–30.
- Chushak-Holoborodko, A., Didukh, O., & Zaderetska, R. (2018). Determining the efficiency of the financial outsourcing use by an enterprise-customer. *Economics, Entrepreneurship, Management*, 5(2), 67–74.
- Christauskas, C., & Miseviciene, R. (2012). Cloud computing and its impact on small and medium-sized businesses. *Engineering Economics*.
- Çelik, K. (2021). Bulut bilişimde temel konular. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(2), 236–250.
- Danjuma, M., Thomas, I., & Bala Inuwa, M. (2017). The analysis of the practice of accounting services outsourcing by small and medium enterprises (SMEs) in Nigeria: Transaction cost economics (TCE) theory perspective. *European Journal of Business, Economics and Accountancy*, 5(5), 38–51. https://sssjournal.com/files/sssjournal/473453278_23_4-27.ID1088%20Erer_6114-6124.pdf
- Deloitte. (2022). *Global outsourcing survey 2022*. <https://www.deloitte.com/content/dam/assets-zone3/us/en/docs/services/consulting/2022/us-global-outsourcing-survey-2022.pdf>
- Dimitriu, O., & Matei, M. (2014). The expansion of accounting to the cloud. *Journal of Economics and Business Administration*.
- Doğan, Ş., & Doğan, D. (2024). Bulut muhasebe sistemine adaptasyonda etkili olan faktörlerin belirlenmesi: Çok kriterli karar verme yöntemleri uygulaması. *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, 71, 59–74. <https://doi.org/10.55322/mdbakis.1267745>
- Elitaş, C., & Özdemir, S. (2014). Bulut bilişim ve muhasebede kullanımı. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 16(2), 94–108.
- Erer, B. (2018). İşletmelerde dış kaynak kullanımının nedenleri ve riskleri. *International Social Sciences Studies Journal*, 4(27), 6114–6124. https://sssjournal.com/files/sssjournal/473453278_23_4-27.ID1088%20Erer_6114-6124.pdf
- Ertürk, M. (2002). *İşletmelerde yönetim ve organizasyon*. Beta Basım Yayım.
- Everaert, P., Sarens, G., & Rommel, J. (2010). Using transaction cost economics to explain outsourcing of accounting. *Small Business Economics*, 35(1), 93–112.

- Fang, F. (2016). A study on the risk of small and medium enterprises financial outsourcing in China. *Open Journal of Social Sciences*, 4(10), 1–18.
- Gaurav, A., & Ambar, M. T. (2025). Cloud-based accounting systems and financial reporting efficiency: A comparative review. *International Journal of Advanced Research and Multidisciplinary Trends*, 2(1), 882–893. <https://www.ijarmt.com/index.php/j/article/view/454>
- Gül, H. (2005). Dış kaynak kullanma nedenleri ve taşıdığı riskler: İmalat sanayiinde bir uygulama. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 157–184.
- Günay, Y., & Wolff, R. A. (2022). Muhasebe bilgi sisteminin stratejik karar alma sürecine etkisi: Tekstil işletmeleri üzerinde bir uygulama. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 9(82), 740–754. <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.3049>
- Greaver, M. F. (1999). *Strategic outsourcing*. Amacom.
- Henkoğlu, T., & Külcü, Ö. (2013). Bilgi erişim platformu olarak bulut bilişim: Riskler ve hukuksal koşullar üzerine bir inceleme. *Bilgi Dünyası*, 14(1), 62–86.
- Jayabalan, J., Raman, M., Dorasamy, M., & Kong Ching, N. (2009). Outsourcing of accounting functions amongst SME companies in Malaysia: An exploratory study. *Accountancy Business and the Public Interest*, 8, 96–114.
- Kamyabi, Y., & Devi, S. (2011). Use of professional accountants' advisory services and its impact on SME performance in an emerging economy: A resource-based view. *Journal of Management & Sustainability*, 1, 43.
- Karcıoğlu, R., & Binici, F. Ö. (2021). Dijital dönüşümün muhasebe meslek mensupları üzerine etkisi. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 226–241.
- Koçel, T. (1999). *İşletme yöneticiliği* (7th ed.). Beta Yayıncılık.
- Lacity, M. C., & Hirschheim, R. (1993). The information systems outsourcing bandwagon. *Sloan Management Review*, 34(3), 73–86.
- Mashayekhi, B., & Mashayekh, S. (2008). Development of accounting in Iran. *The International Journal of Accounting*, 43, 66–86.
- Meliyo, S. E., & Moronge, M. (2013). Determinants of outsourcing accounting services on growth of small businesses in Kiambu County. *International Journal of Social Sciences and Entrepreneurship*, 1(7), 1–18.
- Mell, P., & Grance, T. (2011). *The NIST definition of cloud computing*. National Institute of Standards and Technology. <https://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/legacy/sp/nistspecialpublication800-145.pdf>
- Mwange, A., & Chansa, M. (2022). Emerging issues in accounting: A theoretical review. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, 8(4), 172–196. <https://www.um.edu.mt/library/oar/bitstream/123456789/103008/1/JAFAS8%284%29A8.pdf>
- Özcan, A. İ. (2015). Dış kaynak kullanımı (DKK)'na (outsourcing) genel bakış. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 57–71. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/265325>
- Pelit, E. (2007). İşletmelerde dış kaynak kullanımı ve etkinliği: Otel işletmeleri açısından kavramsal bir inceleme. *Verimlilik Dergisi*, 3, 25–40.
- Quinn, J. B., Doorley, T. L., & Paquette, P. C. (1990). Beyond products: Services-based strategy. *Harvard Business Review*, 60, March–April.
- Sastararui, D., Hoonsopon, D., Pitchayadol, P., & Chiwamit, P. (2022). Cloud accounting adoption in Thai SMEs amid the COVID-19 pandemic: An explanatory case study. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 11(1), 1–25.
- Saunders, C., Gebelt, M., & Hu, Q. (1997). Achieving success in information systems outsourcing. *California Management Review*, 39(2), 64–68.

- Subaşı, Ş., & Mazlum, H. H. (2025). Muhasebe paket programlarının sınıflandırılması açısından işletmelerde dijital dönüşüme bakış. *Denetim ve Güvence Hizmetleri Dergisi*, 5(1), 80–98.
- Şahin, B. (2011). Dış kaynaklardan yararlanma ve işletme fonksiyonlarına uygulanabilirliği. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 86–106.
- Tetik, N., & Ören, V. E. (2007). Dış kaynak kullanımı (outsourcing): Antalya yöresindeki 5 yıldızlı otellerde bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 34, 74–86.
- Tomašević, I., Đurović, S., Abramović, N., Weis, L., & Koval, V. (2023). Factors influencing accounting outsourcing using the transaction cost economics model. *International Journal of Financial Studies*, 11(2), 61:3–17. <https://doi.org/10.3390/ijfs11020061>

BÖLÜM 8

YEŞİL DÖNÜŞÜM DİNAMİKLERİ VE VERGİSEL TEŞVİKLER EKSENİNDE TÜRK DENİZCİLİK İŞLETMELERİNİN MALİYET YÖNETİMİ ANALİZİ

Can FİDANCAN¹

¹ Öğr.Gör.Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Ulukışla MYO, Muhasebe ve Vergi Bölümü, canfidancan@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5724-1919

1.GİRİŞ

Küresel iklim değişikliğinin hız kazandığı ve uluslararası düzenleyici mekanizmaların ekonomik sektörü dönüştürdüğü günümüzde, denizcilik sektörü hem karbon yoğunluğu hem de uluslararası ticaretteki merkezi rolü nedeniyle iklim politikalarının odağında yer almaktadır. Bu çalışma, Türk denizcilik işletmelerinin yeşil dönüşüm sürecinin maliyet yönetimi üzerine finansal ve operasyonel etkilerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Özellikle IMO'nun EEXI ve CII düzenlemeleri, AB'nin Fit for 55 paketine bağlı uygulamalar (AB ETS, FuelEU Maritime) ile ulusal uygulamalar (TUGS, hurda teşvikleri vb.) bağlamında, sektöre yansıyan sermaye harcaması (CAPEX) ve operasyonel maliyetler (OPEX) türünden ekonomik yükler ile mevzuatın işletme kararlarına etkileri ayrıntılı olarak incelenmektedir.

Denizcilik sektörü, tarihsel olarak maliyet odaklı bir rekabet yapısına sahipken, bugün yeşil prim olarak adlandırılan yeni bir maliyet paradigmasıyla karşı karşıyadır. Uluslararası ticaretin %80'inden fazlasını üstlenen bu sektörde, çevresel sürdürülebilirlik artık bir kurumsal sosyal sorumluluk projesi değil, finansal bir beka meselesi haline gelmiştir. Özellikle Türk denizcilik filosu gibi yaş ortalaması yüksek ve sermaye birikimi sınırlı yapılar için, IMO ve AB kaynaklı regülasyonlar sadece teknik bir uyum sorunu değil, aynı zamanda derin bir finansal mühendislik problemidir. Bu bağlamda, kirleten öder ilkesinin bilançolarda yarattığı tahribatı yönetmek, geleneksel maliyet muhasebesi sınırlarını aşan yenilikçi yaklaşımları zorunlu kılmaktadır.

Bu çalışma, söz konusu dönüşümün finansal matematiğini, sadece uyum maliyetleri üzerinden değil, aynı zamanda fırsat maliyetleri ve finansman çeşitliliği üzerinden okumayı önermektedir. Yeşil dönüşümün getirdiği sermaye harcaması yükü, klasik banka kredileri veya özkaynaklarla finanse edilemeyecek boyuta ulaştığında, mavi finansman araçları ve devlet destekli vergi kalkanları stratejik birer kaldıraç olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, yeşil dönüşümü sadece teknik bir modernizasyon süreci olarak değil, Türk denizcilik işletmelerinin uluslararası rekabetçi konumlarını yeniden tanımlayacakları bir finansal yeniden yapılanma süreci olarak ele almaktadır.

Araştırmanın temel hedefi yeşil regülasyonların denizcilik işletmelerinin maliyet yapısını nasıl yeniden tanımladığına dair kavramsal bir çerçeve sunmak, E Denizcilik A.Ş. örneğinde vaka analizi ve senaryo simülasyonları yoluyla sermaye yatırımları ile operasyonel karbon maliyetlerinin nakit akışı ve yatırım fizibiliteleri üzerindeki etkilerini kantitatif olarak ortaya koymak, Türkiye'ye özgü finansman ve teşvik modellerinin yeşil dönüşüm maliyetlerini hafifletme potansiyelini değerlendirmektir.

Çalışma karma yöntem yaklaşımını benimsemekte; mevzuat analizi ve literatür taraması ile uluslararası düzenlemeler ve teorik çerçeve belirlendikten sonra, Clarkson, Baltic Exchange verileri ve E Denizcilik A.Ş.'den sağlanan anonimleştirilmiş işletme verileri kullanılarak senaryo tabanlı maliyet ve nakit akışı simülasyonları gerçekleştirilmektedir. Böylece hem düzenleyici baskıların hem de finansal teşvik mekanizmalarının işletme düzeyindeki somut etkileri hem nitel hem de nicel kanıtlara dayalı şekilde ortaya konulacaktır. Bu çalışma, karbon muhasebesi uygulamalarının denizcilik sektöründe yaygınlaşmasının, yatırım değerlendirme süreçlerini ve navlun fiyatlama mekanizmalarını nasıl etkilediğine dair politika yapıcılar ve uygulayıcılar için pratik öneriler sunmayı hedeflemektedir.

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kavramsal çerçeve, denizcilik sektörünün yeşil dönüşüm sürecini anlamak için vazgeçilmez bir temel sunmaktadır. Bu çerçeve, geleneksel ekonomik paradigmalardan ötesine geçerek, çevresel sürdürülebilirlik, mali yükümlülükler ve düzenleyici mekanizmalar arasındaki etkileşimleri bütüncül bir yaklaşımla ele almaktadır. Özellikle, denizcilik işletmelerinin maliyet yönetimi stratejileri, küresel iklim değişikliği gündeminin baskısı altında evrilmektedir. Bu evrim hem operasyonel hem de finansal boyutlarda yeni paradigmalara gerektirmektedir. Literatürde, bu dönüşümün kavramsal temelleri, ekolojik ekonomi teorileriyle entegre edilerek incelenmekte; örneğin, Pigouvian vergiler ve dışsallıklar gibi kavramlar, çevresel maliyetlerin içselleştirilmesini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, denizcilik sektörüne özgü dinamikler, sera gazı emisyonlarının azaltılmasına yönelik uluslararası standartların işletme stratejilerine entegrasyonunu zorunlu kılmakta, böylece maliyet yapılarının yeniden tanımlanmasını tetiklemektedir.

Denizcilik sektöründe yeşil dönüşümün kavramsal boyutu, sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle doğrudan ilişkilendirilmelidir. Bu hedefler, sektörün karbonsuzlaşma yolculuğunu sadece teknolojik yeniliklerle sınırlı tutmayıp, ekonomik ve sosyal boyutları da kapsamaktadır. Maliyet yönetimi açısından bakıldığında, bu çerçeve, geleneksel lineer ekonomi modellerinden döngüsel ekonomiye geçişi teşvik etmektedir. Örneğin, atık yönetimi ve enerji verimliliği gibi unsurlar, işletmelerin uzun vadeli rekabet gücünü belirleyen kritik faktörler haline gelmektedir. Bu geçişin finansal etkilerini ölçmede, karbon muhasebesi gibi araçların rolü artmakta, çevresel maliyetlerin parasal olarak ifade edilmesi, karar alma süreçlerini daha şeffaf ve rasyonel kılmaktadır. Ancak, bu kavramsal çerçeve, gelişmekte olan ekonomilerdeki uygulamalarda, yerel düzenlemelerin küresel standartlarla uyumunu sorgulamayı gerektirmektedir. Zira vergisel teşvikler gibi ulusal mekanizmalar, dönüşümün maliyet yükünü hafifletmede kilit rol oynamaktadır.

Son olarak, kavramsal çerçevenin analitik derinliği, denizcilik işletmelerinin maliyet yapılarını dönüştüren unsurları sistematik bir şekilde sınıflandırmayı mümkün kılmaktadır. Bu sınıflandırma, sermaye yoğun yatırımlardan operasyonel giderlere uzanan bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bu da yeşil teknolojilerin entegrasyonunu maliyet-fayda analiziyle entegre etmektedir. Bu yaklaşım, sektörün karşılaştığı düzenleyici baskıları kavramsal bir mercekten inceleyerek, işletmelerin stratejik adaptasyon kapasitesini artırmaktadır. Böylece, aşağıdaki alt bölümlerde detaylandırılacak düzenleyici çerçeve, bu kavramsal temeller üzerine inşa edilerek, Türk denizcilik sektörünün spesifik bağlamında somutlaştırılmaktadır.

2.1. Denizcilikte Yeşil Dönüşüm ve Düzenleyici Çerçeve

Denizcilik sektörünün karbonsuzlaşma yolculuğu, iki ana küresel otorite olan Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO) ve Avrupa Birliği (AB) tarafından belirlenen iddialı ve zorlayıcı regülasyonlar çerçevesinde şekillenmektedir. Bu düzenleyici çerçeve, denizcilik işletmelerinin sermaye tahsis stratejilerini ve operasyonel maliyet yönetim paradigmalarını yeniden yapılandırmasını gerektirmektedir (www.ab.gov.tr).

IMO 2023 sera gazı stratejisi ve 2050 net sıfır hedefinin analizi IMO, küresel deniz taşımacılığı sektöründen kaynaklanan sera gazı emisyonlarını 2050 yılına kadar net sıfıra indirmeyi amaçlayan bir strateji üzerinde uzlaşmaktadır. Bu uzun vadeli hedef, belirli ara hedeflerle desteklenmektedir. 2008 yılı seviyelerine kıyasla 2030 yılına kadar emisyon yoğunluğunun en az %40 oranında azaltılması ve toplam sera gazı salınımlarının en az %20 oranında azaltılması hedeflenmektedir. Bu hedeflere ulaşılabilmesi için enerji verimliliğinin artırılması ve düşük karbonlu/sıfır emisyonlu enerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaştırılması büyük önem arz etmektedir (www.imo.org ; www.ab.gov.tr; İMEAK,2024).

IMO'nun bu stratejileri denetlemede kullandığı temel mekanizmalar 1 Ocak 2023 tarihinden itibaren 5.000 groston ve üzerindeki gemiler için zorunlu hale gelmiştir (www.imo.org) Bu mekanizmalar aşağıdaki şekildedir:

- Mevcut gemilerin enerji verimliliği endeksi (EEXI): Gemilerin tasarım ve donanım özelliklerine göre enerji verimliliği seviyesini hesaplamayı gerektiren teknik bir ölçüttür. EEXI'ye uyum, mevcut gemilerde motor gücünün sınırlandırılması (EPL) gibi teknik yeniden donatım işlemlerini zorunlu kılmaktadır (www.uab.gov.tr).
- Yıllık operasyonel karbon yoğunluğu göstergesi (CII): Gemilerin 12 aylık operasyonel performansını CO₂ gramı cinsinden ölçen ve raporlamasını zorunlu kılan operasyonel bir ölçüttür. CII, gemilere A'dan E'ye kadar bir çevresel derecelendirme atar ve ardışık yıllarda düşük not alan gemiler için düzeltici eylem planları hazırlanmasını gerektirmektedir (Ölçer,2021; www.dnv.com).

IMO'nun küresel çabalarına ek olarak, AB, 2050 net sıfır karbon hedefine ulaşmak amacıyla 2021 yılında "Fit for 55'e uyum paketini yürürlüğe koymuştur. Bu paketin denizcilik sektörünü doğrudan etkileyen en önemli düzenlemeleri AB emisyon ticaret sistemi (ETS) ve FuelEU maritime'ın aşağıda yer alan tüzükleridir (Akkaya,2025; www.burganforeigntrade.com.tr).

- AB ETS'nin kapsamı ve hukuki altyapısı: AB ETS, sera gazı salımını azaltmada "kirleten öder" prensibine dayanan, karbon izinlerinin ve sertifikalarının ticaretini sağlayan bir emisyon üst sınır ve ticaret sistemidir. 2023/959 (AB) tüzüğü ile denizcilik sektörü AB ETS kapsamına alınmıştır. Bu düzenleme, 5.000 groston ve üstündeki ticari gemileri kapsamaktadır, ancak 2025 yılından itibaren 400 groston üstü genel kargo gemileri ve açık deniz gemileri de kapsama dahil edilecektir. Hesaplama, AB limanları arasındaki seferlerdeki emisyonların %100'ünü ve AB dışındaki bir liman ile AB limanı arasındaki seferlerdeki emisyonların %50'sini içermektedir. Uyum sorumluluğu, gemileri bünyesinde bulunduran denizcilik şirketine aittir. Uygulama kademeli olarak ilerlemektedir. 2024'te emisyonların %40'ı, 2025'te %70'i ve 2026'dan itibaren %100'ü ETS'ye tabi olacaktır. Türk denizcilik şirketleri, AB ile olan büyük ticaret hacmi nedeniyle bu mevzuattan doğrudan etkilenmektedir (İMEAK,2024).
- FuelEU Maritime: Bu tüzük, denizcilik sektörünün karbonsuzlaşması adına yenilenebilir ve düşük karbonlu yakıtların kullanımını teşvik etmek amacıyla yürürlüğe girmiştir. FuelEU Maritime, sektörde sadece gemideki emisyonları değil, yakıtın çıkarılması ve üretimi de dahil olmak üzere, tüm yaşam döngüsü emisyonlarını değerlendiren yenilikçi bir perspektif sunmaktadır. Bu düzenleme, 2030'da %6'lık ve 2050'de %80'lik zorunlu sera gazı emisyon yoğunluğu (GHG) azaltımı hedeflerinin yanı sıra, konteyner ve yolcu gemilerinin 2030'dan itibaren rıhtımda iki saatten fazla kaldıklarında kıyıda elektrik kullanmalarını zorunlu kılmaktadır (www.dnv.com; www.gemipersoneli.com).

Deniz kirliliğini önlemeye yönelik küresel çabaların merkezinde, denizlerin gemiler tarafından kirletilmesinin önlenmesine ait Uluslararası Sözleşme (MARPOL) bulunmaktadır. MARPOL Sözleşmesi'ne yapılan değişiklikler, salınan sera gazlarının azaltılmasına yönelik kuralları içermektedir. Özellikle hava kirliliğini önlemeyi amaçlayan MARPOL EK VI, NO_x ve SO_x emisyonlarının salımını sıkı bir şekilde sınırlamaktadır. Bu bağlamda, denizcilik endüstrisine yeni çevresel yatırım maliyetleri yükleyen IMO 2020 Sülfür Regülasyonu yürürlüğe girmiştir. Bu regülasyon, gemilerde kullanılan yakıttaki sülfür oranının maksimum %0,5 olmasını şart koşturmaktadır. Bu şarta uymak için armatörler gaz temizleme sistemi

kurulumu veya düşük sülfürlü yakıtlara geçiş gibi teknik çözümlere yönelmek zorunda kalmaktadır (Stoyanov ve Kozarey,1998; Carpenter ve Macgill,2003).

AB tarafından yürürlüğe konulan FuelEU Maritime tüzüğü, limanlarda kıyıda elektrik besleme sistemlerinin kullanımını aşamalı olarak zorunlu kılmaktadır (Akkaya, 2025). Bu zorunluluk, Türk liman işletmeleri için yüksek maliyetli bir altyapı yatırım yükü oluşturmaktadır. Bu yatırımların finansmanı ve liman ücretlerine yansımaları, Türk denizcilik işletmelerinin hem liman tarafındaki operasyonel maliyetlerini artırma hem de uluslararası rekabet gücünü azaltma potansiyeli taşımaktadır. Bu nedenle, ulusal liman stratejilerinde bu yeni sermaye maliyetleri yükünün maliyet-fayda analizleri ile yönetilmesi ve teşvik mekanizmalarına entegre edilmesi kritik bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

2.2. Denizcilik İşletmelerinde Maliyet Yapısı ve Değişimi

Geleneksel denizcilik maliyet yapısı, sektörün karşı karşıya kaldığı dekarbonizasyon zorunlulukları nedeniyle köklü bir dönüşüm geçirmektedir. Denizcilik işletmelerinin geleneksel maliyet yapısı, temel olarak gemi alım/inşa sermaye maliyetleri, operasyonel giderler ve sefer maliyetleri üzerine kuruludur. Ancak bu maliyet yapıları, son yıllarda ekonomik koşullar, faiz dalgalanmaları ve yüksek yakıt fiyatları nedeniyle ciddi zorluklarla karşılaşmaktadır. Enerji verimliliğinin yetersizliği ve enerji arzına olan bağımlılık, operasyonel süreklilik risklerini ve maliyet artışlarını beraberinde getirmektedir. Liman ücretlerindeki artışlar da işletmelerin bütçe planlamasını zorlaştırmaktadır (www.arkasline.com).

Yeşil dönüşüm, denizcilik işletmeleri için geleneksel maliyetlere ek olarak yeşil prim niteliğinde yeni maliyet kalemleri ortaya çıkarmaktadır. Bu maliyetler aşağıdaki gibidir:

- Teknolojik dönüşüm maliyetleri: IMO'nun EEXI/CII düzenlemelerine uyum sağlamak için mevcut filoların teknik iyileştirmelerden geçmesi, önemli sermaye harcamaları gerektirmektedir. Örneğin, pervanelerin yenilenmesiyle enerji verimliliğinde %8'e varan artış hedeflenmekle birlikte, bu bir yatırım maliyeti gerektirmektedir. Ayrıca, filonun LNG, metanol veya amonyak gibi yeni nesil yakıtlarla çalışabilecek gemilerle yenilenmesi de büyük bir CAPEX yükü oluşturmaktadır (www.imo.org;www.dnv.com).
- Alternatif yakıt maliyetleri: Yeşil metanol ve amonyak gibi alternatif yakıtların, fosil yakıtlara göre önemli ölçüde daha pahalı olması öngörülmektedir. Bu yakıtların kullanımı, çevresel performansı iyileştirmekle birlikte, operasyonel giderleri artırma potansiyeline sahiptir (Karataş ve Alkan, 2020).
- Karbon fiyatlandırması: AB ETS gibi düzenlemeler, karbon maliyetini denizcilik şirketleri için doğrudan bir gider olarak ortaya çıkarmıştır. Denizcilik şirketleri, ETS kapsamında emisyon izin haklarını satın almak zorundadır ve bu, finansal bir yükümlülük oluşturmaktadır. Kaynaklar, karbon emisyonlarının fiyatlandırılmasıyla ilgili ICS'nin önerdiği küresel karbon vergisi yaklaşımının, tek bir şirket bazında dahi en önemli finansal etkiyi oluşturduğunu göstermektedir. Bu maliyetler, operasyonel kararları doğrudan etkileyecek ve navlun fiyatlarına yansıtacaktır (Akkaya,2025; www.burganforeigntrade.com.tr;Toraman,2022).

2.3. Sürdürülebilir Liman Yönetimi ve Yeşil Liman Kavramı

Sürdürülebilir liman yönetimi, sadece çevresel etkileri en aza indirmeyi değil, aynı zamanda limanların sosyal ve ekonomik dayanıklılığını da sağlayan bütüncül bir yaklaşımdır. Limanlar, gemi ve kara kaynaklı kirliliğin nedenlerinden biri olarak görülmekte ve bu nedenle çevresel performanslarını sürekli iyileştirmeleri beklenmektedir (Yorulmaz & Baykan, 2023).

Yeşil liman konsepti, liman operasyonlarını daha düşük sera gazı ve hava kirleticisi emisyonlarına yönlendirmeyi hedeflemektedir. Literatürde bu konseptin temel alanları:

- Enerji yönetimi: Limanlarda kullanılan enerjinin büyük ölçüde fosil yakıt tüketimiyle sağlanması, iklim krizi ve küresel ısınmanın temel sorumlularından biri olarak ortaya çıkmaktadır. Enerji verimliliğini artırmak ve yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji elde etmek, fosil yakıt bağımlılığını azaltmak için stratejik adımlar olarak değerlendirilmektedir (Hippinen & Federley,2014; Madran & Fedai,2015).
- Kıyıdan elektrik besleme: Gemilerin limanda beklerken motorlarını çalışır durumda tutması, çevreye zararlı duman, ses ve titreşim kirliliği yaratır. Kıyıdan elektrik besleme yöntemiyle geminin ihtiyacı olan enerjinin limandan karşılanması ve motorların durdurulması sağlanmaktadır. AB'nin FuelEU Maritime düzenlemesi, 2030'dan itibaren konteyner ve yolcu gemilerinin ilgili limanlarda bu sistemi kullanmasını zorunlu kılmaktadır (Theodoros,2012; 12. Kalkınma Planı, 2023).
- Atık yönetimi: Deniz kirliliğinin önemli bir kısmı gemi ve liman atıklarından kaynaklanmaktadır. Sürdürülebilirlik için atık yönetimi süreci, beşikten beşiğe sarmalında planlanmalıdır. Gemilerde atıkların ayrıştırılması ve bertarafı, IMO MARPOL 73/78 Annex I–VI kapsamındaki düzenlemelere uygun şekilde yürütülmektedir (Palabiyik & Altunbaş, 2004; Carpenter & Macgill,2003).

Türkiye’de yeşil liman uygulamaları, Avrupa ülkelerine kıyasla henüz tam anlamıyla bir ülke politikası düzeyine ulaşmamış olmakla birlikte ulusal düzeyde belirli adımlar atılmıştır. Yeşil liman sertifikası, Türk Standartları Enstitüsü (TSE) ile T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (UAB) tarafından imzalanan protokol çerçevesinde yapılan denetimlerin ardından verilmektedir.

UAB, iklim değişikliği etkilerinin bertaraf edilebilmesi için limanlarda düşük salınlı teknolojilerin kullanılmasını, ayrıca ISO 14064 ve ISO 50001 gibi standartların geliştirilmesini hedeflemektedir. UAB, Yeşil Liman uygulamasını güncelleyerek emisyon salınlımını azaltmayı amaçlamakta ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası’ndan kredi ve hibe desteği almaktadır. Türk limanlarından Asyaport, uluslararası yeşil liman sertifikalarından biri olan PERS sertifikasına sahip tek liman olarak öne çıkmaktadır. Liman yönetiminde, çevresel etkileri ele almak ve kirliliği önlemek için ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi gibi uluslararası standartlara uyum sağlanmaktadır (Yorulmaz & Patruna, 2022; Tunalı & Akarçay,2023).

2.4. Çevre ve Karbon Muhasebesi

Küresel iklim krizinin finansal riskler yaratması, geleneksel muhasebe ve maliyet sistemlerinin yetersizliğini ortaya çıkarmış ve çevresel maliyetlerin tanınması ve raporlanması ihtiyacını doğurmuştur. Geleneksel muhasebe yaklaşımları, özellikle ekolojik ve çevresel faydaları/maliyetleri parasal olarak ölçme ve makroekonomik düzeyde bilgi sağlama konusunda eksik kalmaktadır. Bu yetersizlik, sera gazı emisyonlarının finansal tablolara dâhil edilmesi ihtiyacını artırmış ve muhasebe bilminde karbon muhasebesi gibi yeni uzmanlık alanlarının temellerini atmıştır. Karbon muhasebesi, işletmenin karbon emisyonlarını ölçmek, analiz etmek ve azaltma hedeflerini belirlemek için geliştirilmiştir (Stipic,2018; Kumari,2019; Yetkin,2013).

Denizcilik sektörünü ETS kapsamına alan düzenlemelerle birlikte, karbon emisyon izin haklarının muhasebeleştirilmesi zorunlu hale gelmiştir. Bu bağlamda, Uluslararası Finansal Raporlama Yorumlama Komitesi Yorumu IFRIC 3 (Karbon Emisyon Hakları) kritik bir referans noktası olmaktadır (Gibassier & Schaltegger, 2015).

IFRIC 3, emisyon haklarının muhasebeleştirilmesinde aşağıdaki Uluslararası Muhasebe Standartlarına (UMS/IAS) atıf yapmaktadır (Toraman,2022):

- UMS 38 Maddi olmayan duran varlıklar (IAS 38): Piyasa veya devlet teşviki yoluyla sağlanan emisyon izin hakları, bu standarda uygun olarak varlık şeklinde muhasebeleştirilmektedir.
- UMS 37 Karşılıklar, koşullu borçlar ve koşullu varlıklar (IAS 37): İşletmelerin, ürettikleri emisyon için yıl sonunda sertifika sunma yükümlülüğüyle ilgili karşılık ayırması bu standart kapsamında ele alınmaktadır.
- UMS 20 Devlet teşviklerinin muhasebeleştirilmesi (IAS 20): Teşvik yoluyla sağlanan emisyon haklarının muhasebeleştirilmesi bu standarda göre yapılmaktadır.

Karbon maliyetleri, denizcilik işletmeleri için finansal bir yükümlülük oluşturmaktadır ve bu maliyetlerin etkin yönetimi hayati önem taşımaktadır. İşletmelerin çevresel faaliyetlerinden doğan maliyetler, geleneksel olarak içsel ve dışsal maliyetler olarak sınıflandırılmaktadır.

- Dışsal çevresel maliyetler: Doğal kaynakların tükenmesi, kirlilik, sağlık üzerindeki telafi edilemeyen etkiler ve yaşam kalitesindeki değişiklikler gibi işletmenin faaliyetlerinden kaynaklanan, ancak genellikle finansal tablolara doğrudan yansımayan maliyetlerdir.
- İçsel çevresel maliyetler: İşletmenin doğrudan veya dolaylı olarak üstlendiği maliyetlerdir.

Yeşil dönüşüm bağlamında ortaya çıkan bu maliyetler, literatürdeki sınıflandırmalara göre aşağıdaki kategorilere ayrılabilir:

- Önleme/Uyum maliyetleri: Yeni gemi inşaatında ekolojik gemi yaklaşımıyla katlanılan çevresel yatırım maliyetleri, mevcut gemilerin enerji verimliliğini artırmak için yapılan retrofitleme, yeşil yakıt altyapısı yatırımları (www.imo.org; www.dnv.com),
- Kullanma/Operasyonel maliyetler: Alternatif yakıtların geleneksel yakıtlara göre daha yüksek maliyetli olması, çevre yönetim sistemini (ISO 14001, ISO 50001) sürdürme maliyetleri (İMEAK,2024),
- Ceza ve yükümlülük maliyetleri: AB ETS kapsamında tahsisat sınırını aşan emisyonlar için ödenecek cezalar veya tahsisat açığını kapatmak için piyasadan sertifika satın alma maliyetleri. Karbon vergisi ve yakıt vergisi gibi piyasa temelli önlemlerin getirdiği zorunlu ödemeler de bu maliyetler kapsamında değerlendirilmektedir (www.arkasline.com).

3. YÖNTEM

Bu çalışmada, yeşil dönüşümün Türk denizcilik işletmeleri üzerindeki finansal ve operasyonel etkilerini analiz etmek amacıyla nitel ve nicel yöntemlerin bir arada kullanıldığı karma bir araştırma modeli benimsenmiştir. Araştırma, mevzuat analizi ve literatür taraması ile teorik bir çerçeve oluştururken, vaka analizi ve senaryo bazlı maliyet simülasyonları ile ampirik bulgulara ulaşmayı hedeflemektedir.

Çalışmanın nitel boyutu, uluslararası ve ulusal mevzuatın incelenmesi ile yeşil dönüşümün hukuki altyapısını ortaya koymaktadır. Nicel boyutu ise gerçek işletme verileri ve piyasa göstergeleri üzerinden yapılan maliyet analizlerini içermektedir. Bu kapsamda, gemi inşa maliyetleri, operasyonel karbon maliyetleri ve vergi teşviklerinin nakit akışına etkileri simüle edilmektedir. Araştırmada kullanılan temel veri setleri şu şekildedir: Marmara Bölgesi'nde faaliyet gösteren ve anonimleştirilerek "E Denizcilik A.Ş." olarak adlandırılan bir denizcilik işletmesinin inşa ettiği 10.300 DWT kapasiteli kimyasal tanker gemisine ait yatırım ve maliyet verileri. Clarksons Research ve Baltic Exchange tarafından yayımlanan navlun, ikinci el gemi değerlemeleri ve yakıt fiyatlarına ilişkin piyasa verileri (Clarksons Research, 2024). 4490 sayılı Türk Uluslararası Gemi Sicili Kanunu, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ve ilgili tebliğler.

Çalışma, gemi inşa maliyetlerinin, operasyonel karbon maliyetlerinin ve vergisel teşviklerin işletmelerin nakit akışı ve yatırım kararları üzerindeki etkilerini kapsamaktadır. Analizler, özellikle yeşil dönüşümün getirdiği ek maliyetler ve bu maliyetlerin yönetimi üzerine odaklanmaktadır.

4. TÜRK DENİZCİLİK SEKTÖRÜNÜN MALİYET ETKİNLİĞİ VE YAPISAL ANALİZİ

Bu bölümde, Türk denizcilik sektörünün mevcut durumunu yansıtan yapısal analizler ve maliyet etkinliği üzerine bulgular sunulmaktadır. Analizler, sektördeki verimsizlik alanlarını ve iyileştirme potansiyellerini sayısal verilerle ortaya koymaktadır.

4.1. Veri Zarflama Analizi (VZA) Bulguları

Türk denizcilik sektörünün kaynak kullanım etkinliğini ölçmek amacıyla yapılan veri zarflama analizi, sektörün mevcut performansını ve potansiyel gelişim alanlarını belirlemede önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Analiz sonuçlarına göre, Türkiye'nin denizcilikteki etkinlik skoruna en büyük katkıyı %77 oranla diğer ülke bayraklı gemi sayısı sağlamaktadır (Songur, 2024). Bu durum, Türk armatörlerinin maliyet avantajları nedeniyle yabancı bayrağı tercih ettiğini ve bayrak kaçağı sorununun yapısal bir gerçeklik olduğunu göstermektedir.

Analiz, milli bayraklı gemi sayısında %1580 oranında bir iyileştirme ihtiyacı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu veri, mevcut teşviklerin milli bayrağı cazip kılma noktasında yetersiz kaldığını ve sektörün uluslararası rekabet gücünün artırılması için yeni stratejilere ihtiyaç duyulduğunu işaret etmektedir. Benzer şekilde, gemi inşa kapasitesindeki %4230'luk iyileştirme ihtiyacı, sektörün üretim potansiyelinin altında performans gösterdiğini ve kapasite kullanımında ciddi verimsizlikler olduğunu belgelemektedir (Uyan & Muslu, 2019; Songur, 2024).

4.2. Gemi İnşa Sanayisindeki Maliyet Kısıtları

Türk gemi inşa sanayisi, coğrafi ve ekonomik kısıtlar nedeniyle önemli maliyet baskıları altındadır. Sektörün büyük ölçüde Marmara Denizi havzasına sıkışmış olması, arsa maliyetlerini artırmakta ve genişleme imkanlarını sınırlamaktadır (Uyan & Muslu, 2019). Ayrıca, yüksek enflasyon ve faiz oranları, gemi inşa projelerinin finansman maliyetlerini yükselterek, tersanelerin rekabet gücünü olumsuz etkilemektedir.

Teknolojik yetkinlik açısından bakıldığında, Türkiye yat ve orta tonajlı kimyasal tanker inşasında niş bir pazar konumuna sahipken, yüksek teknoloji gerektiren büyük tonajlı gemilerin inşasında Avrupa ve Uzak Doğu tersaneleriyle rekabet etmekte zorlanmaktadır (Kurtoğlu, 2012). Bu durum, sektörün katma değeri yüksek projelere yönelmesini ve küresel pazardan daha büyük bir pay almasını engellemektedir.

5. VERGİSEL TEŞVİKLERİN MALİYET YÖNETİMİNE KATKISI: TUGS VE TONAJ VERGİSİ

Devlet tarafından sağlanan vergisel teşvikler, denizcilik işletmelerinin yeşil dönüşüm sürecindeki yüksek maliyetleri yönetmelerinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu bölümde, Türk Uluslararası Gemi Sicili ve tonaj vergisi sisteminin işletmelere sağladığı finansal avantajlar senaryo bazlı analizlerle incelenmiştir.

5.1. Kurumlar ve Gelir Vergisi İstisnalarının Nakit Akışına Etkisi

4490 sayılı Kanun'un 12. maddesi uyarınca, TUGS'a kayıtlı gemilerin işletilmesinden ve devrinden elde edilen kazançlar, gelir ve kurumlar vergisinden muaf tutulmaktadır (Yıldız,

2020). Bu tam muafiyet prensibi, işletmelerin vergi sonrası net karını artırarak, içsel fon yaratma kapasitesini güçlendirmektedir.

110.000 DWT kapasiteli bir Aframax tanker örneği üzerinden yapılan senaryo analizinde, yıllık 8.000.000 USD net faaliyet karı elde eden bir işletmenin durumu incelenmektedir. Standart vergi rejiminde işletmenin ödeyeceği vergi tutarı 2.000.000 USD iken, TUGS rejiminde bu tutar yaklaşık 25.000 USD seviyesinde kalmaktadır. Aradaki 1.975.000 USD'lik nakit fazlası, işletme için önemli bir içsel finansman kaynağı oluşturmaktadır. Bu tutar, yaklaşık 2.5 milyon USD yatırım gerektiren bir egzoz gazı temizleme sisteminin maliyetinin büyük bir kısmını tek bir yılda finanse edebilecek büyüklüktedir.

5.2. Personel Giderlerinde Vergi Avantajı

Gemi işletme maliyetlerinin önemli bir kalemini oluşturan personel giderleri, TUGS kapsamında sağlanan gelir vergisi istisnası ile düşürülmektedir. Gemi adamlarına ödenen ücretlerin gelir vergisinden müstesna olması, işveren maliyetlerini %20-30 oranında azaltmaktadır (Yıldız, 2020). Bu tasarruf, artan yakıt maliyetleri ve AB ETS kapsamındaki karbon giderlerine karşı işletmeler için bir dengeleyici unsur oluşturmaktadır.

5.3. Hurda Teşviki ve Filo Gençleştirme

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı tarafından uygulanan hurda teşviki, yaşlı gemilerin sistemden çekilerek yerlerine daha çevreci ve verimli gemilerin inşa edilmesini teşvik etmektedir. Teşvik kapsamındaki tonaj sınırının 50.000 GT'ye çıkarılması, büyük tonajlı filonun yenilenmesi açısından önemli bir fırsat sunmaktadır. Ayrıca, başvuru süreçlerinin bürokratik olarak sadeleştirilmesi ve klas kuruluşları ile yeminli mali müşavirlerin sürece dahil edilmesi, işlem maliyetlerini düşürerek teşvikten yararlanma oranını artırmayı hedeflemektedir.

6. EKOLOJİK GEMİ YATIRIMLARININ FİNANSAL VE MUHASEBESEL ANALİZİ

Yeşil dönüşüm, gemi inşa süreçlerinde çevresel maliyetlerin artmasına ve muhasebeleştirme işlemlerinin karmaşıklaşmasına neden olmaktadır. Bu bölümde, E Denizcilik A.Ş. verileri kullanılarak bir kimyasal tanker gemisinin inşasında karşılaşılan çevresel maliyetler ve alternatif sistemlerin finansal analizi yapılmaktadır.

6.1. Egzoz Gazı Temizleme ve LNG Sistemlerinin Net Bugünkü Değer Analizi

IMO 2020 kükürt regülasyonuna uyum sağlamak amacıyla egzoz gazı temizleme ve LNG sistemleri arasında yapılan karşılaştırmalı analizde, net bugünkü değer yöntemi kullanılmıştır. Analiz parametrelerine göre, egzoz gazı temizleme sistemi için ilk yatırım maliyeti yaklaşık 4.500.000 USD iken, LNG sistemi için bu tutar 7.123.578 USD seviyesindedir.

20 yıllık ekonomik ömür projeksiyonunda, egzoz gazı temizleme sistemi kullanan geminin HFO 380 yakıtı tüketmesi, LNG yakıtına kıyasla operasyonel maliyet avantajı sağlamaktadır. Analiz sonucunda, egzoz gazı temizleme sisteminin toplam maliyetlerinin bugünkü değeri 41.2 milyon USD, LNG sisteminin ise 86.9 milyon USD olarak hesaplanmıştır. Finansal açıdan egzoz gazı temizleme sistemi daha avantajlı görünse de LNG sisteminin karbon emisyonlarını azaltma potansiyeli, uzun vadeli regülasyon riskleri açısından daha güvenli bir seçenek olabileceğini göstermektedir.

6.2. Çevresel Maliyetlerin Muhasebeleştirilmesi (TMS 16 & TMS 23)

Gemi inşa sürecinde katlanılan çevresel maliyetlerin muhasebeleştirilmesi, Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) çerçevesinde ele alınmaktadır. E Denizcilik A.Ş. tarafından inşa

edilen tanker gemisinin toplam maliyeti 346.379.312 TL olup, bu tutarın yaklaşık 116.6 milyon TL'si (%33.6) doğrudan çevresel yatırımlardan kaynaklanmaktadır. Çevresel maliyetler içinde en büyük payı, %84 oranla emisyon azaltma ekipmanları oluşturmaktadır.

Muhasebe kayıtlarında, gemi inşası sırasında katlanılan tüm çevresel ekipman ve sistem maliyetleri, TMS 16 uyarınca "258 Yapılmakta Olan Yatırımlar" hesabında aktifleştirilmektedir (KGK, 2022a). Ayrıca, gemi inşası uzun süren özellikli varlık statüsünde olduğu için, inşaat süresince oluşan 5.7 milyon TL tutarındaki finansman gideri, TMS 23 standardı gereği varlık maliyetine eklenmektedir (KGK, 2022b). Bu yaklaşım, finansman yükünün geminin ekonomik ömrüne yayılarak giderleştirilmesini sağlamaktadır.

7. YENİ FİNANSMAN MODELLERİ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

Yeşil dönüşümün Türk denizcilik sektörüne yüklediği yüksek sermaye ve operasyonel maliyetler, geleneksel finansman kaynaklarının yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Önceki bölümlerde analiz edildiği üzere, mevcut vergisel teşvikler önemli bir destek sağlasa da uluslararası rekabet gücünü artırmak ve karbonsuzlaşma hedeflerine ulaşmak için yenilikçi finansman araçlarının devreye sokulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Yıldız, 2020). Bu bölümde, geleneksel teşviklerin ötesine geçen mavi finansman modelleri incelenmekte ve Türkiye'ye özgü politika önerileri sunulmaktadır. Bu modeller, küresel eğilimlerle uyumlu bir şekilde, çevresel sürdürülebilirliği finansal araçlarla entegre ederek, sektörün dayanıklılığını artırmayı amaçlamaktadır. Özellikle, mavi tahvil ve sukuk gibi araçlar, yeşil teknoloji yatırımlarının finansmanını çeşitlendirerek, karbon muhasebesi ve maliyet yönetimindeki zorlukların hafifleyebilmesini sağlayabilecektir (Gibassier & Schaltegger, 2015; Toraman, 2022).

7.1. Mavi Tahvil Modeli

Mavi tahvil, okyanus ve deniz ekosistemlerinin korunması ile sürdürülebilir mavi ekonomiyi teşvik etmek amacıyla ihraç edilen borçlanma araçlarıdır. Bu model, geleneksel yeşil tahvillerden farklı olarak, denizcilik ve kıyı kaynaklı projelere odaklanmakta olup, IMO veya ulusal hükümet garantileriyle desteklenerek yatırımcı riskini azaltmaktadır. Türkiye'de, mavi tahvil modelinin uygulanması, özellikle hidrojen, amonyak veya metanol gibi alternatif yakıtlı yeşil gemi projelerinin finansmanında kritik bir rol oynayabilmektedir. Önerilen yapı, IMO veya T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı garantisi altında bir fon oluşturularak, tahvil ihracının yalnızca çevresel kriterlere uyan projelere yönlendirilmesini içermektedir. Bu fon, tahvil gelirlerini yöneterek, düşük faizli krediler veya hibeler şeklinde denizcilik işletmelerine dağıtılabilmektedir (Karataş & Alkan, 2020; İMEAK, 2024).

Seyşeller örneği, bu modelin pratik uygulanabilirliğini göstermektedir. 2018 yılında ihraç edilen Seyşeller mavi tahvili, 15 milyon ABD Doları tutarında olup, 10 yıllık vadeye sahiptir ve Dünya Bankası'nın 5 milyon ABD Doları kısmi garantisi ile Küresel Çevre Fonu'nun (GEF) 5 milyon ABD Doları imtiyazlı kredisiyle desteklenmektedir. Bu yapı, tahvil kuponlarını sübvans ederek etkili faiz oranını düşürmekte ve yatırımcılar için riski minimize etmektedir. Tahvil gelirleri, Seyşeller Koruma ve İklim Adaptasyon Vakfı tarafından yönetilen Mavi Hibe Fonu ve Mavi Yatırım Fonu aracılığıyla, balıkçılık yönetimi, deniz koruma alanlarının genişletilmesi ve iklim değişikliğine karşı ekosistem tabanlı adaptasyon projelerine aktarılmıştır. Risk paylaşımı mekanizmaları, garantiler ve imtiyazlı kredilerle güçlendirilerek, yatırımcıların çevresel etki odaklı yatırımlara yönelmesini teşvik etmektedir. Bu model, Türkiye'de uyarlandığında, TUGS kapsamındaki işletmelerin yeşil gemi yenileme maliyetlerini karşılayabilir ve bayrak kaçağı sorununu azaltarak milli filonun güçlenmesine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir (Songur, 2024; Yorulmaz & Patrun, 2022). Politika önerisi olarak, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'nın Dünya Bankası veya Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası ile iş birliği yaparak benzer bir garanti mekanizması kurması tavsiye edilmektedir.

7.2. Mavi Sukuk Modeli

Mavi sukuk, İslami finans prensiplerine dayalı bir araç olarak, faiz hassasiyeti olan yatırımcıları sürdürülebilir denizcilik projelerine çekmek için ideal bir modeldir. Geleneksel sukuktan farklı olarak, mavi sukuk gelirleri doğrudan mavi ekonomi projelerine tahsis edilmekte olup, kar-zarar ortaklığı veya ortak girişim esaslarına dayalı olarak yapılandırılabilir. Türkiye'de, bu modelin uygulanması, gemi gelirlerine endeksli sukuk ihracı yoluyla gerçekleştirilebilir; örneğin, yeşil gemi yatırımlarından elde edilen navlun gelirleri, sukuk sahiplerine kar payı olarak dağıtılabilir. Bu yaklaşım, faizsiz finansman arayan yatırımcıları sisteme dahil ederek, sektörün finansman çeşitliliğini artırabilecek ve yeşil dönüşümün operasyonel maliyet yükünü hafifletebilecektir (Tabasum, 2019; Kumari, 2019).

Endonezya'daki denizcilik altyapı finansmanı, bu modelin başarılı bir örneğini sunmaktadır. Endonezya, mavi sukuk ihraçlarını, denizcilik sektöründeki altyapı projelerini finanse etmek için kullanmakta olup, "Cash Waqf Linked Blue Sukuk" (CWLBS) gibi yenilikçi yapılar geliştirmiştir. Bu modelde, vakıf fonları sukuk ihracıyla entegre edilerek, gelirler eğitim, sağlık ve deniz altyapısı gibi kamu harcamalarına yönlendirilmekte ve Maliye Bakanlığı tarafından kupon ödemeleri yönetilmektedir. Ayrıca, Endonezya'nın "Blue Sukuk and Blended Blue Finance" girişimi, karışık finansman araçlarını kullanarak deniz koruma alanlarını ve sürdürülebilir kıyı altyapısını desteklemekte, yatırımcılara hem etik hem de ekolojik getiri vaat etmektedir. Araştırmalar, Endonezya'nın mavi sukuk planlarının denizcilik sektöründe finansman boşluklarını doldurduğunu ve İslami hedefler perspektifinden sürdürülebilir kalkınmayı teşvik ettiğini vurgulamaktadır (Ramdhani vd., 2022). Türkiye'ye uyarlandığında, bu model Vakıflar Genel Müdürlüğü veya İslami kalkınma bankalarıyla iş birliği içinde uygulanabilir; örneğin, TUGS kapsamındaki gemilerin gelirleri sukuk teminatı olarak kullanılarak, yeşil liman sertifikalı projelere fon sağlanabilir (Yorulmaz & Baykan, 2023; Tunalı & Akarçay, 2018). Politika önerisi, Sukuk Yönetmeliği'nin güncellenerek mavi sukuk için özel bir çerçeve oluşturulmasıdır.

7.3. Karbon Fiyatlama Tartışmaları: Vergi mi, ETS mi?

Karbon fiyatlandırma mekanizmaları, denizcilik sektörünün karbonsuzlaşmasında temel bir araçtır; ancak bölgesel ve küresel yaklaşımlar arasındaki farklılıklar, Türk armatörleri için maliyet yükü yaratmaktadır. AB Emisyon Ticaret Sistemi (ETS), emisyon üst sınırı ve ticareti prensibine dayalı bölgesel bir mekanizma olup, emisyon üst sınırlarını belirleyerek izin ticaretini teşvik etmekte ve Türk şirketlerini AB limanlarına bağlı seferlerde etkilemektedir (Akkaya, 2025). Buna karşın, Uluslararası Nakliye Odası (ICS) tarafından önerilen küresel karbon vergisi, yakıt tüketimine dayalı sabit bir ücret uygulayarak, emisyon azaltımını finanse etmeyi amaçlamaktadır. Karşılaştırmalı analizde, AB ETS'nin kademeli uygulaması Türk armatörleri için yıllık milyonlarca ABD Doları ek maliyet yaratırken, ICS vergisinin küresel yapısı daha öngörülebilir ancak düşük başlangıç oranları nedeniyle kısa vadede yetersiz kalabilmektedir (Toraman, 2022; İMEAK, 2024).

Karbon kaçakını önlemek için, ICS'nin önerdiği Uluslararası Denizcilik Araştırma Fonu gibi küresel bir fon yönetimi gereklidir. Bu fon, karbon vergi gelirlerini toplayarak sıfır emisyonlu yakıtların geliştirilmesine aktarabilir ve gelişmekte olan ülkelerin geçişini destekleyebilecektir. Türkiye'de, bu tartışmaların ışığında, ulusal bir karbon fiyatlandırma stratejisi geliştirilmesi önerilmekte olup, ETS entegrasyonu ile karbon vergisinin hibrit bir modeli, armatörlerin maliyet yükünü dengeleyebilecektir (Akkaya, 2025; Alkış, 2017).

8. SONUÇ

Bu çalışma, yeşil dönüşüm dinamiklerinin Türk denizcilik işletmelerinin maliyet yönetimi üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde analiz ederek mevcut vergisel teşviklerin rolünü değerlendirmektedir. Bulgular, yeşil dönüşümün getirdiği maliyet artışlarının sektörün sürdürülebilirliğini tehdit ettiğini, ancak TUGS gibi mekanizmaların bu maliyetleri sübvans ederek güçlü bir finansal kalkan oluşturduğunu ortaya koymaktadır (Yıldız, 2020). Özellikle, VZA analizleri bayrak kaçağı ve kapasite verimsizliklerini vurgularken, senaryo simülasyonları TUGS'ın nakit akışına 1.975 milyon ABD Doları tasarruf sağladığını ve hurda teşvikinin filo gençleştirmesini hızlandırdığını göstermektedir (Songur, 2024). Ekolojik gemi yatırımlarının NPV analizleri ise, kısa vadeli finansal avantajlara rağmen uzun vadeli regülasyon risklerinin dikkate alınmasını gerektirmektedir (Toraman, 2022).

Sektörün geleceği için, bürokrasinin azaltılması, yeşil gemi inşasına yönelik ek teşviklerin getirilmesi ve mavi finansman araçlarının devreye alınması zorunludur. Bu öneriler, Türkiye'nin IMO 2050 net sıfır hedeflerine uyumunu güçlendirerek, uluslararası rekabet gücünü artıracak ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı sağlayacaktır (Yorulmaz & Baykan, 2023; 12. Kalkınma Planı, 2023). Gelecek araştırmalar, bu modellerin ampirik testlerine odaklanmalıdır.

Elde edilen bulguların gösterdiği en çarpıcı gerçek, Türk denizcilik sektörünün yeşil dönüşümde bir yol ayrımında olduğudur. Mevcut senaryolar, pasif bir uyum stratejisinin işletmelerin nakit akışlarını orta vadede sürdürülemez hale getireceğini, buna karşın proaktif bir yeşil yatırım stratejisinin ise yüksek başlangıç maliyetlerine rağmen uzun vadede hayatta kalmayı garanti ettiğini ortaya koymaktadır. Özellikle E Denizcilik A.Ş. örneğinde görüldüğü üzere, LNG veya alternatif yakıt sistemlerine geçiş, sadece çevresel bir tercih değil, gelecekteki karbon vergisi şoklarına karşı bir finansal riskten korunma mekanizmasıdır.

Sonuç olarak, Türkiye'nin denizcilikte bir yeşil dönüşümün merkez üssü olma potansiyeli, kamunun düzenleyici gücü ile özel sektörün operasyonel çevikliğinin senkronize edilmesine bağlıdır. Mavi tahvil ve sukuk gibi araçlarla derinleştirilmiş bir finans piyasası ve TUGS benzeri güçlü teşvik mekanizmaları, sadece filonun gençleştirilmesini sağlamayacak, aynı zamanda Türkiye'nin küresel lojistik zincirindeki stratejik önemini pekiştirecektir. Bu dönüşüm başarısızlığa takdirde ise, karbon kaçağı riskiyle karşı karşıya kalan ve AB limanlarından dışlanma tehlikesi yaşayan bir deniz ticaret filosu ile karşılaşılması kaçınılmaz görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Akkaya, A. (2025). Denizcilik sektörüne yönelik Avrupa Birliği Yeşil Mutabakat düzenlemeleri: Emisyon izleme, raporlama, doğrulama ve emisyon ticaret sistemi. Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakóltesi Dergisi, 17(1), 1–47. <https://doi.org/10.18613/deudfd.1599158>
- Alkış, İ. (2017). Gemi alım satım ve inşaa yatırım analizi. GIDB Dergi, (9), 19–42.
- Carpenter, A., & Macgill, S. M. (2003). The EU directive on port reception facilities for ship-generated waste and cargo residues: Current availability of facilities in the North Sea. Elsevier.
- Clarksons Research. (2024). Shipping intelligence weekly: Market trends and asset values. Clarksons Research.
- Develi, E. İ. (2021). Lojistik türlerinden denizyolu taşımacılığı ve Türkiye pazarı özelinde bir durum (GZFT) analizi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20(42), 1640–1661.
- Deniz, T., & Türker, A. (2012). Çevresel muhasebe ve uygulamaları. Journal of the Faculty of Forestry, Istanbul University, 62(1), 115–132.
- Fedai, A., & Madran, C. (2015). Sürdürülebilir liman yönetimi ve Antalya'da iki yat limanında vaka incelemesi. II. Ulusal Liman Kongresi. <https://doi.org/10.18872/DEU.b.ULK.2015.0028>
- Gibassier, D., & Schaltegger, S. (2015). Carbon management accounting and reporting in practice. Sustainability Accounting, Management and Policy Journal, 6(3), 340–365. <https://doi.org/10.1108/sampj-02-2015-0014>
- Hippinen, I., & Federley, J. (2014). Fact-finding study on opportunities to enhance the energy efficiency and environmental impacts of ports in the Baltic Sea region. Motiva Services Ltd.
- Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO). (2023). 2023 IMO strategy on reduction of GHG emissions from ships. <https://www.imo.org/en/OurWork/Environment/Pages/2023-IMO-Strategy-on-Reduction-of-GHG-Emissions-from-Ships.aspx> (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).
- Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK). (2022a). TMS 16 Maddi duran varlıklar standardı. Ankara.
- Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK). (2022b). TMS 23 Borçlanma maliyetleri standardı. Ankara.
- Kumari, J. (2019). Green accounting and its importance. Inspira-Journal of Commerce, Economics & Computer Science (JCECS), 5(3), 45–48.
- Kurtoğlu, H. (2012). Türkiye'nin gemi sanayi alanındaki uluslararası ve bölgesel kuruluşlarla ilişkilerinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Ölçer, A. (2021). Denizciliğin karbonsuzlaştırılması ve enerji verimliliği. Deniz Ticareti Dergisi, Kasım sayısı, 48–50.
- Özen, C. (2007). Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde Avrupa denizcilik politikaları ve Türkiye'nin uyum [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü.
- Palabiyik, H., & Altunbas, D. (2004). Ship and port waste management: Some further views on Canakkale in Turkey. 20-23 Ekim, Valetta, Malta, 273–279.

- Songur, F. (2024). Yeni kurumsal iktisat perspektifiyle Türk denizcilik sektörünün gelişiminde kurumların etkisi (1923-2023) [Doktora tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Stipić, V. V. (2018). Environmental accounting as a sustainable development strategy in Croatian companies. BH Economic Forum, 161–175.
- Stoyanov, S., Kozarev, N., & Ilieva, N. (1998). Water pollution and waste management in port areas. University of Chemical Technology and Metallurgy.
- Tabasum, H. (2019). Issues and challenges of green accounting practices of small business enterprises. ELK Asia Pacific Journal of Finance and Risk Management, 10(3), 33–40.
- T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). 12. Kalkınma Planı, denizyolu ulaştırması, özel ihtisas komisyonu raporu. Ankara. ISBN: 978-625-8356-33-5
- Theodoros, P. G. (2012). A cold ironing study on modern ports, implementation and benefits thriving for worldwide ports [Yüksek lisans tezi]. School of Naval Architecture & Marine Engineering National Technical University of Athens.
- Toraman, C. (2022). Sürdürülebilirlik kapsamında denizyolu taşımacılığında karbon muhasebesi işlemleri ve bir model önerisi [Doktora tezi]. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tunalı, H., & Akarçay, N. (2018). Deniz taşımacılığı ve sanayi üretimi ilişkisinin analizi. İktisadi, İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi, 3(6), 111–122.
- Uyan, Ş., & Muslu, M. (2019). Gemi inşa sanayinin rekabet analizi ve sorunları üzerine bir inceleme. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 26(1), 101–118.
- Yetkin, N. (2013). Çevresel bilgilerin muhasebesi ve raporlanmasına yönelik bir uygulama. Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe Bilim Dalı.
- Yıldız, S. (2020). Türk Uluslararası Gemi Sicili (TUGS) uygulamasının Türk deniz ticaret filosuna etkileri üzerine bir inceleme. Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi, 12(2), 145–168.
- Yorulmaz, M., & Baykan, Y. (2023). Türkiye’de sürdürülebilir liman işletmeciliği ve yönetimi literatürünün değerlendirilmesi. Sürdürülebilir Çevre Dergisi, 3(1), 1–12.
- Yorulmaz, M., & Patruna, E. (2022). Sürdürülebilir yeşil liman algısının ve yönetiminin değerlendirilmesi. IJAR, 7(13), 148–168.

İNTERNET KAYNAKLARI

- Arkas Line. (2024). 2024 sürdürülebilirlik raporu. <https://arkasline.com.tr/wp-content/uploads/2025/10/Arkas-Line-Surdurulebilirlik-Raporu-TR.pdf> (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).
- Burgan Foreign Trade, *Uluslararası deniz taşımacılığında dekarbonizasyon çalışmaları*. <https://www.burganforeigntrade.com.tr/surdurulebilir-ticaret-5033/uluslararasi-deniz-tasimaciliginda-dekarbonizasyon-calismalari> (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).
- DNV, *Carbon intensity indicator (CII): Insights & support*. <https://www.dnv.com/maritime/insights/topics/cii-carbon-intensity-indicator/> (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).
- DNV, *FuelEU maritime: Regulation insights & support*. <https://www.dnv.com/maritime/insights/topics/fueleu-maritime/> (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).

- Gemipersoneli.com, *Metanol ve amonyak, denizcilikte sıfır emisyonlu yakıt olarak hazır*. <http://www.gemipersoneli.com/haber/18518-methanol-ve-amonyak--denizcilikte-sifir-emisyonlu-yakit-olarak-hazir> (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).
- İMEAK Deniz Ticaret Odası ve Piri Reis Üniversitesi. (2024, Temmuz). *PRUSAM sürdürülebilirlik bülteni*. <https://prusam.pirireis.edu.tr/wp-content/uploads/2025/01/prusam-surdurulebilirlik-bulteni.pdf> (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).
- Karataş, Ö. ve Alkan, A. D. (2020, 16 Kasım). *Gelecek yakıtlarının deniz ticaretindeki yeri ve uygulamaları*. İMEAK Deniz Ticaret Odası. https://www.denizticaretodasi.org.tr/media/16.11.2020_webinar_o.karatas_a.d.alkan_alternatif%20yakitlar.pdf (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).
- Oğuz, S. C. (2020). *Dünyada ve Türkiye'de denizyolu taşımacılığı ve limanlar*. UTİKAD. <https://www.utikad.org.tr/detay/sektor-haberleri/25045/deniz-ticaretinin-onemi-her-gecen-gun-artiyor> (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).
- T.C. Avrupa Birliği Başkanlığı. (2025). *Uluslararası Denizcilik Örgütü'nde (IMO), 11 Nisan 2025 tarihinde küresel deniz taşımacılığı sektörünün sera gazı emisyonlarını 2050 yılına kadar net sıfıra indirmeyi amaçlayan yeni bir anlaşma üzerinde uzlaşı sağlandı*. https://www.ab.gov.tr/uluslararasi-denizcilik-orgutunde-imo-11-nisan-2025-tarihinde-kuresel-deniz-tasimaciligi-sektorunun-sera-gazi-emisyonlar_54001.html (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).
- T.C. Avrupa Birliği Başkanlığı, *Karbonsuzlaştırma net sıfır çerçevesi sektörel dijitalleşme*. <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=54001> (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).
- T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı. (2022). *Aylık yayınlar*. <https://denizcilik.uab.gov.tr/uploads/pages/aylik-yayinlar> (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).
- T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı. (2024). *Çevre dostu gemilere teşvik desteği*. <https://www.uab.gov.tr/haberler/cevre-dostu-gemilere-tesvik-destegi> (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).
- Uluslararası Denizcilik Örgütü. (2023). *2023 IMO strategy on reduction of GHG emissions from ships*. <https://www.imo.org/en/OurWork/Environment/Pages/2023-IMO-Strategy-on-Reduction-of-GHG-Emissions-from-Ships.aspx> (Erişim tarihi: 26 Kasım 2025).